

مەعارىف ۋە ئۇنۋانلىرى

ئۆزبېكىستان خەلقى مەعارىفى كەمسەرى ۋە جورناللىرىمىزنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى
ئورتاق غەبىدۇللا كەرىمى.

Ўзбекистан Халқ Маариф Комисарлиги

tamanьdan сықарыльв турған
сыясь - ьсыма'ьь, тә'лим - тәрвијәвii,
ilmii, әдәвii фәннii

5 nci jьl davamь

Маариф ва Оқуш

5 nci jьl davamь

çornalь muntazam davam қылмақдadır.

çornalньң даьтвь вәлимләри:

umumьь — сыясь-ьсыма'ьь — тә'лим-тәрвијә — әдәвијат
ylkәni өргәniш — til-istьlah — әдәvii vә ilmii tegşirişlәр
xudasьzlar vәlimi — lәn — tanqьd-taqrьz — kitabьjjat—
tәrçimә hal — mәhәllәlәrdә — rәsmii vәlim.

Авuna şartlarь:

1 - jьlqә 12 san ucyn 5 som.
 $\frac{1}{2}$ - " 6 " " 3 "

çornalь 1.nci sanьdan vaşlav aldьrьş mymkin.

çornalньң 1926, 1927, 1928 jьllarda сыққан nusxalarь idarәdә
var, һәр jьlьdә 3 somdan.

myştәrilәrgә çornallar vьtyn ьlavalarь vilәn tola қыльвь jьvәrilәdir.

әdris:

г. Самарканд, Наркомпрос. Редакции журнала
„Маариф ва Оқуш“

ئۈزبېكستان خەلق مەعارف كەمسەرلىكى
تاماندىن

ئايدا بىر تاپقىر چىقارلاتۇرغان ئىجتىماعى، سىياسى،
تەعلىم - تەربىيەۋى، علمى، فەننى ۋە ئەدەبى ئۈزبېكچە

مەعارف ۋە ئوقۇتغۇچى

==== جورنالى ====

بېشىنچى يىل داۋامى

سان 9-10 №

1929 سىنتەبىر - ئۆكتەبىر

Telegram address:
@turkiston_kutubxonasi

بۇ ساندا بولغانلار:

ئېسىكى ئىللىقلىقى:

- 1 - بۈيۈك ۋەزىفەلەرنى ئۈنۈن بولدا كۆزىرىق .
- 2 - فىرقامىزنىڭ ئاپىشىغان ۋەزىفەلەرنى بەجەرىش بولدا ناسىر سەيىدى .
- 3 - يىڭى ئوقۇۋ يىلىغا ئاپپارلىق كۆرىش ئىشلەردە رايون ئىندىستىپىكتۇرلەرنىڭ ۋەزىفەلەرى كېرىق
- 4 - 1930/29 نچى يىلىدا بىرىنچى باسقۇچ مەكتەپلەر ئارىشكىن
- 5 - بىزدە ئايدىنچ مەكتەپلەرى قانداق قۇرۇلدىشى كېرىك عەزىز داۋدى .
- 6 - دېمەن ياشلارى مەكتەپى شاكىرجان رەخمى .
- 7 - مەكتەپلەردە ئېلىنى ئورگىنىش موزەخاندەسى قى . پاتاپۇق .
- 8 - ئايدىنچ مەكتەپلەرنىڭ ۋەزىفەلەرى رامۇل .

باش ماقالا
سىياسى-ئىجتىمائى

تەلىم-تەربىيە

يەڭى ئىللىقلىقى:

- 9 - ھازىرقى پەيتنىڭ مۇھىم بۇمۇشلارى غارىق ئەيىوب .
- 10 - مەيدە مىللەتلەر ئاراسىدا مەنەنى - مەعارىق ئىشلەرى ئەبۇبەككىرىق .
- 11 - باغلان مىسىللىرى جى . زاھىرى .
- 12 - ئار ن . رەخمى .
- 13 - يالنا كۈندۈزى ئالتاي .
- 14 - بۇلار ن . رەخمى .
- 15 - لاكىر بولدا رەشىد غەبىدۇلە .
- 15 - ئوقۇچىلارغا دىنگە قارشى تەرەپىدە بېرىش ئىشىنى بۇزەگە چىقارىش تەجرىبەسى توغرىسىدا ئارىشكىن .
- 16 - «ئىزىل قەلەم» مەجمۇعەسى فەخرى .
- 17 - كەسەپ ئىشچىسىنىڭ بولداشى سى . ئىبراھىم .
- 18 - بۈيۈك سەنئەتكار جى .
- 19 - ئازاربايجاندا مەعارىق ئىشلەرى قامچىنپەك .
- 20 - خارازم ئوكروگىنىڭ مەنەنى قۇرۇلدىشى ۋە ئۇنىڭ ھالەتنى تېكىشىرىش مەسئۇلىسى قۇربان .
- 21 - ئۇنچەن ئوكروگىدە بۇ يىلىغى تەكرارى قورسىنىڭ يەكۈنى بى . ئىسحاقى .
- 22 - بۇخارا ئوكروگىدە ئوقۇش يىلىغا ھازىرلىق «مۇعەللىم» .
- 23 - ئازىن رايونىدا مەنەنى - مەعارىق ئىشلەرى «ئېسىكى مۇعەللىم» .
- 24 - قاشقا دەريەدە مەعارىق ئىشلەرى بەھلولزادە .
- 25 - مەرغىلاندا مەنەنى - مەعارىق ئىشلەرى م . شەمسى .
- 26 - مەنەنى - مەعارىق ئىشچىلەر مەيوزىنىڭ مەركىزى ئىدارەسىدە مۇخبىر .
- 27 - فەن - ئېخنىك — .
- 28 - خىتابنامە — .

ئەدەبىيات

خۇداسىزلار

كىتابپات

تەرجىمە ھال

قوشنى جۇمھورىيەلەردە

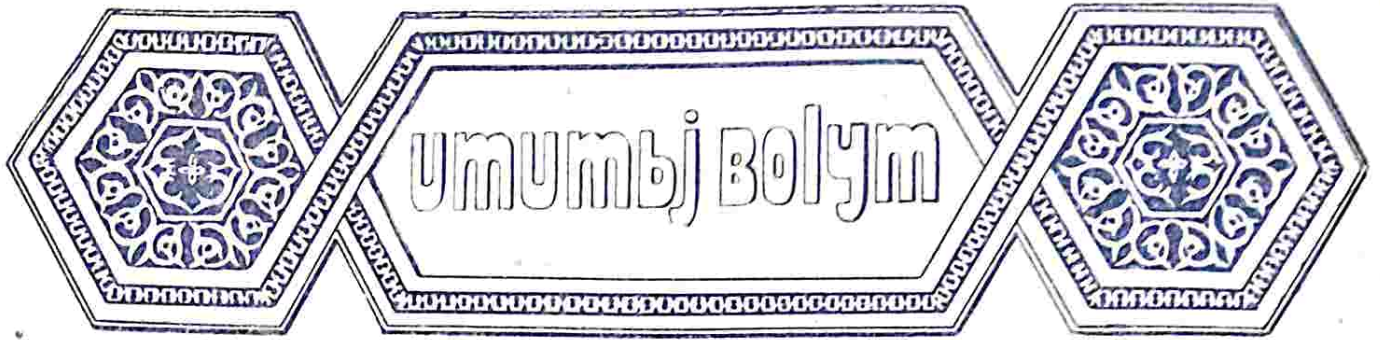
مەھەللىلەردەن

كەسەپچىلىك

فەن

رەسىمى

مەسئۇل مۇھەررىر: ع . كەرىمى . ناشىرى: ئوزبېكىستان خەلق مەعارىق كەمىسەرىلىكى .

بۇيۇك ۋەزىفەلەرنى ئۆتەش يولىدا

(ۋ. ك. پ. ب) ماركىز قورنىڭ قارارى مۇناسىباتى بىلەن

دېمەك، مەدەنىي ئۇنۋانلار ۋەزىفەلەرنى ئاڭغىن بۆكسەلەشنى ۋە ۋ. ك. پ. ب (ب) ماركىزى قورنىڭ پاختاچىلىقى رىئايىسىدىكى توغرىسىداغى قارارىنى مۇۋاپىقلىق بىلەن رەۋش دەپ بىرلەشتۈرۈش ئۈز ۋاقتىدا فرماز و ئىشچىلەر سىنىقى كۈتكەندەك خەل قىلىش نۇقتىسى نەزەردە، خەلق ماعارىف كومىسسارىلىقىنىڭ ئاپپاراتىنى قاينان تەشكىل قىلىش مەسئەلىسى جۈدە توغرى ۋە زەرۋرى چارالارنىڭ مومىسى ئېكەن.

ئۇندى خەلق ماعارىف كومىسسارىلىقىنىڭ ئاپپاراتىنى تەجرىبەلى-ئومىستا دۇچلەر بىلەن مەككەلەش ئىشلىنى چىدى قىلىپ قويىپ تېزلىك بىلەن بەدەشەمىز لازىم.

يەنە بىر ئاساسىي ۋەزىفە خەلق ماعارىف ئىدارىلەرنىڭ قۇبى (ئوكورگ)، رايون ئاپپاراتلارنىڭ ئىش سىستېمىسىنى، رەھبەرلىك ئۇسۇللىرىنى ئۆز-كەرتىپ ئۇلارنىڭ ئىشلىنى تەشەببۇس، جانلىق مەسئەلەلەرنى كۈچەيت-تۈشمەز، ئاپپاراتلارنى يېتەرلىك كۈچلەر بىلەن تەمىن قىلىپ مۇستەھكەم-مەدەشەمىز كېرەك.

بىزنىڭ شۇبەسىز ئىشلىرى سۈرەتتۈرۈلگەن ئاڭغىن بىر مەسئەلەمىز، خەلق ماعارىف سىستېمىسىنى ئۆزگەرتىش مەسئەلەسىدە.

خەلق ماعارىف سىستېمىسىنى ئۆزگەرتىش قايىسى يولدىن كېت-شى لازىم؟

بىزنىڭ فېكرىمىز جۈدە تېز بىر رەۋشە 29/30 نىچى يىلدىن باشلاپ بۇتۇن يۇقارلاشتۇرۇلغان تېمەكى ئىجتىماعى تەربىيە مەكتەپلىرى شاخچاسىنى ئېڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك پاختا سانائەتنى ئۇچۇن مەلەكەلى ئىش كۈچلىرى ئاپپاراتلاش ۋەزىفەلەرنى بەدەشكە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش زەرۋرى. بۇنىڭ ئۇچۇن ئىككىنچى كاتتېسېنتلەرنى كەسەپلەشتۈرۈش، 8 نىچى كۇرۇپىدىن باشلاپ، خەلق ماعارىف كەسەپلىرىگە كەلگەن مەدەنىي ئاماندىن II نىچى باسقۇچ-مەكتەپلەر ئۇچۇن بېلىككەنگەن 10 نىچى ئوقۇۋ يىلنى فانات مۇتەخەس-مەسلاشتۇرۇش مەسئەلەلەرگە باغلاش كېرەك.

بۇندىن تاشقارى، II نىچى باسقۇچ مەكتەپلەرنىڭ كۆپىنىڭ ئاۋرۇ-پالدارغا خىزمەت قىلغانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، II نىچى باسقۇچ مەكتەپلەردە I نىچى كۇرۇپىدىن باشلاپ ئۆزبېك تىلى دەرسلەرنى كىرگۈزۈش ۋە شۇنداق قىلىپ II نىچى باسقۇچ مەكتەپنى بىئوقۇپلەرنىڭ يېزىلى مەلەكلەر بىلەننى ياخشى ئۆرگەنپ چىقىشلارغا ئىكەن تۇغىنىش زەرۋرى.

ئىختىساس ۋە تېخنىكا مەكتەپلىرى، ئايرىم ئاھاندا تېخنىكوملەر توغرىسىغا كېلگەندە ئېسە، مۇتەخەسسىلەر ئاپپاراتلاپ چىقارلىنى تېزلىتىش نۇقتىسى نەزەردە ئۇلارداغى ئوقۇۋ مۇددەتنى باشقارتان كۆرپ چىقىش كېرەك.

ھازىر بىزنىڭ شارائىتىمىزدا ئىختىساس-تېخنىكا مەكتەپلەردە 6 يىل داۋامىدا ئورتا مەلەكەلى مۇتەخەسسىس ئاپپاراتلاپ چىقارلاچق. بۇ مۇددەتلەر ئۆزبېكىستان خوجالىقىنىڭ ئومىسى سۈرەتتە ھەج مۇۋاپىق ئېمىس.

ۋ. ك. پ. ب (ب) ماركىز قورنى ئاماندىن پاختا پىرۇغىراممىسىنى تېزەك مەلەكە ئاشۇرۇش ھەقتە چىقارلىغان قارار ئۆزبېكىستان ئاۋىلىنى ئاساس ئۆزگەرتىدەك

پاختا يىللىرىنى 22 مىليون پۇتدەن 48 مىليونغا كۆتەرىش، يەنى تېمىر يوللار سەلەش، بىرقاتار يەڭگى پاختا تازىلاش ۋە ياغ زاۋۇتلىرى پىنا قىلىش ئۆزبېكىستاننىڭ ئىندۇستىرىيەسىنى مۇنچە ئىلگىرى سۈرەدەك.

پاختا پىرۇغىراممىسىنى بەدەش ۋە شۇنىڭدىكى يەڭگى زاۋۇتلار پىنا قىلىش، شۇنىڭ بىلەن بىرگە مەلەكەت ئۆتمەسەننىڭ ئومۇمىي ئومىسى ئۇن مىڭلەرچە يەڭگى مۇتەخەسسىسلار تەلەپ قىلجاقتىر. ئۇلارنى ئاپپاراتلاش ۋە جۈدە تېز ئاپپاراتلاش كېرەك.

ۋ. ك. پ. ب (ب) ماركىز قورنىنىڭ قارارىدا كۆرسەتكەن بۇتۇن خوجالىق نەتىجىلەرنىڭ مۇۋاپىقلىقى رەۋشە بەدەشلىشى خەلق ماعارىف ئىدارىلەرنىڭ بۇ ۋەزىفەلەرنى بېرىگە يېتىكىشى دەدەشكە باغلاقتىر.

مۇتەخەسسىسلار ئاپپاراتلاش ھازىرقى چاغدا تۇنلغان سۈرەتتە، ئۆتمەسەننىڭ ئومىسىنىڭ يۇقارلاشتۇرۇلغان سۈرەتكە ھەج بىر دەدەشە، جاۋاب بېرەلمەيدى؛ ئوقۇۋ مۇنچە مەسەلەلەرنىڭ ھازىرقى شاخچاسى مەلەكەلى تەخەسسىكى ئىشچىلەرگە بولغان ئېھتىياجنىڭ 20 پىرسەنتىنى ھەم قانغانلىرىنى ئىشچىلەرگە خوجالىق ۋە كۆپىنچە تەشكىلاتلارنىڭ مەلەكەلى ئىش كۈچلىرىگە بولغان ئېھتىياج توغرىسىدا بېرىگەن تەلەپنامىلارنى بۇنى ئاب - ئۇچق ئىسپات قىلا ئالاجاق. مەسەلەن ئۆزبېك-تان پاختا سايرى بېش يىلدا 18,100 كىشى، شۇ جۈملىدە 100 نە ئالى مەلەكەلى، ۋە 1,950 نە ئورتا مەلەكەلى ئىشچى تەلەپ قىلجاچق. باشقا خوجالىق ۋە كۆپىنچە تەشكىلاتلارنى ھەم ئوشا ساندىن كەم تەلەپ قىلماسلار كېرەك مەنە بۇلارنىڭ ھەممىسى ماعارىف تەشكىلاتلارنى ئۆز ئىشلىرىنى باشقارتان تۇشكە، خەلق ماعارىف سىستېمىسىنى، بۇ ۋەزىفەنى بەدەشكە مۇۋاپىقلاشتۇرۇشقا مەنە پاختا مەسئەلەسىنى ھەل قىلىشقا كۆپەك بار-داملاششقا مەجبۇر ئېھتىياج.

بىز ھازىر خەلق ماعارىف كومىسسارىلىقىنىڭ ئاپپاراتىنى قاينان تەشكىل قىلدىق. ئىككىنچى خەل ئەيىگەن ۋاقتا ئۆزبېكىستاندا مەدەنىي قۇربان-شىنىڭ مۇستەھكەم باش ئىشچىلىرى تۈزدىك. بۇنىڭ بىلەن بىز ئەيىتە ئالامەتكى ئۆزبېكىستاننىڭ ئىقتىسادى يۈكسەلدى بىلەن مەھكەم باغلىغان ھالدا مەدەنىي قۇرباننىڭ تارقىلىشىنى تەمىن قىلاتتۇرغان - تۈرمۈشنىڭ ئۆزى بىزدىن تەلەپ قىلغان ئاپپاراتنى تۈزدىك شۇبەسىز، ئاپپاراتنىڭ قايناندىن بىر رەۋشچە تەشكىل قىلىشى ئۆزبېك-تان خەلق ماعارىف تارقىلىشىنىڭ سان ۋە سەفەت جەھەتتە ئىلگەرىلەپ ئۆزگەرىشىگە كەتتە نەئىس-قۇبلاچق خەلق ماعارىف كومىسسارىلىقىنىڭ ئاپپاراتىنى بۇ رەۋشچە قايناندىن تەشكىل قىلىشى ئۆزچىلىق قالدۇرغان بولساق ئەلبەتتە ئۆزبېكلىرى ۋەزىفەلەرنى، ئۆتمەسەن چەتتە تۇرغان ئىشچىسىز ئاپپاراتقا ئېكە بۇلار ئېدەك.

35 ياشقاچا بولغان خات - ساۋانسىزلاشنىڭ سانى 2,006000 كى بېتىشى پاخانا پىلانى ھەم خالىق خوجىلىقىنىڭ بېشى يىللىق پىلانىنى بىجەرش ئىشەنە كەتتە تۇسۇنلىق قىلماق.

مۇئاخاسسىسلار تاييارلاش مەسئەلىسى ھەم باشلانغىچ خات - ساۋانسىزلىقنى تۈگەتەش مەسئەلىسىگە سۇيۇنماق.

ساۋانسىزلىقنى تۈگەتەش ئىشلەرى مۇرەببى تېزلىتىلىشى، مەسئەلەنىڭ ئۇنىۋېرساللىقى ئۈستىدىكى بىلەن باغلاندىلىشى لازىم. دەۋلەت بۇنىچەنى ۋە مەدەلىلى بۇنىچەت بويىنچا بولغان ئىككىنچىلەرنىڭ چېگىرەلى ئىكەنلىكى مەلۇم. ھىراق بۇ ھال بۇنىچەت بويىنچا پۇل يوق ئىكەن، ئىلگىرىكى مۇرەببى قالدۇرىلىشى لازىم دېيىپ تىزىلەندىش خوجىلىقىنى بېرىمەيدى. بۇنىچەت قىيىنچىلىقلارنىڭ، جامائەتچىلىكنىڭ ساۋانسىزلىقىنى تۈگەتەش ئىشلەرىگە كېرەك چەلىپ قىلىش ھەم مەسئەلەنىڭ، ساراتىق شەھىرى ۋە ر. م. ف. م. ر. نىڭ باشقا شەھەرلەرنىڭ يۇلتۇزغى بىجەرىلەرى جامائەتچىلىق تەرتىبىدە يۈزىمگەلەرچە خالىقنىڭ ساۋانسىزلىقىنى تۈگەتەش مۇمكىنلىكىنى كۆرسەتتى. ئۆزبېكىستان شارايتلاردا ھەم بۇ تەجىربىدىن پايدالاندىلىشى لازىم.

بىز شەھەرلەردە ساۋانسىزلىقنى تۈگەتەشنى بۇقارى ۋە ئورتاق ئوقۇۋ مۇئەسسەسەلەرنىڭ يۈزىمگەلەرچە ئوقۇتقۇچىلاردا فابىلاناب مەدەنى بۇرش (كۆلپاچود) تەرتىبىدە تۈگەتەش مۇمكىن دېيىپ ئويلايمىز.

ئەگەر بىز بۇ يولغا كىرسەك، ئۇنىچەكەنە سەرمائىنى پىشانەشقا مۇۋاپىق بولامىز ۋە ئۇنى قىشلاقتاغى ساۋانسىزلىقنى تۈگەتەشنى قېزەتەشكە سەرف قىلالامىز.

خالىق ماعارىفى ئىدارالارى بولى بويىنچا ئىرنەكەزلىشى لازىم بولغان تەن بىرلەرنىڭ قىسقاچا ساناغى ئەنە شۇ.

بۇ تەن بىرلەرنى بىجەرشنىڭ قىيىنلىقى خالىق ماعارىفى ئىدارالارىنى تەن بىرلىكى شەكلىدە باشقاتان تۈزۈشكە ۋە بۇ ئىشنى زەربەلى تەرتىبىدە ئالپ بارىشقا ھەمە بۇتۇن ماعارىف ئىشچىلەرى ھەم مەدەنى كۈچلەرنى ئۈز-غىرائلارنى ئۈچ بەرۋەر ئاشرىشقا، مايلار تاييارلاش ئىشى فرقا ھەم شورالار ئىنتىقلىق خوجىلىقىنى ئالدىن تۇرغان كەتتە ۋەزىفەلەر زەنجىرنىڭ اساسى خالىقلاردا بىرى بولغانلىقىنى ئېسىدە تۇتۇپ، ئىجتىماعى قۇرۇ-شى ۋەزىفەلەرى بىلەن تەن بىرلەشكە مەجبۇرىيەتنى لازىم.

كوزىرف

ئەنە شۇنداق مەسئەلنى كېلتىرىدەك: 28/29 نىچى يىدا ئاچىلغان بىر ۈزۈش تېخنىكومى بىرىنچى مەرتەبە فاقت ئىكەنچى بېشى يىداغىنا بىر ۈزۈچىلەر چەقارا ئالماق. خالىقنى شۇ بېشى يىل داۋامىدا بىر تۈزۈش پىروگراممىسىنى بىجەرش ئۈچۈن 400 تەكچە بىر تۈزۈچىلەر تەلەپ ئىلدىنماق.

بىز ئوقۇۋ پىلانلاردا بۇتۇن ئارنىچا ۋە مۇئاخاسسىسلارغا ئۇنىڭ مەدەلى ئىشەنە كېرەك بولماي تۇرغانلارنى چەقارب تاشلاش ئۈچۈن ھازىر ئاتاق بۇتۇن تېخنىكوملەرنىڭ ھەممە ئوقۇۋ پىلانى ۋە پىروگراممىلارنى باشقاتان كورب چەقەشقا كىرىش فاقت تار مۇئاخاسسىسلارنىڭ بىرىش زەرىر دېيىپ ھەمەسلايمىز. بۇ تېخنىكوملەردەكى ئوقۇۋ مۇندەتلەرنى 6 يىلدا 4 يىلغا قىسقارتىشقا يول قويماق. لېكىن بۇ تەن بىرلەر ھەم مەدەلى ئىش-كۈچلەرگە بولغان ئىجتىپاچنى تەمىن ئېتەلمەيدى، ئېڭ كۈپىدە بىر - ئىككى يىل داۋامىدا مۇئاخاسسىسلار تاييارلاشقا مۇمكىنلىك بېرىتۇرغان شاشلىچ چارالار كورەش كېرەك.

شۇنى ئەيتىپ ئوتتۇش كېرەك، كى بۇ ۋەزىفەنى بىجەرش ھازىرغى ۋاقتدا قىسقا مۇندەتلى قۇرسىلارغا كىرىشنى ئىستەۋچىلەر تاپلامىسىنى بىلەن بولسا ھەم قاتار قىيىنچىلىقلارغا ئۇچىرار.

بۇتۇن تەشكىلاتلارنىڭ ھازىردا باشلاپ ئوقۇۋ - يازۇغىنا بىلەتۇرغان دەرىجەدىكى كەمەغىل - باتىراق ۋە ئورتاق دېھقان ياشلارنىڭ ئېڭ فاعال تىپاقلارنى مەلۇم قىلىش مەسئەلەلەرى بىلەن ماشخول بولدىشقا كىرىش-شەرى، بۇ ياشلارنى ماخسۇس قۇرسىلارغا كىرىشكە تاييارلاش ئۈچۈن رايونلاردا 7 يىللىق مەكتەپلەر، II نىچى پاسەچ مەكتەپلەر ۋە دېھقان ياشلارنى مەكتەپلەرى قاشدا كېچكى قۇرس ھەم تۈگەتەلەر تەشكىل ئېتىش كېرەك.

مەنە بۇ ۋەزىفە، زەربەلى ۋەزىفە، ۋە بىز مەدەللەردەكى كەمەبە ھەم جاماعات تەشكىلاتلارنىڭ ياردامى بىلەن ئوقۇتقۇچىلار ئۇنى بىجەرشنى جاماعات تەشكىللىمىسى سەپىدە ئۆز ئۈستىلەرگە ئالارلار دېيىپ ئويلايمىز. پاختا پىروگراممىسىنى بىجەرش بىلەن باغلىق بولغان كېيىنكى مەسئەلە - كەتتەلەر ساۋانسىزلىقىنى تۈگەتەش مەسئەلەسىدۇر. مەدەنى دەرىجە ھازىردا كېيى پەست بولۇپ تۇرغان بىر چاقدا پاختا پىروغىرۇ-سىمىنىڭ مۇۋاپىقلىق بىلەن بىجەرىلەشكە كوزىمىز يېتەيدى. 18 دان

فەر قامىزنىڭ تاپشىرىغان ۋەزىفەلەرنى بەجەرش يولىدا

مەدەنى قۇرۇلۇش ئىشلەرىنىڭ كېڭ ئىجتىماعى ماقىسادغا مۇۋاپىق بولغا قويدىش سان ھەم سەفەت ھاسىللارنى ئۈستىرىش ئۈستىدە كورب چارالارنى كورب كېلىك لېكىن بۇ چارالار مەسئەلەنى ھەل قىلىشقا كۈتكەنلىككە ئەتىجەلەرنى تولۇق رەۋشەن بېرىشكە كۈچسىزلىك قىلدى. ئىجتىپاچىمىزنى تولۇق قاپلايتۇرغان دەرىجەدە مۇدەللەلەر تاييارلاي ئال-ماق. شۇنىڭ كەيى ئىجتىماعى تاماندان ئازا بولغان ئىشچى، باتىراق ۋە مەنەتەكەش دېھقان ياشلارنى بىلەم ئولەردىگە ئېزىلەش تاييارلاپ بېرىش كەيى ئىشلەردەكى ئورۇنشىمىزنىڭ ئۇنۇمى بىزنى قاندىرا ئالماق. بۇنداق ناشتارى مەدەنى - ماعارىف ئىشلەردە ئېڭ كەتتە مۇعەمما ساۋانسىزلىقنى تۈگەتەش مەسئەلەسىدۇر.

مەلۇمكى مەسئەلە تەمىزنىڭ كۈچىلىكى ساۋانسىز بىز شۇ ساۋان-سىزلىقنى تۈگەتەشكە كورىلەتۇرغان بۇتۇن چارالارنىڭ ئېڭ ئاخىرىچى كېككە قانار ئالپ بارىشىمىز كېرەككىم يوقسا بۇ بىزنىڭ ھەممە ئىشلەرىمىزنىڭ بىرلىنى تومساتۇرغان كەتتە بىر توغاندۇر.

بىز بۇ يىلغى ئىش پىلانلىغىغا بۇتۇن مەنەتەكەش غاماسىنىڭ كېڭ ياردامىغا سۇيەلپ ئۆزبېكىستان مەدەنى بويىنچا 300 مەك مەنەت

خالىق روزغارىنى تەكەش دەۋرىدە ئۇنى قايتان تۈزۈش دەۋرىگە، ئوتتۇرى مۇناسىۋەت بىلەن مەدەنى قۇرۇلۇش مەيدانىدا ئالدىنغا كېلىپ پاساتۇرغان كەتتە ۋە مەسئەلەلەرنى ۋەزىفەلەر چۈدە كويىدۇر، بۇ ۋەزىفەلەر شۇبھەسىز ئىشەنە يەنكى فاعال ۋە قۇلاي ئۇسۇللەرنى تەلەپ قىلار. مەدەنى قۇرۇلۇش ئىشلەرىمىزنىڭ تارقاقلىقىنى قۇرىلىشىمىزنىڭ تەلەپىگە مۇۋاپىق ئىجتىماعى، ئىقتىسادى تۇرمۇشىمىزنىڭ ئالغا كېتىشىدىكى لازىم بولغان مۇسىم شارائىتلار بىلەن مەھكەم باغلاپ ئالدىن بارىش ئۈچۈن ئىش ئىمكا-نىياتلارنى تولتا تەمىن ئېتەشكە ئورۇنلىش ۋە شۇنى بەجەرش بۇ كۈننىڭ زەرىرى ئىشى بولىشى كېرەك.

بېشى يىللىق خوجىلىق پىلانلىغىدا مەدەنى قۇرۇلۇش ئىشلەرىمىزنىڭ خالىق روزغارى بىلەن بەرۋەرلەشكەنكى ھەمە چارالار بېلىكىلەندى. بىزنىڭ ۋەزىفەمىز شۇل بېشى يىللىق پىلاندا كورسەتكەن مەدەنى ئۈستىش ھەرىكەت-لەرىمىزنىڭ دەرىجەسىنى كۈتۈرىدۇر.

مەدەنى تەمىزنىڭ مەدەنى قۇرۇلۇش ئىشلەرىنى خالىق روزغارى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرىنى بېرىمىدەن ئايدىرپ قاراشىمىز ئارقىسىدا مەدەنى ئىشلىرىمىزنى كېڭەيتىش، يۈكسەلتىرىش ۋە پىرقانچا كۈچلۈكلەر بولمىكەلى.

مەنەنى قۇرلىشىدىن ئىبارەت بولۇپ تۇرىش بىلەن كۈندەلىك ۋە زەربىدار مەسئۇلىيەت بىلەن بىز مەنەنى قۇرلىشىدىن ئىبارەت قۇرلىشىنى بۇتۇنچا چەت مەفكۇرە-رەلەرىگە قارشى رەھبەرىمىز كېرەكلىك پىروپاگىندا مەفكۇرەسىنى رىۋاچ-لاندىرىش ئاساسىدا ئالدىن بېرىش شۇنداق ئۇچۇن مەفكۇرەۋى كۆرۈش ۋەزىپىمىز كۈندەلىك زەربىدار ۋەزىپە سىرتىدا ئۆزىمىزنىڭ ئەھمىيەتلىكىنى كېڭەيتىشكە ئىمكانىيەت بېرىش ۋە ئۇنىڭ ئارقىلىق مەنەنى قۇرلىشىنى جەلپ قىلالايمىز.

شۇنداق بولدىكى مۇمكىن ئەھمىيەتلىك مەفكۇرەۋى كۆرۈش پارا-مىدا بىر قاتار كەنت مۇئاۋىنلىرىغا مەلۇم بولدى. پىروپاگىندا مەفكۇرەسى ئۇچۇن كۆرۈش تەجرىبىلىرىمىز ئالدىن بىز يولدا غامماۋى تەشەببۇسكارلار ھەرىكەتى تۇغىدىن بولدى. شۇ تەشەببۇس ۋە تەجرىبىلىرىنى

كەشلىرىنىڭ ساۋاتىنى چىقارش ۋەزىپەسىنى قاتتىق قىلىپ كەردەنمىزگە ئالدى ۋە شۇنى بەجەرىشكە كىرىشكە. بىز ئۇنىڭ 2 يىل ئىچىدە 120 مىڭ كىشىنىڭ ساۋاتىنى چىقارغان بولساق ئۇنىڭ بىر يىل ئىچىدە ياقى يوقاردىكى بەجەرىش كېرەك دەپ بىلىشكە ئىمكانىيەت بۇ ۋەزىپەنى بەجەرىشكە ئۇنىڭ ئارقىلىق مەنەنى قۇرلىشىنىڭ ۋەزىپەسىنى چىقارغان غەمەلى ئىشلىرىمىزنى تەشەببۇس قىلىش يوللىرىنى تەشەببۇس قىلىش لازىم.

مەنە پۇ مەسئۇلىيەتنى تەشەببۇس بەجەرىش توغرىدا - توغرى مەنەنى پۇكسەلىش ئىشلىرىنى تەشەببۇس قىلىش ئىشلىرىمىز چۈنكى بۇ مەسئۇلىيەتلىك ئىشلىرىمىزنىڭ خەلق روزغارىنى قايتاندان تۇرۇش ئۈستىدە تەلەپ قىلىناتۇرغان ساۋاتلىق مەدەنىيەت كۈچلىرىنى ۋەزىپە كېلىشىدە كەنت بەر كەردەنمىز.

سەمەردەندە ئاخونبايىنى ئىسسىگە ئاچىلغان 1 نچى بالالار يۇرتىدا

تەلەپلەر بىلەن ئىش

يەنە كېڭەيتىش ئىشلىرىمىزنىڭ پۇنسىدا تاغىن ھەم باتۇرراق غەمەلىيەت قىلىشىمىز ۋە شۇنى قىلىش رەھبەرىمىز ئىلگىرى مۇرەسسە كېرەك. مۇسسىيالىزم جەمئىيەتنى قۇرۇش ئۇچۇن ئۇنىڭ لازىم بولغان غەمەلىيەتلىرىنى تېز مۇرەسسە بىلەن ئۆستۈش — تۇغىلىش ھەر ساھادا دۇشمەنلەرىمىز تاماندان مەلۇم قارشىلىقلارغا ئۇچرايمىز.

بىز ئۆز ئىشلىرىمىزنى پىروپاگىندا مەفكۇرەسى ۋە قاتتىق ئالدىن بىلەن بول ئۇچۇن كۆرۈش ئاساسىدا قىلىشقا، قانداق قىلىشقا بولماسىن ئۇنىڭ زەربە بېرىشىمىز شۇنداق بولدى. مەنەنى قۇرلىشىمىزدا تۇرغان ئىش بىلەن ھەم تاغىر ۋە قىيىن-ئاسان بىلەن بۇ بىزىدىن پۇتۇن مەسئۇلىيەتنى قىلىشنىڭ دېرىشكەنمىزگە مۇ-ۋاپىق تېز مۇرەسسە بىلەن كۆرۈشكەنمىز. بەجەرىشلىرىمىزنى ئىشلىتىش ئارقىلىق ۋاقىتدا مەنەنى - مەعارىف ئىشلىرىمىز مەنەنى قۇرلىشىمىزنىڭ تەشەببۇسكارلىقى بىلەن ئۆتكەن يىللارغا نىسبەتەن ئارتىق

تېز مۇرەسسە بىلەن رەھبەرىمىزدا بولغان سو نىيالىزم قۇرلىشىدە مەنەنى قۇرلىشىمىزنىڭ ئىشلىرىمىزنىڭ ۋە كېڭ مەدەنىيەتلىك غامماۋى مەسئۇلىيەتنى چىقارغان سان ئىشلىرىمىزدا ياش ئۆستۈرۈشنى چىن بەيئەتلىشىمىز كېرەكلىك مەسئۇلىيەتنى بەر رەھبەرىمىز قىلىش ئارقىلىق مەنەنى قۇرلىشىمىزنىڭ ۋەزىپەسىنى چىقارغان غەمەلى ئىشلىرىمىزنى تەشەببۇس قىلىش لازىم.

شۇنداق ئۇچۇن ئالدىمىزدا تۇرغان يەنە ئوقۇش يولىدا بۇ مەسئۇلىيەتكە چىقۇر قاراپ، ئىشلىرىمىزنىڭ پۇكسەلىشىنى بەيئەتلىشىمىز ئاساس - لارنى تەشەببۇس قىلىناتۇرغان رەھبەرىمىز كېڭەيتىش - رىۋاچلاندىرىش ۋەزىپەسى ئىشلىرىمىزنىڭ مەركىزىدىن جاي ئالدى ۋە ئۇنىڭ بىلەن جەمئىيەت ئىشلىرىمىزنىڭ كۈچ سەرف ئىشلىرىمىز كېرەك. بىز بۇ يېرىدە شۇنى قاتتىق قىلىپ كۆرۈشكەنمىز كېرەكلىك، پىرو- لىتارىيات مەفكۇرەسى ئۇچۇن كۆرۈش ۋەزىپەسى مەزىرىنى بولماي بەلگى

دەرەجەدە قىممەتلىك ۋە قىزغىن تەشەببۇس كۆرسەتسەنلەر، مەنەنى ئىن-
 قىلايدىك ھافىقى غاسكەرلەرى — بانۇر كۆرەشچىلەرى بولسىنلار، دەپمەككەن.
 مەنەنى قۇربلىشىمىز تاراقلىنىشىنىڭ ھازىرقى سۈرئەتىنى تېزلىتىپ
 سىرىسپالغۇم قۇربلىشىمىزنىڭ ئىلگىرىمەش ئەلەيگە، ئوخشاشمىز جاۋاب بېرى-
 كىدىك ھالدا قويۇشىمىز ئەلبەتتە بىزدەن قىزغىنلىق ۋە باتۇر ئىشچىلىك
 قىلماقچىلىقىنى تەلەپ قىلىدۇ.

بۇ قارىداغى ئاساسى مەسئۇلەلەر بىزگە ئاندىلا ھەل قىلىشقا بولىدىغى
 ئوقۇش مەۋسىمىگە بىز يەتتى چەكلىمىلەر ۋە يەتتى كېڭەيگەن ئارمىيەلەر،
 ئوقۇش، ئوقۇتۇش سەپىسىدە مەدەنىي ۋە خالىق مەعارىفى ئىدارىلەرنىڭ
 ئۆزلىشىشىگە ئىشلىشىشى — مۇۋاپىقلاشتۇرۇلغان خالىق مەعارىفى تاراقلىنىش
 سەنئىتى بولۇشى توغرىدا رەۋىشە مۇستەھكەم ئۆتكۈزۈلۈشىنى توقۇتۇش ئەمەس
 قىلىنغان بىر سۇنچا مەھەم ئۆزگەرتىشلەر بىلەن ئىلىپ كېرىمىز.
 شۇنىڭ ئۈچۈن ئالىمىمىزدا تۇرغان ئوقۇش بىلەن ھازىرقى كۆرىش
 ئىشىگە ئايلىنىپ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دىققەتىنى بىرىنچى نەۋەتتە جەلپ
 قىلىمىز.

چۈنكى ئۆز-ئۆزىدىن مەلۇم بىر كىم ئوقۇتقۇچىلار مەنەنى ئىنقىلاپ
 غاسكەرلەرى بولۇشلاردىن ئۇلار بۇ بارداغى ۋەزىپىلەرنىڭ غەمەلى
 تامانلىرىغا ئارتىق دەرەجەدە مەھكەم باغلىنىپتۇر.
 28/29 نىچى ئوقۇش بىلەننىڭ ھەممىسى بىزگە كۆپ نەرسىلەرنى
 سۆزىدى: غەمەسەن مەيدانغا ئاشلانغان ۋەزىپىلەرنى بەجەرىشىدە بىزنى
 ئارقا قاپ بارغانلىقىمىزنى بېكىتكەن. غەمەسەن مەيدانىدا باشلانغۇچ
 تەلىم مەسئۇلىسىدە ھەلى بىز تەشكىلى سورىغاندا ئاندى بىر غەمەلى
 ئىشنى مەيدانغا چىقارغانىمىز يوق. ئۇنىمۇ بۇ مۇغەسسەم بىزنىڭ
 پارچا ئىشلىشىمىزنىڭ قان تامىرىمىز. بۇ ۋەزىپەنى ھەم بەجەرىش ئۈچۈن
 قىشلاق ۋە شەھەر ئوقۇتقۇچىلارمىزنىڭ ياقىنىدىن ئىشتىراك قىلىشىلارنى
 لازىمىدۇر.

مەنەنى - مەعارىف مەسئۇلىلەرنىڭ ئاپتورىنى مەدەنىيەتكەش غاممىسى
 ئالدىدا كۆتۈرىشى ۋە ئۇشال ئوقۇتقۇچىلارمىزنىڭ ئۇنىلەرگە تەشەببۇك.
 بىز مەنەنى - مەعارىف جەھەتتىكى ئاپتورىنى ئۇش ھاسىلىدىمىزنىڭ دە-
 رەجەسى بىزنىڭ ئەلەيىمىزگە مۇۋاپىق ھالدا بەجەرىلگەنلىكىگە كۆتۈر-
 ۈلەيمىز. ئىككىنچى تاماندىن بۇ مەسئۇلە ماددى جەھەتتە كۆپلى تەمىن
 ئېتىلىشىدە ھەم باغلىنىدۇ. مەسئۇلە بىز باشقا جەھەتتىكىلەرگە قاراغاندا
 ماددى تاماندىن تۇپان تەمىن ئېتىلىمىز. بىز مەدەلى بۇدجەتتەن
 220/۰۰ ئايدالغانىمىز ھالدا قوشنى جەھەتتىكىلەر 34-33 ئۇنى
 ئايدالغانىدۇر. بۇ ھەم كەتتە بىر نۇقتانى ئىشھال قىلىدۇ.

ئىشلەرىمىزنىڭ زەدىنى چىلارنى كۆپ. دەۋلەت تاماندىن بېرىلگەن
 مەبلەغىنى ئىقتىسادى يول بىلەن مەرىف قىلا ئالمايمىز. بۇ بىزنىڭ كە-
 چىلىكىمىز. مەنە شۇنىڭ كەبى ئىقتىسادسىزلىقلار بىلەن كۆرۈشە بىزگە
 ئېڭ كەتتە ياردەمچى بولما تۇرغان كۈچ — ۋە ئوقۇتقۇچىلار غاممىسىدۇر.
 نەمە ئۈچۈن بىزدە تەلىم - ئوقۇتۇش ئىشلىرى قىماتقا ئۆتۈشەن؟
 چۈنكى بىزنىڭ سىنىپلەرىمىزدە بالىلارنىڭ سانلىرى ئورماندا جۇدە تۇپان
 ھالدا تۇرۇدۇ. 35 بالا ئورمانغا 25-20 بالا بەدىنى بىر جايلىرىدا
 10/12 بالا ئوتتۇرىدۇ. مەنە بۇ غەمەنى ئىقتىسادسىزلىقتۇر. ئالىمىمىزدا
 تۇرغان ئوقۇش بىلەن بۇ ئۇن كۈچ بىلەن بۇ كەمچىلىكنى تۈگەتەش كېرەك.
 سىنىپلەرىمىز غەمەسەن نورماغا مۇۋاپىق، تولۇق بولىشىغا ئورۇننىش ۋە
 شۇنى بەجەرىشكە ھەرىكەت قىلىش كېلەجەك بىلەننىڭ نەۋەتتەكى ئىشلە-
 رىدەندۇر.

بۇندىن ھەم كەتتە كەتتە ئىككىنچى بىر سايبە سىنىپلەردە ئوقۇتقۇچى
 قارمىچىلار مەسئۇلىسىدۇر. بۇ ھال جۇدە كۆڭلىمىز ھالىدۇر. غەمەسەن
 ھەممىمىز قاراغاندا 44% بالا ئۇنىكىن يىل سەنئەت قىلغان. ئۇنىمۇ

غەمەسەن ناخىشەتتا قاراغاندا 10% دەن ئارمىيەلىرى كېرەك ئېدى.
 بۇ كەمچىلىكنى تۈگەتەش تامانى كېرەك ئوقۇتقۇچىلارمىزنىڭ ھازىرقى-
 رىغا باغلىنىدۇ. ئوقۇتقۇچىلارمىزنىڭ بەجەرىشە مەغنىۋى كۆچلەرى كۆ-
 تۈرلۈك سايبىن بۇ مەسئۇلە ئۆز پارلىغىنىنى ئىسلىم ئېتە پاراچى. شۇنىڭ
 ئۈچۈن بۇ يىل ئوقۇتقۇچىلارمىز شۇنىڭ كەبى كەتتە زەرەرىلى ئوسورقلار
 بىلەن كۆرۈشەشە ئۆزلىرىمىزنىڭ ھازىرقىلارنى ئارمىيەلىرىنى يوللىرىنى بە-
 جەرىشەلىرى ۋە ئورۇندىلىرى ئىلىمىمىزدا تۇرغان ۋەزىپەلەرنى بەجەرىشەلىكى
 ئىشلەرنىڭ بەنەسى ۋە كەتتەندۇر.

بۇ يىل بۇ ئۇن ئۆزىمىزنىڭ ئىقتىسادى مەدەنىيەلەرگە 3,000 ئەلبە
 قەبۇل قىلىدۇ. بۇلارنىڭ كۆپچىلىكى شەھەر ياشلاردۇر. يىلداغەندەك
 بۇ يىل ھەم قىشلاق ياشلارنى قەبۇل قىلىش مەسئۇلىسى كۆڭلىدىكىدەك
 بولمايدۇ. مەيلى قىشلاق ياشلارنى ئارمىيەلىرى ھازىرقىلارنى بار بولغاندا
 لارنى بولغۇسىدۇر. مەنە بۇ سەھەپتەن ھەم قىشلاق ياشلارنى ئورمان
 ئىقتىسادى مەنەلەرگە ئاپپاراشدا ئوقۇتقۇچىلارنىڭ روللارنى كەتتەندۇر.
 قىشلاق ياشلارنىڭ ھەممىسى مەدەنىيەلەرگە كىرىپ ئوقۇشلارنى قىشلاق مۇ-
 غەللىرىدە باغلىق مەسئۇلىدۇر. بۇ يىل بۇ ۋەزىپەنى بەجەرىش ئۈچۈن
 مۇغەللىرىنى كېرەك مەدەنىيەلەرنىڭ قىلىشىلارنى كېرەككەن.

كېلەجەك يىل مەنەنى قۇرۇلۇش ئىشلەرىمىز ئۈچۈن 50 مىليون
 سوم پۇل بېكىتىلدى. بۇ مەبلەغ ئۆزىمىزنىڭ جۇمھۇرىيەتنى ئۈچۈن جۇدە
 كەتتە مەبلەغىدۇر. ئېنىق بۇنى مەعارىف ئىشلەرىمىزنىڭ بەنەسە ھەزم
 قىلىنىشى ۋە ھاسىلىدىكى سەۋەت تامانلىرىنى نەۋەتتە بولىشىغا قەتئىي
 ئەھمىيەت بېرىش كېرەك.

بىزدە شۇ ۋاقىتقا كەتتە بىر كەمچىلىك ھەرىكەت سورىپ كېلىدۇ.
 ئۇ ھەم بولسا، ئىشلىرىمىزنىڭ سان تاماندىن ئوسىپ بارىشىغا مەغرورلىق
 ئېدى. ئېنىقكى مەسئۇلەلەر بىزنى پۇنىڭ كەبى ئىشلەرگە قەتئىي تەنقىدى
 قاراشلار بىلەن مۇغەسسەم ۋە ئۇش تامانىنى تەكشۈرۈلدى.

بىز ئېڭ بىرىنچى كەلگە ئۇش ھاسىلىدىكى مەدەنىي كۆتۈرىش
 يوللىرىنى ئويلاشىمىز ۋە ئۇنى تۇرمۇشقا ئۆتكۈزۈشىمىز لازىم. بىز ئۇش
 ھاسىلىدىكى سەۋەتنى كۆتۈرىشە ئەلبەتتە بۇ ئۇن ئىشلەرىمىزنىڭ پارمىشىغا
 ۋە ئۇنىڭ نەتىجەسىگە ساغلام تەنقىدى قاراش بىلەن مۇغەسسەم قىلىشىنى
 ئۆرگەندۈرۈش.

ئەگەر بىلەرىمىزدەكى غەمەسەن ئاھۋاللار نەمەلەرنى كۆرسەتەندۇر: شۇ
 بۇ يىل قىشلاقدا باشلانغۇچ تەلىم مەۋزۇغىدە تېكىشىرىش ئۆتكۈزۈلدى.
 تېكىشىرىش نەتىجەسىدە بىر قانچا كۈتۈلمەگەن ئاھۋاللار يۈز بېرىدى. زە-
 رەقشان ئۆزۈمگەن ئارپاي، قارا دەرىپە، كەرىمىنە رايونلاردا 15 مەكتەپ
 تېكىشىرىلگەن. شۇلاردىن 10 نەسى بىر سەنئەت بولۇپ، 25 نىچى يىلدىن
 بويان داۋام قىلىدۇ. 28/29 نىچى يىلغا كۆچكەندە ھەم شۇ مەكتەپلەر
 ئوسمەسەن ئۇشال بىر سەنئەتلى ھالدا قالا بېرىكەنلەر. بۇنىڭ كەبى
 ئاھۋاللار باشقا ئۆزۈمگەندە ھەم ھۆكۈم سۈرەندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ
 نۇقتاغا مەسئۇلە دىققەتنى جەلپ ئېتىشى كېرەككى غەمەسەن قىشلاق
 مەكتەپلەردە تەبىئىي ئوسوشنىڭ دەرىجەسى پامان ھالدا قونماقلىسىن.
 قىشلاق مەكتەپلەرى ئىككىنچى تاماندىن ھەم جۇدە كەتتە ئۇشاشدا
 داۋام ئېتە ياتىدۇر. ئۇ ھەم بولسا، پىنا ۋە ئوقۇتقۇچى مەسئۇلىسىدۇر.
 شۇنىڭ ئىككى مەسئۇلەنى كۆڭلىدىكىدەك ھەل قىلىشقا تۇرۇپ، قىشلاق
 مەكتەپلەرنى مۇكەممەل بىر ھالغا كېلىشى قەيىندۇر. بۇ مەسئۇلەگە ئۆز
 بىز دەۋلەت نۇقتىي نەزەردىن قاراش جۇدە كەتتە جەنابىت ئۇش
 ئېكىلىمىنى تۇشۇنىپ ئالامىز. مەدەنىيەلەرگە تەشەببۇتلار ئۆز ۋاقىتىدا
 ئاھۋالدىن خاھار ئالمايدۇر. كۆپ مەكتەپلەرىمىز ۋە ئىشلەرىمىزنىڭ پا-
 رىشى نەزەردىن قاشقاردا قالمىپ كېتەندۇر. شۇنىڭ ئارقىسىدا كۆپ
 ئىشلەرىمىز سۇسلىنىپ تارقان قالمىپ كېتە بېرىدۇ. ئالىمىمىزدا تۇرغان

ۋ.ك. پ (ب). مەركەز قولىدىكى پاختا خاھقان چاقىرىغان قارارى ئىشلىتىشكە يەتتى مەزمۇن ۋە چوقۇم ۋەزىپىلەر بۇگۈنكىدە ئالدىمىزدا تۇرغان بېشى يىللىقغا كىرىشىشىدە ھەممىمىز شۇ قارارنىڭ مەقسىتىگە كېڭ رەۋىشتە توشۇنىشى ۋەزىپىسىنى بىلىشىمىز كېرەك. چۈنكى ھەممە ئىشلىتىشنىڭ ھاسىلى شۇ قارارنىڭ ماقىسادىغا مۇۋاپىق جاۋاب بېرىشىگە ئاساسلانغان بولسىن. بۇ خاھقان ئوقۇتقۇچىلارمىز ئارىسىدا كېڭ مەجلىسلىرى ئۆتكۈزۈلۈشى كېرەك.

بىزگە ئېڭ بىرىدىچى نەۋەندە ئىش ئۈنۈمىنىڭ سىرتىدىكى كۈتۈرۈش ۋە ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك ھەمىيىتى ئايدىن ئايدىن كېرەك. بىزنىڭ ھەر بىر ئىشلىتىشنىڭ ھەمىيىتى خۇسۇسىيەتلىك مەنەنى - مەعارىف جەمئىيىتىدە مەھەلە تەشكىلاتىنىڭ ھەمىيىتىنىڭ قارىشىدا ھەمىيەت بېرىشىگە تەييار بىر ھالغا كېلىشىشى كېرەك. بۇنىڭ ئارقىسىدا چىنەن خەلق مەعارىفنىڭ، فىزىقا ھەم شۇئارلار خۇسۇسىيەتنىڭ مەقسىتىگە ئا - ساسلانغان يول بىلەن، ھەممىنىڭ مەھەلە مەركىزى ئىشلىتىشى ۋە ئىشلىتىشكە باغلاشقا بولمايدۇ. مەنەنى - مەعارىف مەھەلەلىرىنى ھەممىنىڭ جەمئىيىتى ئىشلىتىشكە ئىشلىتىشكە ئىشلىتىش ھېچ مۇمكىن ئەمەس.

غۇمىسى بىز خۇلاسا چىقىرىپ ئۆتۈمىز. كەندە ئالدىمىزدا تۇرغان بۇ يىللىق ئوقۇش يىلى جۈدە مەھەلەلىرى بىلەن بىر بىزنىڭ چاۋباغىلىرىمىزنى سېزىپ، ئۇنىڭ ۋەزىپىلىرىنى بەجەرىشىدە كېڭ مەھەلەلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن بىر - قاتار ئىشلىتىشكە كۈچى ۋە تەشكىلى ھەمىيەتلىرى بىلەن ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

ئىش بىلەن بۇگۈنكى ياخشى نەتىجىلەر قىلىشىمىز كېرەك،كى زەرەفشان ئۆگۈرۈ - كەندە كەندە قىشلاق مەكتەپلىرىمىزنىڭ 66,6% ى بىر مەھەلەلىكى مەكتەپ ئىشلىتىشكە قالىپ تەييارلىشىغا يول قويۇلماستىن. بىز شۇ ئۆگۈرۈشكە قارا دەرىجە رايونىدا 23 نەچچە يىلدا بىر مەكتەپ تەشكىل قىلىنغان ئۆزىمىزنىڭ 7 يىللىق داۋامىدا 4 نەچچە ئوقۇش يىلىنى 7 نەگىدە بالا بىلەن ئۆتكۈزۈشكە.

پەستىدىن يېقىقارىغا

باش سېپى ئاڭ بىلىم قوماندانى رەئىسى ئورتاق خايروللا زاھىدوف.

ئۆزىمىز يىللاردا مەعارىف ئىشلىتىشنى تەرتىپلىرىمىز ۋەزىپىسى بولغا سالىدىغان يىلان بولسا ھەم جۈدە كۈچسىز ئىدى. مەھەلە - لەردەكى مەھەلەلىرىمىزنىڭ مەكتەپ ئىشلىتىشكە ياردىمى قارنىپ ئۆز كۈچلىرىنى، ياردىمى - رىنى بېرىش روھى بولۇپ ئۆتتى. ھازىر ھەم مەھەلەلىرىمىزنىڭ ھەممىسىنىڭ ياردىمى ياقىن تۇرماستىن. بىز مەعارىف تەشكىلاتلىرىمىزنىڭ شۇ كەتتە كۈچ ياردىمىنى قولاي ۋە پەيدىق يولغا ئاساسلاندىرا ئىشلىتىشكە مەھەلەلىرىمىز جۈدە كۈچ مەكتەپ بىنالىرى سالىدىمىز. كۈچلىرى ئۆزىمىز، كۈچلىرىمىز ھەمىيەت قار، يامغۇرلار ئاستىدا قالىپ، لاي ھالىغا ئۆتۈلدى.

مەھەلەلى مەعارىف ئىشلىتىشكە ھەم ھەممىنىڭ تەشكىلاتلىرىمىز بولسا ھەم مەكتەپ بولمىسىن. تەپ مەكتەپ بىنالىرىمىز ئور - يەتتە قىلىپ سالىپ كېلىدۇ. مەھەلەلىرىمىز يۇقىرىداغى ئاھۋالنى قاراغاندا ئىشلىتىشكە بولىدۇ - بىر مەكتەپتە 7 يىل مۇندەھەلە بىر مەھەلەلىرىمىز 7 نەگىدە بالا ئوقۇغان. تېكىشە رەئىس قارىغاندا شۇ قىشلاقدا ئۇشا 7 بالادان باشقا كىشى تاپىلماستىن. بىز شۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىمىز كېرەك،كىم قىشلاق مەھەلەلىرىمىز، مەھەلەلىرىمىز ئىشلىتىشكە مەھەلەلىرىمىز تەرتىپلىك ۋە ئىشلىتىشكە بىر يولغا سالىدىغان قاتتىق نەزەرت ۋە رەھبەرلىك قىلىشىشى كېرەك

يەڭگى ئوقۇش يىلىغا تەييارلىق كۈرىشى ئىشلىتىشكە رايون ئىشلىتىشكە تۈرلە - رىنىڭ ۋەزىپىلىرى

مەھەلەلىرىمىز ۋە ئاقارتىش ئىشلىتىشى، يوللىرى، قانداي ماقىساد ئا - ساسلىرى بىلەن بىلىكىلەنگەنلىكىنى بىلىشى لازىم. بۇ ماقىساد ئاساسلىرى توغرىسىداغى مەھەلەلىرىمىز - نىڭ باشقا ماقالىلاردا بايان ئېتىلگەنلىكى سەبەبلى، بىز ئۇلار توغرىسىدا توختالمايمىز. رايون ئىشلىتىشكە تۈرلەرى ئالدىغا قويۇلۇشى لازىم بولغان تەلەپلەردەن ئىككىنچىسى، - ئۇنىڭ (رايون ئىشلىتىشكە تۈرلەرى) ئۆز ۋەزىپىسى ھەم خۇسۇسىيەتنى ياخشى بىلىشىدۇ. بىز بۇ يېرىدە شۇنى تەكىتلىشىمىز كېرەك، زەرور دەپ ھەممىمىزنىڭ رايون ئى - شلىتىشكە تۈرلەرى ھەممە ئىشلىتىشكە خاياردار بولۇشىغا ۋە ئۆز يولباشچى - لىقى ئاستىدا بولغان مۇھەسسەلەر تۈرلەرىمىزنىڭ ھەممە تارماق - لارغا رەھبەرلىك ئېتىشىگە ئىشلىتىشكە سىلىقى لازىم. رايون ئىشلى - تىشكە تۈرلەرى - مەھەلەلىرىمىز بىلەن رايونداغى مەھەلەلىرىمىز ھەم ئاقارتىش ئىشلىتىشىمىز، مۇھەسسەلەرنىڭ خوجالىق، مەھەلەلىرىمىز ۋە تەشكىلى تۈرلەرىمىزنىڭ ھەممە تامانىغا يولباش - چىدۇ. بىز مەھەلەلىرىمىزنىڭ ئوقۇتقۇچى ئىشلىتىشى ۋە مەعارىفچىلار - نىڭ پىراغرامما - مەھەلەلىرىمىز ئىشلىتىشىگە بىۋاسىتە يولباشچىلىق قىلىشىنى رايون ئىشلىتىشكە ھېچ يۈكلەمەيمىز، كېيىنكى تەرتىپىدەكى

يەڭگى ئوقۇش يىلىنىڭ باشلانۇشىدا ئالدىنقى دەۋر رايون ئىشلىتىشكە تۈرلەرى قاندايلىق تەلەپلىرىمىز ئېڭ مەھەلەلىرىمىز تەلەپلىرىمىز بىرى بولۇپ، ئۇنداق (ئىشلىتىشكە تۈرلەرى) جۈدە غايىرىت ۋە ئىشلىتىشكە بىلەن ئىشلىتىشكە تەلەپ قىلالىدۇ. ئوقۇش يىلىنى ئۆزلىتىشى ۋە ئۇنىڭ بۇتۇن نەتىجىلىرى ئىشلىتىشكە تۈرلەرى بۇ دەۋردەكى ئىش مۇندەھەلەلىرىمىز باغلىنىدۇ. شۇنداق بولۇپ، مەھەلەلىرىمىز تەرتىپىدە رايون ئىشلىتىشكە تۈرلەرىمىز يەڭگى ئوقۇش يىلىغا تەييارلىق كۈرىشىدە قانداقلىق ئىش قىلغانلىقىمىز كۈرىشىمىز يوق. تېكىشە رايون ئىشلىتىشكە تۈرلەرىمىز باركى، ئۇلار ئوقۇش يىلىنى ئۆزلىتىشى ھەم ئۇلار يولباشچى بولۇشى لازىم بولغان رايون ئىشلىتىشكە تۈرلەرىمىز يەڭگى ئوقۇش يىلىغا تەييارلىق كۈرىشىدە ئىشلىتىشكە ئېتىمەگەنلىكىمىزنى تە - كىدلىدىمىز. بىز ئۇنىڭ ماقالىمىزدا رايون ئىشلىتىشكە تۈرلەرىمىز يەڭگى ئوقۇش يىلىغا تەييارلىق كۈرىشى دەۋرىدەكى ئىش ھەمىيەت ۋە مۇندەھەلەلىرىمىز قىسقاچىغا كۈرىشىمىز كېتىمىز. ئىشلىتىشكە تۈرلەرىمىز ھەممىدەن ئالدىن' ھېچ شۇبھەسىز، ياقىن يىللاردا خەلق مەعارىف مايدانىدا قانداي ۋەزىپىلەر تۇرغانلىقىمىز،

شاخابچانى كېڭەيتىش مەسئەلەلىرى

ئىنىسپېكتۇر بۇدجەت توغرىسىدا قانداي خاھاردار بولسا بۇ مەسئەلە ھەم ئۇشە دەرەجەدە مەغلوماتغا ئېڭى، بولمىشى لازىم.

ھەر بىر يولباشچى ئۆزى نىمەگە يولباشچىلىق قىلغانىنى ياخشى بىلىشى لازىملىغىنى ئىسبابت قىلىپ تۇرىشقا ئىختىياج پوق. لېكىن، بىزدە كوپ ۋاقت شۇنداي بولادى،كى ئىنىسپېكتۇر ئۆز يولباشچىلىغى ئاستىدا قانچا ۋە قانداي مۇئەسسەسەلەر بار-لىغى ھەم ئۇلارنىڭ قايتىدە جايلاشقانلىقىنى بىلمەيدى. بۇنداي ماعارىف شاخابچالارنى ئىستەتېستىكە جىھەتتە تېكشۈرۈش ماتېرىياللارغا ئېڭە بولغان رايون ئىستەتېستىكلەرى ياردامغا كېلە ئالادى؛ ئىسپەتە ماتېرىياللاردان ھەم فايدالانىش مۇمكىن. شاخابچا توغرىسىداغى ئاساسى مەسئەلەلەر مەندە شۇلاردۇر:

(1) مەۋجۇد مەكتەپلەرنىڭ تەبىئىي كېڭەيتىشى ۋە (2) يەڭكى مۇئەسسەسەلەر ئاچىلىشى.

مەۋجۇد مەكتەپلەرنىڭ تەبىئىي كېڭەيتىشى، بىزنىڭ ئىش-لەرىمىزدە فاقولتەدە كېسكىن ۋە كەمەل مەمبەنت، بىزنىڭ قىشلاق مەكتەپلەرىمىزنىڭ كوپىسى بىر ياكى ئېڭى يىللىقغىنا، ئۇنىڭ يېتەرلىك دەرەجەدە تەرەققى ئېتمەدەنلىكى يوقارلاش-تىرىلغان مەكتەپلەر شاخابچاسىنىڭ ئۈستىگە توسقۇنلىق قىلادى ۋە ئۆزبېكىستان ساناعاتى قىشلاق خوجالىغى ھەم مەدەنى قۇ-رۇشى ئۈچۈن مەدەنىي ئىشچىلار ماياى تاپيارالاش ئىمكان-نىيەتلىرىگە چۈدە يامان تەئسىر ئېتەدى. قىشلاق مەكتەپلەرىمىزنىڭ يېتەرلىك دەرەجەدە تارقىقى ئېتمەدەنلىكىگە ناساكارىنىڭ سەبەبى-كوپ ۋاقتتا تەبىئىي ئۈسش گۇرۇپپەلەرى حسابغا يەڭكى بىر يىللىق مەكتەپلەر ۋۇجۇدكە كېلتىرىش كەبى سۇنغى سەبەبلەردەن غىبارات. رايون ئىنىسپېكتۇرى بۇ يىل يۇقارىدا كۆرسەتلىگەن ۋاقت-عالارغا يول بېرىمەسلىكى لازىم. بۇدجەت بويىنچا قوبۇل قىلىنغان تەبىئىي ئۈسش گۇرۇپپەلەرىمىزنىڭ ھەممەسىنى تېڭىشلىك مەد-تەبەرىگە بېرىش كېرەك. ئۈسش گۈزدە تۇتۇلماغان جايلاردا بىر ئوقۇتقۇچىنىڭ بىر ۋاقتتا ئېڭى گۇرۇپپە بىلەن ماشغول بولىشى يىلغا ئۆتۈش لازىم. مەسەلەن: ئۆتكەن يىل قىشلاقدا ئېڭى گۇ-رۇپپە ۋە ئېڭى مۇئەللىمگە ئېڭە بولغان مەكتەپ بار ئېدى. بىرىنچى گۇرۇپپەدە 20 كىشى، ئېككىنچى گۇرۇپپەدە 12 كىشى ئوقۇر ئېدى. بۇ يىل بۇ ئېڭى گۇرۇپپەدە ئوقۇتقۇچى بىر مۇئەل-لىمگە تاپشۇرۇش كېرەك، بۇ چاغدا ئۇل (مۇئەللىم) 20 تە ئۇ-قۇچى بىلەن 2 نىچى ئوقۇقۇ يىلى پىراغراممىسى بويىنچا 12 ئوقۇچى بىلەن ئېسە 3 نىچى ئوقۇقۇ يىلى پىراغراممىسى بويىنچا ماشغول بولادى. ئوقۇتقۇچى ماشغۇللىقنى بۇ ئوقۇچىلارنىڭ ھەم-مەسى بىلەن بىر ۋاقتتا ئۆتكەزەدى، لېكىن ئۇل توغرىدان - توغرى بىر گۇرۇپپە بىلەن ماشغول بولغان چاغدا ئېككىنچىگە قانداي بولسا ھەم بىر مەسئەلەنى مۇستەقىل رەئۇششە ئىشلەپ ئۆتكەرتىشى تاپشۇرادى.

شۇنداي قىلىپ، بىرىنچى ئوقۇقۇ يىلغا يەڭكى ئوقۇچىلار قوبۇل ئېتىش ئىمكانىياتىغا ئېڭە بولىنمىدى. يەڭكى قوبۇل قىلىن-غانلار بىلەن ئېككىنچى مۇئەللىم ماشغول بولادى. بۇنىڭ ئارقا-سىدا مەكتەپنىڭ ئۈسشى توختامىدى ۋە، ئىككى گۇرۇپپەنى ھەم مۇئەتەدىل مىقداردا ئوقۇچىلار بىلەن تەئىمىن ئېتىپ، سەرمايا-دان توغرى فايدالانىشقا مۇۋافقات بولىنمىدى. بىز بۇ تەدبىرلەرنى ھەممە مەكتەپلەر ئۈچۈن مەجبورى قىلىپ قويمايمىز. ئۇلارنى ھەمەلگە ئاشۇرىش ھەر بىر مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ سەفەتلىگە ۋە مەكتەپكە قاراشلىق بىنانىڭ ئاھۈلىغا باغلىق.

بۇدجەت بويىنچا قوبۇل قىلىنغان يەڭكى شاخابچا بىرىنچى نەۋبەتتە سافخۇر، كۆلخۇز ۋە ئىشچى رايونلاردا ئاچىلىشى لازىم. شاخابچا ئاچىش مەسئەلەلەرىمىزنىڭ ھەممەسىدە ئىنىسپېكتۇر خاتىن - قىزلار ئۈچۈن ماخسوس ئىجتىماعى تەربىيە ۋە ساۋاد-سىزلىقنى تۇگەتتىش مەكتەپلەرنى رېئۇجىلاندىرىش ھەمدە ئازچە-لىق مىللەتلەرگە كوپرەك ئۇلارنىڭ ئۆز ئانا تىللىرىدە خىزمات قىلىش زەرورلىغىنى كۆزدە تۇتۇشى لازىم.

ئىشلەر، يەنى ئوقۇتقۇ ھەم مەتودىكە ئىشلەرگە بېۋاسىتا يولباشچىلىق قىلىشنى ئىجتىماعى تەربىيە يولى بويىنچا - 1 نىچى باسقۇچ تايانچ مەكتەپلەرگە، ساۋادسىزلىق ھەم چەلە ساۋادلىقنى تۇگەتتىش يولى بويىنچا - تايانچ ساۋادسىزلىقنى تۇگەتتىش پونكىتلىك ۋە عامماۋى سىياسى ئاقارتىش ئىشلەرى يولى بويىنچا - رايون قىزىل چاغاناسىغا تاپشۇرامىز.

ئوشاندىكى ئۇچۇن، يەڭكى ئوقۇقۇ يىلىغا تاييارلىق كورش دەۋرىدە رايون ئىنىسپېكتورى ئالدىدا، - تەبىئىي بىرىنچى نەۋبەتتە، - ئۆزىنىڭ ئېڭى ياقىن ياردەمچىلار بولغان تايانچ مۇئەسسە-سەلەرنى ئىشكە تارتىش ۋە بۇتۇن تەدبىرلەرنى ئۇلار بىلەن بىرگە ئۆتكەرتىش ۋە زىفەسى تۇرادى. رايونداغى مەتودىكە ئىشلە-رىنىڭ بىردەن - بىر مەركەزى بولۇشلىرى سەفەتى بىلەن تايانچ مۇئەسسەسەلەرنىڭ روللەرى جۇدە كەتتە، شۇنىڭ ئۈچۈن رايون ئىنىسپېكتۇرلەرنىڭ دىققاتى بىرىنچى نەۋبەتتە بۇ مۇئەسسەسە-لەرنى ماددى تاماندان ياخشى تەئىمىن ئېتىشكە (ئوقۇتقۇ ھەم خوجالىق خاراكتارلىرى نورماسىنى كۆتەرىشكە، ئۆسكۈنەلەشتۈرىشكە، خىزمات خاقالارنى كۆتەرىشكە) ۋە ئۇلار ئۈچۈن ئۆكۈرۈگ ماعارىف شۇغەلەرى ئارقالى يېتەرلىك دەرەجەدە كۇچلى ھەم مەدەنىي ئىشچىلار تانلاشقا چەلپ ئېتىلىشى لازىم. تايانچ مۇئەسسە-سەلەرى ھەلى تەشكىل ئېتىلمەگەن رايونلاردا (بىزدە بۇنداي رايونلار ھەلى بار) ئىنىسپېكتۇر ئالدىدا، مەۋجۇد بولغان مۇئەسسە-سەلەردەن ئېڭى ياخشىلارنى ئاچراتىپ، تايانچ مۇئەسسەسە-لەرى تەشكىل ئېتىش ۋە زىفەسى تۇرادى - بۇ ئەلەتتە ئازىق كەپ. تايانچ مۇئەسسەسەلەرنىڭ يەڭكى ئوقۇقۇ يىلىغا تاييارلىق كورش مۇناسىباتى بىلەن بولغان مەتودىكە ئىشلەرنى ئۇرۇش-تىرىش ئاساسلىرى، ھەم ئۇلارنىڭ مۇندەرىجەلەرى توغرىسىدا بىر يېردە توختامىمىز (چۇنكى بۇ مەسئەلە جورناللىمىزنىڭ باشقا ماقالىلار مەۋزۇسىدە) ۋە ئىنىسپېكتۇرنىڭ ئۆز ئىشلەرىمىزنىڭ باشقا مەمبەتلەرگە ئۆتەمىز.

خالىق ماعارىفى بۇدجەتتى مەسئەلەلىرى

رايون ئىنىسپېكتۇرنىڭ جۇدە دىققات قىلىشى لازىم بولغان ئېڭى مۇھىم تامانلاردان بىرىدە، بىز، حازىرغاچا، ئىنىسپېكتۇرنىڭ رايونداغى ماعارىف ئىسپەتەسىنى بىلمەسلىكى كەبى فەكتلەرگە كوپ ئۇچرادى. بۇنداي ئەھۋال، قۇبى مۇئەسسەسەلەرنىڭ جۇدە كەتتە ئىختىياجلىرىغا ئېڭە بولۇپ تۇرغان ۋاقتلاردا ماعارىف بۇدجەتلىك يېتەرلىك دەرەجەدە بەجەرىلمەسلىكىگە سەبەب بولدى. بۇ يىل بۇ ئاھۋالنىڭ قاتتىيان ئۆزگەرتىشكە مۇۋافقات بولۇش كېرەك. رايون ئىنىسپېكتۇرى بۇتۇن ئۆز بۇدجەتنى بىلەن بىلەنگەن قاناعاتلارنىڭ ئىشكەرتىش ئاستىدا بولغان ھەر بىر مۇئەسسەسەنى ھەم، ئۇنىڭ يىللىق ئىسپەتەسى بىلەن تانىشتىرىش ئىشلەرنى ئۆتكەرتىشى لازىم. بۇ جۇدە كەتتە ئە - ھەممىيەتكە ئېڭە، چۇنكى ھېچ بىر مەكتەپ، ھېچ بىر سىياسى - ئاقارتىش مۇئەسسەسەسى ئۆز ئىشلەرنى، ئۇلارنىڭ ئۆتكەرتىشى ئۇچۇن قانداي ماددى زەمىن بارلىغىنى بىلمەسەن تۇرىپ مۇئەتەدىل رەئۇششە ئالىپ بارالمايدى.

قاتار جايلاردا خالىق ماعارىفى ئىشلەرنىڭ ئەھمىيەتتى يېتەرلىك دەرەجەدە ئاكالاب بىتىرىلمەگەنلىكى كۆردەمىز. ماعارىف بۇدجەتى ۋە مەدەنىيەت ھەم ئاقارتىش ئىشلەرنىڭ خاقىقى ئەھمىيەتتىنى ئېغىرلىق ئېتىش ئۇچۇن كۆرەش - مەدەنى ئىش-قىلاب شارائىتلاردا غالاھدا كەتتە ئەھمىيەتكە ئېڭە. رايون ئىنىسپېكتۇرى بۇ كۆرەشكە بۇتۇن بۇدجەتنى كەمچىلىكسىز بىلەن قۇرالىنىشى ۋە مەدەنى قۇرۇلۇش ئۇچۇن بېرىلگەن پۇل-لاردان بىر تىپىنىڭ ھەم بېكەرگە كېتمەسلىكى لازىم ئېكەن - لىكىنى ھەر ۋاقت ئۆز ئىشىدە كۆزدە تۇتىپ، ئۇنداق (بۇدجەتتەن) ماقسادغا مۇۋافىق ۋە ئىقتىساد بىلەن فايدالانىشى لازىم.

شاخابچانى ئىشچىلەر بىلەن تەشەببۇس

رايون ئىنىسپىكتۇرىنىڭ ئېكىنچى ۋەزىفەسى. ئىنىسپىكتۇر مەۋجۇد بولغان شاخابچانى ھاسابقا ئالغان ۋە يەنكى مۇئەسسەسەلەر ئاچىلاتۇرغان جايلارنى ئانىق بېلگىلەنگەندىن كېيىن، بۇ تۈن مۇئەسسەسەلەرگە خىزمەت قىلىش ئۈچۈن ئىشچىلەرنىڭ يېتىشكەن -- يېتىشمەگەنلىكىنى ھاسابقا ئالغىنى ۋە يېتىشمەگەن ئوقۇتقۇچىلار سانىغا ئۈكرۇگ ماعارىف شۇعبەسىگە تەلەپنامە تاپ-شۇرشى لازىم.

ئىنىسپىكتۇر ئوقۇتقۇچىلارنى بىر مەكتەپ بىلەن ئېكىنچى مەكتەپكە كۆچۈرۈش ساقلىنىشى كېرەك. بۇ ھادىسا ھېچ نەمەكە ئاساسلىتىلمەگەن ۋە ئاقارتىش ئىشلەرگە جۇدە پامان تەشۋىر ئېتەتۇرغان بولسا ھەم، بەغزى بىر رايونلاردا جۇدە كۆپ ئۇچرايدى. ئۇنداق كېيىن، رېمونت ۋە بىناكارلىق مەسئۇلەردى كېلە-دى. رېمونت ۋە بىناكارلىق ئىشلەردى كۆپ ۋاقىتدا كېچە قالادى.

مەكتەپ جىھازلارى (پارتا، ئۇستەل ۋە باشقالار) بۇيۇرش توغرىسىغا كېلگەندە تەجرىبىلى مۇئەللىملەر بىلەن كېچەشش زەرور، چۈنكى مەكتەپ جىھازلارنىڭ جۇدە ناھايىتى ھەم مەكتەپ نەزافەت ۋە سانىتارىيالى تەلەپلەرگە مۇۋاپىق بولماسلىقى كەپى ۋاقىتلار جۇدە كۆپ ئۇچرايدى. شۇڭ ياخشىسى، مەكتەپ ئۇسكۇنەلەرنى مەركەزلەشتۈرۈلگەن تەرتىپدە بۇيۇرش، بۇنىڭ ئۈچۈن تەلەپناما ۋە مەكتەپكە كېرەكلى جىھازلار ئالدىغا بېرىل-گەن پۇلنى ئۈكرۇگ ماعارىف شۇعبەسىگە تاپشۇرش كېرەك. ئىستىش ئەشپالارى (ئوتىن ۋە شۇنىڭ سىنگەرىلەر) تاپ-يارلاش ئۈچۈن بۇتۇن بىر يىلغا بېرىلگەن سەرمايلارنى (ئارزان-راق باھادا ئىستىش ئەشپالارى ئالدىغا ئۇلگۈرشى ئۈچۈن) بۇد-جەت يىلىنىڭ بىرىنچى كىۋرتالىدا ئالدىش كېرەك: ئىستىش ئاشپالارنى مەكتەپكە تاشش ئىشلەرگە، بۇ توغرىداغى مەسئە-لەرنى قىشلاق شۇراسى ئالدىغا قويىش ۋە مىخەتكەشلىرىنى بو-ئىشكە جەلپ ئېتىش كېرەك.

قىشقا دەريا (بېمونت) تەلەپ-تەرىپى، ئىخچانلىق.

رايون ئىنىسپىكتۇرى مەكتەپ مۇئەسسەسەلەرنى ئوقۇ ئاسبابلارنى ۋە دەرسلىكلەر بىلەن ئۆز ۋاقتىدا تەشەببۇس ئېتىشكە عالاھىدا دىققەت قىلىشى لازىم. بۇ يولداغى ئىشنىڭ بىرىنچى دەۋرى ئوقۇ ئاسبابلارنى ۋە دەرسلىكلەر يېتىكىزىپ بېرىش توغرىسىداغى شەرتنامىنىڭ دەۋلەت نەشرىياتى تامانىدىن قانداي بەجەرىلگەنلىكىنى تېك-شۈرۈپ كۆرىش بولىشى لازىم. بۇ شەرتنامىنىڭ كۆپىنچەسى ئۈكرۇگ ماعارىف شۇعبەسىدىن رايون ئىنىسپىكتۇرىگە يوبارىلغان بولىشى كېرەك. كېلگەن دەرسلىكلەرنىڭ شەرتنامادا كۆرسەتىلگەنلەرگە مۇۋاپىق بولىشىنى جۇدە دىققەت بىلەن تېكشۈرۈپ كۆرىش شەرتنامىنىڭ قانداي قىسمى ھەلى بەجەرىلمەگەنلىكىنى بېلگىلەپ قويىش لازىم.

ئەتىجەدە ئوقۇ يىلى ھەم كېچ باشلاندى. ئىنىسپىكتۇرنىڭ ۋە-زىفەسى -- رايونداغى رېمونت ۋە بىناكارلىق ئىشلەرنىڭ ئاھۋال-لىنى ھازىردىن ئاھى تېكشۈرۈپ باشلاش ۋە رايون ئىجرا قىلمىنىڭ ياردامى بىلەن ئۇلارنى تېزلىتىش، سەرمايا يېتىشمەگەن جايلاردا قوشىمچا سەرمايا ئالدىغا مۇۋاپىق بولۇش، ئۆز تەشەببۇسى بىلەن مەكتەپ سالوۋچى خالىغا علاھىدا دىققەت قىلىشىدىر. رېمونت ۋە يەنكى مەكتەپ سالىش ئىشلەرنىڭ بېلگىلەنگەن ئوقۇ يىلى باشقاچا ئېك كۆپىدە بىر ھەفتە ئالدىن تامام قى-لىنىشى كېرەك. رايون ئىنىسپىكتۇرى، مەكتەپ بىناسىنى ئوقۇ ماشغولىي-ياتلارغا تاييارلاش بىلەن بىر ۋاقتىدا، ئۇل بىنالارنى ئۇسكۇنە-لەشتۈرۈش ۋە ئىستىش نەرسەلەرنى تاييارلاش چارالارنى كۆرەدى.

بىز، ئىنىسپېكتۇر ئورۇن ئىشلەرنى ياپا - يالغۇز ئۆزىڭىزە ئالىپ بارماسلىقى كېرەك دېيىپ ئويلايمىز. ئۇل ئۆزىڭىزگە ھەممە ئىشلەردە شورا جاماعاتچىلىقىغا سۈپەتلىشى ۋە ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بېلىڭىزگە تەدبىرلەرنى رايونىڭ ھەممە تەشكىلاتلىرىغا ئاڭ. الاتىشى لازىم.

ماقالامىزنىڭ ئاخىرىدا، مەدەنىيەت ۋە ئاقارتىش ئىشلەرى يولى بويىنچا ئىجتىمائى مۇسابىقا ئۆتكۈزۈش مەسئەلەسى ئۈس. تىدە توختاپ ئۆتۈش زەرور دېيىپ ھىسابلايمىز.

خازىرى ۋاقىتغاچا مەھەللەدە مۇسابىقا ئۆتكۈزۈشكە كەم ھەرگەت قىلىندى. بىز، بۇ ئىشنى قانداي ئۆتكۈزۈش كېرەكلىكى توغرىسىدا تاييار كۆرسەتۈشلەر بېرىش بۇ يېردە مۇمكىن ئېمەس دېيىپ ھىسابلايمىز، چۈنكى ئىجتىمائى مۇسابىقانىڭ ئاساسىغا مۇسابىقا قىلاتۇرغانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئىجادى تەشەببۇسلىرى قويىلىشى لازىم، ۋە ئۇنىڭ ئاساسلىرىنى تاييار فورما ھەم زەم. كەلەرگە قۇيىش بۇتۇنلەي ناتوغرى بولار ئىدى. مۇسابىقا يوقارتىدىن بېرىلگەن بۇيرۇق ۋە مەمۇرى سىقىش بويىنچا ئۆتكۈزۈلمەيدۇ؛ مۇنى ھەر بىر رايون ئىنىسپېكتۇرى ئېىدە تۇتۇشى لازىم.

بىراق ئىجتىمائى مۇسابىقانىڭ ئاساسى يولى مەدەنىيەت ۋە ئاقارتىش ئىشلەرنىڭ نەتىجىلىرىنى كۆپەرەك كۆتۈرۈش بىلەن بېلىڭىزلىشى مۇمكىن. دېمەك، ئايرىم پىدەگۈكلەر كۈل. لېكىتىقى ۋە بۇتۇن بىر رايونلار ئورتاسىدا، ئوقۇۋ يىلىنى ئۆز ۋاقتىدا باشلاش ۋە ئۆزگە تاييارلىق كۆرسىش يولىداغى تەشكىلى تەدبىرلەرنىڭ ھەممەسىنى ئۆز مۇددەتىدە ئۆتكۈزۈش، ئوقۇۋ يىلىنى ئۆزۈزۈپ تۇرۇش ۋە تولالاشتۇرۇش، بۇدجەتتەن تولا ۋە توغرى فايدالانىش، مەكتەپدە ئوقۇۋچىلار سانىنى تولا مىقدارغا يېتە كىزىش يولى بىلەن خالقىنى باشلانغۇچ تەعلىم ۋە ساۋادسىز. لىقنى تۈكەتىش ئىشلەرىگە كۆپەرەك تارتىش، ھەمدە باتراق ۋە كەمباغال دېھقان بالالارغا ماددى ياردام كۆرسەتىشنى ياخشى تەشكىل ئېتىشكە ئىجتىمائى مۇسابىقا ئېىلان قىلىش توغرىسىدا شەرتناما تۈزۈلسە بولادى. بىز، مەكتەپ ئىشلەرنىڭ ماعارىفچىلار ئورتاسىداغى مۇسابىقا مەۋزۇسى بولا ئالاتۇرغان ئىچكى مۇندەرىجە. سى مەسئەلەلەرنى بۇ يېردە ساناب تۇرمايمىز. ئىجتىمائى مۇسابىقانىڭ يەنە بىر قاتار مەسئەلەلەرنى چېتدە قالدۇرۇپ ئۆتەمىز، چۈنكى ئۇلارنى بايان قىلىش ئۈچۈن جۇدە كۆپ جاي كېرەك. بىز، قاقت، ئىجتىمائى مۇسابىقانىڭ مەدەنى قىزۇلۇش ئىشلەردە كەتتە ئەھمىيەتكە ئېگە بولغانلىقىنى رايون ئىنىسپېكتۇرلەرى ۋە قۇبى ماعارىفچىلار ئېسىگە سالىپ ئۆتۈشىنى، ھەمدە ماقالامىز ئاخىرىدا ئا. ۋ. لوناچارىسكىنىڭ: «بىز، ماعارىفچىلار، مۇسابىقانى تۈزۈشنىڭ شۇنداق ئاننى فورمالارنى ۋە ئۇنىڭ شۇنداق يوقارى ئىدراكلىرىنى كۆرسەتىشىمىز لازىمكى، ئۇلار ئۇيۇشتۇرۇلۇش سىفەتى ۋە مۇۋاپىقلىقتار سانى چىشەتتەن بىزنىڭ مۇسابىقامىزنى بىرىنچى قاتارغا قويسىن» دېگەن سۆزلەرنى بۇ يېردە كېلىتىرىپ ئۆتۈشنى ئىستەيمىز.

كېرەك.

ئالنىغان دەرسلىكلەرنىڭ رايون ئىنىسپېكتۇرى كەنسەلە. رىيەسىدە تۇرىپ قالشىغا سىرە يول قويماسلىق كېرەك (ئۆتكەن يىل بىر قاتار رايونلاردا دەرسلىكلەر فېۋرال - مارت ئايىغاچا مەكتەپلەرگە تاپشۇرۇلماسان ياتدى، مەكتەپلەر ئېسە كىتابسىز ئىشلەدىلەر). ئوقۇۋ ئاسبابلارنى ۋە دەرسلىكلەرنى مەكتەپلەرگە تاقسىم قىلغان ۋاقتىدا، ھەر بىر مەكتەپدە ئوقۇچىلارنىڭ ھىسابغا ئالنىغان ئاننى سانىنى كۆزدە تۇتۇش، ئۇنىڭ بىلەن بەرەۋەر دەرسلىككەن ئېكى يىل داۋامىدا فايدالانىش مۇمكىن بولسىن ئۇچۇن ئۇنى ئىحتىيات بىلەن ساقلاشنى ئوقۇتقۇچى زىممەسىگە يۈكەش كېرەك. بېرىلگەن دەرسلىكلەر سانىنى ھەم ياخشى ھىسابغا ئالىش لازىم.

رايون ئىنىسپېكتۇرى، ئۆتكەن يىلدا بىر يىللىق مەكتەپكە ئىلىقى يۇبارماسان 4 نىچى ئوقۇۋ يىلى دەرسلىكلەرى يۇبارىلغاندىك خاتالار بولماسىن ئۇچۇن، دەرسلىكلەرنى تاقسىم قىلغان چاغىدا ھەر بىر مەكتەپدە قانداي كۆرۈپچىلەر بارلىغىنى بىلىشى لازىم.

رايون ئىنىسپېكتۇرىنىڭ ئىشلەردەگى جىددى مەمبەتتەن بىرى - مەكتەپكە ئوقۇۋچىلار ئالىشى ئىشلەرنى ئۇيۇشتۇرىشىدۇر. بۇ كومپەنسىيەنى، رايون فىرقا ۋە شورا تەشكىلاتلىرى (ئايرىم ئالغاندا ماعارىف سېكىسىيەلەرى) ھەمدە قوشقى سايرىزى بىلەن ياقىن عالاقا باغلاپ، مۇمكىن قادار كېرەك تەشكىل قىلىش كېرەك. ئوقۇتقۇچىلار ۋە يوقارىدا زىكر قىلىنغان تەشكىلاتلەرنىڭ ۋەكىللەرى كۇچى بىلەن، ماعارىفنىڭ ئەھمىيەتى، ئوقۇۋ يىلىنى ئۆز ۋاقتىدا باشلاش ۋە توقتاتۇشنى ئالىپ بارىش زەرورلىقى توغرىسىدا دېھقانلار ئورتاسىدا مەغرىزەلەر قۇيىش، جۇكۇمەتنىڭ ئوقۇۋچى كەمباغال ۋە باتراق بالالارغا ماددى ياردام كۆرسەتىش ھاقىداغى قارارلارنى تۇشۇنتۇرۇش، بۇ مەغرىزەلەرنى ئۆتكۈزۈش ئۇچۇن مەكتەپ قاشىدا چاقىرىلغان قىشلاق يىغىنلاردان قايدالانىشى زەرور.

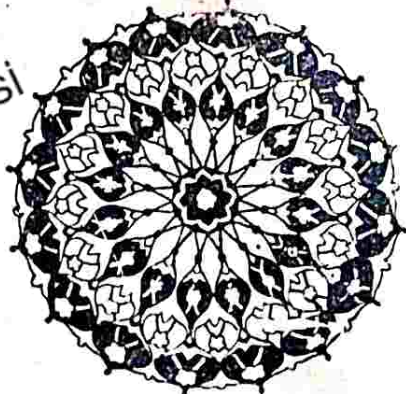
بۇتۇن ئىشلەرنى شۇنداق تەشكىل قىلىش لازىمكى، ئوقۇتقۇچى خالقىنىڭ ئۆز بالاسىنى ئالىپ كېلىپ مەكتەپكە يازدىرىپ شىنى كۇتەمسىن، بەلكى ئۆزى قىشلاقلارغا بارىپ مەكتەپكە ئوقۇۋچىلار يازسىن.

بىز، ئۆتكەن يىللاردا ئۇچراغاندىك دېھقانلارنى ئەگەر بالالارنى مەكتەپكە بېرەمسەلەر قوشمىچا سالىق سالىش بىلەن قورقۇتۇش ۋە خاتتا بالالارنى مەكتەپكە مىلىتسىيە ئارقالى ئالىپ كېلىتىرىش كەبى مەمۇرى تەسىر چارالارى تەتبىق قىلىشنى ساقلاشنى قەتئى قويايمىز.

رايون ئىنىسپېكتۇرىنىڭ يەنى ئوقۇۋ يىلىغا تاييارلىق كۆرسەتكەن ئىشلەرى دائىرەسى ئاساسان يوقارىدا زىكر قىلىنغان تەدبىرلەردەن عىبارات. ئوقۇۋ ماشغوللىياتلارنىڭ ئۆز ۋاقتىدا باشلانۇشى ۋە بىرىنچى كۇندەنەق مۇعتەدىل يولغا قويىلىشى يوقارىدا كۆرسەتىلگەن ئىشلەرنى مەھارەت ھەم غايرات بىلەن بەجەرىشكە باغلىق.

Telegram adress: @turkiston_kutubxonasi

Telegram adress: @turkiston_kutubxonasi

to'lim-tribijs

29/30 دىنچى يىلىدا بىرىنچى باسقۇچ مەكتەپلەر

(5) I دىنچى باسقۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنى يېتىلدۈرۈشنى (ئوقۇتقۇچىلار يېتىلدۈرۈشنىڭ سەپىيلىكى قاتار مەكتەپلەر ئاچىلىشىغا قارىغان) ئۆتۈم - توپىلار ئۈزۈم-كەلدۈرۈشنى قانات قۇرىدىغان ئارقىلىق كۆرۈنەر ئالماقلار ۋە (6) ئوقۇتقۇچىلار تەركىبىدە ئۆزلىرىدىكى مەكتەپلەرگە بىراق ۋە كەسپىيلىك دېھقان بالالارنى ھەممە قىزلار كەم.

شۇنداق بولسا ھەم ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچى يىلى شورا مەكتەپنىڭ ئېسىكى مەكتەپ ئۇستازدىن غالايا قازانغان يىلى دەپ تەجرىبە قىلىنغانى. ئۇشۇ يىلى مەكتەپ تۈزۈشىدە كەتتە خادىمدا I دىنچى باسقۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئوقۇتقۇچى ئۇچۇن ئالدىنقى قانداق ئازاد قىلىنغانىدى. مەكتەپلەر شاخىچىسىنى تەرتىپكە قويىش توغرىسىدا كېلىدەك يىلى ئۇچۇن نەسەلەر ھېلىكىدەش كېرەك؟

پىرىنچى دىكىرىسىزچا ئۇشۇلار بېلىكىلىنىشى لازىم:

(1) I دىنچى باسقۇچ مەكتەپلەر شاخىچىسىنى بېش يىللىق پىلان ۋە غۇمۇسى تەلىم پىلانى بىلەن سۇۋۇقلاپ تېكى يېتىرىش (بۇ توغرىدا خوكومەتنىڭ قىسمى قارارى ھەم بار). بۇ يىلى شاخىچى بۇيىچا ئاسدىق قىلىنغان I دىنچى باسقۇچ مەكتەپ ۋە كۆرۈۋېلىدىغان مەكتەپنى ھەم ئۇچىلىدىغان قالمىسىلىشى لازىم.

(2) بىرىنچى نۆۋەتتە ئۇشۇچى رايونلاردىن، قىشلاق خوجالىقى كۆللىكىنىڭ ۋە شورا خوجالىقلىرى رايونىدا، ئازىچاق مىللەتلەر رايونىدا ۋە يەنكى سۇغرىلغان يېرىلەر رايونىدا مەكتەپلەر ئاچىلىشى.

(3) يۇقارى كۆرۈۋېلىدىغان ئۇچۇن يېتىلىك ساندا ئوقۇتقۇچىلار بىرلەشكەن چايلاردا ھىچ شۇبھىسىز كۆرۈۋېلىدىغان ساندىنى ئاشىرىشى. بۇ خادىمغا بۇ ئۆزلىشىلدىغان ئۇچىلىشى تەرىپىدە ۋە ئۇچىلىشى تەلىم مەكتەپلىرى ساندىنى ئۆستۈرىشى زەرورلىكى نۇقتىسى نەزەردىن قاراشقا ۋەقت يېتىدى. ئۇنىڭدىن، بىرىنچى باسقۇچ مەكتەپلەردە 12 كۆرۈۋېلىدىغان داۋام ئېتىكىدە بىز يۇقارى مەكتەپلەرنى كۆپەيتىشكە مۇۋاپىق بولۇشىمىز.

(4) مەكتەپلەرنى خوجالىق ۋە ئوقۇتقۇچىلارنى چىقىرىش جەھەتتىن كېرەك مىقدارىدا نەۋىس قىلىش. شۇنىڭ بىلەن بەرەۋەر بېرىدۇرغان، سەرمايلارنى ئۇنىۋېرسال بىلەن ۋە نەتىجىلى رەۋىشە سەرف ئېتىشىكى مۇۋاپىق بولۇشى، مەكتەپلەرنى يېرى بىلەن تەۋىس قىلىش.

(5) بۇدجەت سەرمايلارنى ۋە مەكتەپ قازى (ئىسسىق) فوندىلەرنى ھەممە خالىنىڭ ئۆز سەرمايلارنى (ئۇچىلىشى سالىق) خىسەپىغا مەكتەپلەر سالىشى ئۇشۇ چۈدە كېڭەيتىشى. (ئۇچىلىشى سالىق مەكتەپ قۇرۇلۇشى ئۇشۇلارغا 2 مىليون سومدىن ئارتۇق سەرمايا بېرىش كۈتىلىدى).

(6) مەكتەپلەرگە ئۇشۇچى، باتىراق ۋە كەسپىيلىك دېھقان بالالارنى كۆپەك جەلىپ قىلىش. ھەممە ئۇلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلارنى ئاخىرىغا مەكتەپتە داۋام ئېتىشىلەرگە ھەرگىز قىلىش. كەتتە سىياسىي ئەھمىيەتكە ئېلىنغان مەكتەپلەر فوندىنى ئۇشۇچى، باتىراق ۋە كەسپىيلىك دېھقان بالالارنى مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلارنى ئاخىرىغا سالاھىدا زور رول ئويىشى لازىم.

29/30 دىنچى يىلىدا ئۆزۈ، ش. ج. نىڭ بىرىنچى باسقۇچ مەكتەپلەرنى ئالدىدا قانداق ئۇشۇ ھەم ۋەزىپىلەر ئۇرۇشنى قاتتىق ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ يىلى شاخىچىسى ۋە ئۇشۇلارنى ئاھۋالىنى تەھلىل قىلىدىغان كېيىنكى مەكتەپلەرنى ئالدىنقى ئۇشۇ كەپ. بىز ئۇشۇ ماقالادا ھەم ئەنە شۇنداقى - تەھلىلنى كۆزدە تۇتۇمىز. بىراق ئۇنىڭدىكى تەجرىبەنى تەھلىل قىلىدىغان ئاشقارى يەنە مەملىكەتتىكى خوجالىق ۋە سىياسىي ئاھۋالنى تاماندىن I دىنچى باسقۇچ مەكتەپلەرنى ئالدىغا قويۇلغان ۋەزىپىلەرنى ھەم نەزەردە ئالماقلىقىمىز. يىلىدا ۋە ئاينىدا ئالدىغا نەزەردە تۇرغان ئۇشۇ ئوقۇتقۇچى يىلىدا I دىنچى باسقۇچ مەكتەپنى ئۇچىلىشى ۋەزىپىلەرنى بىجەرىشى ئۇشۇلارغا كۆپەك قاتناشقى، پىلانلارنىڭ بۇرچۇزىدا بىلەن بىرلەشكەن سىنىقى كۆرۈش جەھەتتىكى كۆرۈشچىلىك رولىنى يىلىدا - يىلى قانداق بىجەرىشى لازىم.

بۇ خوجالىق ۋە سىياسىي ۋەزىپىلەرنى يەنە مەكتەپ ھەم ئۆزلىشىلەرگە ئېسىدىن چىقىرىش كېرەك. ئۇلار (ۋەزىپىلەر) مەكتەپ ئۇرۇشى ۋە ئۇشۇلارنىڭ يارىشى داۋامىدا بىجەرىلىك ئۇشۇلارنى لازىم. ئۇشۇ ۋە جۇم - ھۆرىيەت بېش يىللىق پىلانى، ھەممە ئۇشۇ (ب) نىڭ (ئۆزىدىكى ئاھۋال خوجالىقىنى بىز ئۇشۇ باشقىدىن ئۇرۇشنى كۆزدە تۇتۇلغان) قارارى مەكتەپ ئۇشۇلارنىڭ ھەممە ئاساس قىلىش ئالدىغا تېكىش.

مەكتەپنىڭ ھەممە ئۇشۇلارنى ئۇنىڭ ئۆز رايونىغا خوجالىق ۋە سىياسىي تۇرمۇشقا قانداق قاتناشقا، ئوقۇتقۇچىلارغا سىنىقى تەرىپىدە بېرىشى ئۇشۇلارنى قانداق يولغا قىرىش ھەم غۇمۇس مەكتەپنىڭ ھەممە ئۇشۇلارنى سىنىقى نۇقتىسى نەزەردەن قايتىدىن كۆرۈش چىقىش مەسئۇلىلەرگە ئورون بېرىلىشى لازىم.

ھەممە ئۇشۇلارنى I دىنچى باسقۇچ مەكتەپلەرنى شاخىچىسى توغرىسىداغى مەسئۇلىلەر ئۇشۇ ۋە توختايدىق.

ئۇشۇ بىز ئۇنىڭ يىلى يەكۈنلەرنى كۆزدەن كەچۈرۈشكە، كۆرۈش. 1. I دىنچى باسقۇچ مەكتەپلەرنى شاخىچىسى كېڭەيتىش، بىراق شاخىچىنىڭ بۇ كېڭەيتىشى غۇمۇسى تەلىم پىلانى ۋە بېش يىللىق پىلان بىلەن مۇۋاپىقلاشماغان.

2. مەكتەپ تىپلىرى ئۆزلىشىدىغان مەكتەپ ھەم ئۆزلىشىدىغان ۋە رىۋاچلاپ كېتىدىغان مەكتەپنىڭ كۆرۈۋېلىدىغان ئۇشۇلارنىڭ مۇستەھكىمى كەپ قاتار كەچۈرۈلەرگە مۇۋاپىق.

3. بىرىنچى باسقۇچ مەكتەپلەرنى ماددىي تاماندىن ئاينىدا خوجالىق ۋە تەلىم - تەربىيە ئۇچىلىشىنى قاپلاش جەھەتتىن يېتىلىك تەۋىس قىلىنغان. بىرىنچى مەكتەپ شۇ يىلىدا بىرلەشكەن مەكتەپلەرنىڭ مەكتەپلەر تەرىپىدىن تېكىشى بېرىلەرگە سەرف قىلىنىشى سۇست تەرىپىدە 4. مەكتەپلەر ئوقۇتقۇچىلارنى بىلەن يېتىلىك تەرىپىدە تەۋىس قىلىنسا ھەم ئۇشۇلار مەكتەپلەرگە جۇدە كېچ بارب تېكىش ۋە مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتقۇچىلارنى تېكىشلى رەۋىشە قانداق قىلىنغان.

(7) قىزلارنىڭ مەكتەپلەرگە كۆپرەك ئارنىلىشىنى تەمىن ئېتىش، بۇنىڭ ئۈچۈن كېرەك جايلاردا ماخسوس خانىن - قىزلار مەكتەپلەرنى ئاچىش، خانىنى مەكتەپلەردە ماخسوس خانىن - قىزلار گۇرۇپپەسى ئىجرا قىلىش ۋە خالق تەلەپ قىلغاندا قىز ۋە ئېرىك بالىلارنى بىرگە تەربىيەلەش گۇرۇپپەلەرگە ئوقۇتقۇچىلارنى خانىن - قىزلاردان بىرلىكلەش زەرۈر. فاقتا تېكىشلى ئىس - كانىيانلار بار جايداغىنا قىز ۋە ئېرىك بالىلارنى بىرگە تەربىيەلەش مەس - ئىلىشىنى قوشىش مۇمكىن.

(8) ھەممە مەكتەپلەرنى ئوقۇتقۇچىلار بىلەن تەمىن قىلىش ئۈچۈن، مەكتەپتە ئىشلىي ئالاتۇرغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى كېڭ رەۋىشتە تەلىم - تەربىيە ئىشلىرىگە جەلپ قىلىش بۇ ماقىساددا ئۈنۈكەن يىلدا «ئەمەلگە قويۇلما» باشلانغان بىر مۇئەللىمنىڭ بىر ۋاقىتتا ئىككى گۇرۇپپە بىلەن ئىش ئالپ يازىشىنى داۋام ئېتىشى زەرۈر.

(9) ئوقۇتقۇچىلارنىڭ «ئوقۇتقۇچىلار مەكتەپىنى كېتىرىش مەنىم» پىروگراممىلارنى ئىش ئىشلەپ ئۈنۈكەننى يولداغى ئۈز - ئۈزىدەن ئوقۇش ئىشلىرىنى كېڭ رەۋىشتە رىۋاجلاندۇرۇش ۋە

(10) ئېسىكى مەكتەپلەرنى ياپىش توغرىسىداغى دېگۈچىدەن كېيىن يەشىن رەۋىشتە ئىشلەيدىكەن ئېسىكى مەكتەپلەر بىلەن كۆرۈشىنى داۋام ئېتىشى.

ئېنىدى مەكتەپلەرنىڭ تەلىم - تەربىيە ئىشلىرىگە ئۈنۈم ۋە ھەسسەدەن ئالدىن ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مەكتەپتە ئوقۇش مۇددەتلەرنىڭ قىسقالىشىنى كۆرگەن كېتەمىز: ئوقۇۋ يىلى، ئوقۇۋ ھەفتەسى، ئىش كۈنى قىستا، كېلەچەك يىل بۇ توغرىدا مەلىم رەۋىشتە كۈچ بېرىشىمىز ۋە بۇ ئىشلەرنى ئۈنۈكەننىمىز لازىم: 4 - 5 ساغائلىق (بىرىنچى گۇرۇپپەدە 4 ۋە ئالغان گۇرۇپپەلەردە 5 ساغائلىق) ئىش كۈنى ئەمەلگە ئاشۇرىلىشىمىز؛ 6 كۈنلىك ئىش ھەفتەسى ھەم - مۇلاققا يۈزەگە چىقىرىلىشىمىز؛ ئۇنۋۇ يىلى 150 كۈندەن ھەم قىسقا بىرلىشىمىز؛ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ماشخۇلىيالىرىدىن قالدۇشلىرى بىلەن قاتتىق كۆرۈشلىشىمىز؛ ئوقۇتقۇچىلار ۋە ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىلارنى ئورتاقلىدا تېكىشلى رەۋىشتە ئۇشنىتىرىش ئىشلىرى ئالدى بىلەن. مەكتەپ مۇدىرىلەرى بۇ - قارىغانلارنىڭ بىجەرىلىشىلەرگە مەسئۇل بولۇشلىرى لازىم. ھازىر مەكتەپتىكى تەلىم - تەربىيە ئىشلىرىنىڭ ئاساس ئاماندىغا كۆچۈمىز. ئەگەر ئالدىن ئۈنۈكەن ياخشى تەلىم - تەربىيە ئىشلىرىگە غۇمۇمى باھا بېرىسەك، قۇيىداغى مەنزىرىنى كۆرەمىز:

(1) ئۈز، ئىش، جە بىرىنچى باسقۇچ مەكتەپلەرى ئۈزلەردىكى كىچىك گۇرۇپپەلەردە ئۈز، ئىش، جە، دەۋلەت غىلىشى شىۋاسىنىڭ كومپلېكىس پىروگراممىلارنى بىرىنچى مەرتەبە تاتىپقى قىلا باشلايدۇ. نەزەجە مەكتەپنىڭ ھەممە ئىشلىرىدە مەلىم بىر جەنلەش باشلاندى. تۇرمۇش كۆپرەك ئۈرگەندىلەپ، مۇسۇۋۇرلىق (ئىللىپىستىراتىيونىست) كىرگۈزۈلدى ۋە ئوقۇۋ - چىلاردىن قانداقلىق كۈتۈرلدى

(2) مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش تېخنىكىسى ۋە تەلىم - تەربىيە ئىشلىرى نەزەجەسى توغرىسىداغى ئىشلەرنىڭ باخۋالى ھەلى جۇدىيىمان - يېتىشۈلماۋچىلار ھەم ئىككىنچى يىل فالروچىلار پىراسىپىنى كەتتە

(3) مەكتەپلەردە يەڭگى ئۈزبېك (لاتىن) ئەلىفبەسىگە ئۇنۋاپاشلانلار، بىراق بۇ ئىش ھەلى يېتەرلىك نەزەجەدە ئۇنۋاشخانى يوق

(4) مەكتەپلەر ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئۈز - ئۈزىنى ئۇدرا قىلىشلىرى ۋە قولۇپ - تۈگەرەك ئىشلىرى توغرىسىداغى مەسئەلەنى ھەلى قانداقلىق نەزەجەدە ھەل قىلغانى يوق.

(5) مەكتەپلەرنىڭ تەلىم - تەربىيە ئىشلىرىنى ئۇيۇشتىرىش يولىغا قويۇلىشىدىن ھەلى نەزەجە ئۇزاق. ئەگەر دەستلەپ پىروگراممىلار ئۇستىدە توقىلىشلىرى ئۇشۇلارنى كۆرەمىز:

(1) شىۋا مەكتەپلەرنىڭ تۈپ ماقىسادلىرىنى ئوقۇتقۇچىلار ھەلى يۈزەگە كەندە ئۇشۇنۇرلەر.

(2) دەۋلەت غىلىشى شىۋاسىنىڭ پىروگراممىلارنى ئوقۇتقۇچىلار ئامان - ئىدىن ھەلى ئۈرگەندىكىنى يوق ۋە ئۇلارنىڭ پىروگراممىلار بىلەن ئاندىشى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بۇ ھاقدا قۇرسىلاردا خاپاردار بولۇشىلارنى ئامان غىنا غىبارات.

(3) ئىش، دەۋلەت غىلىشى شىۋاسى پىروگراممىلارغا قاراغاندا كۆپرەك ئوقۇتقۇچىلار قۇرسىنىڭ مۇناسىۋەتلىك ئىشلەپ ئۈنۈكەننى پىروگراممىلارنى بىلەن ئۇشۇنۇرلەر.

(4) پىروگراممىلار قۇرسىلار ياكى خالق ماعارىفى كېمىسىلەرگە ئامان قانداي شەكىلدە كەندە ئىشلەپ ئۈنۈكەننى پىروگراممىلار مەكتەپلەردە ئىشلەپ ئۈنۈكەننى ۋە مەدەنىلى شىۋا ئۇشۇنۇرلارغا مۇۋاپىقلىشىلىدى.

(5) ئوقۇتقۇچىلار ئاماندىن نەرسى كۈنەسپىكىنلەرنى ئۇشۇنۇرلەش چۈنە مەرىكە، ئۇزۇن كەندە ھەم كۆپ ۋاقىتلاردا قانداقلىق ئېمەس،

(6) كومپلېكىسلىككە ئوقۇتقۇچىلار رەسىمى ئۇقۇپى ئىزىدىن كەندە قارايدۇلار ۋە ئۇنى ئايرىم ھەنلەر بويىنچا بولغان ئىشلەرنى بىر - بىرلەرى بىلەن مۇۋاپىقلىشىش يولىغا دەپ ئۇشۇنۇرلەر. مەكتەپ ئىشلەردە كومپلېكىسنىڭ ئىككى مۇھىم ئامانى: غىلامغا قاش ۋە كۆپچىلىك ئۇچۇن قايدالى ئىشلەر جەھەتنى تۇشۇپ قالىدى.

(7) كۆپ ۋاقىتلاردا مەكتەپتە مەھەتت بولمايدى. ئۇدە شۇلارنى ئېھتىبارغا ئالغاندا مەكتەپلەرنىڭ پىروگراممىلار توغرىسىداغى ۋەزىفەسىنى بىلگۈلەش ئاسان:

1) مەكتەپلەردە دەۋلەت غىلىشى شىۋاسى ئاماندىن باشقاندا ئىشلەپ چىقارغان پىروگراممىلار بويىنچا ئىشلەش كېرەك ھەمدە بۇ پىروگراممىلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلار نەزەردەن ياخشى رەۋىشتە ئىشلەپ ئۈز - كەزىلىشى ۋە ئاڭلىنىشى لازىم.

2) مەكتەپلەر دەۋلەت غىلىشى شىۋاسى پىروگراممىلارنى بويىنچا بولغان ئىشلەردە غۇمۇمىن قىشلاق خوجالىقى ۋە ئايرىم ئالغاندا پاختا كارلىقنى ياخشىلاش ھەم قايدان ئۇزۇش ۋەزىفەلەرگە ئورۇن بېرىشى لازىم. ئوقۇتقۇچىلارغا قىسقاچا ئەگەر ئۇشۇنۇرلەر بىلەن ئۇشۇنۇرلارنىڭ (ئوقۇتقۇچىلارنىڭ) كەمبال ھەم ئۇرۇن ئۇشۇنۇرلارنى ئۇچۇن مۇزاقى بولغان ئېڭ غاندى ئەگەر ئۇشۇنۇرلەر بىلەن ئاندىشىشى لازىم.

3) مەكتەپلەر بىرىنچى گۇرۇپپىلەردىن باشلاپ ئۈز ئىشلەردە ئۇجماغى - سىياسى ۋە دىنكە قارشى ھەمدە پەندەلىمەل تەربىيە غۇنە - سىرلەرگە ئۇنچە ئورۇن بېرىشلىرى كېرەك.

4) ئاناتىلى ۋە ھىساب بىلىملەرى كۆچەتتىرىلىشى لازىم. چۈنكى ئۇلار كۆچەتتىرىلىمەكتە مەكتەپ ئۈز ۋەزىفەلەرنى بىجەرە ئالمايپاق. ئۇر ئىش جە بىرىنچى باسچ مەكتەپلەرى ياقىن ئارادا كىرەكتە، سىياسات ۋە ئەگەر ئۇشۇنۇرلەر بايدا قىسقاچا ساۋان بېرەتۇرغان مەكتەپكە ئۇشۇنۇرلەر كېرەك.

5) ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئۇز ئىشلەرى مۇندەزجەسىنى دىققەت بىلەن ئۇيلاپ چىقىشلىرى ۋە ئۇزۇلەرنىڭ كۈنەلەك ئىشلەرى پىلاننى ئۇزۇش - لىرى لازىم.

6) ئاناتىلى ۋە ھىساب بىلىملەرى توغرىسىدا فاقتا شۇنى كەندە تەلەپ قىلىش كېرەك، كى بۇ ھىسلەر بويىنچا بولغان ئىشنىڭ ئاساسى كومپلېكىسدىن ئالدىنقىن. بىلىملەرنى كۆچەتتىرىش ئېسە كومپلېكىسكە ياقىن بولغان ياكى كومپلېكىسدىن تاشقارى ماتىرىياللاردا بارىشى مۇمكىن. ئانا تىلى ۋە ھىساب بويىنچا بولغان ماشخۇلىيالىرىنى ئامان كومپلېكىس بىلەن مۇۋاپىقلىشىشنى تەلەپ ئېتىش ھەلى مۇمكىن ئېمەس.

7) ئۈزبېك ئەلىفبەسىنى ئاندىشىشى مەكتەپلەرگە كەندە ئەمەس - سەت بېرىش. ئۇچۇرلارنى بۇتۇن ئوقۇۋ ۋاقتى داۋامىدا مەسئەلەردە يەڭگى ئەلىفبەگە مەكتەپلەرنى ئۇشۇنۇرلەر.

(8) ئۇشۇ يىلدىن باشلاپ مەكتەپلەر ئۆز ئىشلىرى تەجرىبەسىگە ئوقۇتقۇچىلار مەھزەتى: قىشلاق خوجالىقى ۋە ئۇي ھەمىدە مەكتەپ ئىختىيارى سالىقى بويىچە بولغان مەھزەتەرنى كىرگىزىشى لازىم.

ئىش مەھزەتلىرى توغرىسىغا كېلگەندە بۇلتۇرغى ئىشنى قۇيىداغىچە تەزىق قىلىش مۇمكىن:

(1) دەۋلەت غلىسى شوراسى پىروغىراممالارنى ئاتىق قىلىش نەتىجە-سىدە مۇسەۋۋەرلىك (ئىللىيوسىتازىيوسىت) ئاغزەكى ئىشلەشنى ياخشى نەكامۇللەشتىرگەن بولسا ھەم كۆپ مەكتەپلەردە ماشخوليانلار ئاغزەكى فورمادا ئالىپ بارلىدى.

(2) ئاغزەكى ئىشنىڭ ئېڭ كۆپ تارقالغان فورماسى مۇساحابالار كۆپ ۋاقىتدا قانغانلارنى ئالماستاق ۋە پىلانسىز رەۋىشەدە مەسئۇلەلەرنى نامۇۋاقى ئىفادالاب ۋە ئوقۇتقۇچىلار ناماندىن ئوقۇتقۇچىلار تەشەببۇسى پاستىرىلىپ، ئۆتكۈزلىدى.

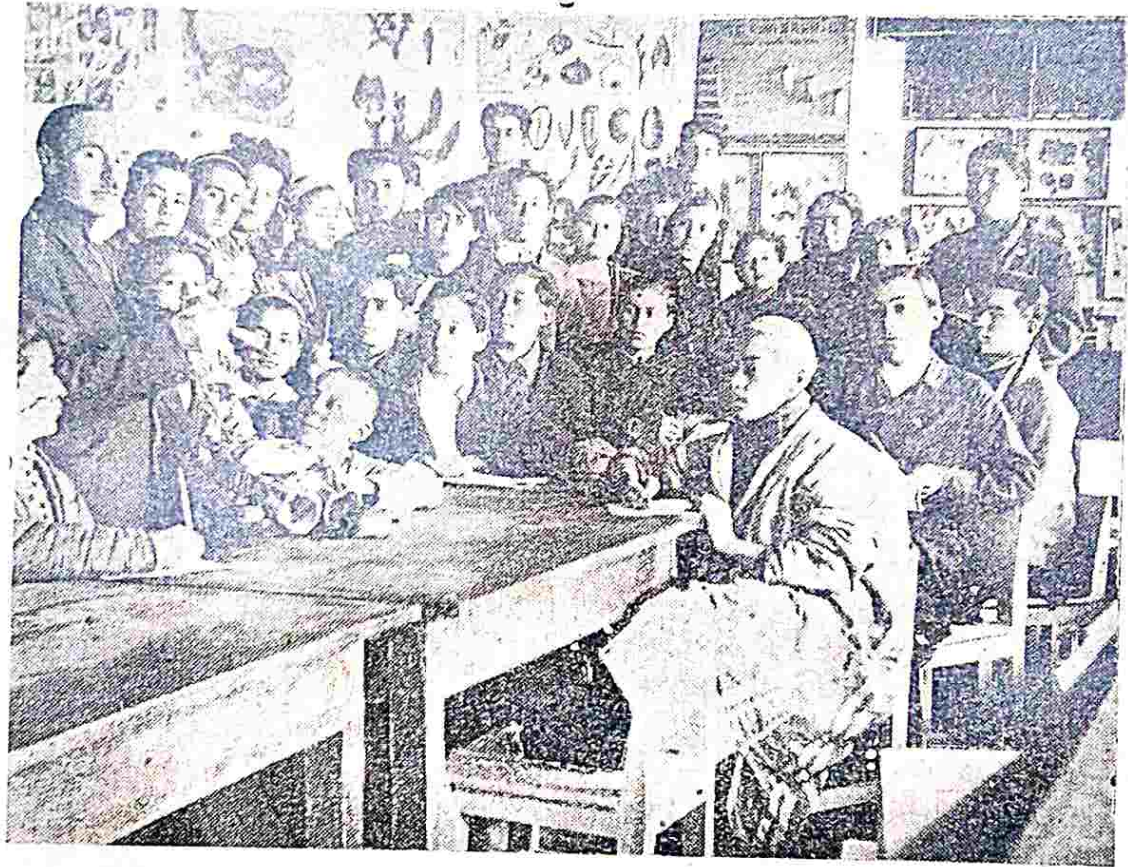
(6) كۆپ مەكتەپلەردە مەھزەت يوق.

(7) ئايرىم بولمىغا، ئاينىقىسا ئانائىلى ۋە رىپازىيات بولمىغا بويىچە بولغان ئىشلەر مەھزەتكە جەھەتتىن سۇست قوبىلغان. سازادغا ئورگەتىش مايداندا تاۋشلار مەھزەت كۆپىرەك ئىشلەتمەيدى، بۇنۇن سوزلەر ۋە ئاينىقىسا شاپىشەنكى مەھزەتنى ئوقۇتقۇچىلار ھەلى ئاڭلاپ يەتكىرگەنلەرى يوق.

(8) مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى مەھزەتنى ۋە فورمالارنىڭ ھەمىسى ئۇلارنى بەجەرش تېخنىكىسى نۇقتايى نەزەردىن جۇدە سۇست تەشكىل ئېتىلگەن. بۇ توغرىدا ئوقۇتقۇچىلار ھەر قاندا ياكىلەشەدەلەر.

(9) ئوقۇتقۇچىلارنىڭ قولىپ - توكەرەك ئىشلەرى (ئالىپ بارلىغان چايلاردا) عانادا ئوقۇتقۇچىلارنىڭ داۋامى ياكى ئۇلارغا قوشمىچا رەۋىشەدە بارادى.

ئەنە شۇلارغا ئاساسان كېلەجەك ئوقۇتقۇچىلارنى قۇيىداغىلارنى كوزە توتىش كېرەك.

بۇخارا بىلىم بۇرىنىدا

(3) كورسەتمەلىك (ئاكلىيەن سۇست) جۇدە سۇست دەرىجەدە ئاتىق قىلنادى ۋە خەتتا مەكتەپنىڭ ئۆزىدە بولمىسا ھەم، قىشلاقدا ئاپلىشى ئاسان نەرسەلەردەن بۇ يولدا قاينالانمايدى. ئۆز قولىدا قىلىنغان كورسەتمەلى ئوقۇش ئاسىپالارى قىشلاقدا ھەلى يوق.

(4) مۇسەۋۋەرلىك دەستلەپ رەسىم ياساش ۋە قىسمان لايدان شەكىللەر قىلىش ھەر خىل نەرسەلەرنىڭ نۇسخالارنى ياساش كەپى شەققەتلەردە مەكتەپ ئىشلەرى تەجرىبەسىگە كىرە باشلايدى. توغرى، ئوقۇتقۇچىلار مۇسەۋۋەرلىك ۋەزەركلىككە كۆپ ۋاقىتدا رەسىمىگە قارايدىلار، شۇنىڭ نەتىجەسىدە مۇسەۋۋەرلىك بالالارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۇل ياكى بۇل نەرسەنى قىلىشنى ئىستەگەنلىكلىرىنى كورسەتە ئالمايدى.

(5) فالئات مۇسەۋۋەرلىك تىپىدەكى ئېكسكۇرسىيەلەرگە ئۆتكۈزلىدى. تاحەققات ئېكسكۇرسىيەلەرى ھەلى يوق، ئېكسكۇرسىيەلەر تېخنىكە نۇقتايى نەزەردەن ياخشى ئۇيۇشتىرلماغان. فالقات بەدىزى بىر مەكتەپلەردەگەنە لاباراتورىيا ئىشلەرى ئالىپ بارمىلىدى.

(1) مۇساحابالاردا ئېڭ باشلانغىچ مەھزەتكە قانداقلا رىخا رىخا قىلىپ، ئوقۇتقۇچىلار بىلەن مۇساحابالار ئۆتكۈزىش ئىشلەرنى توغرى يولغا قويىش.

(2) مەكتەپدە بار ۋە ۋاقىتچا قاينالانىش ئۈچۈن ئالىپ تۇرىش مۇمكىن بولغان ھەمىدە نەرسەلەردەن قاينالانىپ، كورسەتمەلىكىنى كۆپىرەك ھەم ياخ-شىراق تەزىق قىلىش.

(3) مەكتەپنىڭ مۇسەۋۋەرلىك ئىشلەرنى (دەستلەپ ئىشنى ئۇنى بەجەرىۋىچى بالالارمەنقەدەتى بىلەن ۋۇققلاش توغرىسىدا) توغرى يولغا قويىش.

(4) ھەمىدە ئېكسكۇرسىيەلەرنىڭ ئۆتكۈزىش تېخنىكەلەرنى ياخش-لاپ، تاحەققات ئېكسكۇرسىيەلەرى قەشكىل ئېتە باشلاش.

(5) ئوقۇتقۇچىلارنىڭ قىشلاق خوجالىق مەھزەتلەرنى (بىرىنچى نەزەردە قىشلاق خوجالىق ۋە ئۇي مەھزەتلەرنى) ئۇيۇشتىرىشقا كىرىشەش.

(6) ئوقۇتقۇچىلارنى مەكتەپكە خىزمات قىلىش، مەھزەتكە چەلىپ قىلا باشلاش.

(7) ئىش تېخنىكەسىنى ياخشىلاش ۋە مۇئەللىملەر دىققاتىنى ئىشنىڭ ئايرىم بولمىغا مەھزەتكە كۆپىرەك چەلىپ قىلىش.

8) ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغان مەكتەپلەرنى بۇ ئۇن سۆزلەر ۋە جانلى ناۋۇشلار مەتبۇتاتىغا ئۆتكۈزۈش.

9) دەستلەپ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بوش ۋاقىتلارنى تولدۇرۇش يولى بىلەن بارا تۇرغان قولىب - تۈگەرەك ئىشلەرنى كۆپەيتىش. بۇ ئۇن ئۇرغى يىل مەكتەپ ئىشلەرنىڭ ئۇيۇشتۇرۇلۇشى جەھەتتىن قۇيۇلغاندا تەۋسىيەلەندى:

1) ئوقۇتقۇچىلار تەشكىلاتى بولسا ھەم مۇستە، ئوقۇتقۇچىنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن ۋە ئۇنىڭ ئۇيۇل ئىنتىزام مەسئۇلىلەرنى بېرىپ چىقىرىش ئىشلەيدى. مەكتەپ ئىشلەرنى تەشكىل قىلىشقا ئۇلار ھەلى جەلپ ئېلىنمىگەن.

2) ئوقۇتقۇچىلار ئىشلەرنى بەدىئىي مەكتەپلەردە كەڭەيتىش ھەم جەلپ ئېلىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدە ئىشلىتىش چەكلىنىدىغان ھەر خىل قوراللاردا بارايدى.

3) شۇرا مەكتەپنىڭ مەكتەپ ئىشلەرنى يولداغى ئايرىم مەسئۇلەلەر ئۈستىدە بولغان قارغىلىق ئىشلەرنى خالقا تۇتىشىش مايدانىدا ھەلى ئىش ئالپ بارغاننى يوق. بۇنىڭ ئارقىسىدا خالقا ئۇل ياكى بۇل ئىشنىڭ (ئېكسكۇرسىيەلەر ۋە كۆپچىلىك ئۇچۇن قايىدالى ئىشلەرنىڭ) نەمە ئۇچۇن ئالپ بارغاندا ئىشنى ئاڭلايدى ۋە شۇ سەبەبىدىن ئوقۇتقۇچىلار بىلەن خالقا ئارقىسىدا ھەم ئاڭلاشماقچىلار ھەم بولپ قۇرادى.

شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇشۇبۇلار زەررە:

1) ئوقۇتقۇچىلارنىڭ قارغىلىق ئىشلەرنى كۆپەيتىش ۋە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئۆز - ئۆزى ئىدارا قىلىش تەشكىلاتلىرى ئىشنى يولغا سالدى;

2) پىلانلار كۆپچىلىكى ئىشلەرنى، ئۇنى (قورۇپ ئىشلىتىش) مەكتەپنىڭ ھەممە ئىشلەرنى ئىشلىتىش ئىشلىرىگە ئۇشۇبۇلغا ئۇشۇبۇلغا، كۆپەيتىش;

3) مەكتەپ ئىشلەرنى جەلپ ئېلىشقا خالقا مەعارىف كومىسسە -

لەڭنىڭ بىرىنچى باشلانغۇچ قايىد قوراللارى بىلەن مۇۋاپىقلاپ بولمايدىغانلىقى؛

4) مەكتەپلەرنىڭ خالقا ئورنىدىن تارغىبا ئىش كۆپەيتىش نىمەيات تەلىم - تەربىيە ئىشلەرنىڭ نەتىجىلەرنى مەسئۇلەتدە، بىرىنچى باسقۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارى ئارقىسىدا ئىشلىتىش يولغا قالدۇرۇلۇپ پىرىنسىپلار كەڭەيتىش كۆرسەتمىسى ئىشلىتىش كېرەك. بۇ ئۇن مەكتەپلەر بىر كۆرۈنۈپتە، يەنە ئىشلىتىش يىل قالدۇرۇلۇپ بالالار ئاينىسىدا كەمپالغا، بائىراق ۋە ئىشلىتىش بالالاردا ياردام كۆرسەتمىسى، ئۇلار (ئىشلىتىش يىل قالدۇرۇلۇپ پىرىنسىپلار) كەمپىتىش ۋە ئىشلىتىش ئۇن ئالدىغا قويدىلارنى لازىم.

بىرىنچى قىرغىلىق ئىشلىتىش يىل ھەم بىر كۆرۈنۈپتە، قالدۇش مەسئۇلىسى تەلىم - تەربىيەگە دائىر بىر مەسئۇلىگە ئېلىش، بەلكى ھەم مەسئۇلىسى مەسئۇلىسى. ئوقۇتقۇچىلار ھەم بۇ مەسئۇلىگە مەسئۇلىسى مەسئۇلىسى دەپ قاراشلىرى لازىم.

ئازچىلىق مەكتەپلەرنى ئاساسان ئۆزىگە مەكتەپلەردىكى ئىش - لەيدىلەر ۋە شۇنداق ئىشلەرنى ھەم لازىم. ئۇلارنىڭ ئاساسى خۇسۇسىيەتلەرنى نەل مەسئۇلىسىنى توغرى ھەل قىلىشلاردا ئىشلىتىش. ئالدىغا ئوقۇش يىلى مەكتەپلەرنى ئوقۇتقۇچىلارنى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئانا ئىشلەرنى تامامان كۆچۈرۈش يىلى بولىشى لازىم.

تايانچ مەكتەپلەرنى I ئىنچى باسقۇچ مەكتەپلەر ئالدىدا تۇرغان ۋەزىفە - لەرنى ئۇنىڭ ياخشى بەجەرىشىدە نەمۇنە بولۇشى لازىم.

ماقالىمىزنىڭ جەمئىيەتنىڭ ھەممە مەكتەپلەرنى ئۆز ئىشلەرنىڭ ھەممەسىگە ئىجتىماعى قۇرۇلۇش ۋەزىفەلەرنى ۋە مەكتەپنىڭ سىنىقى ۋەزىفەسى نۇقتاىي نەزەردەن باھا بېرىشكە ئورگەننىلەرنى لازىملىقىنى كۆرسەتمىش بىلەن تۇگەتتىمىز.

بىزدە تايانچ مەكتەپلەرنى قانداق قۇرۇلدى كېرەك؟

تايانچ مەكتەپلەرنى قۇرۇلدىشى كېيى ۋەقەلەرنى كۆز ئالدىغا كېلىپ تۇرغاندا، بىزگە ئېنىق تايانچ مەكتەپلەرنى ئويىنىچ ھالدا قۇرۇلۇش ئۈچۈن كۈچ سەرف قىلىش كېرەك بولغاننى ئۆز - ئۆزىچە مەلۇمىدىر.

كۆپ تايانچ مەكتەپلەرنى 3 - 2 يىللىق بولۇپ، بەدىئىي بىر يېرىلەر - دىگەندە 4 يىلغا ئېلىنەنكىگە ئۇچرايدۇ. ھەم تايانچ مەكتەپلەرنىڭ كۆپى رايون بۇجەتتەن تەمىن قىلىنىشى، بۇلار ئۇچۇن ئۆزگەرتىش ياردامىنىڭ ئاز بولۇشى ۋە بۇنىڭ ئۈستىگە ئوقۇتقۇچىلار ئىستەكسى باشقا غامماق مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتقۇچىلارى ئىستەكسىدىن قارىغىز بولۇشى سەبەبلى تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتقۇچىلارى ئىشكە قۇتقۇمىدىن ئاز نەشەپۇس سەرف قىلىشقا ئېگەنلىكلەرنى سېزىلەيدى.

بۇلاردان باشقا تايانچ مەكتەپلەرنى تامانىدىن بولغان كەمچىلك - لەرنى ھەم قوشماق كەمچىلكلەرنى قاپىرىپ ئېگەن ئاچق مەلۇم بولمايدۇ. ھەممىگە مەلۇم، كېيى ياخشى ۋە مۇكەممەل ھەم ھەم سەھنىگە مۇۋاپىق ۋە ماشخولات ئۇچۇن نامام يارلىق بىر ئوقۇش يۇرتىدا ماشخولات كۆڭلى ۋە قىلغان ئىشلەر ئۇنۇملى بولمايدۇ. بۇ سايدا ئوقۇچىلار ئۇچۇن سەرف بولغان مەھنەت سەمەرنى ۋە ئوقۇچىلار ئارقىسىدا ۋەج كۆتۈرەنلىك ئارتق بولمايدۇ. بىزدە بولغان پىلانلىق ئارقىسىدا بەگى مەكتەپ ۋە شۇرا مەكتەپلەرنى ئۇچۇن مۇۋاپىق يېتەرلىك بىنا ئىشلىتىشنىڭ 12 يىللىق دەۋرىدە ھەم كۆپ قىشلاقلار ئۇچۇن مۇھىمسەز بولغان ئېمىس. ئارقا قالدۇغان ئۆزگەرەنلىك قىشلاقلارغا چەتتە بىر تېكىشىش ئۆزگەرتىشكە، كۆپ قىشلاقلاردا كۆزگە كۆرۈنەرلىك ياخشى بىنا ئاڭلايدۇ. باشقا مەكتەپلەر قانداق سەزىدىگەن تايانچ مەكتەپلەرنى ھەم ئالغاندا سەزىدى

تايانچ مەكتەپلەرنى ھەر بىر مەھارەت ئىشلىتىش ئۇچۇن مەلۇم بولۇپ، بۇنى يالغىز ئۆزگەرتىش مەركەزىدە ئېمىس بەلكى ھەر بىر رايونلاردا ئۇچۇر ئاچق مۇمكىن. بىراق بۇ مەكتەپلەرنى تېكىشىش كۆرۈلگەندە ھەلى جۇدە كۆپلەرنىڭ ئىسمى جەمئىيەت ئالايىق ئېگەن ئاچق بىلىنىدۇ. كۆپ ئورنىلارداغى تايانچ مەكتەپلەرنى غۇمۇسى خالقا مەكتەپلەردەن ئايرىم ئايرىم.

كۆپىدە تايانچ مەكتەپلەرنى ھەلى ئۆزلىرى تايانچ ھالدا ياشايتۇرۇلار. مەكتەپتە كۆنۈپتۇرغاندا ئۇ-ئۇل كەمچىللىك يوق. ئۇلار ئۇچۇن بەدىئىي بىر نەرسەلەر قىلغان بولسا ھەم ئاچق - چاچق ۋە نەرسىگە سالغاندا ھالدا ياتۇرلار. ئۇسۇل كەمچىللىكلەرنى بولمايدۇ. بەدىئىي بىر كەمچىللىككە ئۇشاش نەرسە بولۇپ ئۇنىڭ بولسا ھەم ئۇنىڭ نەتىجىسى كۆزگە كۆرۈنمەيدۇ. تايانچ مەكتەپنىڭ باشقا غامماق مەكتەپلەرگە بولمايدۇ. كۆچۈر - مۇ ھەلى ئۆز ئېۋىرىگە ئوقۇتقۇچىلار غامماقنى ياخشىلاپ چەلپ قىلالمايدۇ ھالدا ئاقساق - توقساق بارايدۇ.

دۇرۇست، تايانچ مەكتەپلەرنى ئىشلىتىش ۋە تېخنىكوملارنى پىرىپ چىققان ياش ۋە يەنكى كۆچۈر ياكى ئۆزگەرتىش يىل ۋە شۇ يىل ئاچىلغان تايانچ مەكتەپنى قۇرۇلۇشنى پىرىپ چىققان ئوقۇتقۇچىلار قولىدا بولسا ھەم بەدىئىي بىر يېرىلدە (مەسئۇلەن بېجەردى تايانچ مەكتەپلەرنى مۇخافىز - اولغى مەشھور نەرسىدىن قەدى كەيى شەخسلەر) قارا بۇرەك ۋە بۇزۇق مەشھۇرلى كىشىلەر ھەم يوق ئېمىس. بۇنىڭ ئۈستىگە ھەلى بۇقاردا ماختاپ ئۆتىلگەن ۋە بىز ئۇچۇن يارلىق تايانچ كىشىلەر ئارقىسىدا ۋاقىت ئۆتمەيدىن تۇرۇپ، تايانچ مەكتەپلەردەن ئاللىنىپ بەدىئىي شۇرا ۋە

ھەل قىلىش ۋە ئۇنى نەشر قىلىشدا تايانچ مەكتەپلەرى ماعارىف شوعە - بەدىئىي جەننى بىر لاپاراتورىيەسى بولسۇن. ماعارىف رەھبەرلىرى تايانچ مەكتەپلەرى ۋە پەن تېخنىكوملار بىلەن قاتتىق علاققا بولۇشى بىلەن بىرگە تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ئۆز ئارا بىر - بىرلەرى بىلەن علاققا ئىشنى ئورنىدا قىرغىن بولسۇن.

تايانچ مەكتەپلەرى ئايرىم مەسىلەدە ئۆستىدە مەكتەپلەرگە ئۆز فېر - لەرىنى ۋە ئىشلەرنى سوراى باشقا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مەدەرىزە - لەرىنى كەنفرىنىسىلەردە ئىگەش، ئىشچى ئۇسۇلچى كەمىسىيە (Рабочий Метаречески комиссия) يولى بىلەن؛ تايانچ مەكتەپلەرى ئىشچى - لەرىنى عامماۋى مەكتەپلەرگە يۇبارى ئىشلەرنى ئۆز ئۆزلەرى بىلەن كورش يۇلدا تەلىم - تەربىيە ئىشلەرنى ھېساپقا ئالاش كەبى مەم - مەسىلەلەرنى تەرتىپكە سالاش لازىم.

ھەر بىر ئوقۇغۇچى بىلەن سىڭىدا تايانچ مەكتەپلەرى رايونداغى بىرىنچى باسقىچ مەكتەپلەردە بولغان تەلىم ۋە تەربىيە ئىشلەرنىڭ ھېسابى توپلاپ ئۆگۈرۈك ماعارىف شوعەسىگە يۇبارىنىلار.

ئۇسۇل كەنفرىنىسىلەرى بىلەن 3 قاندا كورىلەچەك: (كۆزىدە - ئوقۇغۇچى باشلانغاندىن ئىلگىرى، قىشقى كەنفرىدە، باھار چاغىدا، ئىش تامام بول - خاندان چاقىرىشى كېرەك. ھۇندان باشقا مەسىلەلەر ئۆستىدە ھەم ئوقۇتقۇچىلارنى توپلاپ ماخسوس كەنفرىنىسىلەر ئۆتكەن ئۇرۇسۇن.

تايانچ مەكتەپلەرى ئىشچىلەرى ماعارىف شوعەسىنىڭ رەھبەرلىرى بارى كرىدىن عامماۋى مەكتەپلەرگە بارى كىرى ئۇلارنىڭ ئىشلەرى بىلەن تانىشىپ، كەمچىلكلەرنى كورمەنىپ، ھەر خىل تەلىم - تەربىيە ئىشلەرى مەسىلە - ھەنلەر بېرىپ تۇرىشلارنى تېگىش.

تايانچ مەكتەپلەرى ئىشچىگە يالغىز شۇل مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنى غەنا تارنىپ قوياقالماسدان بەلكى ئۇل بېرىدىكى ئىگەرەنمىلەر، تېبى كۆچلەر ھەم باشقا شوراء كەمىيە ۋە چاماعات تەشكىلاتلارنىڭ دىققاتىنى جەلب قىلىش لازىم.

ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مەدەلمانلارنى ئاشرىش ھاقىدا تايانچ مەكتەپلەرنىڭ قىلانغۇرغان ۋەزىفەلەرى چۇدە كۆپ. تايانچ مەكتەپى ئوقۇچىلارنى بو مەسىلەلەرگە قەدەرسىش، ئاشنا قىلىش، مەدەلمات ئاشرىش ئىشلەرى بىرو - غىرامماسى بىلەن تانىشىرىش، ئۆز ئۆزىدەن ئۆرگەنىش تۈكەرەكلەرى تەشكىل قىلىش، ھەر خىل تۈكەرەكلەر تۇزۇش ۋە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مەدەلمو - ماتىنى ئاشرىش قۇرىملارغا تانلاش ھاقىدا تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ئايرىم كەتتە روللارى بولىشلارنى كېرەك.

ئېڭ سوغدا شۇنى خاتىردا ساقلاش كېرەك، كىم رايون ۋە ئۆگۈرۈك ماعارىف شوعەلەرى تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ئىشلەرى بىلەن توغرى بول - باشچىلىق قىلىشلارنى ۋە ئۇنىڭ ئۇسۇلىنى ياخشىلاشلارنى لازىم.

تايانچ مەكتەپلەردە ئۇسۇل ئىشلەرنى ياخشى تەشكىل قىلىش - مە - سادى بىلەن كەمىسىيەسى (раб. методе комесия) تۈزۈلۈش كېرەك. تايانچ مەكتەپى مۇدىرنىڭ رەئىسلىكىدە تايانچ مەكتەپى ئوقۇتقۇ - چىلارنى، رايون ماعارىف مۇدىرى، رايون پەننىرلەر ئۇيۇشماسى باشلىقى، رايكوم ۋەكىلى، عامماۋى مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنى ۋەكىللەرى قىشلاق ئەگرە - نوملەردەن عىبارات ئىشچى ئۇسۇل كەمىسىيەسى تۈزۈلۈشى كېرەك. بۇ كەمىسىيە ئۇشال رايوننىڭ تايانچ مەكتەپىگە تېگىشلى ئۇسۇل ئىشلەرنى مۇزاكىرە قىلچاق.

تايانچ مەكتەپلەرى ھاقىقتا تايانچ مەكتەپى بولسۇن بو ھاقىدا تېخىلى ئىدارلارنىڭ دىققات قىلماق لازىم. §. rahimii

پىنلارغا جايلاشقانلىقلارنى كورمەسىز. تاشكېنت، مەدەرىقەنت، فەرغانا ۋە ئەندىجان كەبى ئۇسۇسى ئۆگۈرۈكلەردە تايانچ مەكتەپلەرى بىر ئۆز دۇرۇست - رەك پىنلارغا ئورناشقانلار. (بۇنداي ئاھۋال كۆپىنچە شەھەر خائىرالاردە - داغنا) لېكىن بەزى بىر رايونلاردا ياخشى پىنلارغا ئورناشقان تايانچ مەكتەپلەرنى مەدەللى ئىدارلار تاماندىن ئۆزلىرىنىڭ ئىقتىياجلىرى ئۇچۇن ئالدىن قوبۇلغۇلارنى تېز - تېز ئېشىتپ تۇرامىز (مەسىلەن، فەرغانا ئۆگ - روگى قۇۋا رايونى كورنچ قۇرۇش قىشلاق تايانچ مەكتەپنىڭ بىناسى) نەتىجەدە شۇنداي مۇھىم بىر مەكتەپ ياراماس بىر پىنادا ياكى بىرەر تە ھېمانخانلاردا ياشاشقا مەجبور بولجاقتىر. بۇ نەرسە تايانچ مەكتەپلەر - رىنىڭ ئىشلەردە مانىچ بولغان ئورغان ياراماس ھانلاردا ئىش: ئوقۇتقۇچىلار عامماسى ھەم ئىدارا باشلىقلارنى شۇنداي ياراماس ھاللارنى بوقايتىش - لارى كېرەك.

تايانچ مەكتەپلەرى قانداي بولسۇن؟

تايانچ مەكتەپلەرى، ئۆز رايونىدا بولغان عامماۋى مەكتەپلەرنى ھەم ئۇلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلارنى تەلىم - تەربىيە كۆللىكەنلەرنى ئۇيۇشتۇرغان ھەم قۇبىي نەرسە ئۇسۇل مەسىلەسىنى بىرلەشتۈرۈرغان ۋە ئۇنى ئورتاقلاشتۇرغان بىر مۇناسىدەسىدۇر.

تايانچ مەكتەپلەرى ھىچ ۋاقت ئىداراۋى ئىشلەرگە قانزاشماغان ھالدا بىرىنچى باسقىچ مەكتەپلەردە بولغان ئوقۇتقۇچىلارنى بىرلەشتۈرۈپ - ئۇ - لارنى تۇرلى يوللار بىلەن ئۆز ۋەزىفەلەرگە ئاشنا قىلىش ھەم ئۇلارنىڭ ئۆز ئىشلەرنى ئۇچرا قىلىشدا ئورتاقلىق ياراماسى كورمەنىشنى ئۆز ئۆستىدە ۋەزىفە قىلىپ ئالغان بولىشى كېرەك.

بىرەر رايوندا بىز بىر عاممى مەكتەپنى تايانچ مەكتەپىگە ئۆزگەرتىشكە بولىغانمىزدا ئېڭ ئىلگىرى بىنا تاماندىن، سوغرا رايوندا بولغان ئوقۇتقۇ - چىلار بىلەن علاققا ئىشەنە ئورتا بولۇش ھەم ئۇنى باشقا مەكتەپلەردەن ئۆزى مەسۇب ئىش يۇرگىزىپ تۇرىشىنى كۆز ئالدىغا ئېلىپ تانلاش ۋە شۇل مەكتەپتە ئىش ياخشى يولغا قويىلىپ جوناىش كېتەمسەن تۇروب باشقاسىنى تەشكىل قىلىشدا ساقلاشنى كېرەك. بۇنى يولغا قويىپ بول - خاندان سولك غەنا ئىككىنچىسىنى تەشكىل قىلىش ھاقىدا فېكر قىلىش كېرەك. (مەسىلەن تاشكېنت ئېسكى شەھەردەكى تورت رايوندا بولغان 7 تايانچ مەكتەپتەن بارى يارمىسىدا غەنا ئىشلەرنىڭ بارىشى قانداقلىق خالاس).

تايانچ مەكتەپلەرى ئۇچۇن بېلىككەنەتۇرغان ئوقۇتقۇچىلار ساستافىنى ياخشى تېكىشىپ، كۆچلى ۋە خىزىغى ئۇسۇلدا خاياردار تەجرىبەلى ئوقۇتقۇچىلاردان قويماق ھەم ئۇلارنىڭ مەدەللى تاماندا ياخشى تەمىن ئېتىدەك لازىم. ئۇنداق باشقا ئوقۇتقۇچىلارنى تايانچ مەكتەپلەرنى ئاشلاپ ياشقا ئىشلەرگە كىرىپ كېتىشلەرنى ئۇچۇن چىكەرە قوش كېرەك. بۇلاردان تاشقارى ئوقۇتقۇچىلارنى يازلىق تەكۋارى قۇرىلاردان ئۆتكۈزۈش ۋە قەننى ئېكسكۇرسىيەلەر قىلىرىش نەتىجەدەكى ۋەزىفەلەردەن بولسۇن.

كېلەچەك ئوقۇغۇچى بىلەن بۇندەنكى تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇغۇچىلارنى، مەكتەپ ياندا ئۇسۇل تەلىم ۋە تەربىيە كۆتۈپخانىسى تۇزۇش، بارلارنى ياخشىلاش، كەپت ئىشلەرى ھەم ئوقۇغۇچىلارنى ئۇچۇن بېتەرلىك سوسما كىرگىزىش ۋە بۇنداق باشقا بولغان ھەر خىل ئۇسۇل كەنفرىنىسىلەرى چىقىلارنى ھەم ئىسەنكە كىرگىزىلىشى كېرەك.

تايانچ مەكتەپلەرى ئۆگۈرۈك ھەم رايون ماعارىف شوعەلەرى بىلەن قاتتىق باغلانغان بولۇپ، ئۇ - ئۇلى ۋە ھەم تەلىم - تەربىيە ئىشلەرنى

دېھقان ياشلارنى مەكتەبى

دېھقان ياشلارنى مەكتەبى ئۆزبېكىستاندا 3 يىلدىن بېرى داۋام ئېلىنىپ كېلىدى. بىر قاتار مەكتەپلەر بۇ يىل ئوقۇتقۇچىلار چىقاردى. بىراق شۇنى ئېيتىشقا كېرەككى، دېھقان ياشلارنى مەكتەپلەرنى قۇرۇلۇشىغا قاتار ئىدارىلار تامانىدىن ئىدەمىمىت بېرىلمەكتە ئىكەنلىكى ئارقا-سىدا بىز ئۇلارنىڭ ئىشىدىن تېكىشلى نەتىجىلەرنى كۆرەيمىز. بۇنداق، ئاينىقىدا مەكتەپلەرنىڭ ئۆزلىرى ئېمىس بەلكى ئۇلارنىڭ ئۆزۈم بىر نا-ماندىن ماعارىف ئىدارىلىرى ۋە ئىككىنچى تاماندىن دېھقان ياشلارنى مەكتەپلەردە كىم ئىدەمىمىت بېرىۋاتقان قاتار جاماعات تەشكىلاتلىرى غەيتىدىنار ئىزدەنلىكىنى تەكىتلىش كېرەك. شۇنداق بولسا ھەم دېھقان ياشلارنى مەكتەبى ئىشلىرىدە كەمچىللىكلەر بىلەن بىرگە بىر قاتار مۇۋاپىق-قۇبۇلۇشلار بار. شۇلار جۈملىسىدىن قۇبۇندىكىلەرنى كۆرسىتىش مۇمكىن.

مەكتەپلەرنىڭ ماددىي ئاھۋالى يىلدىن-يىل ياخشىلانماقتا. دېھقان ياشلارنى مەكتەبى ئاسىراش ئۈچۈن 27/28 نىچى يىلدا 130.111 سوم بېرىلگەن ئېدى (بۇ ئۈن جۈمە-رىيەت بويىنچا). 28/29 نىچى يىلدا 406.200 سوم بېرىلدى، 29/30 نىچى يىلدا ئېسە، كۆپىنچە 406.200 سوم بېرىش لايىھە-سىنى تۈزدى.

يۇقاردىكىلاردىن ۋە مەكتەبى ئۈچۈن بېرىلەن ئۇرغان مەرمالانىڭ غۇملىسى مابلاغى ئۈچۈن كۆپىنچەنى كۆرىۋەتتى.

ئوكروكلەردە ئېسە مەرمالاي تۈرلۈچە بېرىلگەن، مەسىلەن ئاشكېنت - 42.134 سوم، خوجەند - 4 509 سوم، ئورتا جەمئىيەت بىلەن ھەر بىر مەكتەپنىڭ تۇرۇشى (ئىدىيەسى) - 27/28 نىچى يىلدا 6.718 سوم، 28/29 نىچى يىلدا 11.750 سوم 55 تىدىن ۋە 29/30 نىچى يىلدا 20.310 سومغا توغرى كېلىدى.

بېرىلەن ئۇرغان مەرمالانىڭ كۆپىنچەسى ھەم قارامىدىن مەكتەپ شاخا بېجاسى ھېچ ئۆسۈمۈدى دەپسەك بولمىدى. شۇنداق، 27/28 نىچى يىلدا جەمئىيەتتىن 16 مەكتەپ بولسا، 28/29 نىچى يىلدا 18 تە ۋە 29/30 نىچى يىلدا كۆپىنچە 2 تە يەنكى مەكتەپ ئاچماقچى بولدى. يەنى بۇ يىلدا قاتار 20 تەگەن مەكتەپكە ئېگە بولامىز. قىرغاق تاماندىن پاختا توغرىسىدا قۇبۇلغان ۋەزىپىلەرنى بىجەش ئۈچۈن زەرۇر ئورتا ۋە قۇبى مەلەكەلى بېرى ئىشچىلەرگە بولغان ئىش-تېنچىنىڭ كەتەلىكىنى ئېھتىبارغا ئالساق، ۋە مەكتەبى شاخا بېجاسىنىڭ ئۆسۈش سۈرئىتى جىنايەتكاران بىر رەۋىدە سۈست بارىدى.

بۇ ۋەزىپىلەر مۇناسىباتى بىلەن ۋە مەكتەپنىڭ رولى ھەم ئۆسۈش سۈرئىتى ئۆزگەرتىشى ۋە ئۇل (ۋە مەكتەبى) غۇمۈمەن مە-دەنى دېھقان - كەللىكىنى ئۆزگەرتىش ئايارلاش مەكتەبى بولمىدىن پاختاكار ۋە قاعەل كۆلخوزلار قۇرۇچىلار ئايارلاۋچى مەكتەپكە ئېلىنىشى لازىم. ۋە مەكتەپلەرنىڭ رەۋاچلاندىش سۈرئىتىنى باشقا ئىدارىلەر كۆرۈپ چىقىشى ۋە بىرىنچى مارتەپە ئاشىرىش ھەمدە 29/30 نىچى يىلدا كۈندۈزگى ۋە مەكتەبى سانىنى 30 غا كېچىكى ۋە مەكتەبى سا-نىنى 50 گە يېتىكىشى لازىم.

ۋە مەكتەپلەرنى ئۆزلىرىنىڭ 3 يىلغى غۇمۈمەن ئىشلىرىدە ئىشلىتىش مۇمكىنلىكى - چىن دېھقان ياشلارنى مەكتەبى بولماستىن ئىسپات قىلىنلار. شۇنداق بولسا ھەم 18 مەكتەپ 11 قاتار تە-سىكىدە ئىشلىتىش بىلەن تەمىن قىلىنغان (سۇرخان دەريە سامارقاند ۋە زەرەفشان ئوكروكىدىكى مەكتەپلەر قاتارىدا ئىشلىتىش يوق). ئايرىم مەكتەپلەرنىڭ ماددىي ئاھۋالى مەنە بۇنداق: ئۇنىڭدىن ۋە مەكتەپلەردە

ئوقۇتقۇچىلار ئاۋقات ئۈچۈن كۈندە 30 تىدىن ئالدىنلا شەھەر سەۋىيىسىدە مەكتەپنىڭ بىناسى مۇتەئەن بىل جۈدە يامان: تامدىن چەككە ئۆتەلمەي-غان ھالدا ئېدى. نەمەنگەن ۋە مەكتەبى مۇتەئەن بىلدا ئۆز بىناسىنى ئاساسلىق رەۋىدە (كەپتەلنى) رېمونت قىلىنمىش ئۈچۈن قاتار 75 سوم غىنا ئالدى. ئۇشە مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلار كېيىم ئۈچۈن 30 سومدىن يۇل ئالدىلار كېرەك ئېدى. لېكىن ئۇ قاتار ئىسپاتىدە بارلىغاندا قالدى - ئوقۇتقۇچىلار ھىچ نەرسە ئالمايدىلار. چارئاق ۋە مەكتەپتە يەنكى ئىسپاتىدە بويىنچا مەكتەپنىڭ ئىشلىتىشى يامان ھالغا قۇبۇلغان ئوغرىسىدا خايار بېرىدىلەر، سۇرخان دەريە ۋە مەكتەپكە قىشلاق خۇجەلىشى ئاسپابلارنى ئۈچۈن جۈدە ئاز - قاتار 489 سوم 30 تىدىن يۇل بېرىلگەن. بىز تېكىشلى تەشكىلاتلارنىڭ قىشقا ئىشلىتىشى جەلپ قىلىش ئۈچۈن بۇ بېرىدە ئۆتەيدى بىر قاتار كەمچىللىكلەرنى كۆرسىتىش مۇمكىن. بىر قاتار ۋە مەكتەپنىڭ ماددىي ئاھۋالى ياخشى بولغاننى كۆرسىتە تۇرغان مەكتەپلەر ھەم ئۆلپەتتە بار، بىراق بىز ئاساسى ماقىسادغا - ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كەم-غال باتراقلار ئايقاسىنى ماددىي تاماندىن تەمىن ئېتىشكە ھەلى مۇ-ۋاپىق بولمايلىغانىمىز يوق. قاتار سۇرخان دەريە مەكتەپلەردە ئۆ-قۇتقۇچىلار ئىسپاتىدە ئالدىن تۇراندلار (15 سوم). بۇ مەسىلەنى ھال-زىرىغى چاغدا يەنچۈن يولغان كەمبالغا - باتراقلار ئايقاسىنى مەكتەپتە ساقلاپ قالدى ۋە ئۇلارنى كۆلخوز ياشلارنى ھەمبىرغا كېڭەيتىش ئۈ-چۈن ئېگىشنى مۇئەسسەسەلەر ئالدىغا غالاھدا رەۋىدە قانچى قىلىپ قۇبۇش زەرۇر.

دېھقان ياشلارنى مەكتەپىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى

27/28 نىچى يىلدا ئوقۇتقۇچىلار تەركىبىدە كەمبالغا دېھقانلار 69,9%، باتراقلار 21,9%، ئورتا دېھقانلار 2% ۋە خىزمەتچى ھەم كۆستەرلەر 2% نى تەشكىل قىلار ئېدى. ياش بويىنچا 6-15 ياشىداغى ئوقۇتقۇچىلار كۆپىرەك، بۇلار 51,9% ۋە 17 ياشىدىن 18 ياشقا بولغان ئوقۇتقۇچىلار 39,1% نى تەشكىل قىلدى. ۋە مەكتەپتە كومىسسول ئوغۇزلار 69% ۋە پىيانىرلار 18,1% بۇ ئوقۇتقۇچى يىلدا ئايرىم مەكتەپلەردە كەتتە ئۆزگەرتىشلەر يوق. بىراق شۇ ۋەزىپىنى كۆرسىتىش مۇتەئەن كېرەككى، قاتار مەكتەپلەردە چىن باتراقلار يوق، بەلكى كەمچىكە ئىشلىتىش باتراقلارغىنا بار.

ئوقۇتقۇچىلار سانىنىڭ كەمىيىش ۋەزىپىنى ئۆتەش ئۈچۈن مۇمكىن ئېمىس. بېش يىللىق پىلان بويىنچا 1410 تە ئوقۇتقۇچى بولدى لازىم ئېمىس، بۇ يىل ئوقۇتقۇچىلارنىڭ سانى 960 دان 821 گە تۈشىدى. دەپسەك بۇلۇر 589 ئوقۇتقۇچى يېتىدى، سانە شۇ مەدەپتەن ھەر بىر ئوقۇتقۇچى بىزگە قىسماقتا تۇشىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئالدىنقى ۋەزىپە - ھەمدە مەكتەپلەرنى موعەتەل مەقتارغا ئوقۇتقۇچىلار بىلەن تەمىن ئېتىشىدۇر.

قىزلار

ھەم ئۆتكەن يىل، ھەم بۇ يىل يەندە ۋە مەكتەپتەكى قىز-لارنىڭ سانى كەملىكىنى كۆرسىتىش مۇمكىنلىكى تۇغرى كېلىدى. قىزلارنى بارماق بىلەن كەتتە ساناب چىقىش مۇمكىن، قىزلارنىڭ ھەممىسى 54 تە، يەنى 6,5 پىرەسېنت. ئۆتكەن يىل ئېمە 34 تە - 6 پىرەسېنت ئېدى. خەلق ماعارىف كومىسسولى بولمىش بويىنچا قاتتىق دېرەك-تەپلەر بېرىلىشىگە قارامىدىن بۇ يىلدا ھەلى ھىچ نەرسە قىلىنغانى

بۇنى ئۈتكەن يىل قاپول قىلىنغان قىزلار ئۈچۈن ماخسوس د. ي. مەكتەپى تەشكىل ئېتىشى، توغرىسىداغى قارار غەملىك ئاشىرىلمىدى. نەچچە رەۋىشىدە تاشكىپت ئۈرۈگۈدە شۇنداقى مەكتەپ ئاچىشقا قارار بېرىلگەن ئىدى. لېكىن مەمە مەھەللى تەشكىلاتلارنىڭ ساۋوق قاراشلارنى نەتىجەسىدە تەشكىل ئېتىلمەي قالدى. د. ي. مەكتەپى بۇندەتتى بويىنچا قىزلارنى جەلب ئېتىشكە كۈمەكلەشە تۇرغان تەن بىرلەر (مەسەلەن تەكش - پەچەش ۋە ئىپەكچىلىك توگۈرەكلەرى تەشكىل قىلىش كەبى تەن بىرلەر) ئۈتكۈزۈپ، بۇ يىل قىزلار ئۈچۈن د. ي. مەكتەپى تەشكىل قىلىش ۋە مەمە د. ي. مەكتەپىدىكى قىزلار پىرومبىنتىنى 25 كەچە پېتىكىزىش مەسئۇلىيەتنى ماعارىف شوغەدارى ۋە كومسومولگە يۈكەلتىش توغرى كېلە كېرەك.

قىزىقلارغا چىقارلدى. (سۇرغان دەرىيە ئۈرۈگۈنىڭ شەھرى سەبىز د. ي. مەكتەپى).
«چارتاق د. ي. مەكتەپىدىن مەكتەپكە قاراشلىق بېرگە ئېكىلگەن پاختانىڭ ياخشى ئۈنۈم بېرەپكەنى يازدىلار. ئەندىجان ئۈرۈگۈنىڭ ئەمەلگەن د. ي. مەكتەپى 20 ئاناپ بېرگە ئېگە، مەكتەپ يېزىڭ مەمە - سەدەن فايدالانىمىدىن تۇردى. مەكتەپ 11 تە كېمەندەن باشقا قىشلاق خىجالق ئاسپابلارغا ئېگە ئېمەس» مەكتەپكە ئەگەرەنوم بىرلە - غالىغى ۋە قىشلاق خوجالىغى توغرىسىدا يېتەرلىك مەغلومات ئالا - ئالماغانلارغا سەبەبلى ئوقۇچىلار مەكتەپكە ئالغان بىلىملەرنى ئۈز قىشلاق خوجالىقلاردا تاپىق قىلا ئالمىدىلار.

تەدلىم - تەرىپىيە

د. ي. مەكتەپلەرنىڭ پىدەگۈكلەر تەركىبى ھىچ شۇبەسىز مۇس - ئەمەلەشە ياتىر. ئۈتكەن يىل د. ي. ئوقۇتقۇچىلارنى باشقاندان تاپپار - لاش قۇرسلارنى ۋە د. ي. مەكتەپى ئىشلەرى توغرىسىدا بۇتۇن ئۈز - بېكىستان كېڭەشمەسى (بۇ كېڭەشمەدە د. ي. مەكتەپى ئىشچىلەرى مەمەسى ھازىر بولدى) ئۈتكۈزۈلۈشى مەمە د. ي. مەكتەپى ئوقۇچىلارنىڭ خىزمات ھاقىنى II نىچى باسقۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنى بىلەن پەرەۋەرلەش — بۇگا ئەنچە ياردام قىلدى. لېكىن بۇ مەسئەلە د. ي. مەكتەپى ئىشلەرنىڭ ئېك كەسەل جايى. 28/29 نىچى يىلدا 18 تە مەكتەپكە 55 تە ئوقۇتقۇچى زەرور بولسا ھەم بىز ئاقات 48 تە ئوقۇتقۇچىغا ئېگە ئېدىك. 29/30 نىچى يىلدا 122 تە بېش يىللىق بىلان ئاخىردا ئېسە 210 تە ئوقۇتقۇچى كېرەك بولدى. بۇ ئوقۇتقۇچى چىلارغا ماخسوس ئاييارلىق بېرىش ئىشلەرى ئالپ بارلىمايدى، ھالبۇكى بۇندان كېيىنكى ئۈمىش ئوقۇتقۇچىلارغا باغلىق بولۇپ تۇرىدۇ.
ئۈزبىلىم يۇرتلاردان بىرىنىڭ قاشىدا ماخسوس بولىم تەشكىل ئېتىپ، ھازىردان باشلاپ د. ي. مەكتەپلەرى ئۈچۈن ئوقۇتقۇچىلار تاپپار - لاش ئىشكە كىرىشىش كېرەك.
يەنە پىنتە كەتتە كەمچىلىك — د. ي. مەكتەپلەرى ئۈچۈن ئەگەرە - ئۈمىيە ئىشچىلەرى پېتىشمەسلىگەندە، د. ي. مەكتەپلەرنى ئەگەرەنومىيە ئىشچىلەرى بىلەن تەمىن ئېتىش ئۈچۈن قىشلاق خوجالىغى تېخنىكومى ئوقۇتقۇچىلارنى شەرتلەشتىرىش.

بىخارا بىلم يۇرتىدا

قارغانا ئۈرۈگۈنىڭ قۇرۇ دەپقان باشلارنى مەكتەپى كۈكلەم ئېكىن كومپانىيىسىدا ھامان بىرىنچى ئورنىدا باردى. بىر قاتار ئوقۇتقۇچىلار قىشلاق شورالارى بويىنچا «ئوپالناموچىنى» بولدىلار. مەكتەپنىڭ ئۈز قاشىدا 13 ئاناپ بېر ۋە 15 ئاناپ باغ پار. بۇتۇن ئوقۇتقۇچىلار ئېكىن كومپانىيىسىدا مەقەرەپەرلىك قىلىنغاننى مەبەبلى مەكتەپ ئۈز بېرىدىكى ئىشلەرنى زورغا بەجەرە ئالدى. لېكىن دەپقانلار ئورنىسىدا قىشلاق خوجالىغى بىلىملىرى تارقاشىدا مەكتەپ ھىچ شۇبەسىز كەتتە رول ئوينايدى. «مەكتەپ بىر قاتار ئېكىسكۇرسىيەلەر ئۈتكۈزدى، — ئوقۇتقۇچىلار قار كۈللىگىسىلەر تۈزدىلەر،» مەكتەپ بېرگە پاختا ۋە بېدە ئېكىلدى. ئېپەكچىلىك ئىشلەرى يولغا قويىلدى. تەعتىل ۋاقتىدا تەلەپلەر قىشلاق خوجالىق ئىشلەردە قىشلاق دەپقانلارغا يارداملاشدىلار 200 تۈت باغچى ئوتقازلدى (ئەندىجان د. ي. مەكتەپى).

د. ي. مەكتەپى تۇرۇش ۋە ئىشلەردەن ئايرىم فەكتلەر

بىز بۇ يېردە دەپقان باشلارنى مەكتەپنىڭ غەمەلى ئىشلەرنى كۆرسەتە تۇرغان قاتار فەكتلەرنى ئايتىپ ئۈتەكچىمىز. «مەكتەپ پىيانىرە ۋە قىزىل يۇلۇز» كۈلخوزلەرى ئۈستىدىن ئاتالغى قىلدى. مەكتەپ مۇدەللىملىرى ھەر جۇمعا كۈنى ئوقۇتقۇچىلار بىلەن بىرلىككە كۈلخوزغا بارىپ، ئۇندا قىشلاق خوجالىغى مەسئەلەلەرى توغرىسىدا لېكسىيە ئۈ - قوبىلار ۋە غەمەلى رەۋىشىدە يارداملاشاندۇر. مەكتەپنىڭ ئۈزىدە 6 كېكتەر بېر ۋە ئازغىنا قىشلاق خوجالىق ئىسپابلاي بار، قىسمان ئەگەرە - ئۈمىيە پۈنكىتىدەن ئاسھاب ئالپ تۇرىلدى. ئېكىن كومپانىيىسى چاغدا رايوندا دەپقانلارنى ئاۋرۇپاچا قىشلاق خوجالىق ئاسپابلاردان فايداللا - نىشقا ئۈرگەتە ئالا تۇرغان كىشىلەرگە قاتتىق ئېھتىياج سېزىلدى. مەكتەپ ئەگەرەنوم يولباشچىلىغى ئاستىدا 17 كىشىدىن عىبارت بىرىگە تۈزدى. ۋە دەپقانلارنى ئۈرگەتتىش ئۈچۈن ئۇنى قاتار قىشلاقلارغا چىقاردى. «مەكتەپ بازاردا ئىسپورەكلىر ئۈستىلى تەشكىل قىلدى» «شورالارنى باشقاندان سايلاش كومپانىيىسى ئۈتكۈزۈلگەندە 6 تە ئوقۇتقۇچى ياقىن

دەپقان باشلارنى مەكتەپى ئىشلەرنىڭ ئايرىم فەكتلەرى شۇلار، ئۇلار كەم. ئەمما مەكتەپ توغرىسىدا غام بېيىلگەن جايلاردا، ئۇنى موعتەدىل شاۋايىتلارغا قويغان ئورونلاردا مەكتەپنىڭ ئۈز ۋەزىفەلەرگە، جازاب بېرە ئالغاننى ئىسبات قىلىش ئۈچۈن يېتەرلىكىدۇر.

ئوقۇتقۇچىلار چىقارشى

ئۈتكەن ئوقۇتقۇچى يىلىدا 9 مەكتەپكە بىرىنچى مەرتەبە 158 كىشى چىقارلدى. ئايرىم مەكتەپلەر، ئۇلاردان بىر قىسمىنى نەچچە ئاللىش ئۈچۈن مەكتەپ قاشىدا قالدۇرىشنى ئۈلەيدىلار. خالق ماعارىف كۈ - مەسەللىكى ۋە كومسومول مەركەزقۇمى ئۈز ۋاقتىدا - ئۇشۇ بول - يورۇقنى بېرىدىلەر: كۈلخوزلارنى قىشلاق خوجالىغى بىلىملەردە، ئېگە بولغان كىشىلەر بىلەن مۇستەھكەملىش ئۈچۈن مەكتەپنى بىتېرىپ چىققان ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كۆپەيگەننى كۈلخوزلاردا ئىشلەشكە بېرىش زەرور. ئايرىم مەكتەپلەردە كۆپ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئوقۇشلارنى داۋام ئېتىرىشكە ئالغانلارنى كۆرەمىز.

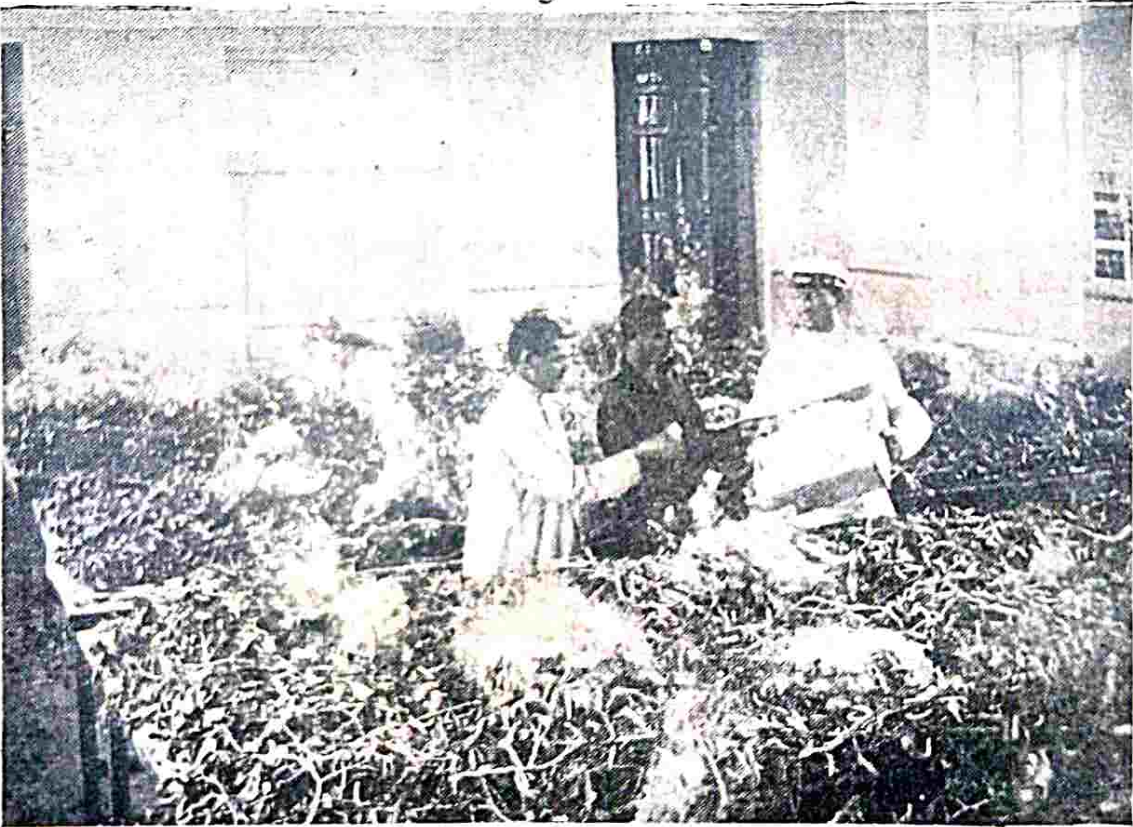
3. تېۋرەكەكى ئىشچى - دېھقان باشلارنى ۋە كەنتلەرنى ئو-
زىنىڭ ئېلى بىلەن تاندىتىرىش - قىزىقسىنىدىرىش ۋە ئۆرۈشنى ياخ -
شىلاش ئۈچۈن مۇمكىن بولغان بوللارنى كورگەزىش.
بۇ ماقىساد بىلەن موزەخانا ئالدىدا قىسقا مۇددەتتە، شۇ ۋاقتدا
تەلەپ قىلىنغان مەۋزۇلەردە كورگەزىلەر ئۆتۈزۈلۈپ، لېكسىيە مۇساھابالار
پارقالى تۇشىنىزىلەجەكسىز.

4. ئوقۇچىلارغا قىدىرىش، تېكىشىرىش كۈندۈكلەرنى بېرىش ۋە
ئوشالارنىڭ تېخنىچەسىكى تامانلارنى ئۈزلەشۈرىشىدە، مەكتەپنىڭ مەربۇس
ئىشىدە بولغانى كەبى موزەخانا ئۈچۈن بولغان ئىشلەرنى مەم ئوقۇ-
چىلارغا يۇقاردىن يازىلغان كۈندۈكلەرنى بېرىشىدە كەنتە ياردام بېرىجەكسىز.
موزەخانانىڭ ئىشلەرنى تەرتىبلى داۋام قىلجاغىنى ۋە مۇۋافقا -
قىياتلى بولدىنى موزەخانا ئۈچۈن ۋە موزەخانادا قىلناتۇرغان ئىشلەرنى
يۇقاردىن ماقىسادلارغا توغرىلاپ بەجەرىلىشى زەرۇردىر.

موزەخانانىڭ ماقىسادلارنى بېلىگىلەنگەندەن كېيىن موزەخانا تاما-

موزەخانا ئۈچۈن مېچ قانداي ئارشىچا ئىشلەنەر، مېچ قانداي مەم-
مايە مەم كېرەك ئىدەس. مەكتەپ ئىشلەرنى مەم بۇگا قاراپ ئوز بى-
لەن چىماپاچاق ۋە نەغلىم - تەرىپىدە ئىشلەرىگە، مېچ قانداي تۈسۈقۇنلىق
قىلماپاچاق. موزەخانا، پىرۇگراممىنىڭ مەم پىر كۈمپىلەكسىنى ئىشلەش
نەتىجىسىدە تاپبار بولغان مەم خىل ئېكىسپانانلار (نۇسخالار) ئورتاقىدىن
ئېلىنىڭ قانداي بولسا مەم بىر پىچاقلىنى ئاننى توغرى رەۋىدە كۆر-
گەزىلەرنى ئىجرائىت ئالدى، مەغلۇم بىر رەجە بويىنچا تەرتىپكە قويىش
بولى بىلەن ئۆزىلەجەك. بۇندىن كېيىنكى ئىش مەم پىر كۈمپىلەكسى
ئاخىرىدا تاپبار بولغان ماتىرىياللار بىلەن موزەخانانى تولدۇرىش، بايەتىش
ۋە كۈندەلىك ئىشلەردە موزەخانانى تول رەۋىدە فایدالانىش بولۇپ
قىلجاچقىز.

موزەخانانى ئۆزىدىن ئىلگەرى ئۇنىڭ ماقىسادلارنى بېلىگىلەش
زەرۇر. موزەخانغا قوبولغان مەم پىر ماتىرىيال ۋە موزەخانا ئۈچۈن
بەجەرىلگەن مەم پىر ئىش، قۇيىداغى ماقىسادلارنى ئوز ئىچىگە ئىلىنى:

1. ئىلنى ئورگەنىش ماتىرىياللارنى يارداسى بىلەن ئاننى رەۋىدە
ئوز ئېلىنى ۋە ئۇنداغى تەبىئەت، مەھنەت، جەمئىيەتنى، ئۇلارنىڭ پىر-
بىرىگە بولغان علاقالارنى، شۇ جايغا ماخسۇس بولغان خۇسۇسىيات -
لارنى ئورگەنىشىدە ئوقۇچىغا ياردام بېرىش. شۇ يول بىلەن ئوقۇچىغا
دۇنيا ئۆزۈلىشىنى تۇشۇنىش ۋە ئۆزلىشىشىگە كۈمەك ئېتىس، (بېرىنىڭ
تۈزۈلىشى، ئۇرپاق، ئوسۇملىكلەر، باشقى ئۈچۈن كۆرەش، تۇراق، ئاۋقات
كېم ۋە باشقالار).

2. ئېلىنىڭ خۇسۇسىياتلارنى بىلەن تانىشىش بىلەن ئىلدىكى تۇرمۇش
شارىتىنى ياخشىلاش ئۈچۈن يوللار قىدىرىشقا ئورگەتىش.
بۇ ماقىساد بىلەن ئىلدىكى تەبىئى پايلىقلارنى ۋە ئىشلەپ چىقا-
زىش كۈچلەرنى ئورگەنەلەجەك تۇرمۇشنىڭ شۇ تەبىئى كۈچلەرگە بولغان
مۇناسىباتنى تېكىشىرىلەجەك. تەبىئەتتە بولغان كۆرەشنى ئورگەنلىپ،
كۆرەشنىڭ نەتىجىلەرنى ياخشىلاش ئۈچۈن نەسەلەر قىلىش زەرۇرلىكى
بېلىگىلەنەجەك.

ئىدىن كورگەزىلەر تۇرغان ئېلىنىڭ چىگەرلەرنى بېلىگىلەنەجەك. غۇمۇم
قىشلاق مەكتەپلەرنى ئۈچۈن ئېلىنىڭ چىگەرەسى قۇيىداغىچا بولدى مۇ-
ۋافىق: تېۋرەكەكى تەبىئى شارىتىلارنى بىلەن بىرىككە قىشلاقنىڭ
ئوز، مەم مەھنەتنى ۋە تەبىئى شارىتى بىلەن شۇ قىشلاقدا ئاجرا-
لاتۇرغان بىرەر قىشلاق ياكى ساۋخوزە كۈلخوزە نەجىرىدە ئىستەنەسى
ئېلىنىڭ چىگەرلەرنى بېلىگىلەش ۋاقتىدا مۇمكىن قانار مەكتەپتەن ئۇزاق
بولماغان جايلارنى بېلىگىلەش زەرۇردىر. بۇ ۋاقتدا تېكىشىرىش، كۆزەتىش،
فەننى ساپاچاتلار ئۆتكەزىش ئۈچۈن ئىسان بولجاچاق.

ماقىساد ۋە چىگەرلەرنى ئاننىقلاپ بولغاندىن كېيىن ئاساسى
بولمىگە — موزەخانا شۇ چىگەرە ئىچىدىكى كورنىشىنى بېلىگىلەنگەن ماقى-
سادلارغا مۇۋافىق قىلىپ كورگەزىش ئۈچۈن نەسەلەر قىلىش كېرەكلىكىگە
كىرىشىلىپ مەفھومى ئۈچۈن رەجە ئۆزىلەجەك.
قىشلاق مەكتەپلەرنى رەجە پىرۇگراممىنىڭ قۇيىداغىچا بولدى مۇ-
ۋافىق ئېكەننى تەجىرىبەلەر كورگەزىش:

تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ۋەزىپىلەرى

(3) تايانچ مەكتەپىدە ئوقۇتۇش ئىشلەرنى مۇۋاپىقلىقلىرىغا رەۋىش دە ئالىپ بارماق ئۈچۈن شۇل جايداغى ئانا قلى مەنئىسىست ئوقۇتقۇچىلارنى ئوگا ئۇيۇشۇش بىلەن ھەم تەجرىبەچى سەنئەتى بىلەن كۈچىدىن، لېكىن قايىلىپ-تلى ئوقۇتقۇچىلاردان پەسكى سىنىپلەرگە چىلىپ قىلىنىپ ئۇلارنى ئاپپارلايدى. (4) ئوكرۇگ. ماعارىف شۇغەپلەرنىڭ قارارغا بىنا ئان تايانچ مەكتەپلەرى ئۇچۇن علاھىدا بىللىق بۇنچات نەئىسىس قىلىنئادى ۋە ئۇسۇل - نەئىلم جەھەتتەن شۇل چەننىڭ «ئۇسۇل - نەئىلم» مەركەزىگە ئۇيلىنىپ دىرىلەدى.

(5) تايانچ مەكتەپى بىللىق ئوقۇتۇش ئىشلەرنىڭ باشىدان مەئىلم پىلارغا كېڭ ۋاقىت ئاجرانئادى. سىنىپلەردە كى بالالارنىڭ ياشى - عىلىسى سەۋىيەسىگە علاھىدە نىقەت قىلىنىپ سىنىپلەرگە ئاقسىم قىلىنئادى. ئاپ - نەقسا مەكتەپكە I نىچى مەرنەپە قەبۇل قىلىنئاتۇرغان بالالارنى ياشىغا ئارتىقچا ئىجتىبار قىلئادى (7 - 8 ياشىدان بۇقارى ياكى پەسندە بولغان بالالارنى ئالماسلىق. مەمەسەننىڭ ياشىنى بىر تېكىس قىلىپ ئالىش كېيى).

(6) تايانچ مەكتەپلەرى (قىشلاق، شەھەر، راپوندا بولسا ھەم توغرىدان - توغرى ئوكرۇگ - ماعارىف شۇغەپسىگە قارايدىر، بۇتۇن ئىش - لەرى ئۇچۇن ئوكرۇگ - ماعارىف شۇغەپسى، ئۇسۇل - نەئىلم شوراسى ۋە ئىجتىمائى تەربىيە شۇغەپلەرىگە مۇراجىئەت قىلئادى.

B ئىش ھەم ئىجىادىيەت مەھەننى

(1) ماعارىف كورمەسىدەردىكى ئامانئان ئىشلەنگەن كوس پىروگراسما، سىنىڭ غەمەلگە ئاشىرىش (تاتىبق قىلىش) ئۇچۇن جەنئى خەرىكەت قىلئادى. ۋە شۇل ساھادا غەمەلى ئىشلەر قىلئادى.

(2) ئۇمۇمى ئۇسۇل - نەئىلمگە دائىر ئىچان قىلىنغان يەڭكى مېتود - سېستەمەلەرنى ئوزلەشتۇرۇچەن بولمىش بىلەن بىرگە شۇلارنىڭ ئۇستىگە تەجرىبەلەر ياساش ئۇچۇن ئەكئۇنى خەرىكەتتە بولئادى. ھەر بىر سىنىپنىڭ سەۋىيە - دەرىجەسىگە قاراب مېتود - سېستەمەلەر قوللانئادى. مەسەلەن، I - II - III ئوقۇ يىللاردا كومپىلەكسى سېستەمەسى قوللانئىپ IV - V ئوقۇ يىللاردا فەن سېستەمەسى قوللانئادى. ئاينەقسا بۇتۇن سەنئەتلەردە بىر تېكىس ئۇسۇل - سېستەمەنى قوللانئىشى ئۇچۇن تەجرىبە بولى بىلەن تەدرىجى رەۋىشئە ئىش ئالىپ بارملاى مەسەلەن؛ ھازىرغى ۋاقىتتا بۇتۇن سىنىپلەردە كومپىلەكسى سىستەمەنى چارى قىلىش ئۇچۇن زور خەرىكەت بارىپ تۇرئادى. نەئىلم - تەربىيەچىلىك ساھاسىدا يەڭكى ئىچانلار كەشىف ئېتىش، غەملى خىزما ئلارنى (دەرسلىك كىتابلارنىڭ خانا پىرلەرنى تۈزەتئىش، دەرسلىك كىتابلارنى تۈزئىش ئۇچۇن ماتېرىياللار توپلاش...) بىلەن ئۇزىنى كورسەتئىشكە ئىجتىمائ قىلئادى؛ ھەم شۇگا نەزەردەن بۇتۇن ئوقۇتۇش ئىشلەرنى تەجرىبە - نەئىلم ئاساسىغا قۇرئادى.

(3) مەكتەپ ئىشلەرنى نەتەپەلى ئالىپ بارىش ئۇچۇن ھەر بىر ئىشنى مۇكەممەللەشتۈرۈلگەن پىلان ئاستىدا داۋام قىلىرئادى. قىسقىسى غۇمۇمى ئىش سىستەمەسەننىڭ پىلانلاش ئىرادىسى مەلەن ئوقۇتۇش ئىشلەرى ئۇچۇن ھەر بىر سىنىپنىڭ دەرىجەسىگە قاراب ئوقۇتۇش پىلاننى تۈزئادى. پىلان تۈزگەن ۋاقىتتا مەھەللى شەراىتىنى نەزەرگە ئالىپ مەكتەپنىڭ بۇتۇن ئىجتىپالارنى تەئىمىن قىلىش نوقىلارغا ئايرىچا نىقەت قىلئادى. غەملىسى - ئىجتىمائى تەشكىلاتلارنىڭ پىلانلارنى تۈزگەن ۋاقىتتا ھەر بىر سېكسىيەنىڭ نەلەپكە مۇۋاپىق ئىش رەجەلەرى تۈزىلەدى.

بۇتۇن پىلان لايىھالارنى غەمەلى تاتىبق دان مۇتەكىزگەن دەن كېيىن (مەكتەپتە ئىشلەپ كورگەندەن سوڭ) تېكىشلى ئۇستاما ۋە ئوزگەرىش -

ئىشلاق خوجالىق ئىستەھسالاننى كۈتەرىش، ئاز مېخەت بىلەن كۆپ مەھسۇلانغا ئېگە بۇلىش، قىشلاق خوجالىغىنىڭ سان ھەم سەنئەت جەھەتتەن بۇكسەلتىرىش ئۇچۇن «ئىشلەپ چىقارش» سېستەمەسەننىڭ مەنئىسى تېخنىكا مەسەسگە قۇرىش كېرەككىر. بۇ ۋەزىپەنى داۋاملى رەۋىشئە بەجە - رەتۇرغان ۋە يېتەكچىلىك ئىشلەرنى ئالىپ باراتۇرغەن مەنەپەلەردەن بىرى ئۇھەم بولسا جايلارداغى تايانچ بۇنىكتەلەرى ياكى تەجرىبە - نەئىلم دەپقانچىلىق ئىستەھسالەرى ئېگەنلىكىنى مەسەس بىلەسز.

ھازىرغى «تايانچ» مەكتەپلەر ھەم غامماۋى مەكتەپلەردە كى ئىش - لەپ چىقارش «ئۇسۇل - نەئىلم» مەھەننىگە سىنىڭ مۇستەھكەم قۇرىش، ئىشلەپ چىقارىلەتۇرغان ئاۋار (بالا) نىڭ جەمئىيەت ئىجتىپاجىغا نام مە - ناسى بىلەن ئۇيخۇن قىلىپ ئايبارلاشدىر.

ئىش ئۇچۇن تۈرلى مۇكەممەللەشكەن مېتود سېستەمەلەرنى (ئوزىنىڭ تەجرىبەلەردەن) ئۇلار (غامما مەكتەپلەرى) گە ئانلاپ بېرىش (ئۇچۇل نەئىلم ئىشلەرنى يەڭگىلەتئىش) قىسقىسى غامماۋى مەكتەپلەرنى سان ھەم سەنئەت جەھەتتەن بۇتۇن ئىشلەرنى ياخشىلاتماق ئۇچۇن خەرىكەت قىلا - تۇرغان «شۇل ئىجتىپاننىڭ نەلەپكە مۇۋاپىق مايدانغا چىقغان» تايانچ مەكتەپى ھىسا بلىنئادى.

دېسەك مەنئەقى نەنجە چىقارغان ۋاقىتتا تايانچ مەكتەپلەرى غەم - ماۋى مەكتەپلەرنىڭ تەجرىبە - نەئىلم ئىستەھسالەسەننىڭ شەكلىنى ئالئادى؛ شۇل شەكلىنى ئۇرئىشقا مەجبۇرئادىر.

مانامكى غامماۋى مەكتەپلەرنىڭ بۇتۇن «ھايات - ماماننى تايانچ مەكتەپكە ئاپشۇرىپ قويار ئېكەنسىز، ئەلبەتتە تايانچ مەكتەپنىڭ ۋەزىپەلە - رىنى ياخشىلاپ نەقىب ئېتىشىمىز لازىم. ھاۋىقاندا شۇنداي بۇيۇك ۋەزە - فەنى ئادا ئېتىشئە ئىستەھسالەرى بارىسى - ياكى يوق؟ بۇنىڭ ئۇچۇن تايانچ مەكتەپلەرنىڭ تۈزىلىشى، غۇمۇمى دەستۇرى ۋە پىرىنسىپ قىلىپ ئارغان «تپ» لەرنى تەھلىل قىلىپ كورنىش بىلەن ئىجابى ياكى سەلبى ئېكەنلىكىنى بىلىشكە مۇۋاپىق بولا ئالمىز. شۇگا بىنا ئان تايانچ مەكتەپلەرنىڭ پىرىنسىپ لارنى ئۇياند سېستەمەلەشدىرىپ كورسەتەجەككىز.

ۋەزىپەنىڭ بولىنىشى

غۇمۇمىيەت پەن ئاپارنى مەكتەپلەرنىڭ ۋەزىپەلەرى ئىككى قىسىم - دان غىبارەتتىر.

- I - ئىچكى ئىشلەرى:
 - II - تىشنى ئىشلەرى:
- ئېڭ ئۇۋۇل ئاپارنى مەكتەپلەرنىڭ ئىچكى ئىشلەرنى بىر دەرىجە تېكىشش ئۇتەمىز.
- ئۇھەم بولسا ئىككى كەتتە مەنەپىگە بولىنىپ ھەرقايسى ئالاھىدا بولىسچەلەرنى تەشكىل قىلئادى.

تەشكىلى دەۋۇر

(1) راپون - شەھەر ياكى قىشلاق نۇراسىدا يەگانە ئۇسۇل - نەئىلم ئىشلەرى بىلەن بۇتۇن مەكتەپلەرگە ئۇزىنى تانىتقان مەكتەپ يەغنى غام - مەۋى مەكتەپ (ئەگەر تايانچ مەكتەپى تەشكىل بولماغان بولسا) تايانچ مەكتەپكە ئۇيلىتىرىلەدىر.

(2) تايانچ مەكتەپىنى بىرىنچى مەرنەپە بۇتۇن ئىجتىپالارنى قاپ - لارلىق دەرىجەدە مۇكەممەل پەن جەماز (سىنىق، كەنئەلەرىيە غەملى كەنئەتلەرگە ماسسۇس نەرسەلەر) ئاسباب (ئوقۇش ئوقۇتۇش قوراللارنى تەجرىبە ئاللارنى، مۇنەرىچىلىك - دېھقانچىلىق ئەسبالەرى...) لار بىلەن نەئىمىن ئېتەلەدىر.

قەللىرىنى قېنىقلىق كۆرۈنۈرغان ھەر بىر ئىشلەردە بارداق بېرىش...
تەسۋىقىي تاپانچ مەكتەپى ئۆزىنىڭ كۆپىنچەسىنى عامماۋى مەكتەپلەرگە ئۆتۈش...

(2) عامماۋى مەكتەپلەردە غۇمۇسى ئۇسۇل - تەلىم قاعدىلارنى جارى قىلماق ئۈچۈن تاپانچ مەكتەپلەرنىڭ جۈزۈرىدە تۇپانداغى ئۇسۇل تەلىم - تەربىيە تەشكىلاتلىرى تۈزۈلدى:

(a) ئۇسۇل بىرلەشمەلىرى (سىنىپ سېكسىيەسى) تەشكىل قىلىندى. بۇنىڭ ۋەزىپىسى كۈندەلىك، ھەپتەلىك، ئايلىق ئوقۇتۇش ئىشلىرىگە ماۋ - زۇغلار تىنلەپ شۇلارنى ئىشلەپ چىقىش. ئوقۇتۇش ئىشىگە دائىر مەسئۇلدار سايلاش. ئاقىيات ئىشلەردە دائىر مەسئۇلدارنى ھەل قىلىش. نەزەت بىلەن ئوقۇتقۇچىلاردان ھىسابات ئالدىش ۋە ھاكىزدا...

سېكسىيەنى ئۆلتۈرۈشى ھەر ھەپتە ياكى 15 كۈندە بىر مەرتەبە داۋام قىلىپ سېكسىيەگە عامماۋى مەكتەپنىڭ سىنىپ ئوقۇتقۇچىلارى (ھەر - بىر سىنىپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ئالاھىدە بىر سېكسىيەگە) ئۇيۇشادى. مەسىلەن: I دىنچى ئوقۇيۇلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلارى بىر سېكسىيە II دىنچى ئوقۇيۇلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلارى بىر سېكسىيە ۋە ھاكىزدا... شۇ شەرت بىلەنكى سېكسىيەگە ئۇيۇشخان ئۇغزلارنىڭ سانى 10 دىن كەم بولماسلىقى لازىم. ئەگەر كەم بولسا ئۇ ۋاقىتتا ئىككى سىنىپ (مەسىلەن: I - II - ئوقۇيۇلارنى) ئوقۇتقۇچىلارنى بىرلەشتۈرۈپ بىر سېكسىيە تەشكىل قىلىندى. سىنىپ ئوقۇتقۇچىلارى بولماسدان (فەن) ئوقۇتقۇچىلارى بولغانلار ئۈچۈن فەن سېكسىيەسى (ھەر بىر فەن ئۈچۈن غالاھىدا) سېكسىيە تەشكىل قىلىندى.

مەسىلەن، ئەبىدىيات، ئىجتىمائىيات، رېيازىيات ۋە ھاكىزدا؛ سېكسىيەلىرى ھەر بىر سېكسىيەنى ئۈچ كىشىدىن ئىبارەت سايلانغان كەمىسىيە (رەئىس، ماعۇزىن، مەسراكتەپ) ئىشلەرنى باشقارادى. سېكسىيەگە رەھبەرلىك قىلىش ماترىيال بىلەن تەمىنلەش تاپانچ مەكتەپنىڭ ئىشى ھىسابلاندى.

(b) تاپانچ مەكتەپنىڭ رەھبەرلىكى بىلەن ئۆزلىكى تۈگەرگەلىرى تەشكىل قىلىنىپ ئۇسۇل - تەلىم ئىشلەرنى چوقۇنلاشقان ۋە عامماۋى مەكتەپ مۇئەللىملىرىنىڭ غەلىمى سەۋىيەلىرىنى كۆتەرمەك ئۈچۈن ھەرگەندە بولادى. مەسىلەن، تەلىم - تەربىيە تۈگەرگەلىكى ئۆز - ئۆزىدىن ئۆرگەنىش (فەنلەر ھەم ئىجتىمائى ئىشلەرگە دائىر) تۈگەرگەلىرى تەشكىل قىلىندى تۈگە - رەككەرگە رەھبەرلىك قىلىش ھەم تۈگەرگەلىرى ئۈچۈن ئاپپوم ئىشلەپ بېرىش تاپانچ مەكتەپنىڭ ۋەزىپەسىدۇر.

(c) ئوقۇش مۇددىتىدە تاپانچ مەكتەپنى رايۇن ياكى شەھەر مۇھىللىرىنىڭ غۇمۇسى مەجلىسلىرى، غەلىمى كۈنقىرىنىسىلەرنى چاقىرادىر. كۈنقىرىنىسىيە - مەجلىسلىرىگە دائىر ماترىيال ئىشلەپ چىقىش بىلەن تاپانچ مەكتەپى ئۆزىنىڭ قىلغان ئىشلەردىن ھىسابات - مەعلۇمات بېرىدى. ئۆزۈگە ماعارىف شوعبەسىنىڭ ئىجازىتى بىلەن كۈنقىرىنىسىيەدە مەزكۇر مەسئۇلدار (تىزىملىرى) قارالدى.

كۈنقىرىنىسىلەر بىلەن ئاقاللى ئۈچ مەرتەبە (ئوقۇش باشلانمايدان ەر ھەپتە ئالدىن ئوقۇش بىلەن ئورتاسىدا ھەم ئاخىرىدا) چاقىرىلدى. كۈنقىرىنىسىيە ھەم مەجلىسلىرىگە ئىشىنىرىك قىلا بىلمەيدىن ئۇزاق جايداغى ئوقۇچىلارغا قارالغان مەسئۇلنىڭ قارارىدا كۈنقىرىنىسىيە يۇبارىپ كەلەنلىرىدۇر.

غۇمۇمىيەت بىلەن يۇقارىدا ئىفادا قىلىنغان باھارغا دائىر مەسئەلەلەرنى 75% ئوقۇتۇش ئىشلەرگە تېگىشلى بولدى لازىم. (3) عامماۋى مەكتەپدە ئىشلەنگەن ماترىياللارنى توپلاپ تاپانچ مەكتەپدە ۋەستەفەكە تۈزۈلدى.

تاپانچ مەكتەپ مۇئەللىملىرى عامماۋى مەكتەپلەرگە نەمۇنە دە - رىسلىرى بېرىدى. عامماۋى مەكتەپ مۇئەللىملىرىنىڭ دەرىجىلىرى ئۇستىدەن نەزەرەت قىلىپ تېگىشلى تەھلىل ۋە ئانقىدىلەر ياسايدىر. مەكتەپدە بولغان كەمچىلكلەرنى كۆرسىتىپ شۇلارنى تۈزەتۈش ئۈچۈن رەھبەرلىك قىلدى. تاپانچ مەكتەپنىڭ ئىشلەرى بىلەن ياقىندىن تاناشماق ئۈچۈن عامماۋى مەكتەپ بالالارنى ئېكىسكۇرسىيە بولى بىلەن چاقىرىلدى. عامماۋى مەكتەپ مۇئەللىملىرىنى رايونداغى... مەكتەپلەرگە ئاقىم قىلغان ۋاقىتدا تاپانچ

ھەرنى غالاۋا قىلىپ ماپ: ئانغا چەقارلادى. يەغنى عامماۋى مەكتەپلەرگە ئوللاناش ئۈچۈن تەقدىم قىلدى. ئېسىككەرتىمە: ئېك ئوقۇل مەزكۇر بىلان - لايدىھالارنى ئۆزۈگە ماعارىف شوعبەسىنىڭ ئاستىدا تەپشۈرۈپ سۆزگە ئۇششە كىرىشەدى.

(4) تاپانچ مەكتەپنىڭ ھاقىقى ئىش مەكتەپى ئاساسىدا قۇرماق ئۈچۈن غەلىمى چارالار كۆرۈندى. مەكتەپنىڭ كۈندەلىك مەشخۇلىياتىنى كۈنلىكتىن ئىختىسەت ئاساسىدا قۇرۇپ، بالالارنى مەھنەت ۋە تەشكىلات ئاترافىدا ئۇيۇشتىردى. ئالدىدا ئاساسى ماقىسان قىلىپ بالالارنى مەكتەپ موحىتىدا كۆرسىتىپ، ئىقتىلاپچى، ماددىي ئۈچى سەفەتدە ئاپپارلاش ۋەزىپەسىنى قويدى. بالالارداغى «مەسئۇلىيەتسىيە ئېزىكىسىنى» (قارىلىد - يات ھەم كۆچىنى) يوقارىداغى ئىشلەرگە مەرق ئېتىشكە ئاندىلاندىردى بۇنىڭ ئۈچۈن مەكتەپ جۈزۈرىدە لاپاراتورىيە «ھاسىلات ئىشلەپ چىقى - راتۇرغان نەجىرىيە - نەمۇنە باقچا، پاليز، ھۈنەر خاننا ۋە ئەبىدىيات - ئىچ - تەمىنات فەنلەرگە دائىر قۇرلى كەيىت موزەلەر» تەشكىل قىلىنىپ بالالارنى ئۆزلى سېكسىيەلەرگە ئۇيۇشتىردى.

(5) مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ غەلىمى سەۋىيەسىنى كۆتەرىش ۋە مەسئۇلىيەتلىك قاپلىيەتلەرنى يۈكسەلتىش ھەم تەلىم - تەربىيە سا - ھامىدا ئىختىسەس كەسىپ ئېتىرىش ماقىسادى بىلەن مەكتەپ خوزۇ - رىدە غۇمۇسى ئۇسۇل تەلىم كەيىنلىرى (مەسئۇل - سەستىمەلەرگە دائىر قوللانما، چەقەل كەرتىلەر ھەم پەنەكۈمىيە پەسھالوكۈمىيە پەنەلوكۈمىيە فەن - لەرگە دائىر قوللانما چەقەل كەرتىلەر بىلەن مۇكەممەللىشتىرىلگەن بولىمە) غەلىمى ئىجتىمائى كۆتۈرۈش - قىرمانخانلارنى ئۆزلى ئىدىيەلەر بىلەن تەمىن قىلدى. ئوقۇتقۇچىلار ئاراسىدا ئۆز - ئۆزىدىن ئوقۇش ئىشلارنى جارى قىلدى. باشقا تىلەردە چەقەتۇرغان (ئانارچا، ئازار - پايچانچا، رۇسچا) تەلىم - تەربىيە ئىدىيەلەردىن فايدالانىش ئىشلەرنى يولغا قويدى. ئۆزلىكىنى ئۆزىگە ئىش غەلىمى ئېكىسكۇرسىيەلەر تەشكىل قىلدى. ئوقۇتقۇچىلار تەشكىلاتنىڭ مەكتەپ شوراىسى، ھەيئەت تەلىمىيە ۋە ئۆزلى غەلىمى سېكسىيەلەر) مۇستەھكەم ھەم داۋاملى رەۋىشتە قۇرادى ئوقۇتقۇچىلار ئىشىنىڭ يەكۈنلەشتىرىش ۋە ئۆزلى ئىجتىمائىلار قازانىش ئۈچۈن ئىشلار قىلىندى. مەكتەپنىڭ غۇمۇسى ئىشلەر ۋە تەشقى ئىش - لەرگە ئوقۇتقۇچىلارنى جەلپ قىلدى.

(6) مەكتەپدە سىياسى تەربىيە ئىشلەرنى كۆچەيتىش ئۈچۈن ئۆزلى تەشكىلاتلار ۋەستەسى بىلەن ماقىسادغا ئېرىشكەگە ئىجتىمائەت قىلدى. مەزكۇر مەيداندا كۆرسىتىش فرۇنتىگە ئوقۇتقۇچىلار ھەم ئوقۇچىلارنى مەسئۇللىك قىلىش بىلەن سىنىپ تەربىيە سىنىپى ئاڭ - تۇشۇنچە بېرىش مەسئۇلىيە كېسىكىنلەشەردى. مەكتەپدە ئىجتىمائى تەشكىلاتلارنىڭ (بالالار شوراىسى، كوممۇنىست يەچىكەسى پىيائىرلەر، تەرىقى قۇلۇپ قىرمانخاننا ئۆزلى تۈگەرگە مۇپەر ئاسا ئاۋىاھىم م/ب... يەچىكەلەرى ۋە كۆپۈرەتەتە...)

يوقارىداغى ئاساسىدا قاراپ تەشكىل قىلىندى. بۇنىڭ كۈندەلىك ئوقۇتۇش ئىشلەرنى شۇلارغا باغلاپ داۋام قىلدىردىلار.

(7) ھەرىيەتلى ئوقۇتۇش نەتىجەسىدەن توپلانغان ماترىياللار (كۆل - لىكىسىيە) نى تەرتىپكە سالدىپ مەكتەپ ۋەستەفەكەسى تۈزۈلدى. مەكتەپنىڭ يىللىق ئىش نەتىجەسىنى كۆرسەتەتۇرغان دىئاگرامما، سىخىيە فورمالار بىلەن مەكتەپ ۋەستەفەكەسىنى مۇكەممەللىشتۈرىلدى. شۇ بىلەن تاپانچ مەكتەپ - پىنىڭ ئىچكى ئىشلەرى (A + B) تامام بولىپ ئېنىدى تاپانچ مەكتەپ - پىنىڭ تەشقى (A + B) ئىشلەرگە ئۆتەمىز. بۇ ھەم بولسا ئىككى كەتتە مەيىننىڭ بولىنىپ ھەر بىر مەھنەت ئالاھىدا بولىمچالارگە ئاقىم قىلىندى.

(8) ئىجتىمائى تەربىيە مۇددەسىدە سەلەرى بىلەن باغلىنىش

1. تاپانچ مەكتەپنىڭ ئالدىدا تۇرغان مۇھىم ۋەزىپە عامماۋى مەكتەپلەردەكى ئۇسۇل - تەلىم ئىشلەرنى يەكۈنلەش بۇنىڭ مەكتەپلەردە بىرلەشكەن مەسئۇل - سەستىمەنى قوللاندىرىش كۇمى پىروگرامماسىنى تەتقىق

2. ئىجتىمائى تەربىيە مۇددەسىدە سەلەرى بىلەن باغلىنىش

مەكتەپ ئۆز فېكرىنى ئېيتىپ ئۆتەي. بۇنىڭ ئۈچۈن رايۇنداغى بۇتۇن مۇئەللىملەرنىڭ ئاھۋالىنىشى (ئىلمى دەرىجە ۋە خاراكتېرىنى) ئورگەندىشى لازىم.

(4) ئوقۇتۇش ماتېرىياللىرى ۋە ئۇسۇل — تەلىمگە دائىر ئىزمىن-لەرنى خامساقى مەكتەپلەرگە تارقاشاق ھەم ئۇلار تارقاتقان سورالانۇرغان سوئاللارغا تەجىبىلى جاۋاب بېرىش ئۈچۈن تايانچ مەكتەپنى جۈزۈرىدە كۈنىمۇ ئىسسىق بۇيراسى تۈزۈلەي. بۇ يەرنىڭ ئاساسى ۋەزىفەسى كۈس پرۇگراممىسىنىڭ خامساقى مەكتەپلەرگە ئاتىق قىلىش ئۇسۇل — مەسئەت مەھەتتەن ئۇلارداغى ئىشنىڭ بىرلەشتۈرۈش ئىشلىرى تۇرادىر.

(5) تايانچ مەكتەپنىڭ جۈزۈرىدە تەشكىل بولغان تۈرلى ئىلمى سېكىسپىلەرگە خامساقى مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنى جەاب قىلىپ تايانچ مەكتەپنىڭ تەجرىبىلەردەن ئۇلارنى ئىستىفادالاندۇرۇلادى. مەۋجۇد بولغان قۇرال — ئاسساپلارنىڭ مۇۋاپىقات رەۋىشىدە پايدالانىش ئۈچۈن باشقا مەكتەپلەرگە بېرىلەي.

(6) تايانچ مەكتەپى رايۇن دائىراسىدا ئۇسۇل - تەلىم ئىشلىرىنى جۈنۇرلاتشاق ۋە ئىشنى مۇنتەزەم رەۋىشىدە ئالدى بېرىش ئۈچۈن مېتود بۇيراسى تەشكىل قىلىدىغان ھەرىكەت قىلالى. مېتود بۇيراقنىڭ بۇتۇن ئىشلىرىگە ياردام بېرىدۇ. شۇڭا بىئىئان رايۇنداغى بارچا ئىشلىرى ئىكى قىسىمغا بۆلىنىپ:

(A) تايانچ مەكتەپى تەرەققىدەن ۋە (B) مېتود بۇيراسى تەرەققىدەن قىلىنغانۇرغان رەھبەرلىك ھەم قايسى ئۆز بولى بىلەن ئىشنى (كۈنگۈ-رېنىسىدە شەكىلدە ئېمەس) دەۋام قىلىدىر.

(B) ئىجتىمائى ھەم ئىلمى تەشكىلاتلار بىلەن باغلاش

(1) تايانچ مەكتەپى ئۆزىنىڭ ئىچكى ئىشلىرىنى مۇستەھكەم بىر ئاساسقا قۇرۇش ئۈچۈن ئۆلكە تەجرىبە — نەمۇنە ئىش مەكتەپلىرى، تېخنىكوملەر، ئىنپىرۇسۇلەر ۋە ئۇكروك ئۇسۇل - تەلىم شورالاردان رەھ-بەرلىك ئالدى. مەزكۇر مەھەسسەلەرنىڭ كۈرەتتىشى بويىنچا ئىشنى دەۋام قىلىدىر.

(2) ئۆز ئىشلىرىنى كېڭ دائىرا پۈتۈرۈشۈدەن دەۋام قىلىدىرماق ماقىسادى بىلەن مەدەللى ئىجتىمائى تەشكىلاتلار بىلەن (سوقا، شورە كەسپ) قاتتىق علاقادا بولۇپ ئۆزىنىڭ مۇۋاپىقلىقلىرى ھەم كەمچىللىكلەرى ھاقىدا ھىساپات - مەلۇمات مەدەۋرۈلەرنى قىلالى. تېڭىشلى رەھبەرلىك ۋە ماددى يارداملار ئالدى.

(3) مەدەللى ئىلمى مۇئەسسەسەلەر (دۇقتۇر، ئۇكرانۇم - تەجرىبە نەمۇنە ئىستىفادىلەر، مېتروئالوكىيە ئىستەنىسى...) بىلەن قاتتىق باغلاش ئۇلارنىڭ تەجرىبەلەردەن پايدالانادىر.

ئىلىنغان نەتىجىلەرنىڭ مەكتەپ مەھەتتەدە قوللىنىش بىلەن بەربەد كېڭ مەھەتتەكەش خامساقى ئاساسقا تارقاشقا ھەرىكەت قىلىنادى.

(4) مەكتەپ جۈزۈرىدە ئاتا - ئانىلار ھەيئەتى تۈزۈلۈپ ھەر ئون بېش كۈندە ئاتا - ئانىلار بىلەن بىرلىكتە غومۇسى مەجلىسلىر ئۆتكۈزۈلەدۇر. ۋەقتى ۋاقتى بىلەن تايانچ مەكتەپ مۇدىرى مەكتەپ ئاھۋالىدىن ھىسا-بات - مەلۇمات مەدەۋرۈلەرنى قىلالى. ۋەقەنلى (سىياسى ئىجتىمائى) كاپىئىيالارنىڭ مۇۋاپىقلىقلىرى رەۋىشىدە ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن تايانچ مەكتەپى تاشۋىقات - تارغىبات ئىشلىرىنى كېڭ دائىرادان ئالدى بارادى. ئاتا - ئانىلار مەجلىسدە تۈرلى مەۋزۇلەردە لېكسىيەلەر قىلىنادى. تىبائىرۇ-كەنىپىرلىر بېرىلەدۇر ۋە ماگىزى... ئاتا — ئانىلارغا دائىمى مەسلىھەت بېرىش ۋە ئۇلارنىڭ تەلپىنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن تايانچ مەكتەپى جۈزۈرىدە ياردام ئۈستىنى تەشكىل قىلىنادۇر.

(5) دېھقان خوجالىقىغا ياردام بېرىش ماقىسادى بىلەن تۈرلى ئىككىلەرنى ئېكىش ۋە ئۇلارنى تەربىيەلەش ئۇسۇللىرىنى ئورگەندىدۇر.

قىشلاق خوجالىقىنىڭ ئىقتىسادى - مەدەنى جەھەتتەن يۈكسەلتىش ئۈچۈن توللانۇرغان چارالار: بېرىنى كۈچەيتىش، مەدەنى قوراللاردان پايدالانىش، خوجالىق سېستەمىسىنىڭ كەللىكتىنى ئاساسقا قۇرۇش، پاختاچىلىق، ئىپكەچلىك، پاختاچىلىق... نى كېڭ مەھەتتەكەش خامساقى دائىمى تۈشۈندۈرۈپ غەمەللى بولۇر كۈرەتتىلەدۇر.

تايانچ مەكتەپنىڭ تەجرىبىلەردەن (مەكتەپتە ئېكىلگەن ۋە تەربىيەلەنگەن ئېكىلەردەن) دېھقانلارنى پايدالاندۇرۇلادۇر. ھەشەر ئارقى-سىدا كەمچىل خوجالىقلارنىڭ ئىشلىرىگە (ھەيۋەك ئارقىش، خەشۋە، پاختا تېرىش كەپى) پاللاز ئارقالى ياردام بېرىلەدۇر.

(6) پاقىن ئارادا بولغان ئىجتىمائى چابىلارنىڭ كەم - كۈستەرنى تۈزەتۈش ھەم ئىشلىرىنى بولغا قوبۇشدا تايانچ مەكتەپى يارداملاشادى. مەسەلەن: تىبائىرۇ — كەنىپىت، قۇلۇپ - قىرائەنخانا، كۈتۈپخانا قىزىل چاچخان، دېۋارى كەزىپەلەرنى ئىشلىرىگە يارداملاشش، پاللاز پاختاچىسى، پاللاز مايدانى تەشكىل قىلىش، خالىق ئىچىدە بولغان تۈرلى كەسەل - لىككەرگە قارشى كۈرەشش، ھىفەزىسەتتە قاغىدىلارنى خامساقلىشىش، بېكىنلەرگە زەرد بېرىش (پارازىت) ھەشەرلەر بىلەن ئۆرەشش، يول، ئارقى، كۆپرۈك، بۇزۇلغان بېرىلەرنى تۈزەتۈش كەپى ئىشلىرىنى مۇنتەزەم رەۋىشىدە ئالدى بارىلادۇر.

مەدە تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ئاساسى ۋەزىفەلەرى بۇقارىداغى بول-لىمىلەردەن غىبارات ھىساپلاندۇر. لېكىن بۇ يەردە بۇتۇنلى ئۇلارنىڭ ۋەزىفەلەرنى ئىفادا قىلىدۇ. قىسقاچا بولسا ھەم خامساقى مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنى تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ۋەزىفەلەرى بىلەن تاننىشىرماق نىيەتتە ئۇشبو ماقالىنى يازدىق. ئىلەتتە مېن ئىشائەتكى خامساقى مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلارنى تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ۋەزىفەلەرنى ئىجابى - سەلبى ئامانلارنى تەھلىل قىلىپ (ئۇلارداغى كەمچىللىكلەر يەنە قانداي قوشمىچىلار كۈرەش كېرەكلىكىنى)، بۇ ساھادا جىددى غىبارات خورسەتلىپ ئۆز ئىشلىرىنى بايان قىلالدۇر.

ھوز ناخىرىدا شۇنى ھەم ئېيتىشكە توغرى كېلەدۇر: ماداسكى تايانچ مەكتەپلەرى ئالدىدا شۇنداقى كەتتە ۋەزىفەلەر تۇرار ئېكىن ئىلەتتە ئۇلارنى جۈدگە چىقارش ئۈچۈن بىر شەرت باركىم ئۇ ھەم بولسا تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ماددى - مەدەنى جەھەتتەن ئېھتىياجغا مۇۋاپىق بۇك - سەلتىش كېرەك.

ئۆزبېكىستان دائىراسىدا تايانچ مەكتەپلەرى ئاساسان 27 نچى يىلدىن باشلاپ داۋام قىلغان بولسا ھەم ھازىرغاچا ئۇلارنىڭ تەك كۈرەتتىلىرى مۇستەھكەملەشكەن ئېمەس. ھەر بىر ئۇكروك رايونلاردا تۈرلى رەۋىشىدە (پاختا، ئورتا، پەست) داۋام قىلالى. بۇڭا ئاساسى سەبەب: چابىلارداغى مەدەللى تەشكىلاتلارنىڭ تايانچ مەكتەپلەرگە ماددى - مەدەنى ياردامىدە بولماغانلىقلاردان چىققان بىر نەتىجە ھىساپلانادۇر.

معارىف كومىسسەرنىڭ تامانىدىن تايانچ مەكتەپلەرنى مۇستەھكەم قۇرۇش ئۈچۈن تېڭىشلى چارالار ئۆز ۋاقتىدا كۈرەلسە ھەم (تايانچ مەكتەپلەرگە مۇئەللىملەر تاييارلاش قۇرس ئاچش، قۇرۇشنى كېڭ پىروگرامما ۋە ئىقتىسادى جەھەتتەن ياخشى تەمىنلەش كەپى) لېكىن ئۇكروك معارف شوعىلەرى ھامان ئوخلايدۇر.

تايانچ مەكتەپلەرى ھەم بىرىنچى باسقۇچ مەكتەپلەرنىڭ تېپىدە بولغانلىقى ئۈچۈن معارف شوعىلەرى خۇددى خامساقى مەكتەپلەرگە قارايتۇرغان كۆز بىلەن قارايدۇر.

بۇ يىلغى ئوقۇتۇش مەۋسىمىدەن باشلاپ ئۇكروك معارف شوع - بەلەرى، ۋەۋەلگى ئىشلىرىگە خاتما بېرىپ، بۇقارىدا كۈرەتتىلگەن تايانچ مەكتەپلەرنىڭ ۋەزىفەلەرگە تېڭىشلى نەرسەلەر بىلەن ئۇلارنى تەمىن قىلىشقا جىددى ھەرىكەت قىلماقلىرى كېرەك. غە. داقۇدۇف.

hazırqı rəjitin mühim jumusları

ye aqlav təlim—təvbiyə yjleridən uzaqlaşqan, məktəv qusaqlıdan ketgən oqucılar, 29/30-ıncı oquş jılı başlanış bilən jetiv keldilər. hazır bytyn bilim jurty, texnikəm həm başlanış məktəvlərdə oquşlar taraqlav ketdi. bytyn oquş yjləri jəni pıraqırımı, jəni usul bilən iş başladılar.

biz oquşlar başlanış və oquşlar qızoqlaşış varajətqan bir rəjiddə, hazırqı mühim işlərini belgiləv etişimiz zəryədir.

oquş və oquş işlərindəki kəmciliklərə jol qojması kerək. çunki hər savaqlıq oqucısız öz vəzifəsini etəşdə hər tyrlı metəd (usul) qollajdı.

məsələn:—vultur öz qaddınlı kərsətgen bəxtməbjət savaqlıq usullar buca aseq şahıd vola aladırlar. bu məsələdə bytyn oqucılar özlərinin xahlaqan jollarında alıv vardırlar. kəpləri ləvəretəni, vəziləri saval-çavabı, jərim ləvəretəni, jumuslar asası quruluqan metəd, baş aqlıq (leksijə) usul və şunı kəvi jollar bilən vardı. mənə şunı yeyn bəxtməbjət savaqlıq və oqucısız ystidə kəp gərlər völdi. jəne mısalaq ana tili savaqlıq alqanda, bu həm şunı oxşaqan votqa jol bilən vardı.

ikinci oqucılar məsələsi həm cıtaq jolda ketdi. hər fən yeyn bəxtməbjət var oqucılar qojılmadı. qajsə oqucısız yeyn nımə dərş versə alıv ketə vörgən. bunı kəvi hədısə bytyn təlim-təvbiyə qanunı qasd volub, bytyn oquş həm oquş işini vuzadı. şunı yeyn təlim-təvbiyə yjləri şundaj hallar qatı jol qojması kerək.

yeinci oquş işini vuzaturoqan və pıraqırımı kəttə zərvə vərəturqan iş oquş məvsimində oqucılar almasıdır. bundaj vaqlıq əksəri

bəxtməbjət savaqlıq voladı. bunı yeyn oqucılar ortasında bundaj işlərə jol qojması lazıv.

məktəvlərin dərşini mısahkəm volış və kəttə zərvələrə ucraması yeyn oqucılar dərş volış qə jol qojması, uları mərkəzləştir iş kerək. bunı bilən oqucılar bəxtməbjət təminləv zəryə.

məktəvdə oquş işlərini kəvəjtirəturqan mühim joqan qan tamır oquş qurallar məsələsidir. bytyn fənləri ez kitabı bilən tola təminləmək kerək. buca məktəv başqarmalar bəxtməbjət volışlar həm necəqlıq caqqan volışların tələv etədi. əgərdə şundaj qılmaqanda vultur oquş jılı kəvi kəp xunıq işlərə mıtəla volışımız turoqan gər. kitab bilən təmin qılması öz-özini işgə ərgətiş işigə kəttə qav və tosqun voləqə.

mənə bulardan həm ilgəri turaturqan və oqucıların vöjü qə ikinci oquş işi kəvi mühim dərşat vərişgə tələv gər völoqan nərşə, oqucıların məktəv təşkilatlarında vaqlıqlarıdır. aseqni əjtış kerək, vultur oquş jılı məktəv təşkilat qə, oqucılar varmaq arasından qaradırlar, savuq vaqlıqlar, ters turdırlar. mənə bu oqucıların bəxtməbjət təşkilatlar qəndaj qarışlarını aseq kərsətədi.

şura məktəvidə təlim-təvbiyə bilən vərəvər turaturqan şura məktəvinin bəxtməbjət təşkilatdır. şul caqqaca oqucılar məktəvlərdəki bu təşkilatlardan qacqan völsalar həm, bu jıqlıq oquş jılı qyda jaqlıdan qarışlar lazıv.

demək, bu jıqlıq mühim jumusları biz şundaj belgiləjmiz.

arıf əjyev.

məjdə millətlər arasında mədəni-maarıf işləri

milli sjasatımızın əməlii həl qılınışda ajıqlıq mədəni—maarıf işlərində bir muncə jıqlıqlarımız völoqan kəvi bir talaj kəmciliklərimiz həm vardır. biznin bu jolda qıloqan işlərimiz və məhəllərdə volub turoqan hərəkətlər, biznin umumı əşşimiz, sjasat və bəxtməbjət jıksəlişimiz bilən vərəvər jandıq ketəjatı; diyə alması: bizdə məjdə millətlərdə ajıqlıq mədəni—maarıf jılı qajlarda, məjdə millətlərin haqlı tələvləri və

bəxtməbjət savaqlıq ja jyzəki rəsmijət kəzi bilən qarışlar bitkən eməs. məjdə millətlər məsələsində umuman sjasatımızın milli sjasat qə tyşınməslıq aseqdan-aseq əjtikəndə milli sjasatımız vuzuş hədısaların kəp-ginə ucratış mümkün.

sjasatımızın məjdə millətlər ortasında mədəni-maarıf işlərini çanlandırlış və uları mədəni-maarıf myəssəsələri bilən jətərlik dərşəndə təmin etiliş, jaş əsmırləri turmuş qə ja aqlı

- etib tərbiyaləş mäs'ələlərini qojsa həm həligəcə özbəkistanda jaşoqan məjdə millətlər jətərlik mьqdarda bolqan mədəni-maarif myəssəsələri bilən tə'min qılınmadı. hatta bə'zi bir məjdə millətlər (məsələn, ləlilər) nytynləj bir cətdə qaloqan kəni turadılar.

ləlilərnin 27-nci jьloqaca özbəkistanda birər-tə mədəni ocaqlar (öz tillərində) bolqan eməs, həm bularnın bizgə sinfi tamandan jaqın tanacaqsların balaların öz tamamlıyzoqa alıy maqsad bilən uların tərbiyaləş yeyn oquv jyrtləri və başqa mədəni jyrtləri jo j hykmidə edi. bolqanlar həm öz ana tillərində bolmasdan bəki 2-nci millət tilidə tərbiyalənər edi.

özbəkistanda jaşoqan hər xyl məjdə millətlər ortasda mədəni-maarif işlərini qanaatlanırlıq dərəcədə jolqa qojıy və işləngən işlərdən səmərəli nətiçə alıy məsələsi həligəcə kytkenimizdek qojıloqan eməs. çynki uların mədəni səviyələrini juqar kətəriş işigə bytyn myəssəsələrimizin muvafıq qojılyşdaq kəmeiliklərnin bolıy məjdə millətlərdən tajjarlanoqan kyelərnin jətərlik mьqdarda bolmasıoq və hər millətnin öz tilidə basyloqan ədəbiyatın joqlıoqdyr. bundaj qıjynlıqlar faqat soqıy jyllardaqına joqatyla varıy məjdə millətlər maarif işlərnin rıvaçlanıy və uca çiddi qaraz jardam berıy əsəjatır.

özbəkistanda jaşoqan məjdə millət mehnətkəşlərini mədəni-maarif myəssəsələri bilən qandaj tə'min etıy işini anıqlaş yeyn ular ortasda (til-turmuş və başqa çihətlərini) örgəniş və alınoqan nətiçələr bojnca iş kəriş zəryr edi. şu maqsad bilən 26/27-nci jyllarda alahda kəmisijə təşkil qılınıy məjdə millətlər ortasda iş kərildi. şunaca özbəkistanda jaşoqan məjdə millətlər yeyn tə'lim-tərbijə jyrtləri sıjasıy an-bilim myəssəsələri jətərlik dərəcədə eməs edi. bolqan qadarıy tə'lim-tərbijə jyrtləri və sıjasıy an-bilim myəssəsələrini kəpçiligidə işlər kəprək özbək tilidə jyrgizilıy tə'lim-tərbijə jyrtləri yeyn oquş kitablar və başqa ədəbiyatlar hər millətnin özigə jaraşa bolmasdan bəki bularnın kəpçiligi özbək tilidə basyloqan ədəbiyatlar bilən tə'min qılınoqan edi. məjdə millət mehnətkəşlərnin hər qajslıy öz tillərində oqutıy, kitablar bilən tə'min qılıy məsələsi örgənilgyncə məjdə millətlər yeyn maarif myəssəsələri qujıydaoqca edi:

27-nci jьlda, birinci basqıç məktəblər

284 tə oqucylar 17,086 tə.

7 jьllıq məktəblər

40 tə, oqucylar 15,391 tə.

9 jьllıq məktəblər

32 tə, oqucylar 18,211 tə.

II-nci basqıç məktəblər

3 tə, oqucylar 745 tə.

dıjıqan jaşlar məktəbi

1 tə, oqucylar 36 tə.

kəttələr məktəbi

1 tə, oqucylar 98 tə.

28 inci jьlda birinci basqıç məktəbləri esə.

236 tə, oqucylar 27,602 tə.

7 jьllıq məktəblər 43 tə, oqucylar 15.388 tə.

dıjıqan jaşlar məktəbi 1 tə, oqucylar 37 tə

9 jьllıq məktəblər 32 tə, oqucylar 20.103 tə

II-nci basqıç məktəblər 5 tə, „ 1.343 tə

kəttələr məktəbi 3 tə, „ 1.195 tə

s/v məktəbləri 311 tə, „ 10.062 tə

cala savadlılar məktəbi 44 tə, „ 1.534 tə

umuman məjdə millət məktəblərində oqutucyların sanı 2.118 təgə varadı.

məjdə millətlərdən ıxtısas işçiləri tajjarlaş 26/27-nci jyllarda 104 tə bunda oqucylar 12.958 tə edi.

27/28-inci jьlda oqucylar 13.900 gə jetdi.

bu juqarıd kərsətilgən 104 tə ıxtısas işçiləri tajjarlaş myəssəsələrindən başqa 29/30-ıncı oquş jьlda dəvlət bydçəti hısavzoqa 10 çajda (hər ökryglərdə alahda məjdə millətlər yeyn tə'lim-tərbijə jyrtləri və batraqlar yeyn rəbfəklər acılaçaqdyr. taxmın hısav bilən məzkyr oquş jyrtlərigə 710 tə kişi qabul qılınçaqdyr.

ənə şu juqarıda kərsətilgən raqamlar məjdə millətlər ortasda mədəni-maarif myəssəsələrini jyl saıy əsişi və oquv jıyşdaq balaların məktəblərgə çəlv qılınıy arqal varqanlıyın ısvat qılaçaq.

məjdə millətlərnin mədəni-maarif işlərigə təşəbbysləri çyde kəttədir. lekin bular ortasda mədəni-maarif işlərini muvaffaqjıatlı sərətdə alıy varıy və qanaatlanırlıy nətiçə alıy yeyn məjdə millət məktəblərində hər millətnin özigə jaraşa tildə oqutıy və tyrlı oquş kitablar bilən və ikinci tamandan ıxtısaslı kyelər bilən tə'min qılıy zəryrdir.

juqarıda kərsətilgəncə oquv kitablar bilən tə'min efiş məsələsigə kelgəndə şun əjtiş kərək, ki özçymhyrijətləri bolqan məjdə millətlərnin (ərmən, tatar, azarvajıan, qazaq) öz çymhyrijətlərində 90% gə jaqın kitablar və başqa ədəbiyatlar alıny tə'min qılındı. amma çymhyrijətləri bolmaqan (ojoqur, jerli jəhydilər, ləlilər kəbi) məjdə millətlərnin kərəkli kitablar və ədəbiyatlar bilən tə'min qılıy işini həm

ilgari syriş keräk. taçik tilidä eski ärab häridä basılğan äncä-ginä kitablar bolşa häm taçik, oçqur və jerli jähydilärni jäni älifbedä tasilöğan kitablar bilän tä'min qılış işi qılınmaq bolub turadı. çunki bulär yeyn alınğan härlär köp vaqt anıqlanıp bilinmägänligidän, mätbägä berilgen kitablar basılmasdan jatadı. mä'nä bunın arqasında etkän jyl oquş başlanış alidä (birinci trimestirdä) juqarıda körsätilgen mäjdä millät mäktäbləri kitabsız qaldılar; jäni alınğan härlär anıqlanuvı bilän mätbägä berilgen kitablar basılıp, bir qısm mäktäblär vä'zi bir oquş kitablar bilän tä'min qılındılar.

Buxara şähär mäktäblärinin qajı tildä ketişi toçrılısda sajlanoğan kəmisijäniñ işi öz vaqıtında häl etilmäj qaloğan edi. bu məsələ uzaq vaqt teksirilip, 28-inci jyl dekabr ayında bolğan öz xalq maarif kəmisärliginiñ kölligijə məclisiniñ qararı bəjnca buxara şähär mäktäblärini taçik tiligə köcirildi. ləkin oquv jılınyñ jayında bu mäktäblärni bir tildən 2-nci tilgə köciriş məsələsi birincidən bu mäktäblär yeyn tajarlanğan mädəni kyelärni jetişməsligi oquş və häx xyl ädärijjatlar bilän tä'min qılışnyñ imkanijəti bolmağanlıqdan 28-inci oquş jılınyñ axırtoçaca qaldırıldı. kələçək oquş jilyğa bu mäktäblärni taçik tiligə köcirişgə tajarlıq köridi.

etkän jyllarda juqarıda körsätilgen və undan başqa vä'zi bir sənəblərgə vnaan özbek tilidä davam etkän mäjdä millät mäktäblärinin köpçiligi bu jyl öz ana tiligə köciriləcəkdir.

samarqand ökrigidä etkän 28/29-nyñ bydçät jyllarında özbek tilidä dərş verilib kelgen bir necä mäktäb kələçək 29/30-nyñ jylı taçik tiligə köciriləcə. bu mäktäblärni taçik tiligə köcirışdä ökrig maarif şü'väləri 28/29-nyñ oquş məvsimi tamamlış bilän 28/29-nyñ oquş jilyğa hazırlıq kördilər.

2-nci məsələ qaşqa dərjə ökrigidä jaşavčä äräblär məsələsi edi. şu jyllartoçaca qaşqa dərjə ökrigidä jaşavčä äräblärni qajı tildä oquş məsələsi çançallı bir məsələ bolub kelsədə, sonç jyllarda bu məsələni häm häl qılınğan häsablasaq mynkin.

umuman özbekistanda jaşoğan äräblärnin äjildä sezilgen tilləri taçik tilidä bolğanlıqdan bulärnyñ balalarınyñ taçik tilidä tərbiöləş müvafiq tapılıp, kələçək oquv jyllarında dərşlər taçik tilidä ötköziləcəkdir.

özbekistanda jaşoğan qırqız-qazaq qara qalpaqlar turnuşıda köprək özbeklər bilän alaqa qılınğanlar sajasında öz tillərni unuta ketkänlər. hätta vä'zi bir qazaq, qara qalpaq mäktäbläriğə oqutuvç qılıp təjirləngän qazaq oqutuvçlar qazaq tilidä basılğan kitablar, „añ-laj bilişimiz qıjın“ degän narazılıqlar çütildi. bu məsələ häm xalq maarif kəmisärligi alidä qojıldı. ökrig və rajon maarif şü'väläriğə bu muammanı teksiriş, örgeniş jumışlar tapşırıldı. ləkin häligəcə bunın natiçəsi anıqlanğan emäs. mäjdä millätler umuman çydä häm tarıaq halda jaşajdılar. bulär yeyn alalıda oquv jırtları kəmdir. (bəlki joçdır). ləlilər yeyn 27-nci oquş jilyda zərəşän ökrigidä bitə internet, ändiçän ökrigidä başlanıç təl'im-jırtları açılğan xaläs.

mäjdä millät mehnätkäslärinin lıqtısadı və xoçalıq tamatından äsişləri bilän ularnıñ mädəni täläv və ıhtıjaqlar köterilməcədir.

biz mädəni qurılış işimizniñ taraqqıjlatılıp mäjdä millät mehnätkäslärinin mädəni ıhtıjaqlar-tälävärnin qanaatlantılış köni myhim väzifə bilän məhkäm baqlanışımız zərür.

mäjdä millät mehnätkäsläridän, sanaat və qışlaq xoçalıqlınyñ revaçlantılış-fatsıjalızım qurılışnyñ ilğäriläşi barasıda zərür bolğan kyelrni jetärlik tajarlaşqa alalıda çiddii ıhtıjar qılışımız keräk.

nävätdegi oquş jily, mäjdä millätler maarifındaq var bolğan bytın kəmeçliklärni tygätiv mäjdä millät mehnätkäsləri qurılış işini kənjitiriş jily bolub bundan tola fajdalanış lazım.

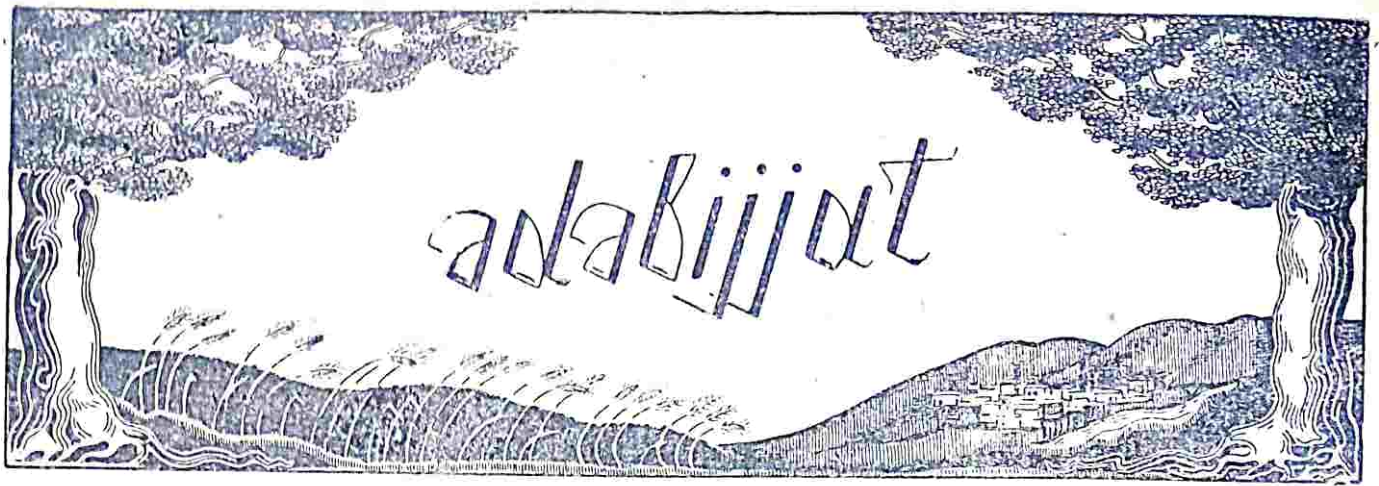
bytın şura çamaatılıq, oqutuvçlar və kəç mehnätkäslär amması bu işniñ müvaffaqıjyat bilän toxtavsız ilğäri syrilışigə faal syrətdä en jaqından turıb jardam körsätışlärni tegiş.

авыбекiryf.

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

baqalan sirləri

baqalan qəslaq:

iki jaqə jaqəc toqajzarə bilən qarlanqan kickinə arəqñ j qalav keləjatəjan iki-ye şym qadam şərpəsi eşilər-di.

qaranəylyq, u qadar qaranəylyq, ki... kəkə juldular sansız. vıraq, jergə jaqdu sepəlməjdilər. maxsus kəcə qurtlarınə cırilləşləri bolmaqanda həjat bytyn uxlaqandek...

ye şym gəvdə şu tənəlyqñ qaq jarəv qəlyəvaj arəqə sahlyəqə keliv jetdilər. qollarəda zəngi¹⁾ ystigə qəjub kətərilgən qanly gəvdə...

qəlyəvaj arəqə ojojaq. qalyñ toqajlar arəşdan jaltırav aqajaty.

həligi şym gəvdələr həligi qanly gəvdəni birdən taşlav jubardylar. arəq tam bir ıstıha bilən jutqan məviçələrini tarqatıv jubardı...

ular həm, şaşqñ-şaşqñ, jyriv baqalan qəjnyəqə kiriv ketdilər...

* *

aradan ancalar etdi.

bir kyn, arəqdan bir əlyk tapıldı—degən xəbar keldi. nəticədə, başsız bolsa həm urazly gəvdəsi ekəni tezdə bilindi.

çənajatkarlarınə şaşlyş syratdə qədylyş başlanıv az bir myddətdə bir necə nəfər, gumandar bilən, tapıldılar.

başlanqəc təftiş davam etəjaty.

urazly kəmsəməl a'zasy. gərən rajun baqalan²⁾ qəşlaq şurasynə sərkatabı edi.

baqalan vaj qəşlaq. jeri hasıdar, baq-baqcalary, kəp. şuna kərə mehnətsiz xoçalyqlar həm ancaqlyna var edilər. urazlyñ mənə şu xoçalyqlarñ tygətişdə zor iştiraki boldı. baqalannıñ zylygi mənşyr xoça ışannıñ kəttə həvli, baq, baqca və vaxmaldek hasıdar jərləri jersiz batraqlarəqə bəlyv berildi. vunda, urazly əlbəttə, kəttə rol ojnajdı...!

jənə, mulla əbdurazaq məzkyr qəşlaqny ınamı. u, necə jıldan veri qəşlaqny mehnətsiz emiv jatadı. vıraq, kejingi jıllarñ jəniligi mullanıñ mehnətsiz kırımını qəşman qəş-

qartdı. u, hər mənə'gə basıv urəv nıhəjat, qəşlaqdaqə qursəqə kiriv oquj başlaqan-dı.

urazly, qursnyñ sinfi rəvişdə davam etışı yəyn çan atəv kəlmədimi? myəllingə əjtiv damullanı qursdan həjdətdi...

taqyn,

şura sajlav başlanqan edi. şura eşigi aldyda urazly qəly bilən jazlyqan sajlav huquqdan məhrymlərinə ispiskəsi asıldı. vunda, mulla mənşyr, bekıraj jənə başqalar var edilər.

xulasa, mənə şu ələmlər bilən nımə desiz, ki—mulla, eşan və vajlar urazlyəqə qarş atlandılar...

jysif xudaj bergənil degən var. kəttə bir savdagərinə oqlı. kəpirətifdə işləjdi. baqalan qəşlaqəqə tez—tez qatnav turadı.

unıñ „dərd“i var. şykyrçannı sevədi. urazly, cırəjli-ginə jigit edi. bir kyn, şykyrçannı kərgəc oquşny təvsijə etdi. vıraq, şykyrçan urazlyñı sevdi. urazly iş artıdan jyrəkən u, unıñ artıdan jyrək-di. urazly bu vaqədan xəbarsız.

— şykyrçannı şura bala sevipdir, şuna barar-mış...

→ cinəkəmmi?

— joqly. vəlki tanlyşdır...

mənə şunaqə gəplər xalq aqzıda jyrəturqan boldı. jysif vəjvəccə şykyrçannıñ aşqə beqararə eməsmi? janlyv ketdi. bu həm, urazlyəqə qarş ajaqlandı...

bir kyn, qursdan həjdəlgən mulla bilən „əhli dərd“ bolub məsləhətini bir jergə qəjdylar...

* *

bir kyn, həvibə kəmpirniñ yji jənə, jaşlyrıñ sərətdə jarılyqan, eşikləri berk. mulla əbdurazaq, janşaj, bekvaj, mənşyr eşan və şərikləri... həmmə ələmzədələr jəlylyqan-dılar!

mulla sezgə kırışdı:

— urazly, bizləni huquqdan məhrym qıldı. kəcədə başlymlyzñ kətəriv jyrəlməjturqan boldıq artıq. jer, myklərimizni musadərə qəlyşqə uluq vaxtəcə boldı. şunıñ yəyn...

— nımə qəlyş kərək?—dəv bekvaj səzini kesiv.

¹⁾ şatı.

²⁾ baqalan - „mın baqalan“ ismli məşyr.

— nima qıls kerəkini? men, çanımdan
yayıd yzəmən!—dedi damulla dədillik bilən.

— jə'ni nima qılmaqçsıbz? degəndek həm-
mələri mullanın aqzıya tikildilər.

— toqrsı şul, ki—dedi mulla,—unı qı-
nıya taharat etməgyncə tıncımaiman!...

olturı şunı bilən mənsyr xoça eşanı
uzun—uzaq dua-fatıhalar və başqaların
„bl-
hə amin“ dəv qol kətərib turıslar arasıda ja-
rıldı. şü saatdan başlav işgə kırışdilər...

II

kəttə sinfii sod...

sod, suv aqın kəbişəkildən—şəkilgə kirib
barajatr.

sod rəisi, mulla razıqdan soradı:

— sonra nima qıldınlr?

— sonra...—dedi mulla başın qujıya salıv.

— əjtəverin qorqman...

— sonra... alla jar, oça kyn, urazın cəj
icəmir dəv məcltə ap keldidə, hyçrasıgə
eltdi. şunda kəlləsini kesdi...

iki minləv olturqan xalq denizidə çınajət-
karlarqə qarşə nəfrət toluqın başlanıv ketdi.
tamaşecilər qalvıya ot tuşdı...

xulasa, çınajatkarlar, şü josunda əjvlərini
acıv verdilər ..

hykym bolqanda:

qara jyrəklər tınlajdı,

xalq tınlajdı edi.

sod bərkətəv hykymnamanı vələnd avaz

bilən oquj başladı:

— mulla abdurazaq, baş çınajatkar, qan
təkgən kişi öz. s. s. r. q. məçmyəsini 64-inci
maddəsıya asasan atıv eldirışgə, mənsyr eşan,
alla jar, şamuratıv, vəkəjlər həm alıv çazaqə,
qalqanlar tyrlı jıllar bilən qamaqqa hykym.

n a r

asman, solqun bir səvsən ..

aj, altın qaş.

çıraqlar—kylərkən

javaş-javaş:

kerindi nar,

kezləridə sevinclər

janar..

men, kərgəndim... narıv

turmuş jenlər-kən:

taşlandıq bir cecək janıv

jollarda:

əsbii,

a.. h.

xasta bir şe'r kəbi.

u kynlər:

zənçir qollarda...

kyldi tiləklər—jaşnadı turmuş

nar, hazır, parlaq bir—

oqutuc.

u kynlər artıq aqıv bir tyş

joq, qamlar kyçi.

n. rəhimii.

jalta kyndyzi

tañ jyldyzi jyksəkni,
tanha özi qaplaqac,
jalta taq cəpcəkni
kəpcilikgə mədh etkəc.
my'çəz-ginə vınalar
qujaş nyrin tartar-kən.

minləv xastə gələlər,
sykyt şəhın maxtar kən,
bala-xatın naziklər,
nyrlər yzrə jatar-kən.
əslər jəqləqan çanlar,
kyndyz vaxtın kyjlər-kən.

oçun jyldyzləri,
bərkəşdek jastansa,

kelincək məjsələr,
qalvımnı avutsa.
sezgilər hykmigə hyçym başlansa,
tasəlli toluqlar çərəjan etsə.

nulutlar taqın qucaqlav,
baqrıya sıntıv əllələr,
daraxlar jeldə egilib,
kyndyz vəzimni kətərər.

kyndydzə kəsəlli sezgilər
dərjədə jıvıv ketdi.
kyndydzə nəfəs nuqmaları
havada jıvıv ketdi.

altaj
jalta.

bulaqlar...

(serav esdölīgi)

tegərəmdə qajnar-kən,
mərvərüd kəbi suvlar.
zəməzəmə ojnar-kən,
qalvəm kiri juvylar.

qolbmda polat saz,
naqmalar səpədi.
hər anda qəlvə naz,
hislər əpədi...

ceçəklər hid sacəv,
tartadər pincigə;
məjsələr jyz acəv,
aquadər incyğə...

tegərəmdə qajnajd̄,
musaffa bulaqlar,
ryhimlə ojnajd̄,
sədəfdək jafraqlar...

nad̄b m̄rza.
çalal abad

lagyr jolyda

(kəmsəmöl hərvi tajarlyqda barar-kən)

bu jolda
bu jolda gezməkdən,
nyrli közlərin
z̄bjas̄ hec ketməs!...

tiləklər
qajalar
bu jolda
kyl bolmas!...

jol keç...uzaq;
mənzil j̄braq.
bu joldan
bu şan̄b joldan
səflər tyzib,
zəfər mərşin—
tillərdə kyjləv,
baralar;
bir toplan̄m jaşlar.

ucratsalar byjuk suvlar,
taşlar, t̄pələv
bələndliklər, pəstliklər...
hec közgə ilməjlər—
ucalsa— da
eç bələnd taqlar;
bulardan
bularn̄n̄ hec biridən
tislənməs bu jaş jyrəklər;
qorqmas, dədil jigitlər.

xajal bəndələrinin¹⁾—
bədənigə lərzə kirədi,
bu jyrışdən;
ular:
qaltı rajlar, titrəjlər...
bu ajaq nas̄şdan...

myzikə
myzikə cal̄nar
myzikənin jaqm̄l̄ ahanlarȳ:
kyc, jəni ruh vaxş etər
kyrəşdən ɪhamlar sacar...

tiləklər j̄n̄l̄oç,
aloç, aloç haman baralar
bu kyrəş mərşin t̄n̄laçan
bədənlərigə sindirgən
cihrələri şad-xandan
jaş-jaş kyçlər
kyrəşci jaşlar.
bular joldan əzmajlar;
hec-də azdərmas—
xulja, boş səzlər...

əj! eskiliklərgə
otlar jaçqan;
je—rlə jəksan q̄l̄oçan,
kyllərini köklərgə—
savı r̄oçan...

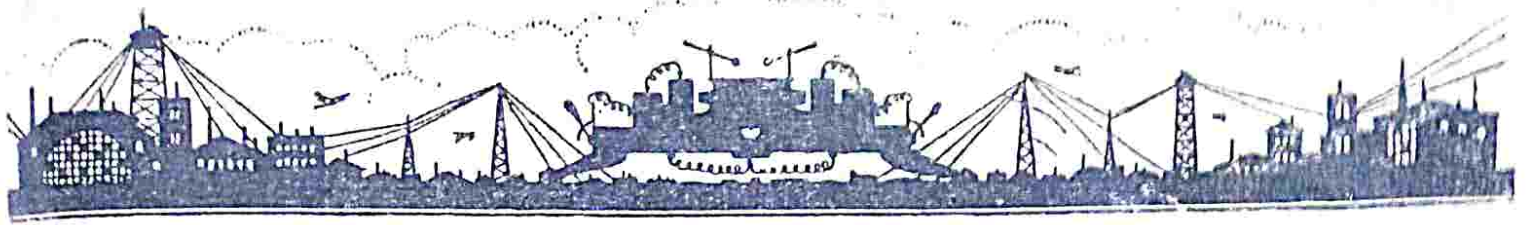
əzəmət jaşlar!
əj! jənilikdən—
dastan oçuqan;
jəni həjat
ucunlarȳn̄
alavlarȳn̄

atrafəçə
qaranqı byrcəklərgə
sacəçan
taratqan
taza və pak qalblar!
eşitin!
bu jolda
bu jolda gezməkdən,
nyrli közlərin
z̄bjas̄ hec ketməs!...

tiləklər
qajalar
bu jolda
kyl bolmas!...

rəşid əadilla
səmərçənd.

¹⁾ xırafatçylar ma'nasında

oquycılara dinqə qarşı tərbiyə veriş işini jyzəgə сықарып тәғривәси тоғрысында

өткән оқуш жылының ахырыда вә бу оқуш жылының башыда дин тоғрысында сөzlәмәсдән тәрбијә беріш fikiridән vaz keciş vә faal rәvişdә dinqə qarşы tәрbiјәләş işlariğә көciş haqьda мәsәlәni çyдә keskin etiv qojьloqan edi. дин тоғрысында сөzlәмәсдән тәрбијә беріш jolyнь ашқара қыльв tutaturqan bir işcini hazьrda tә'lim-tәрbiјә myhitidә ucрата алmasıқылыз ehtьmal. oqutucylarның kәnferensijәleridә мәktәbdә dinqə qarşы işlәр тоғрысындақь мәryzә jyzәsidән bolqan myzәkә-rәlәrdә адатда jalqьz dinqə qarşы tәрbiјә berіш tarafdarь bolqanlar-қына сықadьlar. oqutucylarның қaloqan қыsmь sykьt etәdilәр, бу sykьt jaman bir көриніш bolub, ul esә oqucyларның көpisi dinqә qarşы tәрbiјә berіш сығarьнь hәli faqat taşqarь dan-қына қабул қыloqanьнь, јаki бу тоғрыдақь diriktivni eşitiv şu çәvhә sәfigә qatar bolqanь vә qacan бу тоғрыда vujьuq var ekән, demәk menim hәм, şu varada nimә bolsа hәм işlәşim kerәk „degән gәpni әtkәnini көrsәtәdi. dinqә qarşы jazьloqan әdәbijat hәм ьylakatlar satьv aladьlar-da „xudasьzlar byrçәgi“ tәşkil қыladьlar, dinqә qarşы taşьvqat төgәrәgi majdanqа keltirәdilәр. қыsqaca әtkәndә dinqә qarşы tәрbiјә тоғрысында nimә tәlәv қыльnadь hәmmәsini işlәнәdi, mәнә şu xьlda dinqә qarşы taşьvqat işi vәçәrilәçәk.

oqutucylarның bir қыsmь, vә'zi vaqtda көp қыsmь dindar vola turьv hazьroqь zamannың tәlәvlәriğә muvafьqlaşьş vә dindar bolub қыloqanь halda, мәktәbdә vә'zi bir rәsmii tәlәvlәrni vәçәriş тоғрысында қarar қыldь. bunьң şundaj bolqanьloqь şu jolda toғrь сыzьq bilән ketkән oqutucylardan бу sәfni buzqanьloqlarь haqьda bolqan bir munca faktlardan көrinәdi.

II-inci basqьc мәktәbniң oqucyларь „xuda barmь“ dev tәbiiat myәllimigә muraçaat қыladьlar.

ul, ularqа çavavan: pofessörlәrniң көpi xuda var dev һьsavlajdьlar, biz nimә қылаjьq dev çavav berәdi.

sөzdә bir tyrli әmәldә başqa tyrli iş қыlaturoqan oqutucylardan birsinin bergән kilassicski çavavь şundan ьvarat.

ajьym dindar oqutucylardan ьnsafь bolqanlarь hәм var. мәsәlән bir myәllimә „men butxanaqа barmasdan qala almajman, şunda көgә meni мәktәv işlәridән voşatьlyz“ dev ökrьg maaryf şө'vәsiğә muraçaat қыloqan. әlvәttә unь işdән voşatьloqan. vә oqutucylar arasьda butxanaqа qatnaşьv jьrәturqan oqutucьның мәktәbdә dәrs berіşini mymkin emәş degән қarar қабул қыльndь.

dindar oqutucylardan қaloqanlarь „cidәjdir“ hәм „muvafьqlaşadьlar“. dinqә ьsanmajturoqan oqutucylar joq dev ojlaş mymkin emәş. hәç şьvhәsiz әjtlş mymkin: bundaj oqutucylar var, lekin oqucyлар ortasьda dinqә qarşы tәрbiјә berіş işini jьrgьzәturqan faal xudasьzlar kәm. aldyңqь oqutucylar мәktәbdә dinqә qarşы

tәрbiјә berіş мәs'әlәlerini çyдә keskin қыльv qojьş jolyда faalьjat көrsәtib işlәşкә hәli әrgәнli jelmәgән. ular oqucyлар ortasьda dinqә qarşы vә'zi işlәр қыlatьlar hәм, lekin өзiniң ortaqlarь bolqan oqutucylar arasьda şu jolda ilәşni esdән сықaradьlar. ular oqutucylar ortasьda çyдә az iş көrsәtәdilәр. ular hәр bir oqutucьның „xususьş“ işğә mudaxala қыльş munasьb emәş dev ojlasalar kerәk. oqutucylarның көpisi dinqә qarşы işlәр jьrgizişкә savuq қan bilән қarajdy, hәli ularның bir қыsmь (vә'zән көp қыsmь) dindar. xudasьz oqutucylar hәм dinqә qarşы tәрbiјә işidә kәm faalьjat көrsәtәçәklәр. oqutucylar ortasьdaқь dindarlardan faal bolqanlarь çyдә az.

biz, мәktәbdә dinqә qarşы tәрbiјә berіş тоғрысындақь мәs'әlәni oqutucylar aldyда keskinrәk halda qojьşoqа vaqt keldi dev ojlajmьz. jә'ni бу işlәrni oqutucylar hәм oqucyлар ortasьda çiddirәk qojьş kerәk. dinqә qarşы bolqan oqutucylarның birләştirіş vә unьң бу sabadaқь faalьjatьнь kьçәjtirіş çarasьloqа kirişiz zәryr. dinqә qarşы bolqan oqutucylarның oqucyлар hәм ahalь ortasьda işlәşlәri ycyn ьylan volьşь hәм бу işni jьrgizіş-ginә kifaja қыlmajdy, nәlki бу işniң oqutucylarның özlәri ortasьda tәrtinğә qojьlyşь lazьmdьr. oqutucylar ortasьda қыlnaturqan işlәр ycyn şundaj formalar axtarьş kerәk, kim ular qajtadan tәрbiјә berіş mymkin bolqanlarьloqа tәрbiјә berәturqan, amma tyzәlmәjturoqan dindar oqutucylarның zәrgәrsizlәndirib, tә'lim-tәрbiјә işidә hәli saqlaşoqа toғrь kelәturqan volьyn.

oqutucylar oqucyларqа dinqә qarşы tәрbiјә berіş тоғрысындақь мәs'әlәlәrni keskinrәk etiv qojьşlarь zәryr. dinqә qarşы tәрbiјә berіş дин тоғрысында indәmәsdән tәрbiјә berіşdән farqь şunda, kim ul бу мәs'әlәrni myәjjән rәvişdә faal bir halda qojьlyşьнь көzdә tutadь. бу тоғрыда jьzәkilik, jәki zahirән faalьjat көrsәtiş bilән kelіşiv bolmajdy, nәlki дин тоғрысында indәmәsdән tәрbiјә berіşniң қaldьloqь bolqan бу көrnişlәр bilән kьrәşiz kerәk. әgәр biz hazьroqь vaqtda мәktәbdә dyqqat berәturqan nuqta қыльv dinqә qarşы tәрbiјә мәs'әlәlәrini alьşнь sıjasьş tamandan toғrь dev һьsavlasаq, oqutucylarның balalarqа дин тоғрысында indәmәsdән tәрbiјә berіş tarafdary bolqanlarь (dindar bolqan қыsmь) heç şьvhәsiz özlәriniң jolyнь qarşы qojaçaqlar. hazьroqь vaqtda biz oqucyларqа pәletәrcә sinfil tәрbiјә berіş vә şu çymldә faal rәvişdә dinqә qarşы işlәр nuqtasьdan қarav мәktәv hәм oqucyның hәр bir қadamьloqа baha qoja bilіşimiz kerәk. biz hazьr gәrci ein dinsizlәр jolnaşьlyloqь astьda işlәgәнlәri halda мәktәbdә dinqә qarşы taşьvqat işlәrini rәsmән-ginә nәçәrәturqan dindar kışilәrgә ьltәfat қыlnasdan қalyşьmьz mymkin emәş.

məktəv həyatında dinqə qarşy tərbijə beriş cəzəy, məktəbdə dinqə qarşy tərbijə işlərinin başlanqıc dövriyə həm özünün tə'sirini verdi. bu başlanqıc dövr məktəbgə sekinlik bilən oyoqanış kirgizib, ul dinqə qarşy işlər joloqa tyşiv barajaty. buna mäsallar көр болув, ularny tubanda keltiriləçək.

biz bir qanca məktəvə məktəv mydirleri həm ықты-маьят myəllimləriyə „sizin məktəbinizdəgi oqucylarny dinqə qaraşlarь qandaj“, dev soraoqanymyzda bə'zən ulardan. „biz kimlərinin həm qancasь dinqə ысанqan, jəki ысанmaqanlyqь toqryсьda hec nərsə əjtə almajmyz“ dijdilər. ikinci vaqtda „çyde az fajьzь 2—3 tə oqucь dinqə ыsanadь, qalqanlarь xudasьzdyr-lar“ degən çavavny verdilər.

birinci və ikinci çavav həm bizni qanaatlantyr-madь. birinci çavav oqutucylar, hatta, ki unьn aldyqь qьsmь (məktəv mydiri həm ықтымаьят myəllimi) oqucylarny dinqə qaraşlarь bilən qьzьymaqanlyq-larь və ularny bilməgənlənləklərini көrsətsə, demək ular oqucylar ortasьda dinqə qarşy işləni qandaj jьrgizə alaçaqlar.

ikinci çavav esə oqutucylar, oqucylar ortasьda qь dinii qorqonqo əhəmiyəт beriv qaramaqanlyqlarь, vəki bu qorqьncьny çyde kickinə nərsə dev ojlaqanlyqlarьny көrsətədi. demək ular əzlərini həm oqucylar ortasьda dindarlyq bilən kyraş məs'ələlərində jol-başcьlyq qьlaturqan oqutucylar bilən jьrgizilaturqan işlərinin vuzьlyььyda səvəvci volaçaqlar.

jəşirin ənketələr tarqatьş jolь bilən текşiriş, oqucylarny 40% 6 dindar jəki şьvhələndilər, amma ulardan jərmь hər xьl dinii marasьmlarda iştirak qьladьlar.

dinqə qarşy taşvьqat işlərini toqry jьrgiziyь ucyn, oqucylarny dinqə qaraşlarьny jaxşь biliş kerək. ularny ərgəniş və bu məs'ələdə ularny hər birisi ajьtm işləşi kerək. bu toqryda jalqьz dinsizləni-ginə eməs, vəki dinqə ыsanaturqan və şьvhələndaturqanlarьny həm anьqlaş kerək. dindarlyqny mənvə'ini (ajilə dinii təşkilatlarьny tə'siri) anьqlaş kerək. bu esə oqucylarny hər bir gryppəsi bilən dinqə qarşy taşvьqat işlərini jьrgizgəndə hər xьl usul qollanьş ucyn kerək volaçaq.

kөр vaqtda bizdə dinqə qarşy işlər oqucylarny dinqə qarşy vytynləj volqan jəki bir dərəçə qarşy volqan qьsmь ortasьda jьrgizilədi. oqucylarny arqada qalqan dindar jəki şьvhəli volqanlarь ortasьda jьrgizilməjdi, jьrgizilsə həm myəjjən nətiçələr verəturqan dajьrada volmajdь, oqucylarny bu qьsmь dinqə qarşy keçə həm jьqьlyьşlaroqa kelməjdi, kelsə həm faqat məktəv vəzifəsini vəçəriv əliş tysidə-ginə qatnaşadь, dinqə qarşy төgərəkkə jazьlmajdь şunьn bilən birlikdə məktəvni oqu işləri tərtibidə həm dinqə qarşy işlər bilən az iş көrsətilədi (məktəvni həmə oqulyş işləri barqanda dinqə qarşy işlər jьrgizisgə həli ərgəniş jetməgənmiz). oqucylar, oqutucylar ortasьda həm, ajьnьqsa ikinci basqьc məktəbdə muvafьqlaşa bilgən — məktəbdə özini dinsiz көrsətəturqan, yjidə esə tamamьn başqaca iş qьlaturqanlar var. bu oqucylaroqa

ertələv dinqə qarşy gəzitə nəşr qьlyьşda qatnaşьv, keç butxanaoqa varьş hec nimə eməs.

məktəbdə dinqə qarşy işləni həmə oqucylarny, əlbəttə dindar oqucylarny ajььca öz icigə alaturqan etiv qojьş kerək. bu işdə eң jaxşь forma məktəvni həmə oquş işlərigə və həmə dьrslərigə dinqə qarşy qojь-laturqan ynsylərni kirgizisdir. hazırda bu toqryda көzгə көrinərlіk nətiçələrinin ucraşьoqa ысанc jоq bolsa həm jaqьn arada məktəvlərinin vьpyska gryppələrigə dinqə qarşy maxsus dərs kirgiziy zəryrligidən toxtalmasıq kerək. oqucylarny dinqə qarşy volqan faal qьsmь mystəhkəmlənə jatьr. və ul xudasьzlar sajuzьny dinqə qarşy төgərəк həm jəcejkələridə birləşəçək. lekin bu faallarda əzləriyə acьq volmaqan məs'ələləri həl qьlyьş öz icidə bitiriş məjili var. faallar oqucylar ortasьda bu toqryda qьlajatqan işi syst. başььca ul din bilən kelişə almaqanь toqryсьda tərbijələnməjdi (dinqə qarşy işlərdə özini əsasьь jol tutqanьny көrsətişdə əlbəttə), məktəvdən taşqarь çyde az vaqtda-qьna bu jolda işləjdi. oqutucylar ortasьda qь işlərgə kəm qatnaşadь.

oqucylarny dinqə qarşy faal iş көrsətkənlərini birləşdiriy, ularny əzləri ortasьda işləşdən taşqarь, oqucylar, ahaly hatta oqutucylar faalyat bilən iş jьrgiziy vəzifəsi ular aldyqь qojьlyьş zəryr (birinci nəvətdə oqucylarny ata-analarь həm jaşlar ortasьda) oqucylarny ata-analarь ortasьda həli bu jolda iş jьrgizilməjdi, bolsa həm az. ajьladan keltiriləturqan və unda mystəhkəmlənəturqan dindarlyq oqucylarny dindarlyqь jьksəlişiy ucyn baş jol voladь. şьna көrə məktəv tamanьdan ahaly ortasьda dinqə qarşy işlərinin əlbəttə jьrgizilişiy zəryr. məktəv ajьla bilən birlikdə iş qьlqanda-qьna dinqə qarşy işlərdə haqьqьly nətiçələni tə'min qьla alaçaqdyr.

oqucylar ortasьda dinqə qarşy işlərinin san çihətidən keңəjişiy kifaja qьlmasıq volub, oqucylar am-masь həli bolsa dinqə qarşy işlər bilən tə'min qьly-nmajdь. ularny dinqə qaraşlarь kəm ərgənilgən, oqucylarny əzləri həm öz ortalarьda və ata-analarь icidə dinqə qarşiy işlər jьrgizisgə tegişincə faalyat көrsətməjdi, məktəbdə dinqə qarşy işlər bilən iş көrsətilməjdi dijilsə mymkin.

san çihətidən işlər şundaj volqanda əlbəttə unьn sifət çihəti həm jaxşь volmajaçaq.

həzьroqь vaqtda dinqə qarşy qьlyьnaturqan işlər jьzəki volub, ul dinqə qarşy məs'ələlərinin faqat terəsidə jьrədi, işni mahьyatьoqa kəm urьnadь. ul başььca taşvьqat sifətidə volqanьdan unьn sajasьda oqucьny taşvьq qьlyьş mymkin, amma ыsanьryьş eməs. u taşvьqat bilən oqucьny məktəbdə sөz bilən xudasьz qьladь, amma yjidə ajьlanьny çyde az tə'sir qьlyьş, unь dindar etədi. ulardan hatta şundajlarь voladьr, kim vytyн oquş myddəlidə dinsiz volub jyripti, amma məktəvdən cьqьş bilən dinsizligi joqaladьr. bu esə məktəvni dinqə qarşy işləri məktəvni həmə işləridən alahьda bir iş halьda volqanьdan və məktəv həjəti həm oquş işlərinin varьşь oqucьny dinqə qarşy tərtijələşdə lazьm dərəçədə tə'sir qьla almaqanьdan

kelajak. bunda sajabda maktab, dindarlik orniqada dunjoqa madrijunsiylik nuqtasidan qaras vazifasini cuqur etin qoja almajaq. bu qaras oquciya islanse-da, ul hazirqi zaman maktabinin balanin ahval ruhijasyqa maktabnin hamma isleridagi varis tasi-ridan hasil bolady. maktab kep vaqtda dinga qarsh islarinin jyrgizilishiga su qadar rasmi qarajdy, va'zen xudaqa ыsanьoqa qarsh kyrasa turьv, xurafat bilan kyrash mas'alalariga hec bir (jeki za'if) urьnmajdy. bu xurafatlar ajylada ham oquciyar ortasyda az emas.

kep vaqtda maktabda dinga qarsh islarini jyrgize turьv, dinnin sinfi bir narsa bolqanьv lazьm dera-çada acmasdan qaldьrlyady va bu ahvalnь oquciyar bilan islaganda va'zen ta'kidlav ham ketilmajdi.

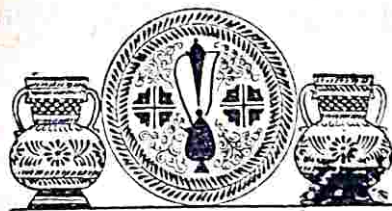
maktablar tamanьdan dinga qarsh taşvьqat ma'ra-kalari kep vaqtda rasman va hammasi bir xylada etkaziladi. ular xuda, din, butxana toqrysda umumьv sozlar bilan qьlnaturqan ma'ryzalar, su toqryda devary gazitada jazьv ham dinga qarsh tamaşa qo-lyşdan ьvarat bolady. bu ma'raka tevaregidə oquciyar taşkil qьlnmajdy, ma'raka etkazilganda hel qьlnьvş kerak bolqan ameli vazielar qoьlmajdy, oquciyar-nьv ezlari, ata-analarь, maktab rajonьdaqь ahalynd hajatydan alьnqan mahalli matьryjallardan ham ma'raka etkazilganda fajdalanьlmajdy. menə bunlar ma'rakanin ta'sirini kamajtaçaklar.

kep vaqtda maktablar dinga qarsh taşvьqat ma'ra-kalari etkaza turьv (hatta buna faalyat bilan hazьr-lanqanlarь halda) ajylada balanin ahval ruhijasyqa çyda aqьr ta'sir etaturqan hallarьnь volьvşyqa e'tь-var qьlmasdan qala veraçaklar. masalen biz pasxaqa qarsh taşvьqat ma'rakasiga hazьrlanqan „viliki post“ deganni esidan cyqaramьv va oquciynьv popdan du'a alьvşyqa qarsh çiddi kyras acmajmьv. bu esa biznin dinga qarsh kyras isimizda bolqan katta kamcilikdan-dir. oquci balalar dinga qarsh jazьlqan adabijaty ham az oqujdylar. demak maktabnin dinga qarsh isleri sifat çihatidan çyda pest, biz bu toqryda taş-vьqat jyrgizishga muvaffaq bolamьv, lekin unь ыsan-tyryşnьv alda tutmajmьv, dindarlik orniqada dunjoqa madrijunsiylik nuqtasidan qaras fikrini orunlaşdyryş işi heli za'if oquciyar ortasydaqь xurafatlarqa qarsh kyras ham za'if. dinnin sinfi bir narsa ekonligini ьsvat qьlyş kьcsiz bir halda alьv varьlady, dinga qarsh taşvьqat ma'rakalarinin ta'siri az, va'zen balalarьnьv ajylasyda una ta'sir qьlaturqan hallarqa qarsh kyrashni ham esdan cyqarьlaçaq.

bundan kejin bunlarьnьv hammasini maktabnin dinga qarsh islerida nezergə alьvşmьv lazьm.

bu sahada faalyat korsatajik, dinga qarsh islerda murasablik, savuq qaras kəbi hallar joqalьvş lazьm.

v. narьşkin

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

„qъзы qalam“ mæçmyəsi toqъrsьda.

ədəbii sahamız kyndən - kyngə kenəjiv, ke-
nəjgəncə vajьv, vajьqanьsa saqlam kyelər jeti-
diriliv bara jatьr.

jaş ədiv və şarьlarьmьz tamanьdan taqđьm
qьlnmaqda boləjan dəstə--dəstə cecəklər, sөzlə-
rimizniң toqъrsьqьlnь şahьdьdьr.

ədəbii nəfis ədəbii sahamız həli kənildəgidek
kənəjə— jьksələ aləjan bolmasa-da, təkamul dəv-
rini kecirəkdədir. jaşlarьmьzda şavq zor, oqaj-
rat kyeli. ədəbijatьmьznьң keləçəgi parlaq deyə
alьşoqə çəsaratьsьz eməsmiz.

nəfis ədəbijatьmьz; ymedsizlik, vədьinlik
mərəzləridən qutula varmaqda; gözəl ьnqьlav-
nьң gözəl ahanlarьnь taşьmaqdadьr.

bir saqlar, ədəbii əsərlərimizni, ьnqьlavьv tur-
muşьmьzdan cət—manьv kyelərnin kəz jaşlarь,
jьqlaşlarь təşkil etkən bolsa hazır undaj eməs
umumь ьnqьlavnьң parlaq ələngələri nəfis ədə-
bijatьmьzəda-da, öz tə'sirini ьçra etməj qalmaqda.
pessimizim bilən suqarьləjan əsərlərgə jaşьn
zərvəsini urmaj qojmaqda. undaj əsərlər hazırda
həm, məsələn, nəşrijatlarьmьzda məvcud esə-
lərdə, tə'sirlərini joqatəndьrlər, artьq cndi, pi-
rəletərlər oqajash bilən əsməkdə boləjan mijjələ-
rini zəhərlətə almajlar. bu haqьqatdьr. bir saq-
lar, hec niməni bilməsdən, sezməsdən undaj
ədəbijatlarəja veriləjan jaşlarьmьz bu kyn öz
janьşlarьnь e'tьraf qьlmaqdadalar...

jьllardan veri car və əmirələr ьstьvdadьda
ezilə--ezilə kən erkilnikgə cьqəjan işci-dьjəjanlar
ammasь nimə ucyn kьlməsində, jьqlashьn?!

car əmirələrdən qutuləjanь və satsьjalьzn
qurmaqdaləqə ucyn şadlanadьr. jьqləqucьlarəja
qarşь kьlədir; accьq— accьq kьlədir; u kьlyşgə
accьq— accьq kьlyşgə haqsьz eməsdir.

u, ətmüş qaranəqə ətmüşni saqьnьv kьjlə-
gyci jьqləqlarəja qarşь kьlədi. şundajlarəja qarşь
kьlyşdən, hec vaqt, qalmajdь. eski məlkyrə,
qara tiləklərgə qarşь mubarazadan sirə talmajdь.

jaş ədiv və şarьlarьmьzda ruh kyeli, oqajrat
qajnaq, matanat zor. ədəbijatьmьznьң keləçəgi
parlaq...

mənə bu, haqьqatlarьnьң toqъrsьqьlnь ьnqь-
lavьv qъзы qalam--jaş ədiv və şarьlarьmьz çəm'i-
jəti ьsvat etədi.

jaqьnda „qъзы qalam“ mæçmyəsinin ikinci
sanь cьqđь... bu, ətkən sanьəja nəzərən məlkyrə
çihəlidən əncə jьksək cьqəjan. birinci sanьda
məzmynən kəsəl parcalar boləjanь kəbi ьnqь-
lavьv ədiv və şarьlarьmьzəja orun az veriləjan
edi. ikinci sanь undaj eməsdir.

„qъзы qalam“ mæçmyəsinin ikinci sanь nəfis
qəqazda basьləjan bolsa-da, texnikəsində hec
jənilik joq dejişkə çyr'ət qьla alamьz. muqə-
vasь, çazьv, dilbər—kəzgə korinərlik bir şəkildə
cьqəmaqəjan. çyda addьv cьqəqandьr. hal bu, ki
mæçmyənin ikinci sanьnьң texnikəsini əzgərtь, əv-
vəlgisidən gözəlrək cьqəru ucyn ьmkan var.
mæçmyə on beş kynlik jəki, ajьq eməs, ki
aşoqьcьləq bilən cьqəarьlsa. hal bu ki ədəbii bir
çəm'ijətnin nəşridir; vədi'ii bir çornaldьr. ismigə
jaraşə abu-rəң veriş lazьm edi. bilmədim ne-
cündir, əhəmiyət verilməgən.

başqə qəşnə çymhyrijətlərdəgi ədəbijatcьlar
çəm'ijəti tamanьdan cьqəarьlaturoqəjan çornallar
haqьqatan, ədəbii bir çəm'ijətnin nəşri ekənlə-
rini kərsəliv turəjanlarь halda bizniң „qъзы qa-
lam“ mæçmyəsində bu hysini kərilməjdi. məsə-
lən: azarvajçan „qъзы qalamlar çəm'ijəti“ nin
nəşri boləjan mæçmyə şəklən və mə'nən hysni
vədi'ilərini ilk qaraşda kərsətədilər.

* * *

„qъзы qalam“ mæçmyəsi 117 bet bolub
myndəriçəsi əncə vaj. jaş ədiv və şarьlarьmьz-
nьң həmmələrinin dijərlik, vədi'ii ьçadlarь bilən
bezəntiriləjan.

mæçmyə, myndəriçə e'tьvarь bilən ikigə
aşratьləjan. birinci bəlymidə nəsir— sacьm, ikinci
bəlymidə nəzim—tizm parcalar orunlaşьrьləjan.
„qъзы qalam“ mæçmyəsiggə kərə jaş ədiv və
şarьlarьmьznьң ьhəmlərьnь kəp raq hikəjə şək-
lidə ьlada qьləşəja urunəjanьqlarь mə'lym boladь.

mæçmyənin şe'rlər qьsmьnь kəp-raq hikəjələr
aləjan. həmid alьmçan, oqəun ortaqlarьnьң hikə-
jələri var. jaş ədiv— şarьlarьmьzda şe'rdən kəp-
raq hikəjə jazьşəja urunьş məjili kyeli, lirikədən
icikkə kəciş ucyn həvəs zor. bu məjil, hə-
vəs həm bir qadar jaxşь. ləkin hikəjə jazьş-
nьң maxsus jollarь var. bu kyngi hikəjə nəvislik

hər bir oquvchi kəsəyə işçisi jaxi kəsəyə a'zası undan alojan nərsəsini tez həzm etə aladı.

Kitab öziniñ tyzilişi bilən kəttə əhəmiyyətə egə. öziniñ baş sözidə, bu kitabniñ maqsadı bir tamandan, faallar yeyn ularniñ a'zaları ammasını təvjiyə qılışda əməlii işləridə ma'lumat materyal bolub xızmat qılış bolsa, ikinci tamandan şaxavcalar (pəstki təşkilatlar) niñ kəsəvəcilik maarif işləridə (həmdə kəsəvəcilik savad məktəbləridə, tögərəklərdə, qurslarda və başqalarda) yardımə vola aladı“ değan haqıqatda kitab şunıñ yhdəsidən eya alojan. mənə şundaj kitabniñ basılış köpdən beri kytilgən bolsa—da vyçydgə eymaj kelər edi. 28-inci jıldan beri işlənilib bu jyl öz vaqtında, ajnıqsa cümhyrijetimizniñ eñ uzaq (qaşqa dərjə və surxan dərjə xarazım kəvi) arqada qalojan ökrygləridə iş sifətini jaxşılatış jolyda işləv turulojan bir pəjtidə basıldı.

Kitabniñ emla cataqlıqları və texniceski xatalarıñ həm ucraatış mümkin. xususan ter-

minlər alışda vəjnəmiləl termini alışqa əhəmiyyət verilməgən kitabniñ kəzgə kərinəturə n eñ zor jetişməsligi sajuzqa qaralış maarif myəssəsələrini belgiləv ularniñ və kəsəvə a'zalarıniñ qılışda işləş fərqa və şura hykyməti tamandan etkəzilib turəjan kəmpəniyələrgə iştirak haqıda toxtalmaqan. 45-inci 51-inci betləridə kəsəvə faallarıniñ muhəvərləq hərəkətiyə çəlv qılış toqırışda toxtalib sajuzniñ kyndəlik işləridən sajuz matvuatı „oqutucılar gəziti“ (учительская газета) və „xalq oqutucısı“ (Народный учитель) gəzitalərigə jazıv turışni təvsijə etilgəndə, özbəkistanda jerli xalq tilidə eya turəjan „maarif və oqutucı“ çornalıya həm „qızıl özbəkistan“ və başqa gəzitlərgə jazılışni kərsətilməgən kitabniñ... nci betidə sajuz janydaoy r. k. k. (РКК) toqırışda toxtaloqanda, ularda iş albə varış jolyda myfəssəl bir nərsə verilməgən. bu kitabniñ mənə şundaj kəmcilikləri volmaqanda taqıñ həm qyjmat artar edi.

С. Ёвгаһым.

Telegram adres:

@turkiston_kutubxonasi

qoşnǝ cǝmhərijjətlərdə

azarbaǝanda mədəni-maarǝf qurǝlǝşǝ

İhtifaqımızda bolqan tyrk-tatar cǝmhərijjətləridən mədəni jǝksəlişdə əncə-ginə alǝndə sanaloqan və asasǝ qurulǝş pırəletərijetgə tajanloqan cǝmhərijjət azarbaǝan şuralar cǝmhərijjətidir.

azarbaǝannın təbi'i vajlıqǝ — qara altından fajdalanqan və sanaqsız ynymləni əzlərinin xususǝ məişətləri yeyn sərf etkən carǝzım və neft karollarǝ xalq, ajnıqsa işci və dəjǝanların aǝ-bilimli volǝş jolǝda qajǝqǝtməşlıqǝ təbi'i edi. cǝnki aǝlǝ, bilimli bolqan işci və dəjǝan əzilməjdi və əzilməjəçək.

1914—15-inci jǝllarda azarbaǝanda maarǝfǝ sǝrf qǝlǝnoqan sərmajǝnı bytyni 1.523.000 som volǝv, bundan başlanıqǝ tərbiyə yeyn 740.000, orta məktəvlər yeyn 783.000 som sərf qǝlǝnoqan. bulardan taşqarǝş vaku neftcilərinin cǝm'iyyəti hər jǝlda 180 min 315 som və dini (церковно-приходское) məktəvlər yeyn dini müəssəsələr tamenǝdan 30.000 sərf etilgən. carǝzım dəvridə 1914—15-inci jǝllarda həm həmməsi volǝv maarǝf işigə 1.733.315 som sərf qǝlǝnoqan. bularnı 45,4% ti orta məktəvlər yeyn volǝv orta məktəvlərdə oqucǝlar işci və dəjǝanların balalarǝ və bu sinifdən eməs həm volalmas edi.

bir jǝlda (1913-inci jǝl hǝsavǝca) orta məktəv şagirdləri yeyn 120—110 som sərf etilgən halda, başlanıqǝ məktəv şagirdləri yeyn faqat 19 som 60 tǝjin-ginə sərf etilər ekən. bu carǝzım dəvridə.

şuralar hakimiyəti quruloqanoqǝ qadar azarbaǝanda xoşajǝnıq qǝlǝnoqan „musavat“ hakimiyətinin maarǝf işigə sərf qǝlǝnoqan xarəatǝqǝ qarasaq pəstdəgi mə'lumatların əlamı.

1919—20-nci jǝllarda „musavat“ hykyməti tamenǝdan azarbaǝan maarǝf işigə faqat (altun hǝsavǝ bilən) 638 min-ginə sərf qǝlǝnoqan.

umumǝ tərbiyə məktəvləri 1914—15-inci jǝllarda 942 başlanıqǝ məktəv, bunda 62.788 şagird bolqan. bulardan 22.162 (35,1%) tyrk-lər 20.299 (92%) erlər və 1862 (8%) xatǝn-qǝzlar bolqan.

orta məktəv oşǝ jǝllarda 32, bunda 9643 şagird volǝv, tyrk-lər—1137 (11,8%), şulardan 999 (88%) erlər, 138 (12%) xatǝn-qǝzlar bolqan.

bulardan başqa kəsəvəvii (профессиональ-не) tərbiyə məksəvləri oşǝ jǝllarda (başlanıqǝ və orta məktəvlər) həmməsi bolub 14 məktəvdə 2402 oqucǝ bolqan, bulardan 122 sǝ tyrk-lər bolqan.

juqarǝda jazıloqan məktəvlərdən başqa azarbaǝanda ıngǝlavqǝ qadar davam etkən synni-

lər vəşi'ələr məktəvi (1914—15-inci jǝllıqǝ sanaq jǝzəsindən) 786 tə bolub, 12.409 oqucǝş və 822 oqutucǝş bolqan.

şuralar hykyməti və şuralar məktəvi

juqarǝda keltirilgən sanaqlar azarbaǝan işci və dəjǝanların hakimiyətinin öz qollarǝqǝ aloqanoqǝ qadar bolqan dəvr sanaqlarǝdır.

1920-nci jǝlda 28-inci əpreldə azarbaǝan prəlitiyyəti neft karollarǝnı ıngənbərdarǝ bolqan azarbaǝan musavətlər—milli burǝuazıya hakimiyətçilərini həjdəv, hakimiyətni öz qollarǝ aladıv həm azarbaǝan mehnətkəşlərinin vaxtlarǝ jolǝda musavətlərnı „qam xorǝlǝlǝdan“ qıtladıv.

ıngǝlav və musavətlərnı həjdəş kynləridə tyzilgən azarbaǝan maarǝf kəmişərligi 12-nci maj 1920-nci jǝlda işci və dəjǝanlar hykyməti ismidən şuralar və şuralarnı mədəni-maarǝf jolǝda tutadıroqan asaslarǝ haqǝda cǝ-qarqan vajannamasǝda:

„bu kyngə qadar davam etiv kelgən burǝuazıya məktəvləri burǝuazıya mənəfəti yeyn işlər edi, cǝnki, ular dəvridə kəmbəqǝllar, balaların oqutmaq yeyn oqutǝş haqǝ tələr edi!

dedi həm burǝuazıya məktəvi oqucǝların mehnət tərbiyəsi bilən tərbiyələməsdən bir tərəfləmə tərbiyə beriv faqat tar bilimli hunərməndlərginə jetkizgənini, şuralar dəvridə məktəvlərnin tərbiyəsi sinfi və keq mə'lumatǝ kişilər jetirini, dərslər ana tilidə volǝşlıqǝ, məktəvlərdə oquş bundan kejin pılsız volǝşlıqǝ bildirilədir.

şoraləşqan azarbaǝannı birinci qurultajǝ:

„bytyn azarbaǝan işci və dəjǝanların birinci şuralar qurultajǝ həmmə hykymət ıdaralarǝqǝ mədəni qurulǝş yeyn eǝ zor (maksimum) dəqqat etilişini və mədəni ıhtıjǝcǝnı birinci nəvbətdə vəçərililişini təklif etədir“ degən qararnı qaldıradı.

bundaj tarǝxǝ qararların əməlgə aşǝlǝş yeyn azarbaǝanda davam etkən bytyn məktəvlərnin jənıdən qurulǝş və şura məktəvlərigə əjləntirililişini həm unǝ kerəkli bolqan oqutucǝların hazırlaş kerək edi. cǝnki, ıngǝlavqǝ qadar bolqan oqutucǝlar əzlərinin bilimləri, hazırlıqlarǝ bilən jənı usulda, mehnət asasǝda ıçtımǝl tərbiyə jolǝda təşkil etilgən məktəvləni əlv varǝşqǝ, dərs birışgə jaramajdılar.

azarbaǝan şuraləşqan vaqtda azarbaǝan tyrk-ləri ortasǝda bir qanca (ajnıqsa vakuda) jetişgən pedəqəglər bolub, bularnı joqsul qǝsmǝ azarbaǝannı şuraləşǝnı birinci kynı-dəjaq jənı qurulǝş, pırəlitiyyəti mədəniyyəti yeyn

nel bacqlaşğa hazır bolğan bolsalar həm, faqat bir-ginə „hazırlyq“ kifajə qılmas və iltijaçn tə'min etməs edi. çynki, bu pedəgoglərnin 97% i tynən və ja xanaki tərbijəgə-ginə əgə edilər.

mundaj halda oktoninın „hər millətinin mədəni muxtarjət və məktəbləri öz ana tilidə“ değan şarə birinci jıldan başlan aməlgə aşılmazlıq və havada qalıx xətarə nar edli.

şuralar çymhyrijətinin köpeçilik maarif yeyn keç jol acıx, naşqa çymhyrijətlərdə bolğan, kəni azərbajçanda həm anşız-bilimsiz qaloğan köpeçilikni oçqatadı, mədəniyyət məkan-ləriçə atadı. tezlik və çn kerəkli ma'lumat-ların ərğətilib qısqə-qısqə qurslardan minləz oqutucular ərğarıladı. bular əlbəttə iltijaçn və zaman tələmini qaplarlıq kyegə, bilimə əgə bolmaqan oqutucular ekənligi təbi'i edi. şunı yeyn dəstlan pedəgogijə instityti təşkil qılşğa kirişilədi. 1926—27-nci jıllarda munda bilim jurtlar 15 ləv təşkil etilədi və 2260 oquçular boladı. həmməsi bolub bundaj bilim jurtlarından juqar və orta ma'lumatlı 1722 pedəgog hazırlanadı. şulardan 972 təsi tyrk-lər bolub, bular icidə 158 hatın-qızlar, qal-qanlar başqa millətlərdən.

car hakimijəti özünün azərbajçanda xoçajın-lıq qılğan 43 jıl dəvridə tyrkələrdən faqat 262 tə-ginə oqutucular hazırlağan, bular icidə bir-ginə bolsa həm hatın-qız oqutucular bol-maqan edi.

şuralar hykyməti 7 jıl icidə məhəlli xalq-tyrkələrdən 972 oqutucular hazırlav, bular icidə 158 kişi hatın-qızlardan oqutucular hazırla-ğan nə qadar təfəvət...

sərf qılınğan sərmajalar

maqala başda car hakimijəti və musavat-çular tamanından maarif yeyn sərf qılınğan xaraçatlarğa toxtalıb ətdik.

şuralar hykyməti tamanından azərbajçan köpeçiliginin maarif yeyn sərf qılınğan sər-maja tyvəndəçidir:

1923—24-inci jıllarda . . .	7.082.778 som,
1924—25 " " . . .	11.081.000 "
1925—26 " " . . .	14.790.000 "
1927—nci jılda	18.953.000 "
1928— " "	23.601.000 "
1929— " "	28.192.000 "

sərf. qılınqandır.

sifirlər umuman hər bir işimizin təjanə və beləçidir. şü sifirlərnin əzi azərbajçanda maarif işi yeyn nə qadar kəp sərmaja sərf etilən və etilməkdəçiligə çanlı şahiddir. şunı yeyn buların təsilətoğa artıq toxta-masdan, ynimlərgə toxtajıq.

məktəblər və oquçular

azərbajçan çymhyrijətidə 1926-27-nci jıl-larda 1378 məktəbdə 145.272 oquçular bolğan. bulardan 105.563 təsi er balalar, 39.909 təsi qızlar.

1927/28-inci jıllarda 1466 məktəbdə 151.784 oquçular, bulardan 109.978 er balalar, 41.806 qızlar.

1928/29-uncü jıllarda xəmməsi bolub 168.948 oquçular icidə 120.337 er balalar, 48.611 qız-lardır.

bu jəlpə sanaq icidə əgərdə 1926/27-nci jıllarda tyrkələr 83.563 tə bolğan bolsa, bu 98.000 dir.

savadsızlıq bilən kyərəş joləda keçingə jıllarda əncə muvafəçjət qazanılıştoğa səvəv həm eski, ərğənış yeyn qızın bolğan ərəv əlifbesi ornətoğa (səz arasıda şun həm əjtib ətəç, ki: birinci janvar 1929-uncü jıldan baş-lav azərbajçanda ərəv əlifbesi işlətilməçdi) jəni əlifbedə savad ərğətış kəttə fəjdalar kel-tirdi. məsələ savadsızlıq tygətış məktəv-ləridən 26/27-nci jıllarda 17.134 nəfər savadlı ərğarılğan bolsa, 27/28-inci jıllarda 26,745 tə bolub, 28/29-uncü jıllarda 62.223 nəfər savadlı kişi ərğarılqandır.

məktəv binalartoğa kelgəndə davam etib turoğan 1452 məktəv bınasından 363 tə-ginəsi məktəv yeyn qulaj bolub, qaloğan 1129 təsi məktəv yeyn na qulaj bınadır. azərbajçan hykyməti tyzilgənindən keçin taxmənən 200 ləv jəni məktəv bınalar salınğan bolsa həm bu iltijaçn qaplamajdır. rylan voçynca 28-inci jılda 57 ləv məktəv bınası jənidən salınğan. bu jıl 66 ta məktəv bınası salınçaçadır. bu salınçaçaq məktəv bınalar yeyn bu jıl hyky-mət tamanından .095.000 som ərğarılqandır. bundan başqa məktəv bınaların tyzətış və qulajlatış yeyn məhəlli bydçətdən 400.000 som sərmaja vəlgiləngən.

zarafəzəçja çymhyrijətlərnin 5 jıllıq rə-lanətoğa muvafəç 1932/33-inci jılda azərbajçanda bolğan balaların 80%-i məktəv bilən tə'min etiləçəkdir. şunı yeyn 32—33-inci jıllarda azərbajçanda birinci dərəcəli məktəvlər—1886 oğa, jetti jıllıqlar—221 gə qışlaq jaşların məktəvləri—100 gə, ikinci dərəcəli məktəvlər 39 oğa, qışlaq jaşlar yeyn keçgi məktəvlər 81 təgə jetkiziləçəkdir.

xatınlar maariftoğa kelgəndə, əgərdə ulardan tytyn məktəvləri 20-nci jılda faqat 1737 oquçular bolğan bolsa, bu jıl uların sanı 20 mingə jetkəndir.

xatınların maarifləşdirış işidə ularğa kəttə jənilik vərəturoğan myəssəsələr həm gə-dək balalar tərbijəsidir. azərbajçanla 27-nci jılda 55 tə balalar tərbijə yji bolğan bolsa,

28-inci jılda—73 tə, 29—ıncı jılda 80 təgə jetkən.

5 jıllıq ıylan vıjıncı balalar vıqcası 694 gə. 35 tə balalar yji və 5 tə mehnət kalonıjası təşkil etiləcəkdir.

işci maarıf məs'ələsində 27-nci jılda 14 tə fəvrikaç-zavud məktəbləri vılojanı halda, bu ilə bunların sanı 23 təgə jetkən. bunlardan başqa işcilərin öz bilimlərini artıdırı yeyn təşkil qılınan 96 tə qursdan 5689 işci oqutılın sıqarılan.

bunların hımıəsi ystige azarvıjanda 41 tə texnikəm var. bu san içigə 5 tə sənai, 8 tə təsərrufat, 4 tə ıqtısad, 6 tə musıqa-rəssam, 11 tə pedəgogija texnikəmləri kirədir, qalın-

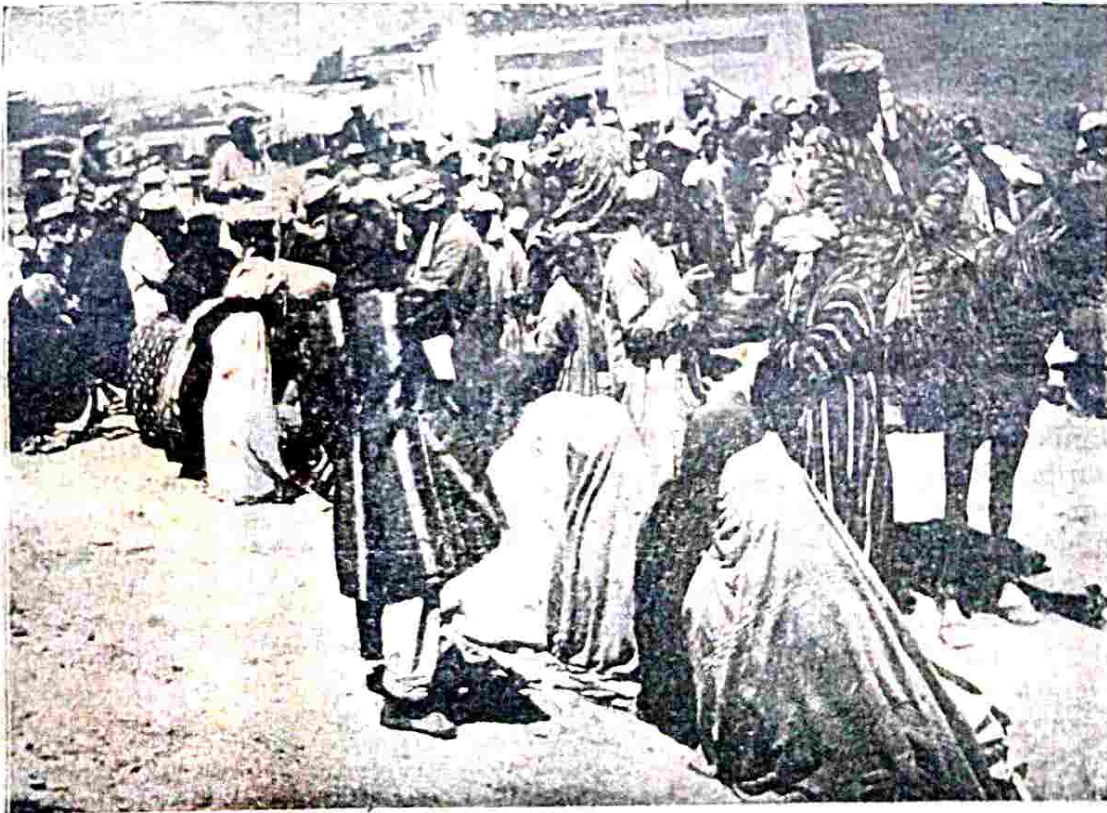
ları tibbi və naqlıjat texnikəmləridir. bu texnikəmlərdə hımıəsi nıluv 10.799 oqucı bunlardan tırklər 63,6%—dir.

şuralar azarvıjın pirəlitərijat hakimijeti vıjraçı astıda qazanan muvaffaqıjatları hər bir cəhədə hım ynimli və hasıl nıluşı bilən vırvər—maarıf mıjdanıdadı muvaffaqıjatları hım ynimlidir.

hızırdı vıqtın əsas məs'ələlərindən və şıarından biri hım mədəni ııqlav jılda nıyık vıl vıqlaş və kəpilik ortasında pirəlitərijat mədənijetini sindirıdır. bu jılda başqa cımhyrijetlər bilən birlikdə azarvıjın hım arqada qalması təbiiidir.

vaku.

qatılın.

Samarqandda (eski şəhər) bazar kyn

foto: h. zərifi

Telegram adres:

@turkiston_kutubxonasi

vyjyk sən'ətkar

jysif jaqub oqly xarrazlyf

özvek millii musyqasynny usta xadym jysif əkə bilən oquclarymyzy tanystyрмаq fajdadan xaly bolmasa kerək.

jysif əkə 1889-ynsy jyl xarazymny xva səheridə tuqylyqan. u 12 jasydan baslav musyqa ergəniş işigə kirişgən. ezini musyqaqa bolqan artlyq həvəs və ыdraki nəticəsində jaqub bir fыrsət icidə mustaqyl musyqasy bolub əvrilgən.

faqat jalqyzy musyqa nny ezini ergəniş bilənginə qanaatlanmaj unny notalar nny biliş və işləş jollar nny ergənişgə həm artlyq həvəs vaqlaqan. bu işlərdə ezini təcri və və ustakarlyq nny aşyra vaqan sajn hər xyl musyqaqa bolqan usta muamylas nny kəncəjtirə vaq nny maqsad qylyb alyb özvek millii musyqasyda kəttə orun tytqan bytyn nəsə lərdə ojnas nny ergəniş vaqan.

jysif əkəni qandaj tyr musyqalarda ojnas nny sanaşdan ilgəri u nny çamaatcylyq işidəgi faalyjat nny kərsətişni həm zəyir hysavla jmyz. 1920-nci jyl xarazym ыqylyavьdan sonra jysif əkə xarazym xalq maar ыf kəmisərligidə məs'yl xызmatqa kirib, 27-nci jyl axyryoaca şu maar ыf atraflaryda işləgən. iş dəvridə bir az vaqt xalq maar ыf kəmisərligi vəzifəsini xarazym vьlajaj millii musyqa texnikəmi (hazyr tygətilgən) nin mydirlik vəzifələrini həm vəçərgən.

jysif əkə həmməsi bolub on xly musyqada ojnas nny jaxşy bilədi. tənbyr, dutar, çəp, qlyçək, qubuz, dajyra, tar kəvi nəsələrdən başqa rьjanьna, garmon və iskiripkə ojnas nny həm bilədi.

rьjanьna və iskiripkələrindən başqa 8 xyl musyqada jysif əkə ezini myəllimlik bifəti bilən kərsətə alady. 28-inci jyl nny başydan bujan jysif əkə özvek musyqy və raqsy nny tekşiriş institytidə (səmərqənddə) xызmat qylyady.

institytidə işləj başlaqanьndan bujan jysif əkə, prəfessər mirənişgə 30 oq jaqub kyj no-taqja bergən.

bundan 55 jyl muqaddam xarazymly palyvan

mirza degən kişi tann nьdan işləniş qaldyrylyqan tənbyr notas nny mə dəniiəstirib ыslah qylyqan özvek musyqas nny ergəniş-ergətiş işlərini jənillətətyroqan musyqy təlimi həm tajjarlaməqda. bundan başqa jysif əkəni „xarazym musyqa tarыхcasy“ namьda məskəvdə vaslyoqan kitabcas nny həm var.

jysif əkəni musyqada 25 jyllyq ыstazы var.

bulardan başqa jaqub ustalyq nny həm bilədi. u ezini musyqa asbavlar nny ezi tyzətədi.

muqavacylyq və dilkarlyq nny həm jaxşy bilədi.

jysif əkə kejingi vaqtlarda özvek musyqasyda pirəletər sinfi və unny məfkыrəsi bilən vaqlanqan kyjlər işləv cyqarış ыstidə işləməkdədir.

əzi bilən gəpiriškən vaqty nnyzda „eski kyjlərnin həmməsi demək mymkin, ular eski dunja və unda etkənlər kyji. biznin yeyn ular nny kəpisi mənfəətsiz. biz məfkыrəvi tainandan saqlam kyjlər yeyn işləşimiz kerək“ diydi və bu işigə tegişli çajlar yardam bergən vaqtlaryda kəttə nəticələr gə erişy mymkin ekənligini sezləydi.

əlbəttə özvek musyqasyda bundaj əzgəriş tuqdyryş və bu vərədəgi təşəbbyscilərgə jardam bərişimiz kerək.

Харазъм өкргүнінің мәдәни қурылышы және халәтін текшеріш мәсәләси

Өзбекистан көмһырақасының 4-инци қурультайы, кейиндә қалоқан және узақ өкргүләрниң ықтысады, ықтымамы және мәдәни јуксәлишләригә болатуроқан әһәмијәт және әтыбарны өсдирип мәркәзи јолбасылық ишини қанлантырышы тоқтысында өзиниң муһим қарарыны қалдыроқан еди.

Һәзырғы күндә 4-инци қурультайының әу муһим және әтыбарлы қарарларыны қызоқын және қидди сырәтдә әтәлмәкдә экәнлигини һәм бу ишгә бутын ырықа тәшкиләләргә, әура, хоқалық ыдараларының киришкәнликләрини көрәмиз.

Бу киришкәнликниң кысқәјтирилиши және мәлым системәгә салыноқан һалда қызоқынрақ дауаны қыдырылышы сәсијалық қурылышымызның тәләби билән мәһкәм бақланған һалда алынып кетишлиги уәын бу барда тақын ишәнлик фаалыјат кәрсәтилиши керәк.

Биз бу мақаламызда өзбекистанның тарыхы әһәмијәткә малик болған өкргүләриден бири болған харазъм өкргүнінің мәдәни қурылышы халәтигә дајыр болған әәзи бири муһим мәсәләләргә устидә тоқталышыны зәуыр һисәбләймиз. Јуқары ырықа және әура ыдаралары таманыдан әу сентәбир ајыдан башлап харазъм өкргүнінің сәјасы ықтысады, ықтымамы және мәдәни қурылышы халәтін текшеріш ишгә киришиледи.

Өкргүнің мәдәни қурылышы халәти және уның ыстықвалы мәсәләләри текшеріш прәгирәммәсидә кәң қаж алоқандыр.

Һәк қандај әуһә болышы мүмкин емәсдири, ким бу текшеріш өкргүнің сәјасы, ықтысады, ықтымамы және мәдәни јуксәлиш сырәтини тезләтәп өзбекистанның алдыноқ кыели өкргүләри һалға јеткирилиши уәын көтә нәтијәли өзгәриш тоқтырақандыр.

Биз бу јердә текшерішнің умумы әһәмијәтигә тоқталмај тоқтыдан — тоқты өкргүнің мәдәни қурылышы халәтін қысқа тәһлил қылып уның ыстықвалы тоқтысында өз фикримизни ызһар қылышоға көрәмиз.

Умумы мәсәләләр

Харазъм өкргүидә халқ маарышы мәсәләләри фақат кейинги 4—5 јыл иәидә-гинә мәлым сырәт билән ревақланшы јолға кирди. сүнки харазъм ыңқыланының биринци төрт јылы, харазъмда ырықа және әура һыкүмәтини мүстәһкәм-

ләш, басмасылық билән кырашы көби мәсәләләргә бутын дыққат және әтыбарыны берилән болуп халқ маарышы мәсәләләригә көм кыс сәрт етишгә тоқты келән јыл еди.

Халқ маарышының тараққыјјаты қәһәсидә ыңқыланының биринци төрт јылыда қылыноқан ишләргә асаан қыјдақылдан ыварат еди, демәк мүмкин.

1—халқ маарышының әһәмијәти билән кәң меһнәткәшләр аmmasыны таныдырышы.

2—оқутысыларның јетәклик һәјәтигә (халқ башқа сүмһыријјәтләрдән сақарып және халқ өзимиздә тәјјарлап болса) малик болушы сараларыны көриш.

3—халқ маарышы ыдараларының вәзифәгә мувапық қылып тузыш.

4—ыстықвалы мәктәпләрниң санларыны әстәсекин кәңәтирә барыш.

5—көтә қылынып болса һәм бири тәлим-тәрбијә техникәигә малик болыш вә.

6—халқ маарышының јуксәлишигә дәвләт және қамат тәшкиләләрының дыққатыны қәлв қылып бүдәәтдән мәдәни қурылышы харақатға бериләтуроқан маблақны ашырышы һәм башқалар. әуны қажд қылыш керәк, ким бу вәзифәләргә асаан қылып қојылоқан болсалар-да өз дәвриниң әмәли иш кәңәлишигә егә болмај өлымтық һалда вәқәрилип барыдылар.

Хоқалық және мәдәни қурылышы ишиниң ревақлантырышоға қидди сырәтдә бутун кыс және әтыбар билән киришилән јылы дев кейинги 4—5 јылы алыш мүмкин.

Ырықа және һыкүмәтимиз әнди бу кейинги дәвир иәидә кәң меһнәткәшләр аmmasының мәдәни сәвијәләрини өсдириш, мәдәни қурылышы тараққыјјатыны хоқалық јуксәлиши билән мәһкәм бақлап алып барыш ишиниң әмәли сараларыны белгиләш мәсәләләригә қыда қызоқын дәрәқәдә киришди. харазъмда халқ маарышы јуксәлишини илгәриләш мәсәләсидә қыјдақыл хусусыјатларға алаһыда әтыбар қылып әу хусусыјатларны јимиріш керәклиги асаан вәзифәсигә тирәв қојылоқан еди.

1—харазъмның мәдәни қиәәтдән қыда һәм кейиндә болуп бу кейиндәликниң халқ заманыдан мэрас болуп қалоқаны.

2—мәдәни, маарыш системәсидә және турмушында руһанылар тәсириниң кыели болушы.

3—xalq maarifli saxavətlərində məfkyrəvii tamandan pirəletər məfkyrəsiyə tamam jat ynsyrlərnin kirib mə'lym rol oйнаşlar və.

4—xarəzminin bə'zəsədə tamandan cyda keçindəligi.

mənə bular anıq hısavqa alınlıv mədəni qurılışın ilgəriləşidə qat'lıv burılış məsələsi zərviəli qılıv qojıldı.

mədəni, maarif işlərini revaçlantırılış, mədəni bəqılab vəzifəsini çiddi rəvişdə ilgəri syriş məsələləri şü dəvirdə bə'raq şura hykyməti və cəmaat təşkilatların bə'qqatın qıyıdaqıv myhim nərsələrgə çəlv qıloqan edi.

1—ökrygnin bə'zəsədə jyksəlişi bilən mədəni jyksəliş bəqlanınlıv mystəhkəmləş.

2—xalq maarifin taraqıjjatında sinfi jolnə toqrı və məhkəm rəvişdə ötkəziş.

3—mədəniyyət qurılışın ilgəriləş çəvhəsidə haqıqlıv pirəletər məfkyrəsi yeyn hər xıl cət məfkyrələrgə qarşv rəhimsiz syratdə qat'lıv kyrəş.

4—xalq maarif işinin revaçlanınlıv atrafıya şura, cəmaat təşkilatlar və keç şura cəmaatə'lyə'nin faal jardamın topləş.

5—mədəni—maarif bədaralə'nin rəhbərlik həjətini haqıqlıv sinfi jolnə ötkərə bilədigən cəbqıqan kyelər majasv bilən tə'min qılıv mystəhkəmləş.

6—xalq maarif sistəməsini anıqləş və anıv turmuş tələvige muvafıq işcilər sinfi və mehnətkəş bəjdanlar ammasınlıv balaların çəlv qıla biliş asasıda keçəjtiriş.

7—umumıv—məşvuri başlanıqlə tə'limge kəcişlik yeyn var bolqan bmkaniyyətə'nin həmməsiddən fajdalanıvlıv bu işnin pılanların təjjarləş və mədəni qurılışın beş jıllıq pılanın işləş.

8—oqtucılə'nin sinfi—məfkyrəvii tamandan saql, saqlam qatlamların (tyzəlməjturqanların həjdəv) nəzəri tə'limi tamandan təjjarlıq dərəçələ'rinə aşırılıv, işci, vətəraq və kəmbəqal bəjdan jəşlərdən jəni oqtucıləv həjətini təjjarləş.

9—xarəzminin qışlaq xoçə'lyə'nin satsəjalızım asasıda qajtadan qurılış vəzifəsini bəçəriş çəvhəsigə zəryri kyelər majasv təjjarləv beriş yeyn q/x texnikəni işini jaxşıləv d/jəşlər məktəblərini keçəjtiriş və umuman bxtəsasv bilim məsələsigə alahıda əhəmiyyət beriş.

10—xalq maarif ciltərlə'nin keləçək əsisi kəp-raq qışlaq hısavıya davam qıldırılış.

11—xat—savadsızlıq bilən kyrəş işinin syratini kyəjtiriş ajnəqsa bu işni qışlaq həjətində keçəjtiriş.

12—ammaıv, sızasv tərvijə işlərini juqarv dərəçəge qojılış və.

13—xatın—qızlar maarifin butun kələmi

bilən tələvige çavav nərgydək asasıda bəzəqləştiriliş və naşqalar. ökrignin mədəni qurılış işini revaçlantırılış mənə şü juqarıdaqıv myhim məsələləri əməli rəvişdə turmuşıya tətəliq qılış atrafında bardı, dijiş mymkin. şuların turmuşıya aşırılış bilən mədəni bəqılab məsələlə'nin revaçlanınlıv nətiçələri və şü nətiçələ'ni keləçəkdə jənə kəp-raq keçəjtiriş vəzifələri olaraq qıyıdaqılə'nin kərsətsə boladıv.

pirəletərijet məfkyrəsi yeyn kyrəş

satsəjalızım ynsyrlə'nin kəpitəlizim ynsyrləri ystige kyəçiməkdə bolqan hyçymi, kəpitəlizim ynsyrləri tamandan kərsətilməkdə bolqan qarşılıq şarəjtidə əsməkdə bolqan bir dəvirdə məfkyrə majdanında kyrəş vəzifə'nin cəqurlantırılışv kəttə əhəmiyyətə malik dir.

bundan əlbəttə mədəni qurılışın kyndəlik ilgəriləşi bilən məfkyrəvii kyrəş vəzifəsini məhkəm bəqləv alıv ketiş degən məsələ keliv basadıv.

biz mənə şü kyrəşni kyeli rəvişdə davam qıldırılışv alqan vaxtımızda, satsəjalızım qurılışın jyksəlişidən bəqılab cəbqıqan kəpitəlizim ynsyrlə'nin mədəni sahəmızda tə'sir qılyıya urınıqlar, fan tyrklik və tatar millii burzuazıya tə'sirinin qaldıqların və məhəllii burzuazıya—ruhnləv icidən cəbqı hazırləv məfkyrəvii tamandan əzğərməj öz məqsədini davam qıldırılışv urınoqləv şaxslə'nin hərəkətini birinci nəvətdə hısavıya alıv işigə vyjuk çiddiyyət bilən alahıda c'lyar qılyışmız kerək.

20—21 və 22-nci jıllarda hykim syriv öz tə'sirini raqabat tərtibidə vytyv məktəv və bilim çajlarında ötkəzişigə urınoqlan tatar millii burzuazıya məfkyrəciləri və fan tyrkislə'nin tə'sirlərigə və şunın bilən birgə məhəllii, əkis pirəletər məfkyrəli şaxslə'nin tə'sirlərigə qarşv kyrəşiv xalq maarif sistəməsində məfkyrəvii saqlamıya tuqdurılışv sahasıda bir qatar jutıqlarəge ege ekənligimizi kərsətməj ətə almajmız.

lekin juqarıda kərsətilgən ye tip əks məfkyrəvii ynsirlə'nin qaldıq tə'sirlərini kərişdən keç jımlış hec mymkin eməs.

ajnəqsa məhəllii və tatar millii burzuazıya məfkyrəcilə'nin hazırləv kyndə maarif və mədəni aq—bilim çajlarımızda işləməkdəliklə'rinin və bə'zəsədə xavıdan qorqıv acıq rəvişdə əzinin əsli məfkyrəsini bəzar qılmaıv mamentv kelgən rəjitelərdə-ginə tə'sir qılıv alınlıv qılajlav jytyci şaxslə'nin məvçyd ekənliklə'rinin jaxşv bilişimiz və kərişimiz kerək.

jəni əsiv kelməkdə bolqan saqlam kyelər və eskidən işləv əzini əməli iş kyrəşidə kəp-

sətkən eski məjalar. juqarıdaq ynsirləgə qarş kyrəş işinin mərkəzidə turub faal syratda hərəkət qylşlar kerək.

pirəletərijet mədənijeti—məfkyrəsi yeyn kyrəşgyci hər bir kye mədəni maaryf myəs-səsələrimiz oqucylarımız ortasyda əks şuravly ynsirlər tamanıdan pirəletər məfkyrəsigə be-gənə bolğan cirik məfkyrələrin tarqatış ymtilişinin varlıqlyny mykəmməl tyşinib, kerib şuna qarş öz vaqtda zerbə verib jaşlar-ımızny haqbyqly pirəletərijet məfkyrəsi bilən təvrijələş və mədəni maaryf məəssəsələri-mizniñ vytyñ işidə sinfi jolyñ məhkəm et-kərsin.

məfkyrə majdanıda kyrəş toqrysda gəpir-gən, jazğan vaqtda əlbəttə eski məktəbləni tygətiş məsələsini tyşirib qaldırmajmız.

xarazm kə:i ıslam mədənijetinin sably mərkəzləridən biri bolğan və dini xurafatly təsiri kyeli bolğan bir çajda eski məktəbləni tygətiş məsələsi alahıda kəttə—əhəmijetkə malik.

işniñ aqy və qylyñ volşşyqa qaramasdan bu varada myhim jutlyqlar var.

eski məktəbləni tygətişdə kəp-raq unly əhəmijeti tyşintirilib kən mehnətkəşlər ammasnyñ əzi bu işgə çəlv qylındy. şura, kəm-səməl və çamaat təşkilatlar by çəvhədə qyzyqlyñ faalyjat kərsətdilər.

nətiçədə 25/26—nəy jlyda bolğan 454 eski məktəbləni 27/28—inci jlyda 74 gə və oqucylar-nyñ 3.894 dən 810 gə tyşkənligini kərimiz.

ışanc bilən əjtə alarmız, ki 28/29—ıncyjlyda eski məktəbləniñ sanı jənədə pəsəjdi. amma bu pəsəjiş vizni jənə qanaatlantırmajdy, nəv-vətdəgi oquş jlyda bir-ginə həm eski məktəp qalmasıqlyñ və bu xususda hykymət qarar-larnyñ həm ökryg fırqa kənsferensijəsinin qarar-nyñ tola vəçəriş kerək.

tekşiriş vaqtda kəmisijələr əlbəttə fırqa-ımıznyñ məfkyrə majdanıda kyrəş varasydaqly beğən qatar diriklyf və qararlarnyñ vəçəriş dərəçələriñi suqyraq tekşirişləri, mədəni qurılış çəvhəsində məfkyrəvi saqlamlyq ha-latlyñ qandaj ekənligini örgənişgə kəp-raq əhəmijet verib lenincə təhlildən ətkərişləri lazımy.

ıçtymaly təvrije myəssəsələriñiñ əsişi və unly əhəmijeti

ıçtymaly təvrije myəssəsələriñiñ əsiş dərəçələriñi kejingi vaqtda bir muncə tezleşib varğanlyqlyñ əjtis kerək. lekin şundaj bolsa həm bu əsişlərin mehnətkəşlər amması tamanıdan əsməkdə bolğan mədəni ıhtıjac tələbləriñi qaplay alarlyq dərəçədə dən kərsətə almajmız.

birinci basqy məktəblərinin əsiş raqamlar qylydaqlydan ıbarat:

25/26	—nəy jlyda 42 məktəp,	1868 oqucylar.
26/27	—nəy jlyda 67	” 2380 ”
27/28	—inci jlyda 80	” 2760 ”
28/29	—ıncə jlyda 90	” 3865 oqucylar bol- ğan və.

25/26—nəy jyl bilən 27/28—inci jyl orta-snyñ fajlyz hısavlyqa hısavlağan vaqtda mək-təblər sanınyñ əsişi 90,5 fajlyzdyr. həmməsi bolub 25/26—nəy jlydan 28/29—ıncə jlyqaca məktəblərinin əsişi 116 fajlyz və oqucylarınnyñ sanı 145 fajlyz bolğan.

şu kejingi yə jyl icidə əsiş, qyşlaqda məktəblər 1272 fajlyz, oqucylar 100,8 fajlyz. şəhərlərdə məktəblər 50 fajlyz və oqucylar 20,5 fajlyz bolğan. bu əsişniñ özimizni iş şa-rajitimiz nuqtaj nəzəridən az eməsligə belgilənsə həm tələbdən pəst ekənligini juqarıda əjtken edik.

əgərdə biz hər bir 1000 çanoqa fajlyz eihə-tidən ıbtıday təlim alışnyñ halətigə kəz salsaq məsələ rəvsənlenədi. ökryg vojıncə umumly ahalınyñ sanı 26—ıncə jyl hısavly vojıncə 339.796 nəfər bolub 26-27—nəy jlyda oquğan 2380 oqucylardan hər bir 1000 kişigə 7,6 və 27/28—inci jlyda oquğan 2.760 oqucylardan 8,9 oqucylar toqry kelədir.

şunly bilən birgə məktəbləni mehnətkəş ahalınyñ kəp-raq turaturğan çajlarnyñ jetərlik örgənməsindən toqry kelgən çajlarda aca beriş bolğanlyqlyñ kərsətiş həm kerək.

hər bir məktəp turaturğan çajnyñ əjlənəsi ökryg vojıncə orta hısav bilən 58 caqrymlarca bolub qajly bir çajlarda oqucylar balalı 4—5 caqrym jerdən məktəvgə qatnaşyqa toqry kelişini kərsətişlik kifajə qylady.

ikinci basqy məktəblərinin kənəjtirilish məsələ-sigə həligəcə az əhəmijet verilib kelgənligini kərsətiş kerək.

27/28—inci jlyda 7 jyllyq məktəblər 2 və internətlər 6 və oqucylar 354 bolğan bolsa 28/29—ıncə jlyda 7 jyllyq məktəblərinin sanı 3 gə internətlər 4 gə jetkizilib oqucylar balalar 400 gə aşyrylyqan. dıjqan jaşlar məktəbi bir bolub 60 gə jaqlyñ oqucylar bolğan.

28/29—ıncə jlyda balalar vaqcalarnyñ sanlar yetə bolub balalar 200 tə bolğan. mənə şu juqarıdaq kərsətilgən sanlar ıçtymaly təvrije myəssəsələriñiñ əsiş dərəçələriñiñ pəstligini kərsətdilər.

əgərdə biz bu myəssəsələrdə oqulyş işinin qojlyşşyqa kəz salsaq, usul təlim işlərinin tərtibsizligi, çamaatlyq təvrijəsinin boşlyq, təlim təvrije bilən mehnət ortasyda vaqlanlyş-nyñ joqlyq, balaların öz—özləriñi ıdara qylyş işləri bilən jetərlik maşqul bolmaqan-lyqlar sinifdə oturub qalyş hadısalarnyñ

көпчилиги, бүтүн балаларның тәртібли тәришдә қатнамајурған ахвallahның көр воһьшь вә шуньң көби көңилсизликләрниң воһожанһоһьнь көрәмиз.

оқуғылар мәктәв атрафы меһнәткәшләри билән көм алақадалар, көмвақаллар фондрлар фаждаланмај қалды, дәвләт пирәгирәми вә көмплекис усуль дев көр қажларда оқуғылар өзләри туғынмәгән усуллар қолланьв оқуғыларнь һәм сәһсан қылдылар.

нәтиқәдә көр мәктәвләрниң ишләри муваффақьджатсыз сықды. кытилгән нәтиқәләр алынмады. бу аһваллар өкргүниң мәдәни қурьһьш ишидә, халқ маарыһьньң ревақлантырыһьшь уеун вар воһожан бүтүн сараларнь көриш ьқтымаһь тәрвијә муәссәсәләрни сан қиһәтидән (ажнуқса қышлақ һьсаһьвоја) өсдирип сифәт қиһәтидән муһтәһкәмләш. тәлим, тәрвијә вә усуль қиһәтидән јакшылаш, ишәи, батрақ вә көмвақал дьјқан балаларнь тола қәһв қыһьш вуньң уеун көмвақаллар фондрларнь тола тәришдә өз өрһьвоја фаждаланьш көби вәзифәләрни көндәләң зәғвдар етив қојадыр.

маарыф бүдқәтиниң өсиши

халқ маарыһьнь тез сырәт билән илгәриләш уеун, берилгән пыллер кифаја қылһаса һәм бир һунса өсиш варһоһьнь вә шу өсишнің әнә нәтиқәләр бергәнлигини көрсәтә алаһьзь.

мәсәлә: 26/27—һи јылда 627.912 сом. вундан мәктәв ьһнакарһоһь уеун 38.000 сом берилгән воһса бу маһлақ 28/29—һиһь јылда 834.320 соһвоја (шундан мәктәв ьһнакарһоһь уеун 75.000) јеткизилгән.

амма маарыф ьдараларь таманьдан, мәнә шу берилгән пылләрни өз вақтыда ьқтыһсад қыһьш јоһь билән әјни өз керәкигә сәһф қыла вилмәһлик көби һадьһсалар аммаһьвь тьһскә киргән.

әгәрдә биз вуньң ьһвать уеун 27/28—һи јыл бүдқәтиниң фақат 60 фажьвоја-оһьна јақьн фаждалана билгәнләрни көрсәтсәк кифаја қылар дев ојлајһьзь.

халқ маарыф көһисәрлигиниң көллегияһи харазьһ өкргү маарыф, шөвәһсиниң мә'рызәһи воһьһса сықароған қарарьда өкргү бүдқәтиниң 33 фажьзыһь халқ маарыфь сәһфләри тәшкил қыһьш керәк, дегән еди.

29/30—һиһь оқуш јыһьда халқ маарыһьньң бүдқәти қарьв 1.600.000 гә көтәрилсә керәк.

әгәрдә шу маһлақ тегишли ьдараларь таманьдан тасдық қыһьһса (тасдық қыһьһьш керәк әһвәттә) маарыһьньң бүдқәти өкргү бүдқәтиниң 25 фажьзларнь тәшкил қыһьһсақдыр. өкргү маарыф шөвәһи мәнә шу пыль билән 29/30—һиһь оқуш јыһьньң пыһьһда белгиләгән биринәи васықь мәктәвләрни 105 гә грүппәһини 207, оқуғыларнь 6.190 гә тајанә мәктәвләрни 5 грүппәһини 17 вә оқуғыларнь 500 гә, падросткәләр мәктәвләрни 10 вә оқуғыларнь 300 гә балалар

ујләрни 5, грүппәһини 18 вә оқуғыларнь 435 гә, дьјқан јаһларь мәктәвләриниң санларнь 5 грүппәһини 8 вә оқуғыларньң санларнь 270 гә кецки дьјдан јаһларь мәктәвләриниң санларнь 5 вә оқуғыларнь 165 гә, балалар вақаларньң санларнь 4, грүппәләри 13 вә балаларньң санларнь 325 гә јеткизиш ьһкәһијәтигә маһлик вола аладыр.

умумь мәсвүри тәлимнің 10 јыһьқ пыһьһ тоғрыһьда

„сыһһиријјәттә умумь мәсвүри тәлимгә өтиш пыһьһнь тез вақт ицидә көр вә әјрһиһ рајуһларда умумь тәлимгә өтиш муһддәтини белгиләш тоғрыһьда тегишли саралар көриш келәк“ (өзмәркәзқомһьньң 28—һи јыл декәбир пленүминиң қарарларьдан) мәркәзқом пилеһьһниң қарарларьнь өз вақтыда вәқәриһимизнің керәклигидә шыһә воһьшь муһкәһи еһәс.

халқ маарыфь тарақьджатһьньң илгәриләшидә, умумь мәсвүри тәлимгә көциш көттә, аһсьһ оғунһь тутады. иһимизни қатьль пыһьһ аһьвоја аһьв өз вақтыда ьҗра қыһьв варьһьһьвь, мәдәһни қурьһьш иһимиздән әнә нәтиқәләрә маһлиқ қылаһьсақдыр.

биз бу јердә тоғрыдан-тоғры умумь мәсвүри тәлимгә көцишнің 10 јыһьқ пыһьһ ьһтидә тохтаһьшьһь керәк.

вундај пыһьһ өкргүдә вар.

халқ маарыф көһисәрлиги маһсьһһ киһи јуварьв иһләткән.

лекин аһьво вә қатьль ревишдә таһьвоқлаоған пыһьһ һар дијшдән аһьзыһьвь. пыһьһньң аһьш иһләнилгән вақтыда, өкргү вә рајуһларньң алдыһьздаоһь он јыл ицидә ьқтыһсадь һоқәһьқ таманьдан јьксәлиш дәрәқәһи мәһкәм һьһсавоја аһьһьв шуньң билән вақлаоған һалда пыһьһнь иһләш керәги оғһьвоја фақат аһәһьлар сань һуқ-тајь нәзәридән-гинә аһьһьв тьзилгән пыһьһ екәнлигини вә пыһьһньң оқуғылар көң аммаһьһньң иһтиракидән таман еетдә тьзилгән екәнлигини көрсәтмәһлик муһкәһи еһәс. халқ маарыф көһисәрлиги һазьр пыһьһнь таһьвоқлаоған һьһса вәһһса һәм маарыф шөвәһи вуньң ьһтидә иһләмәкдәдир.

бизніңә пыһьһнь тез-рақ таһьвоқлаш, уһь өкргүниң һоқәһьқ өһиһи билән мәһкәм вақлаш, көң оқуғылар аммаһьһньң јақьндан иһтиракини тәһмин қыһьш керәк.

бүтүн мәсәлә јәһи кьчләр мајасьвоја вақлы

һанәат, қышлақ һоқәһьвоја, қамәат вә мәдәһни қурьһьш иһләримизнің ревақлантырыһьшьда өкргүниң јәһи кьчләр мајасьвоја воһожан ьһһьһяҗь көттәдир.

өкргүдә 5 пахта завудь вә бир мај завудларь иһлә јәһи.

beş jyllyq xoşalyq rylanbda taqryn keñajtiriş belgiləngən.

mutaxasss işcilər çyde az, mähöllii meh-nətkəşlərdən joq dijiş mymkin. jerli pirəletər majalare tuqdrıyş çihətidən jaxşy biləviz, kim fəbrik zavud məktəvləri kəttə rol ojnajdy. „qyzyl öktəvir“ zavudy qaşyda 35 kişili bir fəbrik-zavud məktəvi var bolub u bundan iki jyl ilgəri taşkəntgə kəcirildi.

toqrysşnıy əjtən vaqtda kəp oqucyılar tarqalyb ketdilər. nətiçədə məktəbsiz qalyndy. zavudlarnıy keñajiriş, işləv ebyarueı, kyelər sanynıy eşişy və mutaxasss kyelər tajjarlaş kerəkligi çihətidən 30—40 kişili fəbrik zavud məktəvi acylyşy kerək. ökrygdə yetə texnikəm bolub bularnıy birisi q/x texnikəmi və ikisi təlim-tərvijə (birisi xatyn-qyzyılar yeyn) texnikəmləri davam qylyb bularda 275 kişi oqujdy.

ye texnikəmnıy qoylylyşy həm hazıroq ulardan bolqan tələvni qanaatlantıra almajdy.

ularnıy qoylylyşlarynıy özbəkistannıy başqa çajlaradaqy texnikəmlər qatarıoqa kirgiziş, vıynıy yeyn ularnıy jetərlik kyelər bilən tə'min qylyş və xalq maarıf kəmisərligi tamandydan mə'lym rəhvərlik usullary işləniv tərtivli rəhvərlik qylyş işini tə'min qylyş, texnikəmlərnıy oqucyılar qatarıny bətyməly tamandydan jənədə jaxşylaş kerək.

oqutucyılar məsələsigə həm kəp-raq əhə-mijət beriş məsələsini ilgəri syriş lazıy.

mədəni qurılyşymlyznıy jyksəliş məsələsi hazıy jetərlik, tajjar, məfkıyərvi tutıyqly oqtu-cylarnıy məvcudijətiğə vaqlyqdır.

hazıy biz bir tamandan oqutucylarnıy jetməs-liklərini kərsək ikinci tamandan ularnıy tajjar-lyq dərəçələrini pəst ekənligini kəgəviz.

həmməsi bolub 134 oqtuçy (ehtımal kejin-rək bu əskəndir).

şularnıy 79 fajyly tyvən mə'lumatlylar və 627 fajyly 3 jylqaca oqtuçylyq qylyqan kişi-lərdir.

bu varada, var bolqan oqutucylarnıy bəty-məly sərələrini qajtadan tajjarlaş qurıslar e-keriv tajjarlyqlarynıy aşılyş, işci, batraq və kəmbaqal dıjdan tanaqalarlydan jəni oqutucyılar həj'əti jətişdiriş, oqutucylarnıy öz-özidən oquş-larynıy və usul—tə'limdə eşişlərini tə'min qylyş, ajnyqsa qyşlaq oqutucylarynıy maddy tam-an-dan ahvallarynıy jaxşylaş, oqutucylarnıy turmu-şymlyznıy kyndəlik məsələlərində, çamaatcylıqly qyzoqly işidəgi iştiraklərini to'a tə'min qylyş kəvi bir qatar işləni zərvəli rəvişdə qy-lyş kerək.

ökrygdə savadsızlyqly tygətiş məsələsigə alahıyda çiddi e'tıyar qylyş kerək.

xarazym ökryginin mehnətkəşləri ortaslyda savadsızlyq başqa ökryglərgə qaraqan vaqtda həm kəp-raq sanynıy təşkil qylydyr.

mənə şu əlifue savadsızlyqly tamam ty-gətiş, əlbəttə mədəni tarıqqıjıatymlyznıy jənə jyksəlişigə unly revaçlanılyoqa asasly zəmin tajjarlaydyr.

28/29—lıcəy oquş jylıyda həmməsi bolub 132 savad məktəvi davam qylyb unda 3180 kişi oquqan edı.

bu san savad qurıslaryda oquşy kerək bolqan kişilərnıy zoroqa beş fajylyny təşkil qylydy dijiş mymkin.

bu jyl özbəkistan kələmidə 200 miñ bat-raqly savadsızlyqly tygətiş kerək.

xarazym ökryginin şu munasabat bilən bu jyl savad məktəvlərnıy sanı kəmidə 200 lərgə jetkizilib 7—8 miñ savadsızlarnıy tartıly kerək.

bu vəzifə fırqa, şura, kəmsəməly və çamaat təşkilatarynıy keç işci dıjıqan ammasynıy vyjuk faalyjat və təşəbbıys oqıjratıny özıgə çəli qylyturoqan zərvəli vəzifədir.

buna biz favqul'adda tys beriv qarayymlyz kerək.

biz həligəcə kəsəllik bilən kəlməkdə bolqan bir nərsə məjdə millətlər maarıflyoqa jetərlik əhəmiyat bərməslikdir.

bu çəvhədə asasly kəmeilik, məjdə millət-lər yeyn mədəni-maarıf myessəsələrnıy çyde kəmligi, məktəvləridə dərsni özvek tilidə jırgizilişy, öz tilləridə ədəbijjat bilən tə'min qylynaslyq və v.

nəvbətdəgi oquş jylıyda əlbəttə kəmeiliklər tamam joqatılylyşy, məjdə millətlər maarıflyoqa kəp əhəmiyat bərilışı kerək. bu jylqy oquş jylıyda qyzoqıyraq ilgəri syrilədigən məsələ, xarazymnıy radıjulaştırılyş, kınalaştırılyş volılyş kerək.

iki radıju və iki kına tıjatyly bilən bytun xarazym mehnətkəşlərnıy mədəni bhtıjac—tələvlərnıy qanaatlantılyş mymkin eməs.

qulub, qyzyly myş, qyzyly çajxanalarnıy keñajtiriş slyjasly aq bilim işlərnıy asasly və-zifəsly volılyş lazıy. xalq maarıfly jyksəlişy bilən toqry rəhvərlik qylyş yeyn maarıf ıd-ralarynıy apparatıny mystəhkəmləş, tegişi kyelər bilən tə'min qylyş qystaqlı vəzifələrdən volılyş tegiş. kejingi vaqtda ökryg maarıf şə'vəsini rəhvərlik həj'əti jaxşylandı. eynlyqan kyelər bilən tə'min qylyndy. ləkin apparatıny başqa işcilərnıy həm tallav kyeli və sinfi tut-ruqlı kişilər bilən almasıdylyş ajnyqsa usullyq kişilər bilən rəhvərlik qylyşnıy joloqa salıly zəryr.

jolbaşcy ıdaralar ajnyqsa xalq maarıf kə-misərligi öziniy jolbaşcylyq işidə xarazym ökrygigə alahıyda əhəmiyat bərişy lazıy. xarazym ökryginin mədəni qurılyş çəvhəsində zəryr bolqan təçrivəli kyelər majasynıy jıvəriş zəryr.

qurban.

Вухара өкргиде оқу жылыға hazырық

1929/30 ыныс жыл маарыф бизниң алдымызға اساسы везифе қылы, орта вә ыхтисас bilim журтларыны қыслақ һисавыға жуз фарз толдырыш вуньд уеун қыслақларда биринци басқы мектевләрниң саныны көрәйтириш шлар билән бир қатарда тајане мектевләри тәшкил қылыш көви јумушларны сiddii қилив қојадьр.

булардан тащқарь хатын-қызлар маарыға ајрыса әһәмијәт беріш вә халқ ортасыда мектевгәсә тәрбијә муәссәсәләрини сан вә сифәт çihatидән әсdirіш бизниң алдымыздақь көттә вә вәçарішә lazьm myhim везифәләрдән саналаçaқ.

вухара өкргі маарыфының көләчәк оқу жылыға тајјарлықь өткән илларға нисвәтән көттә фарқлар билән өçрәләчәк. сунансы 1928/29 ыныс жылда өкргь војныса биринци басқы мектевләр 168 тә вольть вунда 316 гуруппә јакі 10 миң төләвә оқуған воһса, 1929-30 ыныс оқу жылыда биринци басқы мектевләрниң саны 187 тә вә 434 гуруппәгә јетәчәкди. 2 нсй басқы мектевләр, өткән жыл 2 тә вә 8 гуруппә воһса, бу жыл һәм өзгәрмәсдән өз һалыса қалаçaқ. 7 жылық мектевләр 4 вә 5 гуруппәдән II гуруппәгә ащрылачақ. балалар вақасының саны 7 дән 10 тәгәсә сықарылачақдыр.

мәнә бу рақамлар, маарыф ішлериниң, вухара өкргиде өткән жылға нисвәтән 45 % есгәнini көрсәтдиләр тараққьјјатьмыз саһасыда көттә јутьқлардан саналачақ.

булардан тащқарь балалар мајданы өткән жыл 3 төвоһса, бу жыл 8 тәгәсә ащрылачақ. балалар журтлары һәм вультуроһыға нисвәтән 20 % өсәчәк.

өкргь мьқјасыда мектев јащыда воһқан балаларны мектевләргә қандај шәкildә çәлв қылыңғаньны көздән кеçирсәк бу шундај: қыслақларда өткән жыл мектев јащыда воһқан балалар 31 миң 800 тә вольть шундан 4 миң 293 тә јакі 13%-и, шәһәрде есә умумь балаларның 7 % ini мектевләргә çәлв қылыңқан еди, вә жыл қыслақларда умуман балаларның 19 % -и шәһәрде 90 %-и мектевләргә çәлв қылыңаçaқдыр. умуман алың

қанда, шәһәр билән қыслақларда 28 % балалар мектевләргә тартылачақ.

1928/29 ыныс жылда қызлар уеун махsus мектевләр 39 ер балалар билән асыһқан мектевләр 29 тә еди көләчәк 1929/30 ыныс жылда қызларға хас мектевләр фақат 3 тә гинә вольть аралаш воһқан мектевләр 90 тә гәсә ащрылачақ. бу мектевләрдә умуман оқуылар 2 миң 200 тә вольть, қыз балалар умум санға нисвәтән 23 % тәшкил қылыңаçaқ.

өкргь маарыф шәвәси өзиниң рыланыда мектев төмьраты мәс'әләсини мәркәзи везифә қылыв қојды. сунки һазырық вақта, қыслақларда қысман мектев вьналары çыдә сатақ һалда. вьналарының јахшы воһмәшлықь оқуш даваныда қаттық зәрвә вәреді. шуньд уеун бу жыл јәңи мектев вьналары төмьр қылыш ішләригә ајрыым дьққат қылышы төләв қылачақ.

әгәр өткән жыл төмьрат ішләри уеун халқ фаальјаты билән топланған сәрмајадан 126 миң 161 сом, мөһөлли вьдçәтдән 310 миң 373 сом сәрф қылыңқан воһса, 1929/30 ыныс жылда есә ыхтјярышы салықдан 188 миң 38 сом, мөһөлли вьдçәт һисавыдан 396 миң сом сәрф қылыныв 33 тә јәңи мектев вьналары салыңаçaқ.

өткән жыл мәјдә милләтләр уеун мектевләр јетәрли асыһқан воһсада, вьрақ оқуш қураллары билән јетәрлик төмьн қылыңмаған еди. шуньд нәзәрде тутыв, өкргь маарыф шәвәси, бу жыл мәјдә милләтләр тилидә 10 миң сомлық китавлар вьјурды. шуньд көви өзбек тилидә һәм 65 миң сомлық китавлар јаздырылды.

өткән жыл хат—савад қурслары 203 тә аольв, оқуылары 7 миң 146 тә воһса, бу жыл қурслар 323 тәгә ащрылыв, оқуылары 9 миң 690 тәгә јеткизиләчәкди. булардан тащқарь јәнә 100 кышilik хатын-қызлар һәм мәјдә милләтләр уеун махsus 2 жылық төлим-тәрбијә қурсы асылачақ.

қулуб, қыраатхана вә ващқаларның саны өввөлгидек. лекин јәңидән қулуб вьналары салысқа өлвәттә һәрәкәт қылыңаçaқдыр. **myәllim.**

нарын рајоныда мәдәни-маарыф ішләри

нарын рајонь әндиçән өкргиниң рахтасылықь рајонларыдан бири воһув һисавланәди. унда жылдан-жыл қыслақ хоçалықьның арта вәрышы, рајон мөһнәткәшләриниң фаальјат вә төшөвьсләрини ојқата ващладь. хусусан қыслақ хоçалықьны јәңидән тузыш, јөккә хоçалықьларны бириктириш, калхоз, савхозлар тәшкил қылыш көви-чәтмаь қурулышларның төсiri қыслақ мөһнәткәшләри алдыға бир көп төләвләрни келтирив қојды.

çымләдән рајонда мәдәни-маарыф ішләрини тез тараққы етдиришитақаза қылды, ким бу билән қыслақ тумалықьларының мәдәни төләвләри жуз фарз өтәсин.

мәнә бу реалнь сәвәв билән рајон маарыф шәвәси өзиниң алдыға мәдәни-маарыф ішләрини бир мунча јуксәлтис, уның унимини көрәйтириш сиңәри мәс'әләләрни

көндөлән етив қојды. шуньд уеун рајон маарыфының бу жылғы өсиши өткән жылларға нисвәтән көзгә салықьлықь дәрәçәдә воһды.

өткән жылларда рајон өлвәдидә 36 синифли биринци басқы мектевләри вә 14 синиф савадсызлықьны тыгәтиш қурслары воһса, бу жылғы оқуш мәвсими бу санларны бир мунча өзгәртив јуварды, ким нәтиçәдә 42 тә биринци басқы, 19 тә савадсызлықьны битириш дурслары давам етди.

вундан тащқарь өввөлги жыл рајонның ики çайыда қызларға махsus мектев давам өткән еди. бу жыл есә бу типдәги мектевләрниң саныны ащрышы дорныға һәммә мектевләрдә дијәрлик қызларны аралаштырыв оқуыш ішләри алыв вәрылды.

оқуысыларның ықтымаы halatлары

өткән оқуыс жылның туыхаты воында умуман оқуысыларның саны (рајон мықјасыда) 922 тә воы, булардан 190 тәси қызлар еди. бу жыл умумы оқуысылар 1339 тәге јетив, бундан 209 тәсини нуқул қызлар тәшкіл етәди.

тәбии өсиш һәм унымли

енди, оқуысыларның бу жылғы тәбии өсишлеригә келсәк, бу сәһәдә һәм әнцә сәмәрәгә егә воындь. өткән жыл рајон маарыфының ваыда отурақан шәхсның тәлим—тәрвијә ишлеридә артық лајақатсызлығы вә өзиниң бу вавда савадсызлығы арқасыда мәктәпләргә тузук рәһвәрлик қыла билмәди. буның нәтијәсидә мәктәпләрниң тәбии өсишлеридә сәмәрәсизлик кәринди. бу жыл бундај унымысиз һалға наһајат берилди.

рајон маарыф шә'вәси мәктәпләрниң тәбии өсишлеригә алаһыда әһәмијәт берди. нәтијәдә (ерләр билән қызларның қошы вә һисабланғанда) синифдән синифгә кәчкәнләрнің саны 595 рақамны кәргәзди.

савадсызлығы вә һәм беріш ишләри

рајон меһнәткәшлериниң арасыдан савадсызлық вәласы кәтәриш мәс'әләси рајон маарыф шә'вәсиниң алдыда муһим мәсәлә воылу туюған еди. буның уеын нәтијә; өткән жыллардағы с/в қурслары сиңери минус (—) ни кәрсәтмәди. һатта өткән оқуыс мәвсимидә с/в қурсларының шундај оқуысыларға дукар келинди, ким улар, фақат ајлығ алы, мә'ишәт қылышдан ваыған вилмәгәнләр; „оқутдықты.“—„оқутдықты“ қавылыдан иш кәргәнләр. бу жыл есә, бундақ „харама таяғлы“ қа вә һәм берилі, бу сәһәдә бир кәп јутық қолға киргизилди; 8 тә с/в қурсыдан 420 тә ватрақ савадлы воылу сығды.

тајанс мәктәвиниң һалы ајанс

мә'лум, ким қышлақ мәктәпләриниң арасыда тәлим—тәрвијә вә метәд ишләри вавыда ең муһим ролы ойнајтурақан мәктәв—тајанс мәктәви дир. вәрақ биз ниң рајонмызда бу әксинцә фаяда берди: бурунғы жыл рајон мәркәзи (һаққул-авад) дә биттә тајанс мәктәви тәшкіл қылынақан. буна тәшкентдәги тајанс мәктәвләригә оқуысылар һазыраш қурсыға ики жылдан бері вавы „максыс тајарланған“ пәрпи вавајыф ортақ белгиләнди. ләкин бу („мыәллим әфәнди“) ның қуруғ гөвдә, фақат савлатлардан ваыға уным кәрилмәди. тајансқа берилгән гүдә кәп метәд вә лабараторыја

асвалары, оқуы қураллары вә ваықалар турпақ астыда кәмилі вә жуқалы кетди. метәд вә тәлим—тәрвијә ишләридә қышлақ мәктәвләригә јетәкәилік, оқуысыларға рәһвәрлик қылыш орныға рајон „әмәлдар“ лағының гүрпирәкәсигә иштірак етив, уларның туығини тәкиш билән шуқулланды. ең ахыры өзиниң „мурадқа“ јетив рајон маарыфға мудыр волды. бунда һәм тајансның јақасыны воыатмәди. өзиниң мәнсәвидән фаядаланы, „тајанс“ ны рајон мәркәзидән өз қышлағы (тода) қа кәчиртирди. шу билән тајанс мәктәви ајанс һалға туығив қалды.

аң—билим ишләри

рајон мәркәзидә (һаққул-авадда) биттә-гине қулу вә. ләкин қулу, өзиниң сифәтини белгиләв алаған емәс. унда амманы сәм'ијәтләрниң јаки кәчилли тәгәрәкләрниң бирәртәси һәм тәшкіл етилмәгән. биттә-гине устәл воыла һәм уның устыдә қышлақ кәмвәқәлләриниң мәдәни азуғы воылаған гәзит. қорнал вә әдәбијат дегән нәрсә јоқ. қулуға һазырақа ким мудыр әкәңлиги билүмәјди. бу кын бир киши тәјинләсә, ертәгә ваыға киши ... јақында белгиләнгән бир мудыр қулу ишләридән узақ бир киши әкән. у, қулуның вәзифәси фақат роцтадан келгән гәзитләрни егәләригә тарқатышдан вәват дөв туысынә кәрәк: һәр кын гәзит тарқатыв „роцталыонлығ“ қылы отурадыр.

мәнә бу һал гүдә һәм әсиуәрлик һал. буның рајон ырыға қомытасы вә рајон маарыф шә'вәси нәзәргә алыса нимә воылар еди.

кәчилликләр вә тәләвләр

рајонда һәли һәм мәктәвләр уеын вәна тәңлиги давам етәјатыр. рајонға қарашы 20 тә сәмаадан фақат 4 тәсигә—һаққул-авад, уе қорған тәдә вә хоға авад сәмааларға—јәңи вәналар салынақан. қалған сәмаалардағы мәктәвләр воыла һәли һәм қара меһманханаларда давам қылады. мәнә бу ең кәттә кәчилликни јоқатыш рајон маарыфының ең муһим мәсәләсидир.

мәдәни—маарыф ишләриниң белигә тәпәтурақан јәнә бир кәчиллик: оқуыс мәвсимигә кәрәкли ашығаларны һазырамадан кирішилидир. өткән оқуыс мәвсимидә оқуыс қуралларының јетішмәслиги, мәктәпләргә илгәридән јақув асваларының һазыранмасыны сиңери кәсәлликләр кәрингән еди. мәнә бундај умумы вә сүз'и кәчилликләр вә јетішмәсликләрни алдыдан сәра кәрилсә, рајонда мәдәни јыксәлишни бундан һәм сүр'әтләнишгә әминмиз.

eski myellim

qashqa darja qishlaqlarda maarif ishlari tyzelmaj jatyr

qashqa darja okryginiñ pöstki rajonlarda maarif ishlari hänyz aloqa basmaj jatyr. ökryg idaralari tamandan mäktäblärniñ remöntleri və başqa eşyuları yeyn berilgen pullar öz çajloja serf etilmäsden keräksiz närsälörgä serf etilin ketdi. hal bu, ki häli qishlaqlarda bolojan xalq mäktäbläriniñ ynası jaraqsz, qaranıq, zax və tyrlı cihätön na qulajdyr, kim qishlaq balalari törbije ornöje u jerdön här xıl xastalıqları alyb eşjaçaqlar.

kitab rajonıñ värgenzä qishlaqlarda bolojan bittä-ginä taçikler mäktäbi esä, u häm oqajat äcinärlık bir halda davam qilyb keldi. bu mäktäbniñ sorajlari möhälli hykymöt tamandan öz vaqıtıda tämin qilynmady.

rajonlardaqy tajane mäktäbleri, ammaylyb mäktäblörgä nämynä bolıř ornöje ulardan pästde və arqada qaldy. ajnıqsa, kitab, veş-kent və kasan rajonlarda bolojan tajane mäktäbi myällimläriniñ ilmii kyeläri xalq mäktäbi myällimlärیدن äncä päst turady.

4 balajqa 6 xızmatçy vänd

şährisävzdä bolojan 10 sinif mäktävge varı 60 tä ginä oquçy qatnajdy. ular häm bolsä, rajonıñ kömböçöl və mehnätküş tabaqalarından bolmaj özigä tıne bolojan orta hallı və väzön bizge jat bolojan kişilärniñ balalarından-öyna ıbarat bolojan.

jänä bittä hynık mänzərə şu jerdä, kim bu rajonda bittä balalar vaçesäy bolıb, bunda 6 tä xızmatçy maaş alyb işläjdi. ıraq balalar-nyñ sanı 4 dän aşmajdy.

bu jerdä intirnet və dıjjan jaşlar mäktäbiniñ ahvalı juqarındaqydan häm duşvarraq. buña säväv, rajon maarif mydirläri „mäktäblärimizdä munca oquçy davam qılaçaq...“ dey, ökryg maarifloja havadan alynojän qu-ruq rujxatlar tapşırqanlar mänä bunıñ näti-çäsiddä oquçylar ortasındaqy davamsızlyqnyñ ysti jarılyb qala bergän.

şunı häm äjtiv ötiş keräk, kim qışnyñ qahratan savuq və lajgäcilik vaqıtıdä mäktäblörgä laj keçiv parqan kömböçöl balalari häm köp boldy. lekin bu närsä balalarnıñ sa-öjlojoja äncä zärvä verdi. kömcilikniñ bu tama-ny häm rajon maarif şöväläridä oturojan „zat-lar“ larıñ savuq qanlıqlari arqasıdä keril-mäsden qaldy.

endi ökryg maarif şöväsiddä oturojan aly-talaroqa kelsäk, ular häm qishlaqlardaqy mänä bu ajane hallarnı joqatıř toqırısıdä tyzyk cara körgänläri joq, qishlaq mäktäbläriniñ ystidän canlı rähvärlik işläriñi jyl vädälidä bir-ör märtä häm alyb värmädylar. qishlaqlaroja juvaraturojan „myällimler“ ni tyzykräk tekşir-

mäsden täcribäsiz kişilärni juvara verdilər. ular atalar arasıdä iş jyritiř degän närsäni bilmädilər. nätiçädä mäktäv və oquçylar or-tasıdä juqarındaqy mänzərə iyzberä başladı.

qızlar mäktäbi tezdän joljo qojılsın

çajlarda bolojan qızlar mäktävige kelgän-dä bunda häm jaman ahvallarnı ucratıř mym-kin. qishlaqlarda bolojan qızlar mäktäbi erler mäktävindən 100% jaman halda davam qılajaty.

şährisävzdä bolojan qızlar mäktäviddä fa-qat-öyna 3 tä qız davam qıladı. kitab, jök-kä vaq və başqa rajonlardaqy qızlar mäktäbi toqırısıdä gäpiriř häm artıqca, cynki ularnyñ quruq isimläri və myällimlärniñ väkergä maaş alyb iyryşlärیدن başqa närsä mölym emäs.

endi bolojanlarnıñ ilmii işlärigä kelsäk, 4—5 aj tähsil davamıdä härlärdän 3 tä, sa-naqlardan 4 gäcä zoroja jazıřnyb örgängänler.

er balalar bilän qızlarnıñ birlikdä oquıř işläri häli hec bir qishlaqda ämälge aşırıl-ojanı joq. ıraq väzi qishlaqlarda bunı ämäl-gä aşırışoja imkanjät bolsä häm bunı hec kim ojlav körmägän.

rajon maarif mydirläri bu kyngäcä rajondaqy mäktäblärniñ ilmii işläridän və oquv işläriñiñ vä-rıřsıdän xabar alojan emäslär. faqat rajon märkə-ziddä turub, bujruq berışdän başqanı bilmə-gänler. ägär bytyn rajonlardaqy metod bujra-larnyb tezlik bilän başqatdan tyzilmäsä, häzır-öy metod bujralarından nätiçä kytiř mymkin emäs. cynki rajonlarda bolojan väzi mäktäv-lär 9 jıldan veri davam qilyb, häligäcä ular-da täbi'i özgeriř körinmäjdi.

oquçylar säfini tazalaş lazım

rajon oquçylarınnyñ ilmii sävijäläri päst bolıř bilän birgä ularnyñ arasıdä präletär mäfkyräsiddän cetdä bolojan şaxslar häm az emäs. köpincä rajon maarif väkilläri cälä sa-vad bolojan adamlarnı mäfkyrəsi bilän häsav-laşmasdan qishlaqlaroja myällim qilyb juvara bergänler.

kitab rajonda lölilär yeyn acılojan bittä-ginä mäktäv bolsä häm undä tamaman özbek balalari oqujdy. lölilärni mäktävge çölq qı-lıř işläridä hec närsä qilynojanı joq.

qashqa darjanıñ eñ uzaq rajonlarından bol-ojan tängi häräim rajonıñnyñ qoş köl qishlaqlarda taçiklögä maxsus bittä mäktäv acılojan. lekin bunda häm därsler tamam özbek tiliddä davam qıladı. balalar esä, özbek tiligä tyşynmägän-läridän därslerdän fajdalanmaj jatylar.

təngi hərəm rayonunda 47 min 850 dən artıq ahali yaşasa, buların təq jarmın əlbəttə xatın-qızlar təşkil qılaçaq. Bıraq bu jerdə həligəcə birərtə xatın-qızlara maxsus məktəv aəblojan eməs.

Bu rajondaqı myəllimlərin ilmi səviyələri başqa rajonlardaqı kəbi qıslaqın əjni zamandaqı tələblərini vəcəərə almajaçaqlar. Bunun üstigə buların arasında xurafatoja verilən, balaların dini ruhda təvbiyə qıladurqan dini və bizgə eət bolqanlar həm ioq eməs. Buna aəbq misal eтів, şu rajonun qızılca qıslaq məktəvinin myəllimi xudajqıl məhmudifni əlsaq kifaja qıladı: u, hazırqı kynda həm va'alarqı dərs berişdə „...“ nı tatıbq qılb kelədi. gəpşundaj bolqandan kejin unı məfkyrəsini təksiriş artıqca nərsə.

oqutucular ortasında ilmi quvatı dyrystrək san lojan ləjlim-kan qıslaq məktəvinin myəllimi həvıbyllin esə, balaların unumı məclisidə özini rəis həm sərkatəv eтів sajlattıv, roznamaqı qojblojan yetə məs'ələdə həm jənə ezi məryzə qılojan.

mənə şundaj hallar vəzi „aqlı“ myəllimlər tamanıdan vuydygə kelgəndən kejin bu məktəvlərdə bətməb təvbiyə işinin qandaj rəvişdə joloja qojbıb öz-özidən məlym volıv turacaq.

məktəvlərdə oqucları siniflərgə vəlişdə həm anıszlıq davam eədı. ikinci oquş jıloja kirışləri mümkün bolmaqan 10 yaşdaqı balalar əlifbə sinifləridə oquv jatırlar. mənə buna tısynıv jetməgən oqutucuların əvvələ ezi bilimlərini aşırbı lazıv.

əkryg maarıf şəvəsini jənə zor bir kəmeiligi şu boldı. kim rajonlarda jırdamoja muxtaq bolqan kəmbəqəl və nəcar dıjqanların balalarqı verilışı lazıv bolqan jırdam pylləni faqat-qıba 10—15 mət ajıba tarqatdı. şu munasəbat bilən qısqı təhsildə kəmbəqəl dıjqan balalar jalaq ajaq qalıv məktəvgə davam qıladılar. bunun nətiçəsində əlifbə sinifləri jırbıv qaldı. xususan təngi hərəm rajonqı tegişi bolqan 341 som 30 tijin pyllə öz vaqıtdan kecikiv bardı. əgər bu jırdam pylləri oquş məvsiminin başlanıbı alıbdan tarqatılojanda, bəki qıslaqlarda bolqan siniflərin köpləri jırbılmasdan, undaqı balalar davam qılojan volar edilər.

əkryg maarıfda „işləv“ oturojan canlı həjkəllər mənə bu juqarıdaqı hədısaların bilgənləri halda jırdam aqcalarıv nime səvəbdəndir qıb tygəgəndən kejin tarqatdılar.

mənə şundaj qılb „vaxtıbz“ lıqqa ueraqan jırdam, xazır həm rajon maarıf vəkilərinin kəsələridə zəqləv jatıbdır. əkryg maarıf şəvəsi esə, bu pyllərdən keləcəq oquv jılbda fajdalanıbı yeyn rajonlara jazma di-

riktiflər juvardı. bıraq şunı şu jerdə əjti vətış kerək, kim keləcəq oquv jılojaca bu pyllərin kyli kəm qalması. qıslaqda oqusoja və jırdamoja muhtaq iolojan kəmbəqəl balalar bu jılb həm ajaq kijimi joq məktəvdən—oquşdan məhrym qalarlar. bunun nətiçəsində qıslaq məktəvləri jənədən öz icigə bizgə eət bolqan kişiləri toldıraçaq. mənə bunun bir kərə eskə alıb kerək.

endi, məktəvlərdə balalar təşkilat məs'ələsigə kelsək, həli bu nərsənin hidi həm keliv kirməgən. qıslaq məktəvləri həligəcə hee qandaj təşkilatların jyzini kərməgənlər. hatta təngi hərəm rajonıda bolqan məktəvlərdə bırantə həm volıv, kaşşafklar tapılmadı.

mənə bu hallar esə qıslaq balaların təvbiyə qılbında hee qandaj sızasıv və təşkilat işlər qollanmaqanlıqını kərsətədi.

jənə bir aəbq çaj şu jerdə, kim qıslaqlarda ikinci oquş jılb ketiv turqan pəjıtdə əkryg maarıf şəvəsi və undaqı „kəllə və rəmlər“ ularqı 6 nıv oquş jılb kitabını tarqatadılar. bundan taşqarıv həli qıslaq va'alarıv eməs, undaqı myəllimlərin mi'dələri həzm qıba almajurojan laboratorija həm fizikə dərslərigə ajıbd bolqan bir qanca asvablar tarqatqanlar. bu, laboratorija asvablarıv bir qanca dəvlət məvablarıv sərif eetilən bolısa, tez kynda buların qıslaq məktəvləridən tarıv alıb həm mahal nərsə.

rajonlarda bolqan savadsızlıqını tygətiş məktəvlərigə kelgəndə unıv halqı məjmynlər jıqlajdı. bu kyngəcə davam qılojan sız qırsılar bətməb məktəvlərin halıdan 100% jaman halda davam qıba jatır. juqarıv ıdaralardan juvarılojan bu toqırdaqı qollanmaların həligəcə taxıv buzulmasdan jatır.

bundan başqa, rajonlardaqı qızıl byrək, qızıl çajxanalar bolısa, bular həm öz başlarıvdan qara kynlər kecirəjatırlar. bundaj çajlarda vaqıtlı məvuatdan bittə bolıv uerətıb çyde qıjb. hatta myəllimlərin əksəriyyətləri gəzıtə, çornal degən nərsələrə vaqıtlarını „zab“ qılb oturmajaçalar.

eski məktəvlər tygəgəni joq

nytın çajlarda bolqan eski dini məktəvləriv tamaman tygətiş toqırısında əzbekistan mərkəzi bəraqomıv tamanıdan eıqarılojan qarar həli bu jərlərdə çyde syst əməlgə aşajatır.

şəhərsəvz rajonın şəhər və qıslaqlarında 10--15 ləv eski-dini məktəvlər davam qıljatır. şulardan faqat bittəsi jıqında-qıba verkitilən.

qasqa darja əkrygidə eski məktəvlər bilən kyərəsiş—uların juqatıb işləri çydejem syst. qujıba bolqan hallarqı kərə vəzi jəni

maktoblarning ham eski maktablardan farq joq dijiş mymkin.

nytyh maktablarda degyndaj programmalari bolmaqan halda, etkən darslarning mavzylari jazyliv barylmaq n. maktablarda alifbe darsini zoroq oyna eplov turoqan oqutuvclar arasida darsni kompleks usul bilən aliv barışuv tamin qlivş. vaş aqırboldan vaşqa narsə eməs.

endi, ozbekistan maarif kamisərliđi, qaşqa darja okryginiñ maarif işleridəđi mənə bu kənilsiz hallarnı tək-tamır bilən joqatmasa qışlaq mehnatkəşlerini maarif çəbhəsigə tartış xilə qıjındır...

vəhlizada.

behvudi

marqylanda mədəni-maarif işləri

marqylan şəhərində 1928/29-yncl oquş jylı aldydan yaxşy hazırlıq bolmaşlıq nətiçəsində oquşlar əz vaqtda başlanmadı. buna səbəv, məsələn məktəv yeyn jənidən salınqan bınalar şü bilən birgə rementlər ham əz vaqtda tajjar bolmadı.

tərjii əsiş siniflərigə vına jətməliđi, əvci oquş vaqtlarında məktəvlərini birinci çajdan ikinci çajğa keçişi, mydir və myəllimləni əz-gərtiş, varlarını jaraqszlıq və vaşqalar oquş-oqutıv işlərigə qattıq tə'sir qıldı. bu ahvallarğa məhəlli hykymət ərbavlar və ham dyrust-ginə e'tivar etmədilər.

buna mısəl qlivş, tajane məktəvini alsaq boladı: tajane məktəvi vınas 10-yncl nəjəbirdə tajjar boldı, lekin oquşlar 15-inci əktəbirdən aeqılyda davam etdirilgən edi. əvci oquş qızv turoqan vaqtda tajane məktəvini kək mazar məktəvigə keçirilişi nətiçəsində bir mınca kəmvaqal balalar oquşdan məhrym boldı. oquşlar iki ismən bilən davam qılqanda məktəvdə balalar təşkilat və kəmsəməl kaşşafklar hərəkəti syst boldı. bundan vaşqa tajane məktəvi vaşqa—I vasqə xalq məktəvlərigə rəhvərlik qıla almadı.

qısqə qlivş əjtkənimizdə marqylan şəhəri tajane məktəvi jaman halğa tyşiv qaldı.

1928/29-yncl oquş jylında şəhər icidə—9 məktəvdə 39 sinif davam etdi bundaq umumiy balalar: 1192 tə bolub, bundan er balalar: 1018 tə qız balalar: 174 tə.

tələvələniñ millii vəlinişləri:

əzbeq	1009 tə
jerli jəhydi	159 tə
taçik	2 tə
qırqız	1 tə
tatar	7 tə
vaşqalar	14 tə
həmməsi:	1192 tədir

tələvələniñ ıctımaş ahvalları:

işci balalar	69 nəfər
natraq	61
dyqqan	295

kasıv	518
xızmatçy	127
vaşqalar	122
həmməsi	1192

şəhər məktəvlərində sinifdən sinifgə keçgənlər

I—oquş jylıdan II—oquş jylıgə keçgənlər	188 tə
II— " " III— " " "	105 tə
III— " " IV— " " "	97 tə
IV— " " V— " " "	63 tə
məktəv bitirgənlər	36 tə

II - vasqədə:

VI—oqu jylıdan VII—oqu jylıgə keçgənlər	18 tə
VII— " " VIII— " " "	10 tə

şəhər məktəvlərində kəmsəməl və kaşşafklar

kəmsəməllər	70 tə
kaşşafklar	425 tə
ıyraqsz balalar	597 tə
həmməsi	1092 tə

şəhər məktəvlərində meted işləri və prəğirəmmələniñ vəçərilişi

1928/29-yncl oquş jylında ham etkən jylıdə qıbdə I—II—III—oquş jylı gyryppələrində (qoqanda və taşkəndə işləngən) kompleks prəğirəmmələri bilən iş alıv barıldı.

IV—V—VI—VII—VIII—oquş jyllar gyryppələrində oqutuv işləri fənləv ketdi şəhər məktəvlərində bolqan kompleks gyryppələriñ prəğirəmmələrini orta hısav bilən 50% vəçərilgən

şəhərdə sıjasş maarif işləri

şəhərdə aqartıv işlərigə xızmat qlaturqan myəssəsələrdən bir kına tıjatıru, 2 tə qulub, bir qıraatxana, bir qızıl vyreək, 3 tə qızıl

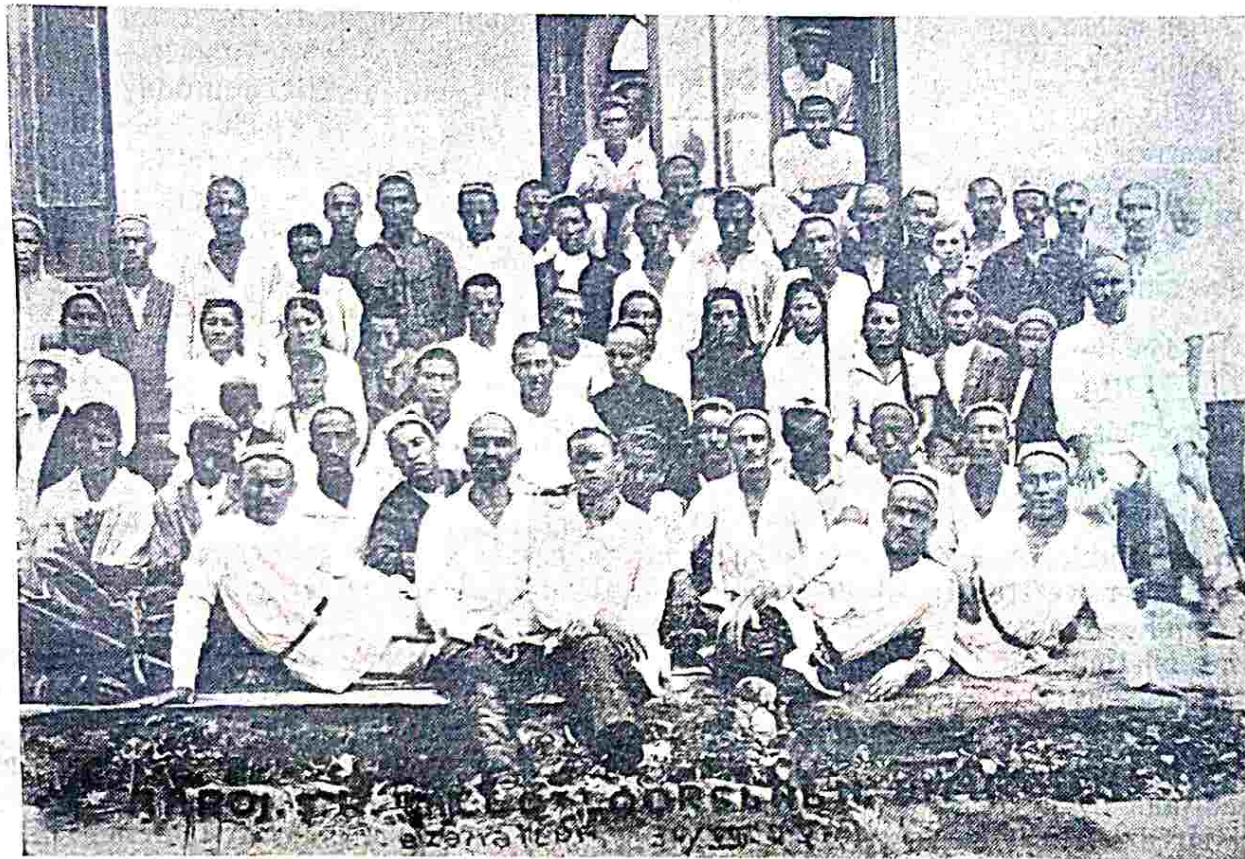
caixana və başqalar vol'v bu'lar məhəllii sərmaja, rajpromsajuz, kəpirətif və kəsəvələr sərmajası hısbavdan tə'minlənadir.

bundan başqa bir „maarif yji“ var bunda məvsimdə tyrii s'jas'v qurs və tə'lim, tərbijə tögərəkləri davam q'lyoqan və q'ylaçaq.

qulublar qaşyda və'zi bir tögərəklər davam q'lysa-da myəjjən bir rylan və rəçə bilən iş q'lynmaj kelgən. bu j'ldan başlav əlbəttə, bir rylan ast'yoja al'naçaqdyr.

rajon maarif işləri

q'şlaqda məktəv b'nalar' həli həm xususiy kişilərnin məhmənxanalar' kəbi çajlardan bəvrat bolsa həm bular öz vaq'tyda rəmənt q'lynmajdy. və'ziləri kəpitəlni rəmənt q'lynsa həm saq'lyqqa jaramajdy q'şqas'vny əjtkənimizdə 29-yn'v j'lyoja qadar q'şlaqda məktəvgə muvaf'q jəni n'sulda məktəv vonas' q'lynmajdy. xalqda məktəv b'nalar' sal'v hə-

marq'blanda ac'lyoqan 6-ajlyq tə'lim-tərbijə qors'vny bitiriv çyqqan 41 jaş oqutucular. foto-həvəsəkəri: rəhimzada.

1928/29-yn'v oquş məvsimidəgi savadsızlyqny bitiriv jəkynləri

şəhər icidə məhəllii sərmajadan 24 sinif, rajpromsajuz hısbavdan 12 sinif həmməsi 36 sinif. s/v və c/s qurular' davam etdirildi. bundan 6 sinif xat'v-q'zlar'ya, 4 sinif f'yrqa-kəmsəməl a'zalar'ya, 9 sinif kəsəvə a'zalar'ya, 2 sinif jerli jəhydilərgə, 2 sinif rəvəcilərgə, 12 sinif kystərlərgə və bir sinif ojqurlar'ya. həmməsi 36 sinifdir. s/v və c/s qurular'ny'n'v və'zi myəllimləri əzidə məs'ylijət sezməgənlər nətiçədə iş ynimi az bolub çyqdy. məsal yəyn ipək fəvrikə işçiləri arasyda 2 sinifli s/v qur'vny alsaq, unda oquçy rəvəcilərnin həvəsləri zor bolsa həm un'v myəllimi öz vəzifəsigə salq'v qarav mə'nisiz hərəkətdə bol'v. nətiçədə 60 tə rəvəciden bir kişi həm savadlyq bola almaqan.

vəsi sor bolsa-da məhəllii h'kymət jərdəm verməydi. çymlədən xanabad d'bjqanlar'ny alsaq 1926-nc'v j'lyda 2 sinifli məktəv r'vnas'v saloqanlar. tēgişli çajlar'ya mə'lumat q'lynsa həm 29-yn'v j'yl (həz'vraqə) oşa v'naqə—fal, ram və peçkə ornətvə fajdalanuçy kişi tapylmajdy. həligəçə bu çaj xaram bolub jat'v. bundan başqa şəhər tərəq'şlaq'ya məktəv yəyn jəni usulda 4 sinifli məktəv r'vnas'v sal'vnoqan bolsa-da un'v kəm kysti bu j'yl həm bitiv işkə kirgən eməs.

1928/29-yn'v oquş j'lyda q'şlaq məktəvlərnin nətiçəsi:

marq'blan rajon'ny'n'v 25 çamaas'ya 29 sinif məktəv davam etkəndir. bularda oquqan um'vny tələvələrnin san'v: 953 tə. bulardan erlər 925 tə, q'zlar 28 tə, həmməsi 953 tədir.

oquylarny millii çihatlari

özbeklar	820 ta
taçiklar	60 ta
qırqızlar	72 ta
başqalar	1 ta
<hr/>	
hämmälari	953 tadir

tələvälärniç ыçтымаы keliv сықылары

işci balaları	3 ta
natraq balalar	228 ta
dujqan „	665 ta
kasın „	25 ta
xızmateı „	32 ta
<hr/>	
hämmäsi	953 ta

sinifdən sinifgä köckänlär.

I—oqu jıydan II—oqu jıyqa köckänlär	641 ta
II— „ „ III— „ „ „	28 ta
sinifdən köcä almaqanlar	284 ta

meted işleri

qışlaq myällimläri qolıda qoqanda işlängän undan soñ şähär känferensiyäsida şarajtoja toqırlanıp syqılğan kömplekis prögirämmäsi bolsa häm bunı işlätmägänlär (bundan) qışlaq „tajanı“ mustasnadır). fän usulıda häm ketmäs-dän hämmäläri häm ыhtıjarıy oquş alıp barqanlar. bu haqda meted bujrası häm rähbärlük qılmaqan. qışlaq mäkätvi myällimläridän vöziläri bir az nätiçä syqarğan bolsalar häm başqaları syst işlängänlär.

marqıdan şähär və rajon maaryf nazirliqlınyñ en köttä jutıqlarından biri şu, kim ötkän jıyqı myällim jetişmäsligini joqatıp və oquylarıñ öz vaqtıda başlaşıp e'tıbarğa alıp turıp möhälli teşkilatlardıñ yardamı bilän 6 ajlıq tälım—tärbiyə qursı aedı.bundan 41 ta jaş dujqan və kasıp jigittläri qızıl şura oqutıylarıñ säfigä qoşıldı.

keñäş və tälävlärimiz

şähär və qışlaq mäkätvi ыsnalarğa syqarılğan pylläriñ toxtatmasdan mäkätvi ыsnaları və remöntlärigä işlätilsin.

bu jıyqı və ilgäriği täriväsiz myällimlärimizni häm rähbärlikkä muhtaçlıqlarıñ e'tıbarğa alıp eski və täriväli metedist (usule) lerdän qışlaq yeyn bir şätlik rähbär täljinlänsin, kim u rähbär qışlaq mäkätvläriñin ahvalıdan xabar alıp bilän birgä ilmi rähbärlük qılıp barılsın.

şähär və qışlaq mäkätvläriñin oquş-oqutıp və tärivä asvabları bilän tälminlänsin.

qışlaq vözän şähär mäkätvläridägi jaramas adatlar (bazar kını oquş toxtatıylar) qa jol qojılmasın.

şähär mäkätvläriñin 2 täsini bir ыnağa qamalıp ikite ismenä bilän iş qılışqa jol qojılmasın, häm bir mäkätvni ala'ılda ыna bilän tälminläşkä möhälli hykymät jaxşı e'tıbar etsin.

bu jıl häm vözı mäkätvlär qışqa remöntsiz qalıp, cökölär astıda nabud bolmaslıq yeyn öz vaqtıda caralar körisin.

oquş vaqtıda qışlaq və şähär mäkätvi mydirläriñi almaştırılıp oquşqa zərär verilmäsın.

hazırdan başlap oquylar känferensiyäsi ötközilip iş belgilänsin.

m. şämsi.

änçän ökrygida bu jıyqı tärarıy qursıny jäkını

şura maaryfınyñ qurılışında hazıroç dövriñ ähämiyyətli vözıfläridän birisi birinci basqıç mäkätvläriñi san və sıfat tamandan östirip unı şura maaryfınyñ cinäkäm ildizi halığa qojışdır. bizdä birinci basqıç mäkätvlär san çihätidän jıldan-jıyqı arta barsa-da, sıfat tamınyñ ösişi unı bilän muvazıy sörätdä barıaj jatır. mäñä bu kömçilikniñ zor sävävçisi bolğan oqutıylarınyñ ilmi ықтыdarınyñ kötäriş, bunıñ yeyn oqutıylarınyñ jazqı tälil vaqtlarıdan fajdalanıp qışqa myddätli qurslar bilän iş köriş lazım.

bir iki jıldan veri bu jolda qılınoğan häräkätlär sajasında änçän ökrygida közgä körinärlük jutıqlarğa ege volındı.

ökryg maaryfı şöväsı bu jıl häm maaryf ismetäsini tyzişdä ajrıca ähämiyyət verip 326 oqutıylarıñ tärar tajjarlaş yeyn 26.000 som pyl açratdı. ilgäridän veri qılınoğan zor hazırlıq arqasında jazqı tälım-tärbiyə qursıny asıp jıvardı.

qursda tajjargärlük işi 25—inci majdan ä'tıbaran başlanğan bolsa häm oquşlar birinci ijyn-dän räsmi şyrätdä başlanıp 16—nıñ ijylgäcä davam etdi.

qurs däläv qışlaq völymi häm şähär völymi bolup ikigä völinädi. völymlär häm I—II—III—inci oquv jıy oqutıyları völymi bilän bir qanca völymcälärgä völinädi.

qurs oqutıylarınyñ sanı və ma'lumat çihätläri e'tıbarı bilän çäm'i 14 gpyppälärgä açratıldı. bundan 3 gyruppä keläçäk yeyn myällim bolup tajjarlanusılarğa maxsus davam qıldırdı.

qursınyñ janıda ajrıñ ojqur oqutıyları bolup bunda öz ana tilläridä däs veriş usulı örgätildi. bu esä bu jıyqı qursınyñ ajrıñ muvafıqçıyatıdan häsav qılınaçaq.

qurs 45 kun davam qildi I—gyryppada 171 saat, II—gyryppada 186 saat, III—gyryppada 172 saat tajjarlav gyryppalarda 204 saat dars otkazildi. piragirammasa bolsa asasan narkompros tomanidan korsatilgan piragirammasa bolub maktablarnin I—II—III—inci oquv jylbny piragirammasi otkazildi. bu piragirammasa sxemasyn ishlab syqysda ajrym fanlarni ujystryb predmetni kamisya tashkil qylyny ishlab barylly. natijada kompleks, ыctьmabjat va rajazyjat piragirammalariga qosumca va ozgartishlar ham kiritildi. bu ozgartish ajrym fanlar ucyn tyzilgan piragirammasinin kamciligini toldyrysh va artyq chajlaryny syqarysh ishini oz iciga aldy. sunь ham korsativ otysh kerak, ki piragirammalarni ishlab syqysda Активный метод нь اساس qylyb alyny ajrym fanlardan ыctьmabjat piragirammasinini otyshda myzakara, saval-chavav joly bilan tabiat, ana tili, rajazyjat va bashqa fanlarni korgazma joly bilan otkazdi. laboratoriya usuly kerak tapysa-da oquv quralary mavcyd bolmaqanlyq ucyn bu usul jolqa qoylmady. II—III—inci gyryppalar ucyn ana tili metodikasidan jetarli myallim bolmaqanlydan ana tili metodikasi tola otmaj qaldy. bu esa qursny ilmiy ishleridagi اساسь kamciliklardan ыsav qylynaçaq.

oquylarnyn faalyjatyнь asyrysh ucyn zivinalar tyzilib ularqa har bir fandan haftasiga 4 saat amaliy hazyrylyq ishlerini vacarysh sinari nagryzkalar berish jollary alyb barylly.

qursda balalar harakati va oz, ozini tanqyd. devaryь gazita ham muxbrylar harakati, „maaruf va oqutush“ çornaly haqyda, til-ymla konferensijasinin jakyni, birlashgan ish maktabinin ustaly, oz-ozidan organyshi, oquv jylqqa tajjarlanyshь, madaniy maaruf ishilar sajurybny 7—nci qurultaj jakyni va harvii talim sinari mas'alalar oquylar arasyda konferensiya joly bilan otkazildi. konferensiyaga qoylqan mas'alalar ystida oquylar ajrym e'tьbar bilan qyzyryb qatnashdylar.

qursantlar ucyn alahyda kansylytatsiya tashkil qylynmaj bu vazifani ham juqaryda ajtilgan zivinada ajrym myallimlar rahbarylgi bilan vacaryldi.

qursantlarny ыctьmaby ishlerga çaly qylysh maqsadyda qurs janьdaçy ыryqa jacejkasi pirakominin rahbarylgi arqasyda: xudasylar, osobayjaxy, muxbrylar devaryь gazita sinari togarak va jacekalar tyzilib ishlandi. qursny tashkil ishidagi kamcilik шу jerda kim qurs ыdarasy bilan oquvylar tashkily ortasyda aldynyq vaqt-

larda mystahkam alaqa bolmady bu narasa oquvylar arasydaçy ыlyzammyn mystahkam bolmaslyq qursny xoçalyq ishlerida va volak ajrym ishlerda xylly qylynylyqlar keltiriv syqysyqa savav bolsa ham kejingi vaqtda bundaj kamciliklerga varham berildi.

qursny oquvylar sastafy

sahar oquvylary 35
qyshaq oquvylary 291

çam'i . . . 326 ta.

bundan erlar 230, xatyn-qyzlar 96 ta ozbeklar 261, taçiklar 5, qazaq 1. ыryqa a'zalary 75, komsemellar 165, ыryqasylar 86.

tajjarlav sinfidə:

sahardan 22 qyshaqlardan 36 çam'i 68 ta.
bundan erlar 22, xatyn-qyzlar 46 dьr.

ozbeklar 63, tatarlar 4, qazaqlar 1. ыryqalyar 12, ta komsemellar 41 ta, ыryqasylar 15 ta.

oçqurlar gyryppasida:

sahar maktab myallimlari 8
qyshaq " " 11

çam' . . . 19 ta.

erkaklar 12, xatyn-qyzlar 7 ta.

ыryqa a'zalary 4
komsemel 6
ыryqasylar 9

oqutushlar sastafy .

çam'i oqutush 27 ta. bulardan ыryqalyar 9 ta. komsemellari 11, ыryqasylar 7 ta, alyb ma'lumatly 1, orta alyb ma'lumatly 5 ta, orta ma'lumatly 15 ta qalqanlarnyn ma'lumaty ortadan past.

bundan taşqary bu qursda qyryqyzystan, us kantondan juvarylqan 35 nafarca myallimlar ham qosylyb oquylydy.

qursny ajrym kamciliklerini e'tьbarqa almaqanda qurs otkan jylqaydan kora bu jyl koçrak myvaffaqyatqa ega boldy.

bahridin ыshaqy.

ҒӘП ТҮХПҮҚА

balalar ojunь-tyrli аҗајьvatlar

әmerikәnin мәshyr ыxtырасьь-idisәn, son-
oь vaqtlarda balalar yeyn, сьдә аҗајьv ojun-
lar ыxtыра қьльь сьqардьь. idisәn, kәttә, kәttә
qооqurcadlar ишләv, ularньң иcигә (gramafәn,
fanаоqraflaroqа qојьblaturоqan) kicik әppәrәt vә
mә'dәnii taxtacalar qојьloqan. әgәrdә qооqur-
caqнь gәpirtirәmәn desәniz, unа gәpirәturоqan
taxtaca (plәstinkә), әgәр әsьlә әјttirәmәn de-
sәniz, әsьlә әјtturоqan taxtaca qојьasьz, шun-
dan keјin ul, xudda balalar kәbi иnicкә tavьz
bilәn gәpirә vә әsьlә әјttәcәk. gәpirgәn vaqtda
tyrli hәрәkәtlәр jасajаҗaq-kәzlәrini оjnataҗaq,
аqьzньь асьь-jараҗaq. lәvlәrini hәрәkәtlәndirә-
cәk, xullas tyrli mimikәlәр ишlәjәcәk. hazьrda
әmerikәdә gәpirә vә әsьlә әјtturоqan aftamat
kiši, hajvan sәрәtlәrini jасав сьqaraturоqan мах-
sus fәrrikәlәр бардьь.

buna oxшаş hәр хьl аҗајьv syrәtlәrni, hat-
ta, 17-18-inci әsrlәrdә hәм jасaqanlar. ul vaqt-
daqьь аҗајьvatlarnьң nәmьynәlәri hazьr hәм
avropa музәханalarьда саqlьnadьь vә'zәn, ular-
ньң arasььda сьдә qьzьq, myrәkkәv tyziliшli
aftamat оjunlarь ишләv vә шu jolda әzләriniң
maqsad'arньь jьzәgә сьqarьz yeyn, ыxtырасьь-
lar kәp jьllar, hatta bytyn ymirләrini qurvan
qьloqandьrlar. mәsәlән, әlbert degән kiši, adam
sәрәtidә bir ыtamат jасав әziniң yj еšigi ja-
ньoqа qојьoqan. mәzkyr „adam“ mehman kel-
gәndә еšikni асьь kirgiziv, arqasььdan jarьь
qојьaҗaq. kišilәrgә vaş egiv salam berәcәk, vә
vaşqalar. bir kyni әlbertniң ortaoь-fam ak-
vьnski. әlbertniң yјigә keliv kirgәc, еšik janь-
da vuna еšik асьь, qarшь alqan air kišini kә-
riv akvьnski bu temir gәvdәli kišigә uzaq
vaqt qarav turоqan, lekin ul vuna hec bir va-
ha berә almaoqan; kiši desә gәvdәsi temirdәn,
kiši demәsә vaş egiv salam bergән, еšikni
асьь „mәrhәmәt“ dev turоqan. akvьnski өз
ymiridә bundaj kiši kәrmәgәnligi sәvәbli сә-
civ qalоqan vә „şajtan“ dev biliv, qоlydaqь
tajaoь bilәn unьң vaşьoqа urьь sьndьrььv qојь-
oqan, әzi esә сьqььv qaca bergән. әlbert, ak-
vьnskigә qьcььrsa ham, ul arqasььoqа әјlәniv
qaramasdan cava bergән.

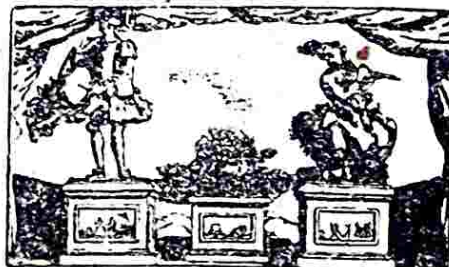
regьa mantanos namьь astranom ucььv jь-

rәturоqan „pәssә“ vә vaşьь silkiьv, qanatla-
rньь hәрәkәtlәndiriv jьrәturоqan „byrgit“ ыx-
тыра qьloqan.

ытальjanьң bir kinәz (padша nәsili) idә иш-
lәvci-lyanard, kinәzniң balalarньь, ајilәsini әzi
ишlәgән „fil“, „таş vaqa“ vә sajrajturоqan af-
tamат quşlar bilәn tә-min qьльь turоqan.

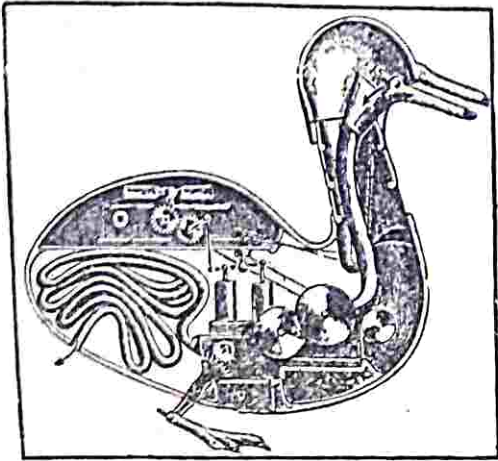
germanijәnin zalьtsburg sәhәridә (1613-in-
ci jьlda ишlәngән) aftamat fil vә tikkә taoqan
ucaturоqan aftamat „әcдьrha“ syrәti, сьдә gә-
zәl qьcььraturоqan „kәkkyk“ quşь, hәр хьl
avaz bilәn sajrajturоqan „bul bul“ syrәtlәri
bardьь. vә шunьң bilәn birgә, suv bilәn hәрә-
kәtlәnәturоqan oьldirәkniң kyev nәtiçәsidә, bal-
oqа uşlaoqan bittә „иsci“ ишlәјdi, bir „kiši“ ediш
qьльь olturadьь, ikinci bir „kiši“ pьcaq qajra-
јдьь. bulardan vaşqa jәnә bir necә hajvan (mә-
sәlән таş vaqa, myşьk kәbi) lar tәbii tavьz
bilәn qьcььrььv jьrәdilәr. vizniң bu jerdә tәs-
vir qьloqan aftamatlar jalоьz bular bilәn-ginә
tygәmәјdi; ularньң хьllarь, nьhajat dәрәçәdә
kәp, lekin viz bunda ularньң ең myhimlәrini-
ginә jazamьz:

bundan 150 jьllar әvvәl, vakinsәn namьь
bir firәnsьz альмь, әzi ыxtыра qьloqan aftamat-
lar bilәn bytyn avrupanьь saјahat qьльь сьq-
qan vә rusьjaoqа keliv. tyrli synii аҗајьv ат-
larньь kәrsәtiv, xalqнь hajran qaldььrььv ket-
kәn. unьң aftamatlarь icidә tamaşavьnlarnьң
kәnлиni çәlv etәturоqanlarь quјььdaoьlar: bir
„copan-kiši“ aqььr asvavь (fleјtә) bilәn 20 хьl
kyj оjnaoqan mәzkyr „copan“ ньң zorььoьь ki-
ši zorььoьььda volьь, maxsus qutьcaqа çajlaş-
тырььloqan (rәsim 1). xalqнь hajran qaldььroqan
nәrsә, ајnььqsa „copan“ ньң cin kiši kәbi tyr-
li qьјafatlar jасав, varmaqlarньь hәрәkәtlәn

rәsim 1.

diriv tırlıslıv, tırlıslıv ojnaş voloqan (hazırda bu aftamat avıstrıyanın venə şəhəridəgi my-zaxanda saqlanadı). vakinsən aftamatlar ıci-də voloqan ər-dək həm, öziniñ jyrışı, dan jejişi suv ıcişi və cin ər-dək kəbi vaqlıdış, vaşlın u jaqqa, bu jaqqa vırışı, qanat qaqlıslı və je-gən nər-səsini (təviii ər-dək kəbi) dymidən sıqar-ıslıv taşlış bilən xalqda kəttə təassurat qaldır-qan (rəsım 2). rəsımdə „ər-dək“ niñ mexanizm

rəsım 2.

tyzilişini çyde yaxş kərib oladı. məzkyr ər-dək nizni-navoqorodda pazar vaqtda janıv hə-lək voloqan.

1673-inci yılda petr vısovlıski (rusıjada) degən mexanik vaqıra və hərəkətləniñ jyrə-turoqan (təviii kəbi) arıslan ıxtıra qıloqan. bun-dan vaşqa jənə hərəm saraj mınarası vaşoqa qojıslı yeyn maxsus saat işləgən. məzkyr saatda „kişi“ sər-əti volıv, hər saat sajnı valoqa bilən urıv turoqan. həli bu hec nimə eməs. bundan vaşqa, ıvan qolıvın degən rus mexanigi çyde myr-əkkəv tyzilişli aftamat saat ıxtıra qıloqan; bu saat özi tuxum şaklıdə volıv, saat uroqan sa-

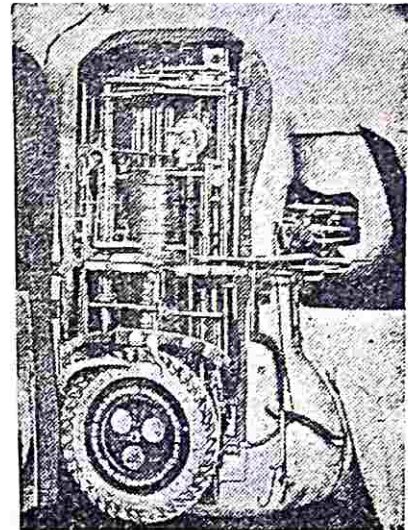

rəsım 3.

rı, undaqı bir kicik əşik asılv hərviı adam-lar kəringən; bir „fəriştə“ niñ ıjsanıñ tabı

tdan taşlar alıv, ucıv kətkənligi kəringən qatar tiziliv sıqqan hərviı kijimli adamlar hərvi; və diniı əşylələr əjtkənlər. məzkyr saatnıñ ıci-də 1000 aşyq qıldırəkələri voloqan. əgərdə ul sai atdan: „hazır saat qanca“. dev soralsı, „falanca saat falanca minyt, sikynt“ dev çavav bergən (bu çansızsaatnıñ kişinin savalıoqa çavav veriş səvəvi şuldır, kim kişi tavıslınlıñ tolqınlı, saat ıci-dəgi mexanizmğə urıvlışdır).

drodız namıv bir mexanik kərzinkə ystige bir aftamat it sər-əti işləv qojıqan. kərzinkəğə kişi qolı urılsa, tysətdən it hyrə vaşlar ekən. drodız aftamatlar ıci-də en əçajıvlı, rıjanına ojnav olatururoqan „qız“ sər-ətidir (rəsım 3). aftamat „qız“ rıjanına janıvda cin kişi kəbi olırlıv, qollarınlı həm cin kişidək hərəkətlən-diriv, verilgən kuyıləni notaqa qarav ojnaoqan. drodıznıñ ycinı bir aftamatı özi jaza və özi rəsımlər işləv sıqaratururoqan „vələ“dır. ul bir qanca qadşaların rəsımlərini jasav, rəsımnıñ təgige öziniñ atınlı jazıv qojatururoqan voloqan.

rəsım 4

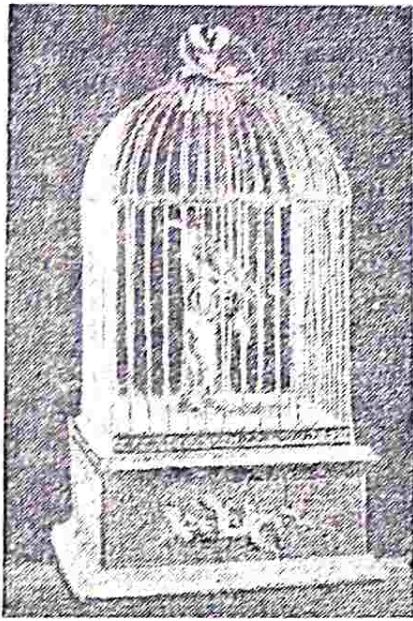
bir vaqt drodız „hazır menim oqlım, mərijə antuanıñ (padşa xatınlı) nıñ rəsmini işləjdi“ dev xalqqa e'lan qıloqan. xalq jıoqlıoqandan kejin, padşa xatınlı aldıda: „qanı oqlım. padşa xatınlınlıñ rəsmini işləv ver. degəs vələ qolıoqa qarandaş alıv paqşa xatınlı ornıoqa bir it rəs-mini işləv bergən (rəsım 4).

rusıjada voloqan aftamatlardan birsi, „bul-bul“dır. amma, unı ıxtıracıslı mə-lım eməs. unı saat kəbi vurav jubaradılar-da ul cin bul-bul kəbi sajrıjıdı. hazırda bu „bulbul“ lenin-girəd myzəsidedə saqlanadı (rəsım 5—6).

jalqan ılım

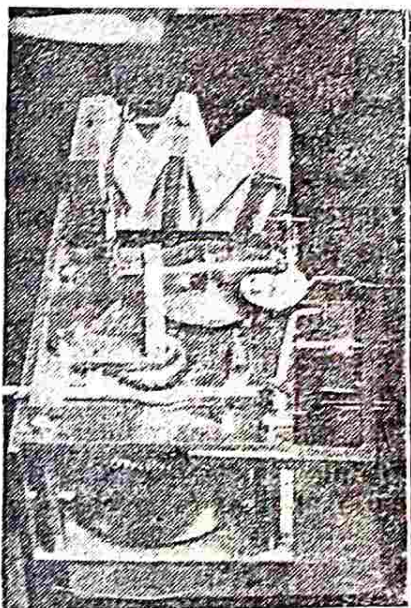
jalqan ılım degən nər-sə və'zi bir kişilərdə volatururoqan bir xıl kəsəldir. jalqan ılımgə muv-tala voloqan kişi, haqırlıv ılğən kişigə oxşajdı. unıñ qan tamırlar, jyrəki hərəkətdən toxtajdı.

kəkrəgi taş, sьmav kəvi qattьq volьv qaladь. jalqan əlim bilən əlgən kişigə artьqca əhəmiyyət verədilər və unьn „çany“ tənəsindən sьqьv „çəni nət“ gə varьv kelədi dijdirlər və şul səvəvl unьv ezgi adamlar qatarьqca kirgiziv qojadьlar. əgər bu ahval mulla, eşanlarqca toqьv kelsə, ular eslərigə kelgəc: „ja „xuda“ jь kərim, şunca uzaq sajahat qьldьm. . . “ dev, öziniң kəkgə sьqojanlarьnь „çənnət“ gə kirgənlərini, unda əllə qajsь rəjətməvərlərni kəriv sөzləşkənlərini jalqandan-jalqan gəpiriv, qara xalqьnь ьşandьradь və şunun arqasьda „xuda“ qə jaqьn, kəttə, ezgi kişiv volьv, padan xalqьnь sadaqalarьdan ьstьfada qьlьşqca kirişədi. mənə bundaj vaqьalar-dan fajdalanьv kelyci kişilərgə hər vaqtda qat'ьv zərvə veriş lazьm. ularьnь, qara xalqьnь alday kelişlərinin əsil səvəvlərini fənnii jollar bilən ammaqca tyşintiriv veriş kerək.

rəsim 5.

bundaj kəsəlgə: əsəvi, uzaq vaqt kəsəl volьv jatqan, gaz bilən zəhərləngən və çyda cərcəgən kişilər ducar voladьlar. bu jalqan əlim və'zən cin əlimgə-də əjlənəçək. hatta, ьnsanlar tyrtuşь tarьxьda şundaj vaqьalar volqanь vardьr, kim jalqan əlim bilən əlgən kişini, juvьv, kərənləv dərrəv alьv varьv kəmədiləv. mə'lym bir vaqtdan kejin, məzkyr kişiv jer astьda tysətdən tiriliv qaladь və şunda carasьz nəfəsi tьqьlьv əliv qaladь. və'ziləri kərənləv mazarqca alьv varqan saqda, və'ziləri gərgə qojqanda tirilədi.

rəsim 6.

jalqan əlim bilən əlgən kişiv, esigə kelgəc əzidə qandaj ahval volqanьnь sirə bilməydi. amma, padan xalqlarda, ajnьqsa dincilərdə

mьladь jьldan hiçri jьlnь qandaj qьlьv taramьz

əgər biz bir mьladь jьlda, necənci hiçri jьv ekənligini bilməkciv volsaq, mьladь jьldan 621 sannьv alьv taşlajmьz-da qalqan sannьv 33 gə vəliv, şul vəlişdən hasьv volqan sannьv mьladьdan alьnojan sannьnь qalqan sanьqca qoşsaq hiçri jьv keliv sьqadь. məsələn:

$$1) 1929 - 621 = 1308;$$

$$2) 1308 : 33 = 39;$$

$$3) 1308 + 39 = 1347.$$

demək, 1929—ьncь jьlda, 1347—nci hiçri jьv volar ekən.

əndi hiçri jьlda, mьladь jьlnьn qajsьsьqca toqьv kelgəniniv bilməkciv volsaq, qujьdaqьca işləjmiz: en əvvəl hiçri jьlnь 33gə vələmiz, şul vəlişdən hasьv volqan sannьv, məzkyr jьldan tarx qьlamьz-da qalqan sanqca 621—ni qoşamьz. məsələn: 1347—nci hiçri jьlda, mьladь necənci jьv ekənligini bilməkciv volsaq qujьdaqьca qьlamьz:

$$1) 1347 : 33 = 40 ;$$

$$2) 1347 - 40 = 1307;$$

$$3) 1307 - 621 = 686.$$

kişini uxlataturqan əppərat.

əmerikədə bir myhəndis, kişilərniv uxlataturqan əppərat ьxtəradьldan. vunьn xasьjatь şunda, ki əppərat vasьtasь bilən bir saat uxlaş, 8 saat uxlaqan bilən, vərəvərdir. jə'ni bir kişiv, əppərat nyri təgidə bir saat uxlasa özini 8 saat uxlav, dəm alojan kəvi his qьlaçaq. bu əppərat kişinin tənəsigə, kerək mьqdarda elektir təgi (aqьmь) juvaraçaq. bir saatdan kejin oqjataçaq. şunьn bilən birgə bu tarьqca uxlaşьnь sələmətlilik ycyn sirə zərvəri joqdyr. qajta adam az uxlav, kəp işləj alaçaq (7 saat ujqoqca vėrgən vaqtьnь ьqьtsad qьlьv, işgə vėrəçək).

vytyn dunja məmləkətlərində eñ birinci märtəvə sıyqqan gəzیتələr:

xəljədə birinci gəzیتə .. 1336	—ncı jıldı sıyqa başlağan.
germənijədə .. 1609	” ” ” ”
əngilijədə .. 1621	” ” ” ”
firənsijədə .. 1631	” ” ” ”
italijədə .. 1636	” ” ” ”
rusyjada .. 1703	” ” ” ”
ameriikədə .. 1704	” ” ” ”
tyrkijədə .. 1837	” ” ” ”
eranda .. 1850	” ” ” ”
azərbajçanda .. 1875	” ” ” ”
qıymda .. 1888	” ” ” ”
tatarystanda .. 1906	” ” ” ”

ıckı a'zaların kərsətəturoğan jəñi əppərət

germənija doqturlarından belman degən kişi, kişinin ıckı a'zalarını kərsətəturoğan əppərət xəlxə qıldı. bu əppərət, kişinin ıckı a'zalarını şunca sıyq qılıb kərsətədi, kim hatta, kişi ıckı kəsəl bolğan vıran a'zasını qandaj kəsəl ekənligini anıq bilib volaçaq, əppərətnin aqrıqlıq 5 qadaq camasında volub, hər kim özi bilən vərəvər alıb jyrə alaçaq.

əppərətnin xasıyatı şunda, ki, kişi ıckı kəsəl a'zası tapıb, şunca nisbətən verilən, dağınıq, məzkyr kəsəlgə qandaj təsiir etkənligini həm kərib, təksirib volaçaq. məzkyr əppərətnin bazar narxı 135 somdır.

kəsəbəcilik

mədəni-maaryf işçilərinin mərkəzii sajuzunda

maaryf kəmisərliyinin bu jılqı bydçəti

mədəni-maaryf işçilərinin mərkəzii sajuz həj'əti özünün bir məclisidə öz. xalq maaryf kəmisərliyinin bu jılqı bydçət rıyanı toqrıyıda dəkləd eşitdi.

maaryf kəmisərliyinin bu jılqı bydçətidəgi sərmaja əncə aşqan vılsa-da, umuman əzbekistan cümhyriyət bydçətiyə nisbətən belgiləngən bu sərmaja, maaryf cəbhəsində bolğan keç jyksəliş tələblərigə jetərlik eməkdir. vıraq qələçək jıl ucun tələv qılğan və əzbekistan cümhyriyətigə eñ zəyır bolğan mədəni şaxavcalar keçəjtiriş hərəketi toqrıldı. cümlədən; təlim-tərvijəci kyelər tajjarlaş həm varlarını qajtadan tajjarlaş işləri, alıb oquv jyrtlərigə oquyular tajjarlaş və ularının keçəjtirilişi xatıncıqlar maaryfın juqarılatıb, kəmvaqal oquyların bytısadı təmanlarğa jardam veriş kəbilər...

mərkəz sajuz həj'əti juqarıdaq vəndləni kərsətib etiş bilən birgə öz. xalq maaryf kəmisərliyi alda qıyıdaq zəyır bolğan tələvləni qojıb etdi.

5 jılqı rıyan vıyınca kərsətılğan ajlıq haqların kərajtışını əməlgə aşırıb, 2-nci basqı məktəbləridə juqarıq kənsentirləni təmin qılıb, məktəblərgə tola rəvişdə xızmat qılıb verişni kəzde tutub, məktəblərin pirogirəmmələrigə muvafıq kəbinetləni virləşdirib təşkil qılıb, əzbekistan cümhyriyətində mədəni-maaryfıyların jünün volıb kəttə əhəmiyətə ege bolğanı nəzərdə tutub umum tələv qılğan summanın ıckı cümhyriyət məqyasında maaryf xadımlar jüi təşkil qılıb, vıny ucun ajrım pirogirədə sərmaja əcrətiş, maaryf xadımların öz-özidən məlumatların aşırıb ucun veriləturoğan jardam pyli kəmidə 12 min somqaca kərajtirilishi. balalar təjatrıy ucun sıyqarıqan zərmaja mənwə'ini umuman təjatrular

hısavıqa vılsa həm kərajtiriş. şunq vərəvər məktəblərdə kına işləri jyrğizişni qarav sıyqı, məktəbgəcə tərvijə işləridə işləneturoğan işləni jolqa salıb ucun kəp məqdarda jol-jorıqlar bilən təmin qılıb və hakaza...

samarqand acajıvıxanası mykəmmələşə jatır

samarqand acajıvıxanasının təşkilii tarixi 1837-nci ıyladı jıldı. bu acajıvıxana ərcəcilik vıyda vıtyın s.s.s.r. də 3-inci orunı tutadı. vıraq unıq bir mınca manı təmanlar vırdı, kim uların bu jerdə dərc etəmiş.

acajıvıxana hazıroq dəvirgəcə özünün sıfatıyə jaraşa vınaq ege volmadı. həli həm xalq kytyvıxanası bilən bir vınaq sıyılıb, təqılıb jıajıdı. şunq ucun s.s.s.r. məqyasında 3-inci orun tutuğan ərcə nəmynələni vınaq alıb sıyılıb, xalqqa kərsətəlməy kələdi. xususan alamda məvcud bolğan pyllər—aqcalar acajıvıxananın asası nəmynələridən hısvılanadı. vıraq vınanın juqarıdaq kəsəlligi səvəbi bilən bu həm xalq kəzıgə sıyarıqan eməs. ular faqat qıtı və sandıqlarda-olına saqlanadı.

acajıvıxana hazıroq rəssamcılyq vıyda kəzge kərinərlik iş qıloğan eməs edı. bu jıldan başlav bu sahada işləgə bel vaqladı. dəstləv 30 təgə jıqın tyrlı rəsımlərgə sahıv vıldı və başqa çajlardaq rəsımlar və rəssamcılyq təşkilatlar bilən jızyımalar başlav. mənə şundaj qılıb, tyrlı myzə və acajıvıxanalar arqalı özidə var artıqca nəmynələni ajrıbaşlav jol bilən rəssamcılyq völymini toldırılıb ojladı.

acajıvıxananın eñ zor kəmeiligi unı pylnın az sıyarılıbdı. şunq ucun unı özidə jıq nəmynələr

savadliyk va texnika bilimi, bshsalatni bxcamlastyruqa jardani etaqaklar, mehnat unymini kotaraqaklar, malniy sifotini yaxshilatacaqlar va shuniy ozi bilan unyn toni narxyni rasajtiriygə jardani etaqaklar.

sanaat va qyshlaq xoqalyoqyda jyzlarca joni qyzyi kamandirlar belgilendi.

ishci va dbyqan ortaqlar, nadanlyk va qarantulyk bilan kyrasmak usyn aranyzdan milijonlarca savadly kishilarni tashkil qylynyz. hamməniy, "bitsin savadszylyk" qam'ijəligə a'za volyb jazylbnyz.

savadszylyqni bitiryv toqrysda saqylyqan bytyn rusya qurultajy, savaqsyzylyqni bitiryv jolydaqy islarda hammə dəvlət və ыctmaby tashkilatlarny kyc və səmajalaryny birlashdiryv fikrini qozqatdy və vuny əməlgə asyryşqa qarar qyldy. mādəniy jyrishniy vaş hərəkatciləri bolqan xalq maaryf kamisərligi, "bitsin savadszylyk" qam'ijəti, kəmsəməl və kəsəvə sajuzlarə əzlərinin qurultajyda syqarqan qararlarəda ыrqanyn kərsətylərini vəqəry toqrysda asasy jollarny belgilədilər. bu jynyn vādəlidə 15 milijon kishiniy savadlyny syqaryş lazymbdyr.

əktəvir ыqylyabyyny 13 jyllyk vajramyoqa karxanalarda və savxozlarda virtə hām savadszy ishci qalması. sajlav qoylyqan mənəvlərdə virtə hām savadszy ishci, kamvaqal, orta hallə dbyqan bolmas virtə hām savadszy vəkilydə bolmas!

əktəvir ыqylyabyyny 14 jyllyk vajramyoqa virtə hām savadszy batraq və kalhoz a'zasy qalması. virtəhām savadszy kəsəvə sajuz a'zasy, virtə hām savadszy kasyv-da bolması!

nyhajət əktəvir ыqylyabyyny 15 jyllyk vajramyoqa məmləkətimizdə kəttə və əsmir mexnətkəşlər ortasyda virtə hām savadszy kishi qalmasılyqy tegiş!

hazyryk kynda savad məktəvinə bitirgənlərin sanı 2 milijəngə varaqaq. bularyny bir milijonə ыctmaby kyqlər bilan oqutlyqandyr.

viz öz vojnylyyoqa cydə kəttə vəzifəni aldyq; keləqək oquv jyllyda 5 milijon savadszy və cələ savadlylarny oq utuvnylyz lazymb.

savad və satsyalyzy mādəniyətə usyn amınavy hərəkat tashkil qylyjq.

ishilər, kəmsəməllər, qyshlaq faallary, maaryf ishileri, şura zyalylary, pirəletər istydentləri, pyjanerlar və məktəv sağyrdlary — hamməniy mādəniy jyrish səfigə qoşylynyz!

savad usyn, satsyalyzy mādəniyətə usyn satsyalyzy musavaqasy tashkil qylyny!

hər bir karxana, hər bir məktəv və vuz, hər bir savxoz və kalhoz. hər bir qulub və qyratxana, hər bir yj şirkəti və kəpirətif öz dajyralaryda jashaqush bytyn na mytəşəkkil ahalyny oquv və syjasy aqartyoqa cəlv qylyv bilan mādəniy jyrishniy şaxavcalary volsynlar!

hər bir rajon və qyshlaqda, hər bir yj şirkətidə savad məktəvi və kytyvxana tashkil qylynyz!

kitab oqumasa kishiniy savadly unutlyady. savadly ishci və dbyqanlar, əzinizniy savadszy ortaqlarynyyoqa dajyta gəzitə və kitab oquv turnylyz syjasy rəsala, əgrənəmlik və texnikə kitavlarə, zornal, gəzitanin usuly kamvaqal və batraqlyar usyn jənil volyş lazymb.

kitab toplav işini tashkil etiniz, cələ savadlyar usyn sajjary kytyvxanalary majdanəy keltiriniz, öz kitavларыnyzyny bir qymnyly xalq kytyvxanalaryoqa tapşyrylyz!

qyshlaq ahalysyny bu kyngəcə oquv—jazyoqa ərgənəmvigə kəpincə əlifbə, dərslük və qaqaz jetiyməsligi səvəv volyş keldi.

əlifbə, dərslük kitavlarə və qalam toplav işini, hər çajda qaqaz və taşlanəy qaqaz toplav işini tashkil qylynyz!

hər bir savadly, savadszylyqni bitiry usyn nimə qyldym. dəv əzinizgə saval vəriniz!

esinizqə tutyn, ki savadszylyk—satsyalyzy qurulyşyny kəttə tosqunydyr, savad usyn kyrəşy—sinfii kyrəş deməkdir, şuralary məmləkətini sanaatlaş, qyshlaq xoqalyoqyny kəlləktilləşdiriş, haslyatny kətəriş kəvi myhim vəzifələrini faqat kəp milijonli savadlylarny savad və mādəniyət usyn kyrəşidə iştirak qylyşlary bilan-ginə vəqəriş mymkindir.

hamməniz savadszylyoqa qarşy qatly hycymgə, hamməniz "bitsin savadszylyk" qam'ijəti, kəsəvə sajuzlarə, ыctmaby və ilmii tashkilatlar qatarəy kiriniz! bytyn kyc, bytyn səmajə, bytyn dbyqqatny savad usyn kyrəşigə səfərvərlük qylynyz!

kəmsəməllər və pyjanerlar mādəniy jyrishniy birinci qatarəy!

leninci vəlşeviklər ыrqasyny unumy jolvasylyoqy astyda birləşkən furunt bilan savad usyn, satsyalyzy mādəniyətə usyn uruşoq!

xalq maaryf kamisərligi.
«bitsin savaasylyk» qam'ijətinin markəzii ыdarasy.

ئىدارەدەن

جورنالدىمىز باسدا تۇرغان مەتبەئەدە ئۆزبېكىستان ۋە تاجىكىستان دەۋلەت زەشربىياتلارنىڭ مەتبەئەلەر ئۈچۈن بولغان دەرسلىكلەرى شاشىلغىچ سۈرەتدە باسماقدا. ئەلبەتتە، مەكتەپلەرنى دەرسلىكلەر بىلەن تەمىن قىلىش جۇدە زەرۇر. شۇمۇناسىدەتلىك جورنالدىمىز بىر ئاز كېچىگىچ چىققا تۇرغان بولغانى ئۈچۈن بۇ ساننى 0-10 قىلىپ چىقارشىغا مەجبۇر بولىدۇ. جورنال باب قاغاز بولماغانى سەبەبلى ۋاقتىنچا شۇ قاغازدا داۋام قىلىدىشىغا يەنە مەجبۇرمىز.

تۇرۇتتى: ئونكىن 7-8 نەچى - انداغى بەكى ئىلقى بولمىلىك... مەكتەپدە كىلىپسىيە دولباش... ماقالىسىدا خانالار كېكىن: 18-بېت 2-نەچى سۇنۇن پەستەدىن 4 نەچى بولدىن بولغان... مەزۇرىدىكى تەبىئىي قاش بىلەن بۇ ئوسۇلنىڭ ئوردا پىدا كەندە فەرق توغرىلار... سەفەر بەرلىك قىلامزە دېگەن جۇملە قوبىداغىچا ئوقۇلسۇن: «ئۆزۈڭلەردە بالالارنىڭ روسى بولمىكى ۋە جانلى كەرنىدەرنىڭ بولغىدەن مەزۇرى مېچ ئاچماغان بولسا... ئېكسپىدە بالالارنى ئېھتىيارى رەۋشەدە مەزۇرى مەزۇرىدا سەفەر بەرلىك قىلامزە»
19 نەچى بېت 2 سۇنۇن 8 نەچى ماددەدىكى 22 نەچىچەدەر.
20 نەچى بېت 1 سۇنۇن پەستەدىن 0-بولدى 1/2 بېت- 1/2 دېنەبەيتەردەر.

A a <i>A a</i> آ ا	B b <i>B b</i> ب	C c <i>C c</i> ج	Ç ç <i>Ç ç</i> ج	D d <i>D d</i> د	E e <i>E e</i> كسره (jel=ветер)	Ə ə <i>Ə ə</i> ئه (فتحه)
F f <i>F f</i> ف	G g <i>G g</i> گ	Ƣ ƣ <i>Ƣ ƣ</i> غ	H h <i>H h</i> ه	I i <i>I i</i> ی	J j <i>J j</i> ي (آي)	K k <i>K k</i> ك
L l <i>L l</i> ل	M m <i>M m</i> م	N n <i>N n</i> ن	Ŋ ŋ <i>Ŋ ŋ</i> ڭ	O o <i>O o</i> و (اولماق)	Ө ө <i>Ө ө</i> و (اولهك)	P p <i>P p</i> پ
Q q <i>Q q</i> ق	R r <i>R r</i> ر	S s <i>S s</i> س	Ş ş <i>Ş ş</i> ش	T t <i>T t</i> ت	U u <i>U u</i> و (اوزون)	V v <i>V v</i> و (آو)
X x <i>X x</i> خ	Y y <i>Y y</i> و (اۇزۇم)	Z z <i>Z z</i> ز	Ʒ Ʒ <i>Ʒ Ʒ</i> ژ	Ь ь <i>Ь ь</i> ی (آلتی)		

Telegram adress:

tamanьdan ajda bir tarqar sьqarьlaturьan ьqьta'ьj, sьjasьj, tь'lim-
tərviьvij, ilmiьj, fənniьj və ədəbiьj əzvekə

maarif va
qutubxonalar

сurnаль.

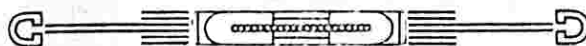
Beşinci jьl davamь

№ 9-10

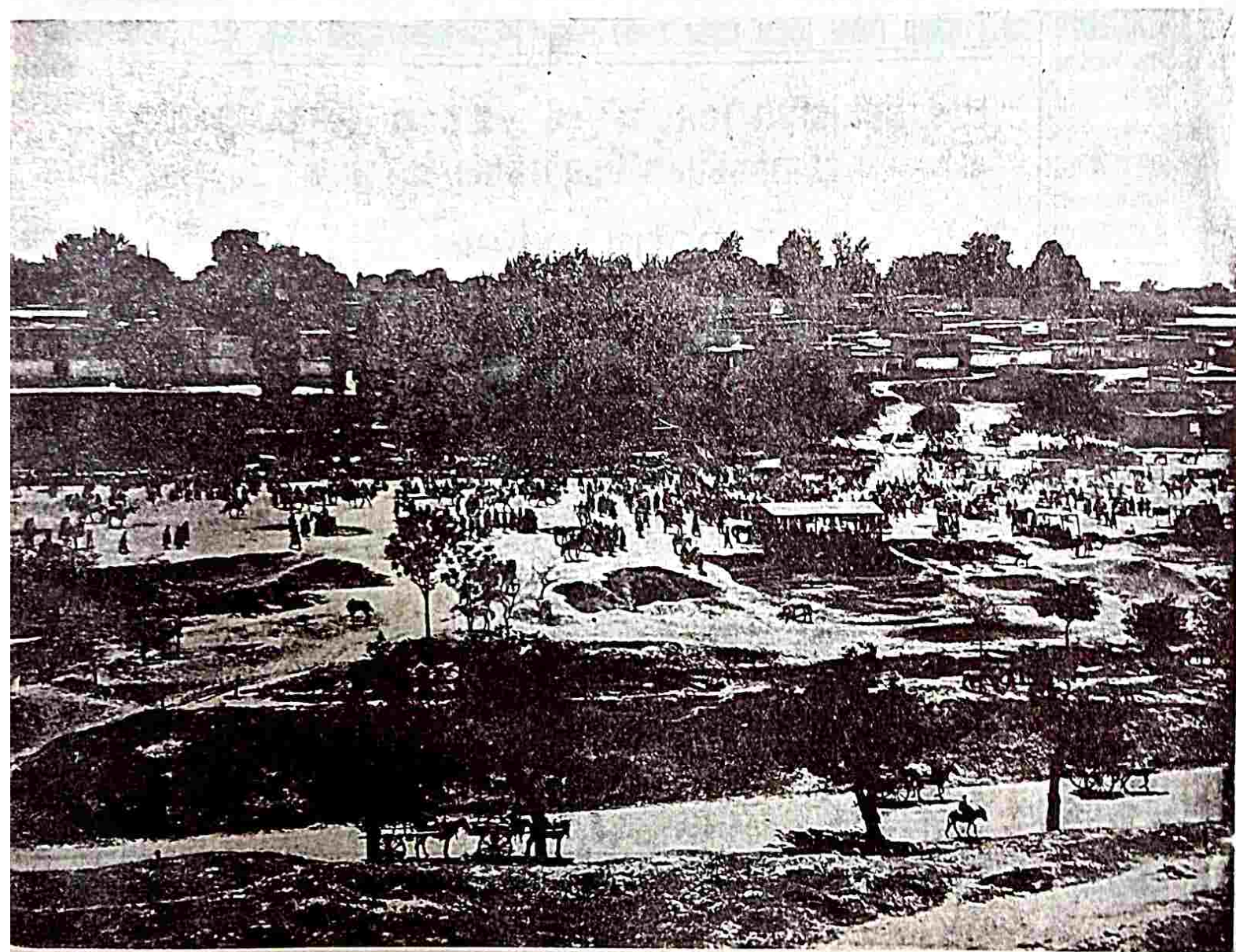
sentəvir—əktəvir 1929 j.

@turkiston_kutubxonasi

Telegram address:

Мадауьф ва Оқушув

samarqand mənzərələrindən (eski_şəhər at bazarъ tamanьdan.)

foto: h. zərifi

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

9-10

beşinci jьl davamъ